

PUBLIKACE

III. TŘÍDY ČESKÉ AKADEMIE POSUD VYDANÉ.

ROZPRAVY.

ROČNÍK I.

Čís. 1. Dr. *Jan Kvíčala.* Nové kritické a exegetické příspěvky k Vergiliově Aeneidě. . . . . Cena 1 zl. 50 kr.
» 2. *Adolf Patera.* Jana Amosa Komenského korrespondence. Cena 1 » 80 »
» 3. *J. Truhlář.* Počátky humanismu v Čechách. . . . Cena — » 40 »
» 4. *Robert Novák,* Grammatická, lexikální a kritická pozorování u Velleja Paterkula. . . . . Cena — » 90 »
» 5. Dr. *Jiří Polívka.* Kronika o Bruncvíkovi v ruské literatuře. . . . . Cena 1 » 40 »

ROČNÍK II.

» 1. Dr. *V. Mourek.* Syntaxis složených vět v gotštině. Cena 3 » 20 »

ROČNÍK III.

» 1. Dr. *Jan Kvíčala.* Bádání v oboru skladby jazykův indoevropských Část I. . . . . Cena 2 » 40 »
» 2. *Robert Novák.* Mluvnicko-kritická studia k Liviovi. Cena 2 » — »
» 3. *Vavřinec Josef Dušek.* Hláskosloví nářečí jihočeských. I. Část: Consonantismus. . . . . Cena — » 50 »
» 4. *Josef Truhlář.* Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II. . . . . Cena 1 » 60 »

ROČNÍK IV.

» 1. *Ferdinand Menčík.* Příspěvky k dějinám českého divadla. Cena 1 » 30 »

ROČNÍK V.

1. Dr. *Jan Kvíčala.* Kritické a exegetické příspěvky k Platonovým rozmluvám I. Faidros, Gorgias. . . . . . Cena 3 » 50 »

ROČNÍK VI.

» 1. *Josef Zahradník.* O skladbě veršů v Iliadě a Odyssei. Cena 1 » 40 »
» 2. *Vavřinec Josef Dušek.* Hláskosloví nářečí jihočeských. II. Část: Vokalismus. . . . . Cena — » 50 »
» 3. Dr. *Jan Kvíčala.* Kritické a exegetické příspěvky k Platonovým rozmluvám. II Protagoras. Symposion. . . Cena 3 » 20 »
» 4. *Ignác Hošek.* O poměru jazyka písní národních k místnímu nářečí. Cena — » 20 »

SPISY

JANA AMOSA KOMENSKÉHO.

ČÍSLO 3.

OHLÁŠENÍ.

PŘIPOJENO

TŘICET PĚT DŮVODŮV SAMUELE MARTINIA Z DRAŽOVA.

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

JANA AMOSA KOMENSKÉHO

NA SPIS

PROTI JEDNOTĚ BRATRSKÉ OD SAM. MARTINIA Z DRAŽOVA

SEPSANÝ

OHLÁŠENÍ.

PŘIPOJEN SPIS SAMUELE MARTINIA

Z DRAŽOVA:

TŘICET PĚT DŮVODŮV,

PRO KTERÉ

VŠICKNI EVANG. ČECHOVÉ ZA JEDNO BÝTI

POVINNI JSOU.

VYDAL A ÚVODEM OPATŘIL

DR. JOS. MÜLLER.

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA

PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

1898.

Tiskl Alois Wiesner v Praze.

ÚVOD.

I. O vnějším průběhu sporu mezi Martiniem a Jednotou Bratrskou a o spisovateli »Ohlášení«.

Oba spisy, jež tuto po dlouhé době vydávají se opět tiskem, jsou prvními členy řady polemických děl, jež vznikly jednak sepsáním faráře českých exulantů v Perně, *Samuele Martinia z Dražova*, jednak od vrchní správy Bratří Českých, kteří se utekli do Lešna Polského. Poslední slovo zůstalo Martiniovi spisem: »*Induciae Martinianae* anebo Správa skrovná a potřebná, proč aneb z jakých příčin na ten čas odpovědi se nedává na ty dva důtklivé a hánlivé spisy, od Starších kněží Bratrských, vůbec Valdenských, v Lešně Polském pod titulem Cesty Pokoje a Rozebrání Obrany roku tohoto 1637 vydané«, atd. 1638. Smrt Martiniova, nastalá již dne 7. února 1639, jakož i rozptýlení osady českých exulantů v Perně v létě a na podzim toho roku ovšem ukončily tento spor. Ve spise posledním tuto uvedeném (na str. 3.) Martinius podává tento přehled celého průběhu sporu:

»Když zajisté uprostřed největšího trhání a tahání po uvržení množství důtklivých spisů proti evangelistským mezi ostatky rozptýlené vydati dohnán sem byl *XXXV mocných Důvodů,* že my evangelističtí Čechové povinně za jedno býti a společně stolu večeře Pána našeho Ježíše Krista požívati můžeme a máme: tu Starší ti *Ohlášení* velmi tvrdé a hrdé . . . v knize dosti obšírné učinivše do jakýchsi nemotorných exorbitancí a všetečných presumpcí se vpustili a vběhli. K čemuž když mlčeti za slušné se nevidělo, *Obrany* mé hned v témž roku 1636 vůbec vydati a Boží svaté pravdy i cti mé a jiných, jichž se tak dotýkalo, slušně zastaupiti a zastati sem nepominul . . . Nebo ti Starší Lešenští přivzavše, což jich koli kde na světě in rerum natura jim rovných věděli, již celé vojsko proti mně na plac vyvedli . . . zálohy skrze *Cestu pokoje* zdělavše, v čele na špici nějakého k. Felina nad Goliáše vzteklejšího . . . postavili *(Rozebrání Obrany).*«

Jedná se tedy celkem (i s posledním dílem Martin. »*Induciae Martinianae*«) o šestero různých spisů, jež v létech 1635—1638 ze sporu obou se proucích stran vznikly (viz též výčet jejich v »*Cestě pokoje*« na str. 3 sl.). Se strany Bratrské vydány spisy ty jménem »*Starších kněží Jednoty Bratrské*« kromě spisu Felinova, jejž vydal svým jménem vlastním. Kdo však byl

vlastně spisovatelem těch odpovědí, zdá se, že zůstalo tajno i Martinia, ač ovšem poznával v Komenském nejpřednějšího svého odpůrce mezi seniory. Tak praví v přirovnání ne právě duchaplném Felina ku Goliáši: »Vezmeš tento pancíř brněný Bratra Erasta, kterýž váží pět tisíc lotů oceli, a lebku ocelivau na hlavu vypůjčíš od Bratra Fabriciusa, též plechovice ocelivé na nohy z ruky Cefasa přijmeš, a pavezu ocelivau mezi ramena od Lochara, pochytíš i kopí A. Komenského, jehož dřevo jest jako vratidlo tkadlcovské, železo pak ostré, vážící šest set lotů železa.« (Induciae, str. 7). A nedlouho potom Felina přirovnávaje ku pávovi píše: »Nebo vyškubaje mu Erastovo, Cefasovo, Locharovo peří, nímž se sadí, odřezaje mu nohy Fabriciusové, nimiž pejchá, odetna mu hlavu Komenského, z níž vejská, co zůstane? Sotva Homo Platonicus« (tamže str. 8). A skutečně bylo by nám i beze vší další určité zprávy, jen pouze na základě řádu Jednoty uznati, že spisovatelem obou spisů proti Martiniovi, »*Ohlášení*« i »*Cesty pokoje*«, nemohl býti nikdo jiný než Komenský. Byloť mu od synody Jednoty, konané v Lešně dne 6. října 1632, *svěřeno písařství* Jednoty,[1]) a dle řádu církevního povinností písaře čili notáře Jednoty bylo mezi jiným, »na spisy odpůrců proti Jednotě pozor míti, a byla-li by potřeba a poručeno bylo odpověd sepsati a ji ku povážení radě celé podati.«[2]) To potvrzuje také zpráva Komenského samého ve známém jeho listě Amsterodamskému nakladateli Petru Montanovi (van den Berge): »Et quia etiam in exilio ab inquietis quibusdam quies non fuit, scripta erat superiorum jussu typisque vulgata pro innocentia ecclesiae meae *Apologia* (Obrana etc.), sicut et paulo post pro tranquillandis utrinque animis *Via pacis* (Cesta pokoje etc.)«[3]) Že tu Komenský míní oba polemické spisy proti Martiniovi, vychází bezpečně na jevo z titulu »*Cesta pokoje*«, a že za titul prvého spisu místo »*Ohlášení*« uvádí »*Obrana*«, je zajisté pouhým opomenutím paměti, vysvětlitelným tím snáze, že obsah spisu toho je skutečně obranný. Stačí, že Komenský slovy těmi se přihlašuje za spisovatele obou spisů, jež vydány proti Martiniovi jménem Starších Jednoty, a nelze tedy uznávati za pravou zprávu Jirečkovu, že spisovatelem »*Ohlášení*« byl Fabricius.[4])

II. Exulanti Lešenští a Perenští.

Následkem nešťastné bitvy na Bílé Hoře (dne 8. listopadu 1620) rychle poklesla krátká sláva nového krále Českého Fridricha Falckého. Ferdinand II. potrestal náčelníky strany evangelické jednak smrtí, jednak konfiskacemi

[1]) Gindely A., Dekrety Jednoty Bratrské, str. 278.

[2]) »Řád církevní Jednoty Bratří Českých«, vyd. A. Vávra (Comenium věd. odbor, č. 7.) V Praze, 1897 str. 23.

[3]) Patera A., J. A. Kom. Korrespondence, v Praze 1892, str. 237.

[4]) Jireček. Rukovět I, 186 a 187. Oproti svědectví Komenského není závažná okolnost, že na jednotlivých místech pro forma seniorové v celku představují se jako

statků, i nebylo již překážky, aby nemohl provésti s veškerou energií a bezohledností oblíbený svůj úmysl, který dříve již choval, totiž obrácení Čech a Moravy na víru katolickou. Vykonán byl ten úmysl zavedením reformační kommisse, jejíž činnost upravovala a podporovala řada ediktů, které v létech následujících rychle po sobě byly vydány. Především postižena byla opatřeními těmi Jednota Bratrská, poněvadž ohled na spojence, lutheránského kurfirsta Saského, zprvu zdržoval císaře od pronásledování českých Lutheránů. Počátkem r. 1623, když císař byl na sněmě Řezenském, z návodu Caraffova vykonán rozhodný útok na Mladou Boleslav, hlavní sídlo Bratrské v Čechách,[5]) ale hlavní stěhování nastalo teprve r. 1627, když vydán byl vypovídací dekret pro všecky duchovní evangelické.[6]) V březnu r. 1625 usnesli se starší na schůzi v Doubravici, aby vystěhovalci Bratří Moravských obrátili se do Uher, kde ovšem i později nekatolíkům spíše jakási snášelivost byla projevována; Bratří z Čech pak měli útočiště hledati v Polště, kde od polovice XVI. stol. trvala samostatná větev Jednoty. Komenský, jemuž bylo tenkrát 33 let, vyslán se dvěma jinými kněžími na výzvědy do Polska a vrátil se s výsledkem příznivým, neboť Rafael Leszczinski, vévoda Belský, nabídl Bratřím útočiště ve svém městě Lešně V tomto městě a v sousedním Skoku, jehož dědičný pán Ondřej Rej byl rovněž ochoten Bratří přijmouti, shromáždili se tedy znenáhla a zvláště r. 1627[7]) čeští exulanti Bratrští. Nesplynuli se svými tamějšími souvěrci polskými v jednu obec církevní, nýbrž měli svou vlastní správu církevní a konali svou zvláštní bohoslužbu jazykem českým, a to jednak asi pro různost jazykovou, jednak že vyhnanství pokládali za stav prozatímní, jehož šťastného ukončení rok po roce očekávali, až mír Vestfálský posléze jejich očekávání úplně zničil. Takovéto a jiné podobné naděje byly též příčinou, že odešla tehda do vyhnanství poměrně nepatrná část obyvatelstva českého, jež se přidržovala Bratří, jak dokazují dějiny hnutí náboženského v Čechách až do vydání tolerančního patentu skrze císaře Josefa II.[8]) Totéž lze zajisté říci také o lutheránských evangelících českých, třeba snad měrou menší.

Vystěhovalci jejich obrátili se přirozeně do sousedního Saska věrou příbuzného, jež pokládáno bylo tehdá ještě za vlastní záštitu Lutheránstva po všem Německu. A v Sasích opět bylo to město Perno v kraji Míšenském, jež aspoň na počátku od většiny exulantů vyvoleno bylo za útočiště.

---

spisovatelé; na př. na str. 170: »Praxis pietatis od jednoho z nás do češtiny přeložena«. (Viz str. 165). Na následující str. (166) ostatně Komenský přímo se hájí proti nařčení ze Socinianství (v Praxis piet.), kde vyšel jaksi ze své úlohy. Tu jmenuje se i překladatelem oné knihy i spisovatelem obrany této.

[5]) Gindely, Geschichte der Gegenreformation, Prag 1894, p. 266.

[6]) Historia persecutionum, 1648, p. 340.

[7]) Comenius, Historia revel. Christ. Poniatoviae, p. 99: »Ut in Urbem rediimus, Boleslavienses exules 24 curribus venisse cognovimus«.

[8]) Sr. A. Rezek, Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách. V Praze, 1887.

Lužice bližší neposkytovala, jak se zdálo, zprvu potřebné bezpečnosti, poněvadž náležela k Čechám. Přenechal ji sice Ferdinand II. roku 1623 kurfirstovi Saskému v zástavě za jeho válečná vydání, ale teprve r. 1635 musil mu ji zcela ponechati, nemaje možnosti, aby ji opět vyplatil. Proto nalézáme také později Žitavu hlavním sídlem českých exulantů v Sasích. Ani v Drážďanech, kde se po létech utvořila zvláštní obec česká, nepopřáno jim zprvu útulku. Již r. 1622 a 1623 přišlo několik vynikajících účastníků českého povstání, jimž statky byly skonfiskovány, do Perna, jako Jan Jiří z Vartenberka, Ladislav Zeidlic, svob. pán z Šenfeldu, Jan Všebor Kamejcký ze Lstiboře, Krištof z Hasišteina a j. Též hrabě Vilém Kinský ze Vchynic najal si dům v Perně a koupiv si zároveň dům v Drážďanech, pobýval střídavě v obou městech a vyjednával tu jménem svého švagra Valdštejna s Francií, Švédskem a Saskem. Když se byl r. 1633 odebral k hlavnímu stanu Valdštejnovu v Plzni a brzy potom v Chebu s ním byl zabit, kurfirst Saský dal pozůstalost jeho v Perně zabaviti. Nalezeno v domě jeho přes 39.000 dukátů ražení většinou Valdštejnského, které několik dní před tím Valdštejnův zemský hejtman z Jičína se zásilkou obilí do Perna byl poslal, jakož i 350 korců ovsa. — Hlavní proud exulantův ubíral se r. 1627 a 1628 do Perna. Na začátku r. 1628 (v únoru) rada městská odhadovala počet exulantů na pět set, první sčítání jejich, jež rada provedla dne 30. ledna r. 1629, vykazovalo počet 2123 osob. Příbyvek nejhojnější jeví se tedy r. 1628.[9]) Že právě tehdáž Perno jevilo tak mocnou přítažlivost pro české exulanty, vysvětluje se zajisté částečně tím, že dne 22. ledna r. 1628 Čechové tehda v Perně bydlící u kurfirsta zažádali o povolení, aby směli zvoliti si vlastního kněze a konati také bohoslužby svým jazykem mateřským, v čemž vyhověno bylo jejich žádosti dne 7. dubna r. 1628.[10]) *M. Samuel Martini* (dle zvyku tehdejšího obyčejně nazývaný Martinius) potvrzen byl od vrchní konsistoře, ale povolení vztahovalo se na jediný rok a muselo se tedy každého roku obnovovati.[11]) Bohoslužby počaly se konati o velikonocích r. 1628 v Mikulášském chrámě na předměstí a záležely z kázání v neděli a ve čtvrtek, jakož i o svátcích, a z denních modliteb. Že pak Perno bylo jediným místem v kurfirství Saském, kde Čechům dostávalo se bohoslužby jazykem mateřským, jest dostatečným důvodem, proč exulanti skoro výhradně tam se obraceli. Počet jejich obnášel v létech 1629—31 okolo 2000. Dne 5. února r. 1629 kurfirst, jemuž stálé přibývání zdálo se povážlivým, zapověděl radě další přijímání vyhnanců. Radě pak nebylo snadno se rozhodnouti, jak s Čechy nakládati, poněvadž pobyt svůj v Perně pokládali jen za prozatímní. Proto měl r. 1629 jen jediný exulant v Perně zakoupený dům, a kromě toho jen deset jich získalo si právo

---

[9]) Dle toho jest opravovati zprávy Peschkovy ve spise »Die böhmischen Exulanten in Sachsen« (p. 30).

[10]) Doklady v Obraně Martiniově, str. 424 a 425, a u Peschka, l. c. str. 143 a 144.

[11]) To dálo se až do r. 1631. Od té doby není již ve zprávách dokladů o žádostech a povolování. Bohoslužby konaly se do r. 1639.

občanské. Provozování řemesla a obchodu, jakož i vaření a čepování piva bylo dle práv městských vázáno ku právu občanskému. Provozovati tato řemesla občanská mohlo býti povoleno Čechům bez práva občanského jen s jistým obmezením. Povstávaly z toho přestupky se strany Čechův a stížnosti občanů o té věci. Dále bývali exulanti, kteří dychtivě čekali, aby se mohli brzo vrátiti do vlasti, politickými událostmi mocně pobuřováni, kdykoli jen se zdálo, že by mohly způsobiti obrat jejich osudu. Bylo také mezi nimi dosti živlů, kteří nechtěli jen čekati v klidu, nýbrž k obratu tomu chtěli pomáhati. Když král Gustav Adolf se chystal přispěti svým sklíčeným souvěrcům, nastalo mezi Perenskými exulanty mocné rozčilení. Již na počátku měsíce května r. 1630, tedy skoro dva měsíce před příchodem krále Švédského do Pomořan, vydalo se několik Čechů, v čele majíce pana ze Slivic, koňmo z Perna do tábora králova. Další výpravě zabránil kurfirst. Když na počátku měsíce listopadu r. 1631 vojsko Saské vtrhlo do Čech, mnozí z exulantů v Perně přebývajících ubírali se za ním a usadili se opět na svých statcích, ovšem leckde značně zpustošených. V rozličných městech (v Ústí n. L., Litoměřicích, v Praze a j.) konány opět evangelické bohoslužby. Po dobytí Prahy M. Samuel Martini stal se farářem v Týně a administrátorem konsistoře protestantské. Vše to stalo se s vědomím kurfirsta Saského. Ale příznivý ten stav neměl dlouhého trvání. Když Sasové v květnu r. 1632 ustoupili před Valdštejnem, nezbylo rovněž exulantům než opustiti vlast a opět vydati se do ciziny. Většina vrátila se do Perna.[12]) Po míru Pražském (r. 1635) postavení jejich bylo čím dále tím nesnadnější. Kurfirst nejenom že se jich nezastal, ale zavázal se též, že mocí svou válečnou přispěje k zahnání Švédů, od nichž exulanti tehda jediné nadáli se spásy. Švédové stali se z té příčiny úhlavními nepřáteli Sasův a v létech následujících vylévali si hněv svůj na nešťastné zemi. Čeští exulanti, kteří se netajili svou náklonností k Švédům, pokládáni obyčejně za zrádce. Bývali v podezření, že nepříteli slouží za vyzvědače, a také v Perně bylo jim pociťovati obecnou nedůvěru. Vojenští velitelé v městě a v zámku, nejprve podplukovník Spert, potom podplukovník von Liebenau, nikterak jim nebyli nakloněni. A nelze upříti, že sami ku podezření dávali podnět. Teprve po dlouhém zdráhání vykonali r. 1638 přísahu věrnosti, zvláště pro ně předepsanou, jíž se zavazovali, »že se veškeré podezřelé korrespondence s nepřáteli sv.-římské říše a Jeho kurfirstské Milosti úplně zdrží« (»sich aller verdächtigen Correspondenz mit des heil.-röm. Reiches und Ihrer kurfürstl. Durchl. Feinden gänzlich zu enthalten«). A při obléhání Perna od Švédův r. 1639 ani rukou nehnuli na obranu, ač od velitele ku pomoci byli vybídnuti. Rok ten byl vůbec pro Perenskou osadu exulantův osudný. Již v měsíci únoru stihla je citelná ztráta úmrtím Martiniovým,

---

[12]) R. 1635. píše Martinius (XXXV. Dův., (str. 63.): »Přes dvě stě čeledi, přes sedmdesát vdov, veliký počet sirotků, lidu pracovitého a služebného znamenité množství se ještě v Perně nalézají«. — »O návratu emigrace české r. 1631« píše Jar. Čelakovský v Osvětě r. 1872 a 1873.

neboť nemajíce po něm nástupce pozbyli smrtí jeho sloučení ve zvláštní křesťanské společnosti.[13]) Když pak Švédové města dobyli, nakládali s Čechy rovněž ukrutně jako s ostatními obyvateli; 38 exulantů zabito, 157 těžce raněno, a skoro všickni úplně obráni. Ale přece podezření proti nim trvalo, že prý se drželi Švédů, ba že je zavolali. Proto bylo jim ovšem strachovati se doby, kdyby město se dostalo opět v moc vojska Saského, které přitáhlo v měs. červenci. Když tedy vojsko Švédské pod vedením generála Stalhandske dne 26. července odtáhlo do Čech, vyžádali si dovolení, aby se k němu mohli připojiti. Veliký byl jásot jejich, když jim to dovoleno. Co nejrychleji sebrali svůj majetek a přepravili jej přes Labe. Ze 1700 exulantů, kteří tehda ještě v Perně žili, zůstalo tam jen asi 200 namnoze starých a slabých lidí. Avšak nová utrpení nastávala nešťastným účastníkům výpravy. Hrabiví Švédové připravili je cestou po většině o jejich majetek, a co jim ještě zbývalo, musili odhazovati, aby vojsku stačili. Mnozí z těchto exulantů dostali se sice až do Čech, ale většina rozptýlila se též do Žitavy, Drážďan a do jiných míst Saských. Do Perna zpět se neodvažovali. Město to zatím bylo zase obsazeno vojskem Saským a pak opět obléháno od Švédů. Když pak Švédové od obléhání ustali dne 25. září r. 1639, opustila město ještě většina zbylých Čechů. V říjnu t. r někteří z nich se vrátili, ale od velitele vojenského Liebenaua byli vypověděni. V pozdějších létech usadili se sice i v Perně jednotliví čeští vyhnanci, jako v jiných městech saských, ale hlavní místa jejich, kde měli též zvláštní osady s vlastními kněžími a zvláštními bohoslužbami, byly potom Drážďany a Žitava. Samostatná česká osada Perenská přestala již r. 1639.

Tito Perenští Čechové, jejichž osudy tuto krátce vylíčeny na základě několika článků professora *Specka* v časopise »Pirnaer Anzeiger« (1896, č. 130—148), v poměrech církevních zaujímali stanovisko zásadně různé od Čechů Lešenských. Lešenským byla hned na počátku od ochránců jejich (Leszczinského a Reje) zaručena úplná svoboda náboženská, což ovšem znamenalo velmi mnoho při veliké moci, jíž tehda ještě se těšila proti králi polská šlechta. O takových výsadách pro Čechy v Perně se usazující nemohlo arci býti ani řeči. Kurfirstovi Saskému bylo základním požadavkem pro přijetí exulantů, že se tu jedná výhradně jen o pravověrné Lutherány. Myšlénka, že by mohlo se použiti těchto pracovitých lidí cizích ku vzdělávání vlastní země, ku povznesení průmyslu a obchodu, jež pohnula sto let později krále Pruské, že přijali české a solnohradské emigranty s otevřenou náručí, tato myšlénka Saskému kurfirstovi tenkráte ani nepřipadla, jemu jakožto nejpřednějšímu lutheránskému knížeti zdála se býti povinností toliko *ochrana souvěrců*. Proto rozkázal již dne 13. prosince r. 1622[14]) radě města Perna,

[13]) Dle Krocínovského »Promluvení« radili se dne 14. února čeští páni o obsazení místa Martiniova, ale výsledek porady té není znám. Viz též A. Rezek, Osudy exulantů v Perně r. 1639. ČČM. 1891.

[14]) Doklady k těmto následujícím zprávám chovají se v hlavním archivě státním v Drážďanech, Loc. 10331, kn. 1.—3.: »Einnehmung dererjenigen, so aus Böhmen und

aby všecky *duchovní* bez odkladu přijímala, v příčině osob ostatních však měla si vždy zjednati výslovné povolení zeměpánovo. Tím více však přál si kurfirst míti úplnou jistotu o tom, že ochrany jeho dostává se skutečně jen pravověrným Lutheránům, čím prudší povstalo již tehda nepřátelství mezi Lutherány a Kalvinisty. Vniknutí kalvinismu v jeho zemi působením exulantů bylo by se mu zdálo velikým neštěstím. Kdežto tedy dne 16. února r. 1626 radě Perenské dovolil, aby v budoucnosti přijímala všecky exulanty, kteří se mohou vykázati vysvědčením, že jsou lidé poctiví, připomínal jí zároveň, aby dbala toho, přiznávají-li se všickni k učení Lutherovu. Dle zprávy ze dne 29. března r. 1626 rada zavedla zkoumání v té příčině. Dne 17. dubna r. 1626 pak dostalo se superintendentům v Perně, Annaberku a Freiberku od vrchní konsistoře nařízení, aby bedlivě si všímali toho, jak si vyhnaní lidé v náboženství vedou, a bez prodlení aby podali zprávu, kdyby zvěděli něco podezřelého, aby se nemohli vplížiti nějací Kalvinisté.[15]) Když pak r. 1627 nastal hlavní proud exulantů českých, tu kurfirst (výnosem ze dne 8. září) opět připomenul superintendentům a farářům, »gute Achtung darauf zu geben, ob sich die Eingenommenen unärgerlich verhalten, die Predigten fleissig besuchen und des Nachtmahls des Herren gebrauchen, auch, wo ein Widriges verspürt, solches zu berichten«. Ze všeho toho dosti patrno, že tehda takřka existence českých exulantů závisela na otázce, mohou-li právem pokládáni býti za pravověrné Lutherány. Jakousi nedůvěru v té věci chovali k nim již proto, že zvolený jejich král Fridrich Falcský náležel k nenáviděným Kalvinistům. Tuto nedůvěru rozptýliti náleželo tedy ku předním jejich starostem.

Řečníky ve sporu mezi Lešenskými a Perenskými exulanty byli, jak řečeno, *J. A. Komenský a Sam. Martinius.* Pokud se týče života Komenského, stačí poukázati na hojnou o něm literaturu.[16]) O Martiniovi nalézáme potřebné zprávy v Jirečkově Rukověti, II., 12 sl. Že však o jedné části jeho života ve sporu děje se zmínka,[17]) zdá se býti nutno zde uvésti jeho autobiografii, podanou na obranu v jeho spise »Obrana«, str. 430 sl.:

»Já Boha velebného, zpytatele srdcí lidských ... na svědectví volám, že jakož jsem se v létu 1593[18]) z rodičů pobožných a poctivých zrodil, skrze ně k známosti Boží přišel, pod správau preceptorů v předních školách v království Českém vzrostl, od Akademie Pražské správu školní a povinnost cvičení mládeže, titul jak bakalářský, tak i mistrovský přijal, potom do církve[19]) za kazatele sv. evangelium řádně povolaný a uvedený, obzvláštně na onen čas v městech Pražských v čistotě slovo Boží kázal a velebnými

---

anderen Orten weichen müszen, auch derselben Güter betreffend«. Zpráv těch dostalo se mi laskavostí prof. O. Specka v Perně.

[15]) Srovn. Též Martiniových XXXV. Důvodů, str. 40.

[16]) Viz. zvl. Zoubek-Novák, Život J. A. Komenského, v Praze 1892.

[17]) Ohlášení, str. 127.

[18]) Dle Krocínovského »Promluvení«. dne 31. ledna 1593.

[19]) V Litni u Karlštejna, viz níže.

svátostmi posluhoval, ano i od Jich M. pánů stavů jednoho a téhož dne s osvícenými evangelistskými theology Helvíkem Gardyem, sv. písem doktorem, a M. Viktorinem Vrbenským za assessora konsistoře Pražské dolejší dosazený byl ... Po mém zarmauceném z vlasti vyjetí (1621) a za krátký čas v zemi Míšenské Altenberce po krutau zimu se pozdržení do Akademie Wittemberské sem se dostal, a tu od slavných theologů za dvě lětě jak hospitium gratuitum in Collegio Fridericiano, tak v jiných věcech přízeň a obzvláštní lásku obdržel. Mezi tím pilným poslauchaním vzáctných doktorů, disputováním (zvláště in Collegio Rungiano sub praesidio Balthazara Meisnera, sv. písem D.) paterým probirováním a jinými akademickými exerciciemi strasti bídné pohostinnosti sem sobě a svým osladčoval. Znamenaje pak dlauhost i těžkost v pochopení jazyku německého tak, abych ním jako mateřským slovo Boží kázati mohl, rozpomenul sem se na to staré školské přísloví: Ubi cessat physicus, ibi incipit medicus, k umění lékařskému, neopauštěje ovšem theologického, mysl sem plně přiložil. A za tau příčinau když Pán Bůh s nejmilejší tehdejší manželkau mau skrze smrt časnau mne rozlaučil, vzavše jak od universitetu za rektorství p. Dok. Daniele Senerta, slavného a již v křesťanstvu jako předního medika, tak a facultate theologica hodnověrné učení, života i obcování mého vysvědčení, dále v svět sem se pustil, a po navštívení Akademie Lipské, Jenenské, Helmštatské, Rostocké etc. projetí dolejších německých zemí, po shlédnutí předních Anzeatických měst skrz Hamburk a moře Oceanum Germanicum sem se pustil a šťastně do Nydrlandu dostal. Tu sem se s mnohými vzáctnými krajany shledal, jako předně s Jeho Excell. panem Henrichem Mattesem hrabětem z Turnu, tehdáž právě z východních dalekých krajin jedaucím a brzo do Vlach na zvolení a povolání velikomocné Republiky Benátské k generálství vojenskému se strojícím, kterýž mne i laskavě přijal i do Vlach vykázaním na cestu 300 fl. Brabantských povolal.

Ale jináč se líbilo Bohu, kterýž mne v Akademiích při studiích zdržeti a skrze odstaupení Pavla Ješína od mladých pánů Kaplířů na snažné vyhledávání pana nejvyššího Pavla Kaplíře, a do tří let povolení jeho Exell. pana hraběte k těm čtyřem mladým rytířům, Albrechtovi, Bauslavovi, Zigmundovi a Zdeňkovi Kašparovi za informátora a gubernátora k jejich dobrému vystaviti uložil. Tři léta pořád s nimi sem pracoval a po světě jezdil: předně v Akademii Frizlandské Franekeře mimo vyšetření Groningenské rok sme strávili, v kterémžto čase já buď na žádost studiosů, buď na pozvání a povolání theologiae doktorů, zvláště Makovia Poláka a Amezia Angličana, mnoho množství kráte in Academia disputoval, pravdě Boží evangelistské svědectví dával, až i Confessionem Bohemicam na otázky rozebranau s výklady smysl konfessí Augšpurskau světle pronášejícími v jazyku latinském vůbec vydal. Rytíři pak moji mimo privátní a publica studia pod mým patrocinium de bello politico historice disputovali, o čtyřech monarchiích čtyři vyššího stavu Čechové vůbec z kathedry akademické orací měli, a že tu nebylo žádné církve evangelistské, při konfessí a svátosti velebné

požívání služeb mých církevních požívali. V Akademii Lejden, až i v Hagu residencí Generálštadů že sme do církví evangelistských i ku poslauchání slova Božího i ku požívání svátosti velebné chodili, mohau Lešenským svědectví dáti vzáctní rytíři, pan Vilím Kaplíř a pan Krištof Berger, k. Daniel Vetterus, k. Amerikus s nimi nyní obývající a jiní mnozí. V Zelandských ostrovích, v Engelandském království, v Frankrejchu, v Soffojích [20]) jaká byla má konversací buď s Arminiány, neb Puritány, buď s Kalvinisty, neb Římany, zdaž vždycky nebylo inspektorů mimo jiné z čtyř rytířů domácích mých?

V Genevě Johann Theodatus a Benedictus Turetinus theologové, Kalandrinus kupec Vlach čtvrt léta před naším příjezdem věděli, že mladí Kaplířové mají, prý, Luterána guvernýra, a to ještě Pražského kněze a konsistoře assessora, nebo i patron náš pan Pavel Kaplíř do Vlach se odbíraje tam se stavoval a nám vexl nařizoval, i Uhři studenti a peregrinanti muži učení, naši někdy v Akademiích Nyderlandských a Englických commensales, prvé než my tam se dostávali. Po vyjití tří let a již mladých pánů Kaplířů discentů mých od péra k rapíru a od kněh k kornetám se odebrání zase s Jeho Excell. p. hrab. z Turnu ze Vlach skrze Lombardii, Piemont, Soffoje,[21]) Burgundii, Frankrejch přes moře Oceanum Britannicum a Germanicum, skrze Zélandské ostrovy, Holland, Frizland, Groningland, Emderland ꝛc do dolejší Germanie sem se navrátil a k Jeho Mil. Kristianovi IV., králi Denemarskému, se dostal, a potom po některém času a spatření Denemarku, Holštejna, Ditmarsu v jisté expedicí J. Excell. a vzáctných interessentů do Míšně sem se přibral, kdež mne ten předivný v soudech a nevystižitedlný v radách svých Bůh skrze jisté zřízené prostředky k správě církevní a kázaní sv. evangelium mezi mými milými krajany zavésti a zříditi ráčil.

Co pak se týče vyznání a učení Božího, skrze spisy a knihy v církvi křesťanské ohlášeného, nepominul sem i v tom povinnosti své za dosti podlé skrovných dárků, však vždy přece dárků Ducha sv. učiniti. V milé vlasti ještě v správě církevní v Litni blíž Karlštejna zůstávaje, v Akademii Pražské *Orationem de concordia ecclesiae* (promluvení o svornosti církve) sem měl a vůbec vytlačiti dal. V Praze *Collationem Husii et Lutheri*, srovnání těch dvauch svatých otců, jazykem latinským mimo zpěvy adventní a vydání konfessí České na otázky rozebrané, se p. M. Vrbenským dvojí řečí spravené, sem publikoval.

V Wittemberce *Pět orací akademických* ode mne sepsaných a učiněných na světlo sem vydal:

1. *De religione Bohemica.* O náboženství českých evangelíků.

2. *De miraculosa conservatione ecclesiae.* O předivném církve Kristové zachování a opatrování.

3. *Protestatio contra Bohemos Apostatas.* Osvědčení proti odpadlcům Čechům, jmenovitě M. Janovi Kampanovi a D. Danielovi Baziliusovi.

---

[20]) v Savojích.

[21]) t. Savoje.

4. *In Exequiis Bohemi studiosi.* Při pohřbu jednoho českého studenta na krchově ve Wittemberce činěna.

5. *De ortu, cursu et occasu antiquissimae Academiae (quae Pragae fuit) Carolinae.* O počátku, vzrostu, běhu a cíli starožitné Akademie Pražské.

V Akademii Frizlandské *Confessionem Bohemicam cum notis theologicis* s těmi národy sem communiciroval.

Tam také mimo partikulární některé spisy *Tetradion disputací historiko-politických* Jeho Excell. p. hraběti z Turnu sem dedikoval a do Vlach odeslal.

V Akademii Lejdenské *Reformationem Hussii a Vindicias Zizkianas* v známost uvozoval.

Když sem pak zase k správě církevní, ač přece v exilium truchlivém, přišel, pro rozšíření cti a slávy Boží, abych i rozptýlenému národu a semotam mezi cizími roztraušeným krajanům tím platněji poslaužiti mohl impressí od vzáctné paměti pana Mistra Megandra, kterauž on od nápadníků slavného pana Henyka z Valdštejna dostal, s velikým nákladem a ostaráním sem kaupil, a jak mé některé, tak i jiných dobrých a vzáctných mužů práce vůbec vytlačiti dal.« [22])

Ještě zevrubněji zabývá se životem a zásluhami Martiniovými pohřební řeč, kterou nad tělem jeho měl *M. Pavel Crupius Pacovský* a vydal pod názvem: »*Postremus luctus seu Christianum Memoriale*«. Z jiné vzpomínky někdejšího soudruha jeho v úřadě *Matěje Krocinovského* dovídáme se, že byv dvakráte ženat měl dvanácte dítek, z nichž ho přežilo pět. Teprve r. 1669 postaven mu v Perně náhrobek (nyní již zašlý) ode dvou synů jeho s tímto nápisem: »*Memoriae et pietati patri bene merenti carissimo, theologo inter Bohemos excellentissimo, Domino M. Samueli Martini de Drazova, consistorii Pragensis Lutherani administratori, ecclesiae cathedralis ad Laetam Curiam Pastori, collegii Carolini Magni Praeposito et per XI annos in exilio Bohemorum Pirnae commorantium Concionatori, exiliis, bellis, rapinis afflictissimo, peregrinationibus exercitatissimo, quadragesimum sextum cum attigisset annum, in Jesu, Domino suo, Pirnae anno MDCXXXIX defuncto ibidem contumulato, quum aureum non possent, tamen aeternum monumentum hoc lapideum ex XII liberis, e bino matrimonio susceptis, filii duo superstites erexerunt: M. Samuel Martini, Archidiaconus Hoyersverdanus, Beniamin Martini, Pastor Langenbruckensis. Anno 1669.*«

III. Předmět sporu.

Předmět sporu Martinius sám uvádí v nápise svého prvního díla, jímž spor počal: »*Pět a třidceti mocných, znamenitých a slušných Důvodů neb příčin,* pro které všickni evangelistští Čechové za jedno býti a obzvláštně ti, kteří k někdejší Jednotě Bratrské se přihlašovali, v církvích evangelistských,

[22]) Srovnej též »Ohlášení«, str. 127.

konfessí Augšpurskau neb Českau se řídících, ku požívání svátosti velebné, večeře Pána našeho Jezu Krista poslední, přistupovati mají, s dobrým svědomím mohau a povinni jsau«.

Že Martinius právě v té době vystoupil s tím požadavkem, k tomu byly hlavně dva podněty, z nichž jeden označen v titule právě uvedeném. Většina exulantů z Jednoty Bratrské uchýlila se totiž do Uher a Polska, jak již svrchu řečeno, někteří však odešli též do Perna. Tu pak počali konati své vlastní bohoslužby a slaviti večeři Páně po způsobu Bratrském. (»*Ohlášení*« str. 115). Martinius, jemuž od vrchní konsistoře Saské duchovní správa nade *všemi* českými exulanty byla svěřena, nebyl s tímto oddělováním Bratří spokojen, v čemž posilován byl opětovaným rozkazem kurfirstovým, by bedlivě toho dbal, aby do země dostávali se jen Lutheráni a nikoli snad Kalvinisté, a tu byli přijímáni. Za těch poměrů nebylo mu nesnadno vymoci vypovědění těchto nepohodlných exulantů Bratrských z Míšenského kraje a ze Sas vůbec (v. XXXV. Dův., str. 39—40, a k tomu »Ohlášení, str. 172—175).

Druhým podnětem ku počátku sporu byly sbírky. Všem exulantům způsobilo vystěhování z vlasti větší nebo menší ztráty majetkové, všem bylo v cizině hledati nových pramenů výživy, mnohým nezbývalo než chopiti se zaměstnání zcela jiného, než jakému se doma vyučili, a kromě toho trvající válečné doby nebyly příznivy práci výnosné. Není tedy divu, že se u mnohých brzo dostavila chudoba a skličující nedostatek. Tu rozhodli se Bratří Lešenští r. 1633, že se obrátí k dobročinnosti svých souvěrců evangelických v Anglii, ve Švýcařích a v Nizozemí, k čemuž jim částečně půdu razilo spojení osobní. (XXXV *Důvodů,* str. 55—65, a *Ohlášení,* str. 185—199. *Lukaszewicz,* O kościołach Braci czeskich w dawnej Wielkiej-Polsce. W Poznaniu 1835. V VIII. oddíle obsaženy doslovně latinské pověřující listiny, jež seniorové a patronové Jednoty sběratelům dali.) Výsledek nebyl nikterak přiměřen tomu, čeho se nadáli; když však exulanti Perenští, kteří ovšem byli v postavení podobném, následovati chtěli příkladu Lešenských, dosáhli výsledku ještě menšího, ba poukazováni mnohdykráte na to, že právě nedávno tu byli čeští sběratelé. Proto činil jim Martinius výčitky, že Bratří sbírali pod jménem obecným českých exulantův, a proto že i vyhnanci Perenští mají nároky na přiměřený podíl z peněz sebraných.

Tyto dva podněty, totiž nepříjemnosti, jež Čechům Perenským mohly vzniknouti od vlády Saské ze zvláštního postavení Bratří mezi nimi žijících, a záležitost sbírek nečiní ovšem Martinius východištěm výkladu, spíše počíná důkazem, že Bratří vlastním svým vývojem historickým přivedeni byli v úplně úzké spojení s Lutherány českými. Bratří prvotní nezamýšleli svým odloučením od strany pod jednou a pod obojí založiti sektu (důvod II.); vážilit si později Luthera a hojně se s ním stýkali (d. III.—VI.). Při sestavování konfessí České r. 1575 byli Bratří účastni (d. VII.) a r. 1608 se k ní přidali (d. VIII.—XI.). Spojení toto, jež se nemá již rozlučovati (d. XII.), samo sebou nese, že se Bratří vzdávají svých zvláštností (d. XIII. a XIV.).

V následujících oddílech vyvozuje se veškeren výklad z tvrzení, že konfesse Česká je totožná jako Augsburská; proto zajištěno majestátem Rudolfovým (z r. 1609) vyznavačům České konfesse svobodné konání náboženství, jako Augsburským mírem náboženským (z r. 1555) vyznavačům vyznání Augsburského (d. XV.); proto se také Kristian II. Saský a jiná knížata říšská ve prospěch stavů českých u Rudolfa přimlouvali (d. XVI.), neboť kurfirst Saský vyslovil se teprve nedávno o přijímání exulantů, že ochrany poskytne jen vyznavačům konfesse Augsburské (d. XVIII.). Bratří však přece se drželi svých zvláštností (d. XIX.), kdežto vyznavači konfessí České v čas se opírali všemu, co by mohlo rušiti jednotu (d. XX.). Zvláště nyní ve vyhnanství jest všem Čechům potřebí jednoty (d. XXI.); Bratří však ji porušili, neúčastníce se v Perně podávání večeře Páně svých krajanů Lutheránských (d. XXII.), a to na rozkaz starších Lešenských (d XXIII.). Takové oddělování vždy bývalo podnětem hádek a sporů (d. XXIV.), a Bratří nemají pro ně ani rozumných důvodů, neboť řád církevní, jímž se honosí jako svou zvláštní předností, mají též Lutheráni, byť v jiné podobě (d. XXV.), a oprávněnost kněžského posvěcení u Bratří je pochybná (d. XXVI.). Svým odlučováním Bratří protiví se článku víry křesťanské o jediné církvi obecné (d. XXVII.) a budí proti sobě podezření, že nejsou pravověrní; a že podezření to jest odůvodněno, hledí Martinius dokázati ze spisů Bratří samých i jejich protivníků (d. XXVIII.). Již v Čechách osvědčili se Bratří nepřátely evangelíků (d. XXIX.) a ve vyhnanství zaseli svým chováním svár mezi české vyhnance (d. XXX.). Jsou tedy též sami tím vinni, že byli ze Sas vypověděni (d. XXXI.). I mezi Bratřími však ozývali se v starší i novější době hlasové, kteří se přimlouvali za připojení k evangelíkům. Tuť upozorniti třeba zvláště na zajímavý »*Spis mladých kněží Bratrských* v markrabství Moravském, starším jejich předložený, měli-li by Bratří s evangelíky se sjednotiti«, jejž tu Martinius podává celý i jenž nám dává nahlédnouti do vnitřních poměrů Jednoty v dobách, z nichž máme jinak o církvi této málo zpráv (d. XXXII.). Dále napomíná k jednotě všech českých vyhnanců naděje v pomoc Boží a v podporu souvěrců v jiných zemích, na niž jsme v cizině odkázáni. A to poskytuje Martiniovi příležitost, že obšírně pojednává o celé otázce sbírek, připojuje mnohou zajímavou zprávu a doklad (d. XXXIII. a XXXIV.). Na konec ještě jednou krátce shrnuje důvody pro sjednocení a proti rozdělení evangelických Čechů (d. XXXV.).

Spisovatel asi schválně v těchto svých důvodech zachovává jakousi neurčitost o tom, pokud si přeje nové úpravy poměrů mezi Bratřími a evangelíky, pokud vytýká Bratřím porušení poměru dříve upraveného, jenž do té doby měl platnost. Brzo jim vytýká, že jejich zvláštní postavení odporuje přijetí konfessí České z r. 1575, brzo snaží se jim domluviti, aby se tohoto svého zvláštního postavení dobrovolně vzdali. Dále snaží se takřka úskočně na místo konfessí České z r. 1575., o niž se Bratří s evangelíky sjednotili, postaviti konfessí Augsburskou, k níž se exulanti Perenští

právě poměry nuceni jsouce přihlásili (d. XXII.), buď jednoduše tvrdě, že konfessí Česká je táž jako Augsburská, nebo rozličnými důvody nepřímými hledě dokázati totožnost obou (d. XVI.—XVIII.).

Komenský rozumí ve své odpovědi úmyslu protivníkově tak, jako by Bratřím prostě vytýkal porušení úmluvy. »Sčítá zajisté na ně, že víru evangelické straně danau zrušili a od stalého v vlasti porovnání a sjednocení zase odstaupili; druhé, že konfessí České opustili a na to kalvínské a ariánské bludy do Jednoty přijali; třetí, že spáchali faleš jménem celého českého exulujícího národu, almužen u cizích církví hledavše a potom to mezi sebau samými zadržavše«. (Ohlášení, str. 3). Odmítaje tato obvinění vede si tím způsobem, že jde za protivníkem krok za krokem a postupu jeho výkladů přidržuje se co nejúžeji. Krátký, stručný přehled spisu Komenského podati není tedy lze a nemělo by ani významu, neboť přednosti záležejí právě v důmyslném vyvracení jednotlivostí, jež zároveň obsahují mnoho zajímavé látky historické. Abychom však nabyli samostatného úsudku o sporných otázkách a porozuměli mnohým jednotlivostem, jest nám třeba nestranného vylíčení poměru Bratří k evangelickým Čechům, t. j. vyznavačům konfessí České z r. 1575.

IV. Bratří Čeští a poměr jejich k utrakvistům.

Na počátku století XVI. byly v Čechách tři větší obce křesťanské kromě několika malých, jež pro církevní a kulturní vývoj zemí Českých jsou bez významu — a to: církev římskokatolická, pod obojí a Jednota Bratrská. Církev první i druhá byly uznány od státu a mohly se tedy dovolávati ochrany státní, utrakvisté na základě kompaktát, která jim sněm Basilejský povolil. Kompaktáta ovšem ukazují, jak nepatrný byl rozdíl mezi nimi a katolíky, neboť záležel takřka jen v samé správě církevní pod vlastní konsistoří a rozdílném způsobě přijímání, což bylo též označeno jménem obecně platným: strana pod obojí — strana pod jednou (způsobou přijímajících). Jednota Bratrská však, čili Pikharti, jak se tehda úředně jmenovala, neměla vůbec býti dle výnosu krále Vladislavova trpěna v obvodu království Českého. Výnos ten přijat byl na sněmě Pražském dne 25. července r. 1508 i do desk zemských a měl platnost jako zákon zemský až do počátku XVII. stol., neboť přijat byl v sněmech následujících i do desk nových, jež sestaveny byly po r. 1541 místo shořelých desk. Že však přece existence Bratří v Čechách v stol. XVI., kromě několika prvních let po r. 1547, skoro nikdy nebyla vážně ohrožena, pocházelo z podpor jejich mocných šlechtických členův a ochráncův. Proti utrakvistům Bratří stáli rovněž odmítavě jako proti církvi římské a měli též v obou společné protivníky. Církev katolická strádala ještě drahně času ztrátami, jež byla utrpěla hnutím husitským, a utrakvismus byl hned od počátku nepříliš pevným útvarem církevním, jsa totiž plodem kompromissu mezi církví kato-

lickou a husitismem; proto neuspokojoval dokonale nižádnou stranu, zvláště když Řím opět a opět všemožně usiloval o to, aby odvolal zase ústupky v nesnázích učiněné. Nebylo tedy s podivením, že učení Lutherovo brzo v nejširších kruzích utrakvistů našlo přívržence. Starý utrakvismus, na kompaktátech založený, chýlil se více a více ku pádu, a na jeho místo nastoupil nový utrakvismus, jenž měl ráz evangelictví Lutherovu značně podobný, až konečně sněm Pražský ze dne 3. března r. 1567 kompaktáta prohlásil za zrušena, poněvadž byla již dávno zastaralá. Poměr toho lutheránského novoutrakvismu ku Bratřím nebyl v podstatě jiný než utrakvismu starého, a utrakvistický administrátor Mystopol, hlavní zástupce lutheránství, byl zároveň rozhodným protivníkem Bratří, jenž ani v prostředcích svých nebyl příliš vybíravý. Činnost jeho úřední připadá v dobu, kdy vrchní správu Jednoty vedl Augusta. Kdežto Br. Lukáš udržoval v celku původní ráz Jednoty, ubíhající světu a stranící se ho, a při tom spokojoval se jen obranou proti přímým útokům, snahou Augustovou bylo Jednotě zjednati vážené a rozhodující postavení v církevním životě českém. Nijak tedy neváhal ani výslovně důraz klásti na samostatnost Jednoty proti utrakvistům, při čemž mu však patrně jako poslední účel tanulo na mysli spojení Jednoty s novým utrakvismem v jedinou českou národní církev evangelickou. V obšírné předmluvě ke staršímu vyznání od něho nově vydanému [23]) je tato jeho snaha zcela patrná. Předmluva podává přehled posavadního boje mezi Augustou a kněžími (t. j. utrakvisty) a kárá způsob jejich boje výrazy velmi břitkými. Ke konci pak praví: »Myť nic jiného nežádáme, než (by možné bylo) aby naše pře víry a náboženství našeho ode všech, zvláště pak od vás, (poněvadž z vás jsme národ váš, krev česká vaše) sauzená a ohledaná i také právě poznaná byla podlé pravidla písem sv. a mistrovství prvotní církve svaté apoštolské, ano i prvních mnohých starých Čechův, a pokud pravá jest, aby jí místo dáno bylo od vás, a vy ne tak nás pro ni potupovali . . . ale radče v ní podlé libé vůle Boží se sjednávali spolu.« A jinde dí rovněž: »My nepochybujeme, kdyby nám to obojím dobrotivý Bůh dáti ráčil, abychom spolu rokování častá způsobem právě křesťanským, laskavým mívali, že bychom sobě vespolek spíše srozumívali«. Tohoto církevně politického výsledku chtěl se Augusta chopiti také tehda, když po válce Šmalkaldské Bratří vůbec a zvláště jeho obec Litomyšlská velmi byla sklíčena a ohrožována, sám pak skrýval se v lesích. Tehda vybídl své osadníky, by požádali hejtmana, »aby dopustil jim, aby šli do Prahy k knížeti, aby tam jednali o pokoj, aby jim přín a dán byl a dopuštěno bylo, aby se spokojili a umluvili s dolejším administrátorem; k tomu se jim podav, že také s nimi půjde.« [24]) Zřejmě vysvítá úmysl spojení Bratří s utrakvisty opět ve vyjednávání s administrátorem Mystopolem, jež měl Augusta r. 1563 nedlouho

[23]) »List neb spísek starých Bratří udělaný s předmluvou obšírnau, však potřebnau« atd. 1542.

[24]) Život J. Augusty (vyd. nákl. spolku »Komenský«) str. 25.

před svým propuštěním na svobodu.[25]) Také později, jak se zdá, držel se toho svou zvláštní vytrvalostí v úmyslech vůbec. K tomu poukazuje pamětní spis jeho o novém zřízení konsistoře utrakvistické, třebas o obsahu toho spisu nic dále nevíme. Ze všeho toho zajisté vysvítá, že Augusta měl zcela určitý program církevně politický, totiž zřízení jednotné evangelické národní církve české. Při tom domníval se, že nebezpečenství, jež pro Bratří záležela v jejich bezprávném postavení, pro utrakvisty v jich vniterné prázdnotě a pro obojí v jich vespolném zápase, odstraní jediným rázem uskutečněním tohoto programmu. Avšak aspoň po svém propuštění r. 1564 byl s těmito úmysly mezi Bratřími zcela osamělý. Snahy jeho vykládali mu za ctižádostivost a umíněnost, neboť působením změněných proudů časových ovšem hlavní jeho protivník Jan Blahoslav hleděl si právě opáčné politiky církevní.

Rozervanosti utrakvismu totiž mezitím spíše přibylo než ubylo, a zvláště když r. 1567 kompaktáta prohlášena za zrušena, aniž na jejich místo postaveno něco jiného, nedostávalo se učení podobojích úředního měřítka. Většina utrakvistů smýšlela po lutheránsku, někteří drželi se učení Kalvinova, byli však mezi nimi též takoví, kteří smýšleli po starém utrakvistickém způsobu víry. Naproti tomu vyznání stála Jednota, jíž mezitím velice přibylo i na rozšíření i na významu, částečný to výsledek dřívější činnosti Augustovy. U ní bylo vše, čeho se utrakvismu nedostávalo: vyznání určitě formulované, jež ovšem prožilo již leckterou změnu, řád až do jednotlivostí upravený, bohoslužba zcela jednotná a kázeň církevní přísně prováděná. Posléze, co asi v nové církevní politice Bratří nejvíce rozhodovalo, při dvoře Vídeňském samém protestantství nabylo půdy. Nebylo tajemstvím, že císař Maximilian protestantství aspoň je přízniv, není-li i dokonce přívržencem toho směru. Zdaž nebylo tedy za těch poměrů pro Bratří nejbližší starostí, aby bez ohledu na utrakvismus ještě tak málo sjednocený především své Jednotě získali uznání a snesitelný stav? Toť bylo zkrátka církevně politickým programmem Blahoslavovým, k tomu cíli směřoval v různém jednání, jež konal ve Vídni s Pfauserem, dvorním kazatelem cís. Maximiliana. A když po smrti Blahoslavově Bratřím nastala potřeba zaujmouti postavení jakési k utrakvismu, dali se cestou střední mezi programmem Blahoslavovým a Augustovým. Utrakvistům nastávala totiž potřeba čím dále, tím naléhavější, aby na místo zrušených kompaktát postavili nové vyznání víry, jež by uvnitř ukončilo libovůli a nepořádek a vně objasnilo povahu utrakvismu. To bylo též nutnou předchozí podmínkou, aby dosáhli uznání státního. Na sněmě, zahájeném dne 21. února r. 1575, otázka náboženská měla býti spořádána. Především vyslovili stavové katoličtí svou nestrannost: s utrakvisty chtěli žíti v míru, ale do jejich věcí nechtěli se vkládati. Stavové Bratrští a jejich rádci, seniorové, byli zprvu na rozpacích, jaké postavení by měli zaujmouti. Mohli se postaviti rovněž buď nestranně jako stavové

[25]) Život J. Augusty, str. 147.

katoličtí a se své strany přičiniti se o uznání své konfesse u cís. Maximiliana; k tomu radil velmi rozhodně Crato, císařův osobní lékař; anebo bylo jim lze o to usilovati, aby jejich konfesse od utrakvistů byla přijata. Pokus o uznání učinili stavové evangeličtí, ale nedosáhli toho rovněž jako stavové ostatní svým návrhem, aby přijali konfessí Augsburskou. Spíše usnesli se, že navrhnou novou »konfessí Českou,« a uložili sepsání její utrakvistickým theologům Pressiovi a Krispinovi; působením Jindřicha Kurcpacha účastnil se práce té neúředně též kněz Bratrský Jiřík Streyc. Z příčin taktických záleželo stavům pod obojí velmi na tom, aby stavové Bratrští společně s nimi o tuto konfessí Českou se přičiňovali. Bratří s jedné strany nejevili mnoho chuti vzdáti se ve prospěch utrakvistů svého bývalého vyznání a tím i své samostatnosti, s druhé strany však byli by rádi též dostali se v ochranu konfessí České, jež ovšem podána jsouc císaři ode všech stavův evangelických království Českého, spíše mohla domoci se uznání než konfesse Bratrská. Po delším vyjednávání shodli se na tom, že sice konfessi Českou podepsati mají jen stavové pod obojí, že předmluva k císaři též má býti sepsána jich jménem,[26]) avšak že do předmluvy mají býti pojaty věty tyto: »Také, nejmilostivější císaři, kdež jsme položeni byli, jako bychom ne všickni se u víře snášeli, a zvláště páni a přátelé naši, kteříž z Jednoty Bratrské se jmenují: protož se vší poddanau ponížeností V. C. M. oznamujeme, že ač oni předešlých let konfessí svau V. C. M. podali, a aby při ní zachováni byli, se vší ponížeností V. C. M. jsau žádali; a my nyní této (naší konfessí) podáváme ne tak jako odpornau jejich, ale v předních artikulích snášejíce se s tauto. A poněvadž až posud při ní zůstávali, my také je utiskovati a jedni druhých v pořádcích našich stěžovati nemáme a nemíníme. A společně všickni V. C. M. poníženě žádáme, že nad námi všemi svau milostivau a ochrannau ruku držeti a nám, abychom v náboženství našem křesťanském volně a svobodně P. Bohu slaužiti mohli, toho milostivě příti ráčíte.« — Tak tedy utvářel se poměr Bratří k novým utrakvistům zvláštním způsobem: Bratřím ponechána plná jejich církevní samostatnost, popřáno jim však týchž práv a svobod jako novým utrakvistům, pokládáni tedy od vrchnosti jim za rovné, a tak s nimi též nakládáno. Jest to postavení podobné, jaké zaujali v Německu t. zv. Augsburští příbuzní souvěrci (Augsburgische Confessionsverwandten), pojem významu též výhradně právního.

Vývoj sám však bral se cestou, kterou se dal, sloučení nastávalo ještě užší. Tuto lze jen zkrátka naznačiti, že Maximilian nadějím, jež do něho kladla strana protestantská, nikterak nedostál. Ústně sice sliboval, že nikoho ve víře nebude utiskovati a nikomu brániti, ale k nějakému závaznému slibu písemnímu nedal se pohnouti, ba zdánlivě proti svým slibům zakázal tisk České konfesse a obnovil starý výnos Vladislavův proti

---

[26]) Martinius nejedná tedy dosti přesně, pokládaje v dův. X. věty oné předmluvy čili »Supplikací k Maximilianovi« beze všeho pro Bratří za závazné.

Bratřím.[27]) Za jeho nástupce Rudolfa II., jenž čím dále tím více upadal v lethargii, otázka náboženská zprvu ani o krok nebyla pošinuta k rozhodnutí, až stavové čeští, použivše sporu císařova s Matyášem, r. 1609 přinutili Rudolfa k vydání majestátu, v němž vyznavačům konfesse České zaručena byla úplná svoboda náboženská a samostatné zřízení církevní. Ve vyjednáváních a bojích, jež před tím předcházely, hlava a mluvčí strany protestantské, *Václav Budovec z Budova,* jest členem Jednoty, a Jednota jeví se hned od počátku s novými utrakvisty[28]) jakožto jediná strana. Formální domluva sloučení obou stran nastala teprve po vydání majestátu, ale v posledních létech spojení bylo již znenáhla užší, aniž lze uvésti jednotlivé fase tohoto postupu. R. 1608 Bratří nově vytiskli konfessí z r. 1575 následkem spisu sbratřovacího, od Budovce na sněmě dne 24. května předneseného.[29]) Z předmluvy k tomu vydání je zřejmo, že se již mnohem určitěji přiznávají k té konfessí, než před tím r. 1575, píšíce o důvodech toho vydání takto: »Ačkoli předkové naši milí svau vlastní konfessí měli, při níž i od J. M. pánů stavů zanecháni jsau (jakož to supplikací od J. M. pánů stavů J. M. C. podaná dostatečně vysvědčuje), avšak i tuto všech tří stavů konfessí, ve všech podstatných artikulích podlé i jejich i našeho vyznání s naší konfessí se srovnávající, oblíbili a k ní se přihlásili. A to pro dokázaní skutečné lásky, že se od J. M. všech tří pánů stavů království Českého, tělo a krev Krista Pána pod obojí přijímajících, nedělili, nýbrž u víře svaté s nimi snášeli a srovnávali. Poněvadž snad někteří by se najíti a domnívati mohli, jakoby nynější kněží a služebníci Jednoty šlépějemi předkův svých nekráčeli a té konfessí sobě neoblibovali, nýbrž na odpor jí něčemu posluchače své vyučovali, protož sme nikoli nemohli a také slušně neměli toho pominauti, nežli vytištěním v nově často jmenované konfessí přede vším křesťanstvem v tom se osvědčiti, že následujíce předků našich milých tu konfessí ve všech podstatných artikulích s naší se srovnávající oblibujeme« atd. Přirovnáme-li tyto výrazy Bratří ku přímluvě svrchu uvedené, již r. 1575 stavové pod obojí učinili ve prospěch Bratří, je patrno, že tu nastal rozvoj další. Ten pak ukončen formální listinou sjednocovací mezi novými utrakvisty a Bratřími ze dne 28. září 1609.[30]) Touto listinou upraven poměr mezi Bratřími a novými utrakvisty tímto způsobem: Bratří v Čechách vzdávají se svého zvláštního vyznání a přiznávají se pro budoucnost ke konfessí České z r. 1575. Dále podléhají vůbec konsistoři utrakvistické, v níž zastoupeni jsou svým seniorem

---

[27]) O poměru cís. Maximiliana ku protestantismu viz: Hopfen, Maximilian, a Goetz, der Kompromisskatholicimus unter Kaiser Maximilian, Histor. Zeitschrift 77 2 (1896).

[28]) Novými utrakvisty nazýváme vyznavače konfessí České z r. 1575. Gindely a jiní nazývají je neurčitě Lutherány, kdežto sami nazývali se utrakvisty.

[29]) Gindely, Geschichte des Majestätsbriefs, p. 21.

[30]) Tišt. ve Skálově Historii české (vyd. Tieftrunkova) I, str. 249—253, lat. u Niemeyera, Collectio confessionum, Lipsiae 1840, p. 847 sq.

a dvěma svými kněžími. Naproti tomu podržují svůj zvláštní řád církevní a své zvláštní způsoby bohoslužebné (aspoň v podstatě). Rovněž zůstává v platnosti posavadní vrchní správa Jednoty vlastními seniory jako posud, že na př. kněží Bratrské jen oni povolávají a světí. Tak tedy stala se Jednota Bratrská samostatnou užší společností v utrakvistické české církvi zemské, úzce s ní spojenou společným vyznáním. Nebyl tedy úmysl Augustův sice úplně proveden, ale přece ještě spíše než programm Blahoslavův. Zárodky nových zápletek a nesnází obsahovalo nové toto a zvláštní upravení poměrův ovšem dosti. Výminečné postavení Bratří bylo stálým podnětem k rozněcování hněvu a žárlivosti mezi novými utrakvisty, a Jednota sama, rozšířena jsouc v Čechách, na Moravě a v Polsce, mohla se ocitnouti v postavení nesnadném, kdyby Bratří Čeští ostatním na odpor vážně byli brali své přiznání ke konfessi České, kdežto Bratří Moravští a Polští byli by se drželi jako dříve poslední konfesse Bratrské. Případ tento arci skutkem se nestal, ba lze říci, že odpor, jenž mocně se ozýval v kruzích novoutrakvistických proti zvláštnímu postavení Bratří hned při provedení jednoty, nikdy úplně neutuchl. Poslední výraz odporu toho spatřovati třeba ve vystupování Martiniově proti Bratřím Lešenským.

Počátek sporu Martinius nalézá teprve v době novější, an píše (v *Obraně*, str. 449): »Co se pak roztržitostí dotýče: první bouřku ste stropili vy, Domine Comeni, když ste proti dobrému zdání M. Megandra na ta ňáká vidění Krištofa Kottera, k žádosti osob vzáctných učiněnému, tu vaši prudkau, hrdau a neušetřenau censuru mezi ruce exulantův podali a dodali... Druhau bouřku stropil k. Xilin, od vás ovšem zřízený a z Lešna do Pirna poslaný (nechť mezitím Pirenské Votum conclusivum s kurátorstvím prvé připomenutým nyní odpočine), když noční posluhování držel v lozumentu naproti M Fischerovi, archidiakonovi Pirenskému, kterýž to všeckno vyšetřil a vyslechl, superattendentovi oznámil atd.« Že však Martinius zároveň ve svém spise (XXXV *Dův.*) na několika místech Bratřím vytýká tajné kalvínství, to patrně poukazuje k tomu, že noví utrakvisté již dávno s nedůvěrou pohlíželi na Bratří. Tuto nedůvěru prokazuje též velmi jasně Zachariáš Theobald v předmluvě k dějinám válek husitských; tu si stěžuje, že Bratří ve svém vydání konfessí České (z r. 1608) nápis zfalšovali, píšíce m. »kteří v *pravé* víře tělo a krev Kristovu přijímají« — pouze: »kteří ve víře tělo« atd.[31]) Dále tvrdí, že Bratří výtisky pravé konfesse České skoupili a na místě ní že v pražských knihkupectvích nabízena docela jiná konfessí, vytištěná v Herborně.[32]) Jakkoli nesmyslná jest zajisté výčitka v této formě, protože Bratří sami pořídili vydání konfessí České v Praze, dokazuje přece s dostatek napjatý poměr mezi novými utrakvisty a Bratřími.[33])

---

[31]) V exempláři, který nám je na snadě, čteme do konce jen slova: »podobojí přijímajících«.

[32]) Konfesse Bratrská (z r. 1535.) vydána opět v Herborně r. 1612.

[33]) Sr. též vystupování Auštěckého a hr. Šlika při jednání o jednotu (Gindely, Majestätsbr. p. 148 sl.) a vystupování Procházkovo a Borovského (Ohláš. 59.).

XXIII.

Výsledkem našeho výkladu historického tedy jest, že r. 1609 provedeno bylo povrchně, na papíře, spojení Bratří s novými utrakvisty v jedinou českou církev evangelickou, totiž toliko pokud se týkalo konfesse a obecné správy církevní (konfessí Česká a společná konsistoř),[34]) vniterně však že Bratří a noví utrakvisté zůstali si cizími, ba že Bratří při svém zvláštním postavení novým utrakvistům byli trnem v očích a předmětem stálé nedůvěry.

Výklad tento může zároveň vysvětliti podstatu sporu mezi exulanty Perenskými a Lešenskými. Požaduje-li tuto Martinius na Bratřích, aby se s »evangelíky« úplně spojili, zvláštního svého postavení naprosto se vzdali, jest to zase týž požadavek, jejž činili utrakvisté noví již od r. 1609. Bylo-li by takové sloučení z důvodů politických nebo jiných oběma stranám prospěšné a výhodné, toť bylo zajisté otázkou spornou, a tvrdí-li tedy Martinius, že Bratří jsou povinni takovéto spojení provésti, a hledí-li těžiti v tom smyslu z přijetí konfessí České r. 1609 se strany Bratrské, činí to neprávem, nebo tehdáž bylo zároveň Bratřím zaručeno postavení zvláštní.

K tomu však přistupuje ještě jiná slabá stránka v útocích. Martinius si přeje, aby sloučení exulantů Perenských a Lešenských dálo se na základě *konfessí Augsburské*. Důvod této žádosti jest jasný, neboť sám vyznává (XXXV *Dův.*, č. XXII.), že Češi Perenští slovem i písmem se přiznali ke konfessi Augsburské; bylo jim tak učiniti, neboť by se jim v Sasku nebylo dostalo přijetí. Učinili to snad i s dobrým svědomím, přesvědčeni jsouce o totožnosti konfesse Augsburské a České. Zajisté však jeví se formálně Perenští s Martiniem vlastně jako odpadlíci od konfesse České. Proto Martiniovi především záleží na tom, aby totožnost onu dokázal, ale důkaz vypadl velmi slabě (v. naproti tomu bystré a případné vyvrácení Komenského v *Ohlášení* na str. 76—83, rovněž na str. 36. sl.). Že ostatně snaha některých novoutrakvistů již dříve k tomu směřovala, aby konfesse Česká zatlačena byla Augsburskou, vysvítá patrně z XX. důvodu Martiniova (viz též *Ohlášení*, str. 45, 46, 52 sl.).

Kdežto tedy vlastně Martinius měl se z toho ospravedlniti, že od konfesse České přešel k Augsburské, vytýká Bratřím, že zdráhání jejich, vejíti na základě konfesse Augsburské v užší spojení s Čechy Perenskými pochází jen z toho, že ani tehda r. 1609 nepřijali upřímně konfesse České a že jsou vlastně Kalvinisty a Sociniány a Fotiniány.[35])

Abychom pak zevrubně porozuměli tomuto obviňování, jakož i obhajování Komenského proti tomu, potřebí podati krátký nástin poměrů Bratří k různým společnostem církevním, s nimiž se stýkali. Obmezujeme se tuto arci jen na vylíčení zcela krátké a nevcházíme blíže v jednotlivosti, neboť jinak by úvod tento vzrostl zajisté v celou samostatnou knihu.

---

[34]) Viz též Ohlášení str. 43 a 47. Tvrdí-li Komenský (na str. 43 a 65), že tím nebyla Bratřím odňata vlastní jejich konfessí, neshoduje se to arci ani se zněním ani se smyslem sjednocení.

[35]) Viz. v XXXV. Dův. č. XXVIII.

V. Pomér Bratří Českých k Lutheránům a reformovaným.

Kdokoli se zevrubněji obíral Jednotou Bratrskou a jejími dějinami, zajisté vždy mu bylo nápadné, že vydala poměrně značný počet vyznání víry, větší než kterákoli jiná církev. Mimo to všecka tato vyznání více méně od sebe se liší. To lze říci též o vyznáních, vydaných po r. 1535, ač dle nápisu všecky měly býti toliko novým vydáním nebo novým spracováním konfesse z r. 1535. Poslední vydání (aspoň ve vlasti pořízené) je z r. 1612; zdá se tedy, že upravování konfessí nemělo nikdy konce. Podobalo by se dle toho, že se Bratří zabývali velmi zevrubně vyměřováním křesťanské dogmatiky, že na jejich synodách často se vyskytovaly spory o víru. Je však tomu právě naopak, v jejich dekretech synodálních, aspoň pokud se zachovaly, o konfessích sotva se činí zmínka, jako by měly význam pouze »ad extra«. Skutečně jest na snadě domněnka, že důvodem častých těch změn vyznání nebyla vlastní práce dogmatická, nýbrž vlivy vnější. S největší ochotou podnikli z oddanosti k Lutherovi r. 1533 značné změny, a když pak vešli ve spojení s theology Štrassburskými a Kalvinem znamenáme výraz toho zase ve změně konfesse. Výklad nápadného toho zjevu nejbližší jest asi, že se Bratřím jednalo hlavně o to, aby vyznáním svým dokázali, že náležejí k některé veliké evangelické straně říšské, jež se tehda domáhaly uznání, aneb ho již dosáhly, aby s nimi zároveň nabyli též takových výhod. Dle toho byli by se Bratří řídili ohledy církevně politickými. Výklad ten však uznati lze za pravý jen se dvěma podmínkami: Předně, že Bratří cítili po stránce pro ně závažné duševní příbuzenství s těmi stranami evangelickými. Neboť než by byli na př. utrakvistům jen v jediné věci svého vyznání povolnili, raději se dali pronásledovati a také z vlasti vyháněti.[36]) Po druhé, vyznání víry nemělo pro ně významu závažného, nýbrž bylo spíše podřízeno, jinak by ho nebyli učinili takřka předmětem smlouvání. To dokazuje zcela jasně sjednocení s novými utrakvisty z r. 1609; tu vzdali se Bratří zcela vlastního svého vyznání a vyhradili si pouze svou vlastní správu a řád církevní, pokládali se však přece za samostatnou církev a považovali zajisté poměr svůj k novým utrakvistům spíše za spojení než sloučení. Jak viděti není jim konfesse jejich podstatným základem Jednoty, není podstatou jejího utvoření.

Třeba nám tedy v tomto výkladě odpověděti ke dvěma otázkám: a) V čem shledávali Bratří svou příbuznost s oběma stranami evangelickými, Lutherány a reformovanými? b) V čem záleží podstata, církevně dějinný ráz Jednoty? — Odpovězme nejprve k této otázce.

Petr Chelčický, duchovní původce Jednoty Bratrské, náleží k těm mužům z konce středověku, kteří jako sv. František z Assisi, jenž žil o 200 let

[36]) Míníme tu staré utrakvisty; k novým Bratří si tak nevedli, neboť tito byli v podstatě Lutherány.

dříve, jednoduchou mravní velikostí osoby Kristovy, jak se nám jeví v evangeliích, a životem prvních obcí křesťanských v nejhlubším nitru svém mocně byli dojati. Ovšem že způsob, jak oba ti mužové dojem ten vyjadřovali, sotva lze si mysliti různější. Sv. František, vlastně povaha umělecká s přirozeným citem ku podivu hlubokým a veselou, jasnou myslí dětskou, přilnul celou vřelostí nadšení, jehož byl schopen, k ideálu, následovati chudého, sebe zapírajícího, jen lásce k Bohu a k bližnímu věnovaného života Kristova. Myšlenka, že tehdejší poměry v církvi, ve státě a životě obecném by se měly měřiti dle tohoto ideálu a zároveň posuzovati, ani mu na mysl nepřipadla. Nikdy se nepokoušel v některém oboru působiti ve směru oprav. Zcela jinak si vedl Petr Chelčický. Žilť v době, kdy kritika církve a jejích poměrů byla takřka obvyklá. Vykonávalyť ji všecky kruhy, a ne nejméně sami zástupcové církevní. Reformace »in capite et membris« byla heslem doby, a též veliké koncily církevní XV. věku pokoušely se ji provésti. Mimo to Petr žil v zemi, kde kritika tato nezůstávala pouhou theorií, ale prováděla se i v praxi. Je tedy přirozené, že jej tento dojem náboženský takřka popoháněl ke kritice a že měřítko k této kritice neshledával jinde než opět v zachovaných nám řečech Kristových a v obraze prvých obcí křesťanských, jak se jeví v nejstarší literatuře křesťanské, ve *Skutcích apoštolských* (*Πράξεις τῶν ἀποστόλων*) a *listech apoštolských*. Neboť že se při kritice Petrově jedná pouze o zájem církevní a nikoli snad o historický nebo starožitnostní, vychází ze spisů jeho dosti zřejmě na jevo. Zda-li a pokud Petr též praktické konsekvence činil ze své kritiky a sám v nich měl účastenství, aby provedl polepšení poměrů po svém přání, není nám dosti známo. Naproti tomu však víme, že Petr v zakladatelích Jednoty, Br. Řehořovi a jeho učenících, přívržencích Rokycanových, nalezl žáky, kteří byli odhodláni konsekvence ty prakticky prováděti. Ve způsobě, jak to činili, nastalo něco nového, co jeví značný rozdíl mezi snahami jejich a jinými podobnými, které shledáváme v církevních dějinách středověkých. Pokud snahy takové zůstávaly v okruhu církevním, vedly v církvi k zakládání řádů, a pokud z církve vybočovaly jako u Valdenských, nejeví úkazů v podstatě příliš rozdílných. Valdenský ideál dokonalosti křesťanské, jehož mohou dosíci pouze »mistři«, po způsobu mnišském žijící a putující, rozeznává se od mnišských řádů církevních ovšem jednotlivostmi, nikoli však zásadně. Rozhodující známkou obou zjevů jest utvoření zvláštního světa, v němž zničeny jsou základy občanského řádu, rodina, vlastní majetek, povolání občanské, poněvadž se považují za překážky křesťanské dokonalosti. Osada Bratrská na panství Litickém však představuje se již od počátku jak obec, skládající se z rodin, v níž vykonávají se též rozličná povolání občanská. A nejstarší zachovaná listina o Bratřích (synodální dekret z r. 1464) ukazuje, jak se snažili v obci této řád občanský postaviti na stanovisko křesťanské, pokřesťaniti jej. Bratří tedy nepopírají přirozených poměrů životních; netvrdí, že by poměry ty měly menší cenu, jak o nich soudí mnišstvo, nýbrž pokládají je za roli od Boha danou, na

níž každý jednotlivec má vykonávati svou práci mravní.[37]) Na tomto základě, aby totiž každý se zasazoval o dokonalost křesťanskou ve svém způsobu, snahy jednotlivců budou se velmi lišiti dle povolání atd. Práce nábožensko-mravní jest jiná u pána než u sluhy, u rodičů jiná než u dětí, u hospodyně jiná než u hospodáře atd. Ježto pak všecky tyto různé obory životní se doplňují a vespolek podporují, aby dosáhly svého cíle, vzniká z toho souvislý organismus společenský, křesťanská obec. Že zřízení takového organismu křesťanského bylo od počátku ideálem Bratří a od nich pojato jakožto jejich církevně historická úloha, vychází na jisto z veškeré literatury Bratrské.

V tom nesmíme se dáti mýliti některými rysy asketickými, které zvláště na začátku v Jednotě značně vyvinuty shledáváme, a jež, jak se zdá, nesrovnávají se s myšlénkami právě vyloženými: že Bratří k některým zřízením tehdejšího řádu občanského chovají se velmi kriticky, ba zamítavě, mají mezi sebou třídu lidí dokonalých, kteří žijí v dobrovolné chudobě, po dlouhou dobu nedovolují svým kněžím, aby se ženili atd.; většina těchto známek vymizela poměrně záhy. Především pak všimnouti si třeba okolnosti, že ona zásada, utvořiti obec, od zakladatelů Jednoty nebyla ani dříve vymyšlena ani potom provedena dle určité soustavy nějaké, nýbrž že spočívala v myslích jakoby nějakým instinktem, jsouc takřka výsledkem předchozích bojů náboženských a kritiky Petra Chelčického. Tak ovšem stalo se nutným následkem, že mnohé cizí myšlénky, které s tou zásadou se neshodovaly, teprve ponenáhlu během vývoje byly rozeznány jako nenáležité a vyloučeny.

To vede nás k jiné, ovšem spíše formální zvláštnosti Jednoty Bratrské, že byla od počátku až do konce převážně církví laiků. Na počátku se, jak známo, ze zásady pokud možno vzdalovali vzdělání vědeckého, ba ještě Lukáš, jenž použil theologického vzdělání dříve získaného ve svých spisech výdatně ku prospěchu Jednoty, nevážil si ho příliš. Theologické vzdělání kněžstva zůstávalo celkem velmi nedokonalé, a třeba i později posílali časem některé jinochy na cizí university, byl to přece počet nepoměrně malý v poměru k velikému úhrnnému počtu Bratrských kněží. Vlastního semináře kněžského nebo ústavu pro vzdělávání svých kněží neměla Jednota do r. 1609, nýbrž jinochové k úřadu duchovnímu určení (akoluthové) naváděni byli ke službě kněžské způsobem hlavně praktickým od kněze, u něhož (v kněžském domě) též bydlili. Když Bratřím r. 1609 v Praze odevzdána kolej Nazaretská, nebyla rovněž zařízena v samostatný seminář kněžský, nýbrž studující Bratří, kteří tu žili v konviktě, chodili na universitní čtení. — Za těchto poměrů ani možné nebylo vytvoření vědecky samostatné theologie Bratrské a potřeba její, jak se zdá, ani v kruzích

[37]) V tom záleží zároveň úsudek o knize Auerbeckově, jenž Bratří přirovnává k mnichům (Ohláš. p. 154.). Podobnosti mezi nimi jsou zcela povrchní. Pojem »evangelických mnichů« odporuje dle toho, co tuto řečeno, sám sobě.

Bratrských nikdy nebyla příliš živě pociťována. Teprve Komenský stěžuje si do těchto poměrů a shledává v nich jednu z příčin zkázy Jednoty.[38]) Je zajisté významné, že Blahoslav, ač byl z předních kněží Bratrských, psal o dějinách, o literatuře, o hudbě atd., naproti tomu však pouze jediný spis, pojednávající o otázce z oboru vědecké theologie (»*O vyvolení Božím*«).

Zdá se nám tedy, že církevně historický ráz Jednoty Bratrské můžeme určiti takto: Jest *církví laiků*, která nestavíc se v určitý poměr k nižádné jednotlivé otázce theologické, za cíl si stanovila řešiti praktické účely křesťanstva, a to na základě písma svatého, v organisovaných obcích. Rázem tím stanoven zároveň poměr její k ostatním církvím a stranám náboženským, s nimiž se stýkala. K církvi katolické byla od počátku v poměru zásadního odporu, rovněž ke staré církvi podobojí, která se ovšem od církve katolické lišila jen nepatrně. Naproti tomu dosti mnoho měla společného s církvemi evangelickými, Lutherovou a reformovanou. Již společná opposice proti Římu byla pojidlem. Mnohé požadavky, týkající se odstranění různých nepořádků církevních, které již od Táborův a potom od Bratří byly vytčeny, provedeny byly od evangelíků v oboru jejich působnosti a jejich panství. Rovněž braly obě strany písmo sv. za základ učení. Posléze Bratří shledávali shodu v učení výhradně evangelickém o ospravedlnění člověka věrou, jak učil již Luther. Neznamenáť učení to nežli zvláštní názor na poměr člověka k Bohu, jenž se podstatně lišil od názoru toho, který znenáhla v církvi nabyl převahy a dle něhož pokládán byl poměr ten za určitý a právoplatný; proti povinnostem se strany člověka stojí vzájemné povinnosti se strany Boží, a kde činy člověka nepostačují, tam za jistých podmínek vypomáhá církev svým pokladem zásluh přebytečných (meritum superabundans). S téhož právního stanoviska církev snažila se též porozuměti smírnému dílu Kristovu, pokládajíc je za odstranění hněvu Božského náměstným zadostučiněním. Tak shledáváme u *Anselma* v díle »*Cur Deus homo*«, kdež se dogmaticky používá zásad práva germanského tehdy platného. Proti těmto názorům tedy postavil Luther a ostatní evangelíci jiný způsob poměru člověka k Bohu, dle něhož není poměr ten určen právně, nýbrž ethicko-nábožensky. Je-li náboženství založeno na citu naprosté závislosti člověka na Bohu, nelze tu naprosto mluviti o povinnosti a vzájemné povinnosti, nýbrž může-li býti positivní poměr mezi Bohem a člověkem, musí míti na straně Boží pouze ráz dobrovolné milosti, na straně lidské pak ráz dětinné důvěry v tuto milost. Toto smýšlení nepodmíněné důvěry v milost a lásku Boží nazývají pak věrou. Dobré skutky čili mravní činnost člověka hlavním zástupcům tohoto názoru nejsou výkonem, za nějž člověk má nároky na odměnu, nýbrž *povinností*, která pro věřícího křesťana vychází z poměru dítka k otci, v němž jest k Bohu, s touž nutností, s jakou povinná poslušnost vychází pro dítě z poměru jeho ku pozemským rodičům.

[38]) »Otázky některé o Jednotě Bratří Českých«, Bes. učit. 1878.

Bylo-li svrchu řečeno, že Bratří shledávali v názoru tom shodu mezi věrou svojí a evangelickou, vznikla shoda ta teprve později a to znenáhla. Starší spisy Bratrské, i Lukášovy, mluví o věci té velmi nejasně a jeví mnoho odporů. Jednou přirovnávají poměr člověka k Bohu ku poměru pána k služebníkovi: vykonává-li sluha práce smlouvou určené, pán vyplácí mu mzdu dle smlouvy vymíněnou; téhož tedy může se s touž podmínkou člověk nadíti u Boha. Víra pak jest jedna z prací vymíněných dle smlouvy a neznamená než nepodmíněné považování za pravdu všeho toho, co napsáno v bibli. Jinak popisují však zase víru jakožto vroucí výraz důvěry lidské v Boha, přidávajíce se v tom k výměru Husovu, přejatému ze sv. Augustina (k němuž, jak známo, i Luther často se obracel): »Věřiti Bohu jest věřiti, že pravda jest, což die Buoh; to i zlí činie. Věřiti Boha jest věřiti, že Buoh jest; to i zlí činie. Věřiti v Boha jest věřě milovati, věřě v něho jíti, věřě jeho sě držeti a jeho údóm sě vtěliti, túto věrú spravedliv sě činí nevěřící.« (*Erben,* M. J. Husi Sebr. spisy, I., 7.). O tomto opáčném stanovisku víry mohli bychom ještě hojně jiných dokladů ze spisů Bratrských podati.

Na první pohled mohlo by se zdáti, jako by Br. Lukáš ve své odpovědi na spis Lutherův »*Vom Anbeten des Sakraments*« výklady jeho o poměru mezi věrou a skutky zcela rozhodně zamítal. Tak vykládá to *Gindely* (»Über die dogmatischen Ansichten der böhmisch-mährischen Brüder«, 1854, p. 18 sl.), a citáty od něho sdělené, jak se zdá, nevývratně to dokazují. Dle toho jeví se býti zcela vysvětlitelno, praví-li *Gindely* dále: »Diese mit solcher Entschiedenheit ausgesprochene Ansicht der Brüder führte auch zu einem Zerwürfnis zwischen ihnen und dem deutschen Reformator, das fast ein Jahrzehend dauerte«. Při tom je toliko to nápadné, že toho tvrzení Gindelyho historicky nelze dokázati (v. *Čihula*, Poměr Jednoty Bratří Českých k M. Lutherovi, str. 34 a 35), neboť Luther nevyslovuje se neuspokojivě o výsledku svého styku s Bratřími. A skutečně, všímáme-li si bedlivě netoliko vět zvláštním tiskem od *Gindelyho* vyznačených v jeho citátech, ale i ostatního textu, všímáme-li si na př. i citátu z téže odpovědi Bratří, jejž sděluje *Komenský* v *Ohlášení* (na str. 95 sl.), třeba nám uznati, že vlastně názory obou stran nebyly od sebe příliš rozdílné, a odpor Bratří že se zakládal na nepochopení slov Lutherových. Shledáváme-li nedlouho potom Bratří ve věci té ve shodě s Lutherány, neosvojili si tu prostě cizího přesvědčení, nýbrž styky s hnutím Lutherovým, jak se zdá, působily směrem vyjasňujícím a podporujícím na přesvědčení Bratrské, které tehda již měli. Zajisté pak vidíme, že již Blahoslav konstatuje úplnou shodu Bratří s Lutherány v této otázce. Ve svém spisku »*O rozdíle Jednoty Bratrské od Lutheriánské*« (1558) píše takto:

»V těchto věcech se nedělí, ale jsau jedno:

1. Že se obojí od římské církve oddělili, protože ji mají za lid bludný a lidskými ustanoveními více než Božími přikázáními svázaný a z toho potřebující i nějakého napravení i v kněžstvu i v lidu obecném všech stavů,

jakž pak toho i sama církev římská nezapírá, ale světle praví někteří učitelé jejich, že jest potřebí velké nápravy římské církvi.

2. Obojí svatá písma a starau apoštolskau církev za nejpřednější pravidlo býti drží a samo to za pravé, jisté, nepohnuté mají, což by mohlo písmy svatými, to jest psaními prorokův, evangelistův i apoštolův svatých dovedeno býti, jiné řeči (písmům svatým odporné) saudí za nepotřebné, za neužitečné, zlé a škodlivé etc. A protož ani dekrety papežskými, psaními doktorskými a ničímž k tomu podobným svázáni nechtí býti, ani se tím spravovati leč potud, pokudž by se co toho s písmy svatými srovnávalo.

3. Též obojí svědomí lidská ne na skutcích a zásluhách lidských kterýchžkoli lidí zmrlých neb živých zakládají, ale na samé milosti Boží, zaslaužení Krista a dařích Ducha svatého.

4. Obojí k životu pobožnému a ctnostnému napomínají lidu a svátostmi slauží bez svatokupectví a nevedau lidu k tomu, aby se strojili po smrti do očistce, ale ku Pánu Kristu v nebe etc.«

Při tom třeba povšimnouti si toho, že Blahoslav nedotýká se tu nižádné nauky výhradně Lutherovy, nýbrž že všecky tyto shody týmž právem mohl uvésti na doklad shody Bratří *s reformovanými*. Podávají tedy (zvl. č. 2. a 3.) podklad dle mínění Bratří společný jim, Lutheránům a reformovaným, pro nějž se všickni nazývají evangelíky. Podobným smyslem píše Komenský (v *Ohlášení* na str. 95.): »Ale odkud slove: evangelicské učení, evangelicský člověk, evangelicská církev? Zdali ne od artikule o ospravedlnění člověka hříšného darmo z pauhé milosti Boží skrze víru v J. K., jakž evangelium sv. učí? . . . když se lidé v samém Kristu a zásluze jeho skrze víru ospravedlnění hledati učí, jest to učení evangelicské, t. j. z evangelium sv., z hlasu Kristova a apoštolů vzaté. A v tom zdali co jináče učíte vy nežli my aneb nazvaní od vás Kalvinisté?«

Bratří, jak ukázáno svrchu, shledávali hlavní svůj účel, v němž i podstata Jednoty záležela, hlavně v tom, zjednati křesťanské vychování národní zorganisovanými křesťanskými obcemi, jinými slovy: řád a kázeň církevní byly jejich klénotem, jehož si nade vše vážili a vychvalovali všem ostatním církvím, s nimiž vešli ve styk. V dogmatice přikládali důležitost jen základním naukám, v nichž záležel obecný řád církví evangelických. Že pak církve ostatní právě tehda způsobem vynikajícím zajímaly se o theologické vytvoření dogmatiky, Bratří, kde z jiných ohledů se jim to zdálo býti žádoucí, mohli v tom oboru značně povolovati, aniž tím co závažného ze svého majetku duchovního pozbývali. Od r. 1533, kdy Jednota vedením Augustovým počala se vzdávati své posavadní odloučenosti od věcí světských, Bratří po čtyřicet let (až do r. 1573) hleděli si spojení s Lutherem a po jeho smrti s Vittemberskými theology. Vedeni byli při tom hlavně ohledy církevně-politickými. Předmluva Lutherova k jejich konfessí a listy plné uznání od něho a jeho přívrženců měly ve vlasti částečně upevniti jejich postavení proti utrakvistům, částečně zjednati Bratřím touž politickou snášelivost, jakouž si evangelíci v cizině ponenáhlu hleděli zjednati. Za to

Lutherovi značně povolili ve formulování své víry a dali si konfessi svou od něho upraviti způsobem velmi naivním. To patrno zvláště nápadně z přirovnání konfessí proti vůli Bratří vytištěné v Curychu r. 1532. ke konfessi Vittemberské z r. 1533, kterou Luther schválil.

Že Bratří zároveň (1540) vešli ve styky s theology Štrasburskými a Kalvinem, který tam právě tehda meškal, není tak nápadné, uvážíme-li, že protiva mezi Lutherány a Kalvinisty teprve později vznikla a s obou stran vždy více byla stupňována. Vždyť Kalvin sám r. 1540 konfessí Augsburskou podepsal. Když však protiva zvláště v učení lutheránském o všudypřítomnosti r. 1573 pronikavěji vystoupila, Bratří obrátili se čím dále, tím rozhodněji k reformovaným. Nejbližší příležitost k tomu poskytl latinský překlad konfessí Bratrské, jejž chtěli vydati s dobrozdáním fakulty Vittemberské r. 1573. Že však formule učení o večeři Páně v konfessí Bratrské neshodovala se úplně s formulí lutheránskou, nechtěli Vittemberští vyhověti přání Bratří, aby nevzbudili u vlastních přívrženců podezření z tajného kalvinismu. Teprve po dlouhém vyjednávání svolili k tisku konfesse ve Vittemberce, ale vydati své dobrozdání nedovolili. To arci nepůsobilo na Bratří příznivě. Vůbec nelíbil se jim u Lutheránů vždy jednostranněji vystupující zájem o *učení*. K tomu přistupovalo jejich spojení s Drem. Cratonem, kalvinisticky smýšlejícím osobním lékařem císařovým. Vše to působilo od té doby ke spojení jejich vždy užšímu s reformovanými. Že pak též nejnadanější jinochy místo do Vittemberka, jako až potud, od té doby posílali na studie do Heidelberka, přirozeně upevnilo též vnitřní spojení Jednoty s reformovanými.

O tomto poměru pak nerozhodovalo vlastně učení, že by v té příčině sami sebou byli cítili nějaké lákání k reformovaným. To působilo asi teprve v druhé řadě. Neboť prvotní Bratrské učení o večeři Páně blíží se více učení reformovaných než Lutherovu, ale zase naopak učení reformovaných o předurčení Bratří nikdy nepřijali. A Blahoslav tvrdí ve spise z r. 1558 svrchu uvedeném, že Bratří učení Lutheránů nic nemohou vytýkati. Z osmi věcí, jimiž se dle mínění jeho Lutheráni liší od Bratří, ani jedna netýká se učení, nýbrž všecky vztahují se ke zřízení, řádu a kázni církevní; viz zvláště: »Rozdíl v řízení a spravování lidu: Bratři ne všem slauží (nejsau církví lidovau, ale svobodnau), ale kteréž v svau péči přijmau, těm slauží s pilností obecně i obláštně podlé příkladu v Skutcích apoštolských 20. Hříchy tresci a k nápravě vedau, trpělivosti je učí a ne protivením se i bezbožným vrchnostem, a v samém Božím opatrování spoléhati velejí bez utíkání se k moci. Luteriáni pak na odpor tomu tak vůbec toliko slauží bez přebírání lidu, kázeň vrchnosti poraučejí i ochranu.« Jestliže tedy Bratřím u Lutheránů nelíbil se hlavně nedostatek organisace obcí, reformovaní ovšem mohli v té příčině přáním jejich lépe vyhověti. Známo, že církve reformované liší se od Lutheránských svým zřízením presbyteriálním, jež sloučeno se správou obce přesně upravenou. Základ k tomu položil Kalvin v knize: »Les ordonnances ecclesiastiques de l'église

de Genève 1541«. Bylo to zřízení se snahami Bratrskými příbuzné, pro něž byli k církvi této vábeni. Že po spojení jednou začatém takřka mimovolně vždy větší nastávalo sblížení s názory reformovaných, jest ovšem přirozené, bylo to však teprve následkem spojení.

S výkladem tímto dobře se shodují též výpovědi Komenského v »*Ohlášení*«, str. 91: »Nad to věděli předkové naši, že se vždy lépeji řád, kázeň, tichost a pobožnost křesťanská v církvech Švejcarských a Franckých vzdělává, nežli v Německých, jako i dosavad, i nemohli než libovati to a Pána Boha chváliti a jednotiti se s těmi, s nimiž je duch Boží jednotil, zvláště když v Němcích po smrti Luterově Illyricus Flacius a jiní nepokojní duchové . . . různice . . . vyzdvihovali.« Bratří přiznávají se dle slov jeho s dobrým svědomím ke konfessí Augsburské »kromě glos a vášní něčích« (*Ohlášení,* str. 202), neboť neobsahuje skutečně nižádné ze zvláštních nauk Lutherových. Těchto (ubiquitas = všudybytnost těla Kristova) nepřijímá (*Ohl.*, 94). Avšak na učení zcela po způsobu Bratrském neklade veliké váhy. Že členové Jednoty v Perně nemají se účastniti přijímání lutheránského, neodůvodňuje rozdílnou naukou o večeři Páně u Lutheránův a u Bratří, ale těmito slovy: »Dokudžť obzvláštní řád držíme a jej za řád máme, dotud nám nesluší posluchačů jako stáda rozpauštěti, aby každá ovečka běžela kam chce.« (str. 128). Zření k řádu tedy také v této příčině u něho rozhoduje především. Také u něho těžiště spočívá v řádě a kázni církevní (*Ohl.*, str. 140 sl).

Co se posléze týče onoho svrchu zmíněného obvinění Martiniova, že Bratří vlastně jsou Kalvinisty a Sociniány nebo Fotiniány, třeba dle toho, co řečeno, připustiti, že řády Jednoty a zbožnost její spíše je rázu reformovaného než Lutherova. Ovšem že nebyli Kalvinisty ve smyslu Martiniově, t. j. vášnivými zastanci dogmatiky přesně kalvinisticky určené, takovýto kalvinismus Komenský rozhodně popírá (*Ohláš.*, str. 97 sl.).

Že by Bratří byli Sociniáni a Fotiniáni, to Komenský sám zevrubně vyvrátil, a ve smýšlení jeho neshledáváme ani stopy toho učení. Výčitku tu vyložiti lze tím, že jednak v Polsce tehda Sociniánství velmi bylo rozšířeno, a že škola Bitomská, do níž Bratří hojně chodili, v rozhořčených náboženských bojích tehdejších nepřidávala se rozhodně k žádné straně, nýbrž podobně jako Bratří hleděla státi nad stranami. Tím jak sama, tak i přátelé její vzbudili hned podezření z kacířství u takových fanatických bojovníků za theologii Lutherovu, jako právě byl Martinius.

Pět a třidceti

mocných, znamenitých a slušných

Důvodů neb Příčin,

pro které všickni evangelistští Čechové za jedno býti a obzvláštně ti, kteří k někdejší Jednotě Bratrské se přihlašovali, v církvích evangelistských konfessí Augšpurskau neb Českau se řídících ku požívání svátosti velebné, večeře Pána našeho Jezu Krista poslední, přistupovati mají, s dobrým svědomím mohau a povinni jsau.

Všem šlechetným, upřímným a bohabojným srdcím k pilnému a bedlivému uvážení podaných

od

M. Samuele Martiniusa z Dražova,
v církvi české Pirenské evangelium svatého kazatele



Léta Páně MDCXXXV.

Bohu věrní, *pokoj svatý, jednomyslnost, lásku* a svornost křesťanskau milující a tak svědomí dobrého ostříhající, laskaví v Kristu

přátelé a krajané!

Pro slávu Boží a jednotu církve obecné křesťanské snažně prosím, považte pilně a pošetřte bedlivě těchto pěti a třidcíti příčin, pro které my v průbě Boží až posavad zůstávající Čechové povinně za jedno býti, nevyhnutedlně potřebně opravdověji se sjednotiti a u víře svaté dokonale srovnati se máme i musíme:

I. *Jeden Bůh, jedna víra, jeden křest,*[1]) jedno učení v církvi křesťanské spasitedlné jest: my Čechové tomu pevně srdcem věříme a ústy vyznáváme, že víra naše podlé slova Božího, v zákoně Starém i Novém obsaženého, a podlé konfessí naší České pravá a svatá jest, srovnávající se ve všem zcela a zauplna jak se všemi po světě rozprostřenými křesťany, tak obzvláštně s konfessí Augšpurskau, níž se po slovu Božím jak svaté říše stavové evangelističtí, tak i mnozí králové pobožní s zeměmi svými řídí a spravují. A v tom se těšíme i tím, že sau tu naši víru a svaté učení jak domácí někdy Bratrská Jednota, ostatkové starých Čechů, a jiní postranní za spasitedlnau vyznali, tak přespolní kurfirštové a ně (A II) která knížata říšská přímluvami svými na onen čas k slavné paměti císaři Rudolfovi schválili.

II. *Oddělení některých předků od římské,* jako i od české staré strany, ne proto se stalo, aby se i od jiných obnovených církví evangelistských oddělovati měli, ale raději s nimi sjednocovati mohli.

III. *Mezi M. Janem Husem, k němuž se Čechové* přihlašují, a D. Martinem Lutherem, jehož německé církve následují, v svaté Boží pravdě sjednocení pravé světle se nalézá: jakož i v jedné předmluvě staří Bratří Husa prorokem a Luthera apoštolem nazývají.[2])

IV. *Když Luther od Boha vzbuzen byl,* Bratří za ním z Čech do Wittemberka chodili, posílali, konfessí své k saudu jemu podávali, k jeho napomenutí a radě křest i jiné věci napravili a artikul o večeři Páně tak mu vysvětlili, že k nim napsal: »*Námť se velmi líbí, že jsau nám vyslaní vaši při víře svátosti pravý smysl předložili a slova, kteráž mnau několikrát pohybovala, tak sau mi*

---

[1]) List sv. Pavla k Efessk. 4, 5.

[2]) Viz níže pozn. 31.

vysvětlili, abych musil pověděti, že mi jest dosti učiněno,« [3]) a tak s ním bratrství učinili.

V. *Po smrti Lutherově zase do akademie* Wittemberské v létu 1573 se utíkali, přízně hledali, tak přátelství i bratrství s církvemi evangelistskými obnovili.[4]) (A II b)

VI. *Aby to jejich sjednocení s církevní* Augšpurskau konfessí se řídícími všemu světu známé bylo, svědectví Luthera, Melanthona a theologů Wittemberských předkové nynějších Bratří mnoho sobě vážili, kdykoli konfessí svau přetisknauti dávali, vždycky ta svědectví novým tisknutím obnovovali.[5])

VII. *Přední z Bratří při spisování konfessí* České léta 1575 byli sepsanau schválili a za svatau, s písmy Božími se srovnávající vyhlásili. Jakž o tom zmínku činí kněží a služebníci církví jejich jak jinde, tak v předmluvě na tu konfessí Českau.[6])

»Když, prý, léta 1575 strana pod obojí, jakž stav panský a rytířský, tak i třetí stav městský pro hojnější toho dokázaní, že věrní následovníci učení Kristova a apoštolského jsau, J. M. C. Maximiliánovi slavné a svaté paměti jednomyslné vyznání víry své podati aumysl měli: i ráčili sau k tomu muže osvícené, pobožné a samé slávy Boží vyhledávající zvoliti, mezi nimiž i z našich někteří, již v Pánu odpočívající předkové byli. Ti všickni jedním srdcem a duchem tu konfessí (kteráž potomně na schválení a přiznání se k ní všech tří stavů království Českého J. M. C. Maximiliánovi i s předmluvau jest podána) sepsali a tak tím všemu světu známo učinili, že se jim nevinně a bezprávně přičítalo, jako by nětco scestného, což by se s písmy svatými, prorockými a apoštolskými, nesrovnávalo, věřili, a kněží jejich tomu posluchače své vyučovali«.

VIII. *Kněží Bratřští léta 1608 konfessí tu* (A III) Českau sami v své impressí, nic ovšem neměníce, vytisknauti dali a v předmluvě k čtenáři pobožnému, proč to učinili, takto oznámili: »Abychom, prý, přede vším křesťanstvem v tom se osvědčili, že následujíce předků našich milých tu konfessí oblibujeme,[7])

---

[3]) A. Gindely, Quellen zur Geschichte der böhm. Brüder (Fontes rerum austriac. 2, XIX, str. 19): Valde autem nobis gratum fuit, quod illi verum sensum circa fidem sacramenti nobis aperuerint, deinde et verba quaedam, quibus aliquoties commovebar, adeo dilucide explicaverint, ut nunc fateri cogar mihi omnino satisfactum esse. (Epistola Lutheri ad Bened. Bavorinský, domin. tertia Paschae [11. dubna] anno 1535. Místa od Gindelyho odchylná podána jsou dle rukopisu Lasitského v knihovně Herrnhutské). — O stycích Bratří s Lutherem viz J. Čihula, Poměr Jednoty Bratří českých k Mart. Lutherovi. (Věstník Král. Č. společn. náuk 1897).

[4]) Gindely, Quellen etc., str. 341 sll.

[5]) na př. Confessio fidei, Witebergae MDLXXIII, sr. též Řád církevní Jednoty Bratří českých, vyd. od A. Vávry (Comenium XII) r. 1897, str. 118 sl.

[6]) Vydání Konfessí České, uvedené při č. VIII, které Bratří uspořádali r. 1608. exemplář v Gnadenfeldě.

[7]) V originále čteme: »tu konfessí, ve všech podstatných artikulích s naší se srovnávající, oblibujeme.«

a že náboženství toho, kteréž v též konfessí J. M. C. Maximiliánovi podané obsaženo, od předků našich i od nás *za spasitedlné uznáno,* následujeme, *k němu se přiznáváme*, a Bůh dá až do smrti naší při témž vyznání víry svaté všech tří stavů [8]) zůstati a setrvati míníme; k čemuž nám věčný a milosrdný Pán Bůh na věky požehnaný dopomáhati rač, Amen.«

IX. *K též vytisknuté konfessí přiložili* supplikací stavů evangelistských k císaři Maximiliánovi, kdež se i tento paragraf nalézá: »Jsauce my toho pravého, křesťanského, starobylého náboženství a víry pod obojí, kteráž také předešlých časů odsud do okolních zemí se rozhlásila, a potomně v svaté říši při obecném sněmu v městě Augšpurce léta Páně 1530 v jistých artikulích sepsaná a slavné i svaté paměti velikomocnému císaři Karlovi, toho jména Pátému, u přítomnosti tehdáž slavné a svaté paměti krále Ferdinanda, V. C. M. pana otce nejmilejšího, podaná a stavům svaté říše dovolená a od mnohých církví za pravau křesťanskau, starodávní, svatau víru, srovnávající se s písmy svatými, prorockými, apoštolskými i s Krista Pána učením uznána i přijata byla: skrze kteréžto takové jejich snešení a J. M. C: milostivé dovolení mezi stavy svaté římské říše svornost i láska uvedena a pokoj utvrzen jest, tak že ji (A III b) ná všeliká škodlivá, scestná a kacířská učení s slovem Božím se nesrovnávající takovým vyznáním jako nějakým pravidlem k rozsauzení a k vykořenění přivedena jsau.« Při tomto paragrafu kněží bratrští po straně tento komment doložili: »*Stavové pod obojí království Českého* srovnávají se *s Augšpurskau konfessí.*« Bratří jsau mezi stavy pod obojí, tehdy se srovnávati mají s Augšpurskau konfessí!

X. *A tak Bratří k evangelistským, a ne evangelistští* k Bratřím přistaupili, oni za těmito, a ne tito za oněmino posílali, chodili a přátelství žádali, tak spolu se spříznili, jednomyslně všelijakých sekt, kacířství, i v jedné supplikací k císaři Rudolfovi světle Kalvinistů se odřekli. V supplikací pak k Maximiliánovi takto doložili:

»K tomu se *všickni* přiznáváme,[9]) že my při takové poznalé Boží pravdě i našem vyznání víry Boží pravdivě i dobrém křesťanském řádu *vždycky* zůstati míníme a s pomocí Boží zůstaneme, nižádného bludného učení nepřijímajíce ani u víře nesrovnávajíce se s těmi, kteréž bychom v čemkolivěk pravdě písma svatého a ustanovení Krista Pána odporné býti uznali, buďto že by ti jacíkoli *sektáři, kacíři, sakramentáři* staří neb noví byli.«

XI. *Když slavné paměti císař Rudolf* stavům sjednoceným odrhoval, že by za jedno nebyli, směle a světle Bohem i dobrým svědomím, že u víře křesťanské sjednoceni jsau, osvědčovali. Jakož pak v artikulích a (A IV) snešení

---

[8]) V originále tu vloženo: »poněvadž jedna pravda Boží jakž v ní, tak i v naší obsažena jest.«

[9]) Ve slova: »k tomu se všichni přiznáváme« Bratří nejsou spolu pojati. O nich jedná se teprve ke konci této prosby. Viz o tom Úvod.

všech tří stavův království Českého do knihy nové konsistořské na listu XXXIX. takto napsati dali: [10])

»To naše křesťanské sjednocení, snešení a porovnání, o kterémž se v témž výš dotčeném majestátu J. M. C. častokráte zmínka činí, stalo se, jakž to všem vůbec vědomé, i také J. M. C. od nás v našich ponížených spisích oznámeno jest, mezi námi stavy pod obojí k též konfessí České, *kterauž někteří Augšpurskau* jmenují, se přiznávajícími s jedné, a našimi milými pány přátely, kteříž se z Jednoty Bratrské *jmenovali*, a se tolikéž k té *víře svaté křestanské*, v též konfessí obsažené, jako i předkové jejich přiznali a přiznávají, s strany druhé. Vyhledávajíce společně J. M. C. výš dotčeného majestátu, jsme spolu s nimi a oni spolu s námi jisté snešení a sjednocení takové učinili, *že u víře svaté křestanské podlé též konfessí,* kteráž léta 1575 slavné a svaté paměti císaři Maximiliánovi i tolikéž nyní J. M. C. od nás stavů podána jest, *spolu za jedno jsme* a býti chceme. Jakož pak i J. M. C. v našich ponížených spisích a odpovědech sme to zjevně oznámili, co se jich dotýče, poněvadž s námi *za jedno podlé té konfessí jsau*, a předešle i nyní společně žádost svau na J. M. C. jsme vzložili, předkové pak jich s předky našimi a s námi srovnáni byvše k nám se *přiznali a se přihlásili*, *a že s námi a s tau konfessí se srovnávají,* a tolikéž při též konfessí stojíc, *k ní se přiznávají.*«

XII. *Má se velice pilný pozor dáti na ty veli* (A IV b) ké, snažné, s znamenitými náklady šlechetných předků vedené práce, nimiž sau to sjednocení mezi sebau učinili a utvrdili, aby tím od evangelistské strany bezpotřebným odstupováním nebo stavové sjednocení za nesmyslné a lehké, anebo usilí jejich za zbytečné a nepotřebné vykládané a držané nebylo.

V čemž abychom my potomci dokonalé známosti nepotratili, za slušné se uznává, z hodnověrných pamětí o tom pravém sjednocení nětco oznámiti:

Když léta 1609 ve čtvrtek po svaté Školastice [11]) slavné paměti císař Rudolf stavům evangelistským odpověd na poníženau jejich žádost dáti ráčil, tehdy v ní v tom artikuli o Bratry takto bylo doloženo: »Co se pak těch, kteříž se z Jednoty Bratrské jmenují, dotýče: poněvadž náboženství jich, po rozličných o tauž věc jednáních bedlivého uvážení mnohými vyšlými mandáty, vejpovědmi královskými, sněmovními snešeními všech tří stavů od starodávna v království tomto dokonce zapovědíno jest, to se od J. M. Cís. při tom a při předešlých resolucích Jich Milostí císařů římských a králů českých, též Jeho Milosti nynějšího krále a pána našeho zůstavuje, *s tímto však při tom doložením*: Jestliže by který z nich od takové jich nikdá v království tomto nepřijaté a neschválené víry a náboženství odstaupiti a k náboženství buďto strany pod jednau neb pod obojí při-

[10]) Viz Pavla Skály ze Zhoře Historie česká, vyd. od K. Tieftrunka v Praze r. 1865, I, str. 250 a 251. Na dvou místech text od Martinia poněkud přikrácen. Latinsky u Niemeyera, Collectio Confessionum in Ecclesiis reformatis publicatarum.« Lipsiae MDCCCXL, p. 847.

[11]) Dne 12. února. K tomu, co následuje, viz P. Skála ze Zhoře, I, 124 sl. Gindely, Geschichte des Majestätsbriefs, v Praze 1868, str. 38 sl.

jímajících přistaupiti chtěli, aby to volně učiniti mohli; však aby do těch postranních míst, kteříž se zborové jmenují, více nechodili a toho náboženství pokautně nebo zjevně žádným vymyšleným spůsobem neužívali a neprovozovali.«

V sobotu den sv. Valentina [12]) sešly se volené (B I) osoby do saudné světnice v osm hodin, a tu byl přednášen spis k replice zhotovený. Když pak na artikul z strany Bratří přišlo, pan Štefan Jiří z Šternberka, direktor jednání o náboženství dožádaný, chtěl, aby ti, kteříž Jednoty Bratrské jsau, vystaupili, on s jinými pod obojí že chce ten artikul uvažovati a o něm nětco promlauvati, čehož že oni přítomni býti nemohau; zatím aby oni to v spis uvedli, *chtějí-li k nim přistaupiti*, konsistořskými kněžími se říditi, do kostelův choditi a s nimi se v té konfessí srovnávati, se zjevně pronesli, aby věděli, jak jich zastávati.

Proti tomu pan Václav z Budova se ohlásil, že tato řeč mimo všecku naději a očekávání se stala: ješto oni, kteříž se z Jednoty Bratrské jmenují, již s V. M. dávno sjednoceni jsau, k té konfessí se přiznávali a přiznávají, s Jich Milostí že jsau stáli a státi věrně chtějí. Protož že Jich Milosti *prosí*, aby jim vystupovati a je v posměch protivníkům jejich dávati neráčili, než aby přímluvy všech pořád slyšány byly.

Pan Štefan Jiří z Šternberka ukázal na sobě, co myslí, až nad tím srdce trnulo, vztýčil se z místa svého, jsa zarděný pravil: Poněvadž oni nechtí vystaupiti, že sám pryč půjde.

I zdrželi ho a trochu poukojili. Když obec žádala, aby přímluvy slyšány byly, pan Jiří z Švamberka, nejvyšší sudí dvorský, své zdání učinil: »*Poněvadž se Bratří* přihlašují, že s námi při též konfessí za jedno státi chtějí, k nám přistaupili a přistupují, kněžstvo své pod moc konsistoře, bude-li stavům v moc dána, uvozují, že by na tom jejich přiznání mohlo se přestati a z vystupování sjí (B I b) ti.« Pan z Šternberka nedal se žádnému dále přimlauvati, než chtěl, aby vystaupili, toho, co stavové pod obojí jednati budau, přítomni nebyli. Nebo že ačkoliv předešle 1575 léta přistaupili k této konfessí, ale nyní toho ještě neučinili. Protož aby se poradili, a chtějí-li *beze všech vejminek* k ní přistaupiti v spisu podali.

Tu opět pán z Budova mluvil: Že mimo jejich přiznání není potřeba spisu, neb že se *ještě jednau,* že s Jich Milostmi *ve všech artikulích víry* v té konfessí obsažených se snášejí, a když to Pán Bůh dáti ráčí, že konsistoř stavům v moc přijde a kněžstvo podlé též konfessí řízeno bude, že chtějí oni i s kněžstvem svým pod správu jejich přistaupiti.

V pondělí ráno [13]) sešly se ty osoby k uvažování volené do saudné světnice. Pan z Šternberka učinil promluvení: »Naši milí bratří, švagrové a ujcové, jaké jest naše v sobotu spolu s vámi snešení se stalo, to nepochybně pamatujete. I poněvadž J. M. Císařská ráčil vám, kteříž se z Jednoty Bratrské jmenujete, to na vůli dáti, abyšte přistaupili k straně pod jednau neb pod obojí: protož chcete-li

---

[12]) Dne 14. února, dle Gindelyho, l. c. p. 38, dne 13. února.

[13]) U Gindelyho, p. 39, dne 14. února.

k nám přistaupiti a na jaký způsob, toho abyšte v spisu podali, tak abychme to uvážiti *a s vámi v svornost* dokonalau vjíti mohli.«

Pan Vácslav z Budova od Bratří mluvil, že takovau přízeň a sobě od Jich Milostí podávanau cestu k svornosti rádi přijímají a za to Jich Milostí žádají, aby ráčili jak sebe, tak i je opatrovati; potom zavřel, že jsau nic nesepsali.

Pan z Šternberka: »A nám ste, prý, také sepsati nedali«.

Adam Linhart doložil, že jsau chtěli nětco sepsati, ale po (B II) něvadž prvé léta 1575 sjednocení se stalo, a Jich Milosti páni stavové to nyní před J. Milostí Císařskau jsau vyznali, že se s Jich Milostí ve všech podstatných artikulích srovnáváme, znají býti daremní, jako by nyní teprva se spolčovati chtěli. Nicméně že mají nětco sepsaného, ráčí-li chtíti Jich Milosti do toho pohlednauti, oni k tomu povolují.

I vystaupili z lavic ti, kteří při tom jednání z Jednoty Bratrské byli, osob třinácte, na stranu. Pan Štefan z Šternberka počal toho čísti; i zdálo se všechněm příliš plaché býti jejich předsevzetí, a že J. M. Císařská tím nikterakž spokojen býti neráčí, a oni, když onehdá od J. M. Císařské někteří dotazováni byli, *jest-li kdo pikhartem nebo Bratrem, toho se odepřeli,*[14]) nyní pak že se netoliko k té Jednotě hlásiti, ale i některých obzvláštností užívati chtějí. Předešle že jsau císaři Maximiliánovi podali jiné konfessí, a pod obojí také jiné, srovnali se o některé podstatné artikule, ale kněží svých a svých schůzek upustiti nechtěli. Pročež jest nám to mysliti, kdybychme je jako pod stínem naším přikrývati chtěli, abychme sobě všech J. M. Císařské zámluv nezkazili; chtějí-liť k nám přistaupiti, rádi je přijmeme, *však bez zvláštností všelijakých*.

A tu vyňal pan z Šternberka spis svůj, jej četl; počali se o některá slova páni pod obojí mezi sebau ujímati, až se snesli, na jaký by spůsob Bratří k sobě přijíti chtěli. A tak korigovali to na katedře pan z Šternberka, pan místopísař, pan Vácslav Magrle; po přepsání povolali jich mezi sebe do lavic a dali ten spis čísti. Bratří na sobě ukázali, že nejsau spokojeni. I vystaupili z lavic na stranu, dlauho mezi sebau rokovali a vstaupivše zase mezi pány pod obojí, skrze Adama Linharta při předešlém ohláše (B II b) ní zůstaveni býti žádali, a aby od nich proti svědomí jejich takových závazkův žádati neráčili, prosili.[15])

Pan [z] Šternberka od evangelistských pověděl: »My od náboženství vašeho vás utiskovati ani k vám přistaupiti nemínime, chcete-li na svém státi, můžete od J. M. Císařské sobě potvrzení hledati, my také chceme naši věc sami fedrovati«

Potom páni Bratří opět podali jiného spisu. Když ten od stavů přijat nebyl, odstaupili zase na stranu.

I šli mezi ně pan Ladislav z Lobkovic, pan Vilím z Lobkovic, pan Henrich Mates hrabě z Turnu, pan Bohuslav z Michalovic místopísař i někteří jiní, drahnau chvíli s nimi jednajíce, aby příčinau sami nějakého budaucího neštěstí svého

[14]) Viz Gindely, l. c. p. 33.

[15]) Viz Gindely, l. c. p. 39 a 40.

nebyli, od nich se neodtrhovali. I dali sobě raditi, tak že se pěkně potom obojí v tom artikuli snesli, a Bratří bez *všelijaké vejminky k evangelistským přistaupili.*

Jakož pak i hned v následující středu [16]) v replice, do vlastních rukau císaři dodané, v tom puňktu o Bratří takto oznámili: [17])

»Co se pánů přátel našich z Jednoty Bratrské, o nichž v též odpovědi od V. C. M. zmínka se činí, dotýče, poněvadž, nejmilostivější císaři, *s námi za jedno podlé konfessí jsau*, a předešle i my společně žádosti jsme na Vaši Císařskau Milost vzložili; předkové pak jich s předky našimi a s námi srovnáni byvše, k nám se přiznali a přihlásili, že s námi a s tau konfessí, kteráž jest J. M. Císařské slavné paměti císaři Maximiliánovi léta 1575 podaná, též i nyní V. C. M. sme podali, *se srovnávají; i ny* (B III) *ní tolikéž při též konfessi stojíc k ní se přiznávají*, ti pak mandátové a poručení předešlá, z příčiny a původu těch kompaktat vyšlá, kteráž sněmy vyzdvižená jsau a na bludná a zmatečná učení se vztahují, jehož my ani oni následovníci nejsme, na nás, kteříž se k též konfessí *společně přiznáváme*, se vztahovati nemohau: a když od V. C. M. nám konsistoř podlé naší ponížené a poddané žádosti v moc uvedena bude, tehdy také všickni společně ji podlé též konfessí a slova Božího obnoviti, kněžstvem pořádným tauž konfessí se spravujícím osaditi, defensory z sebe naříditi *a tauž konsistoří a kněžstvem se všickni společně říditi a spravovati chceme.*

Na tento puňk[t] o Bratří J. M. C. v druhé odpovědi v sobotu 21. dne měsíce února skrze pana Štefana z Šternberka, Vilíma z Lobkovic a primasa Novoměstského pánům stavům v spisu dodané takto oznámiti ráčil: [18])

»Co se pak osob z Jednoty Bratrské dotýče, pokudž se s jinými stavy království tohoto podlé starobylého spůsobu a řádu v náboženství pod jednau neb pod obojí spůsobau srovnají, *tak že by stavové v tom zmýleni nebyli, nýbrž že by napotomní časy stále a neproměnitedlně tak setrvali*, J. M. C. jim toho milostivě příti ráčí. Však pokudž by *vždy přece obzvláštního svého náboženství* následovali [19]) a s jinými stavy království tohoto pod jednau neb pod obojí se ve všem srovnati nechtěli, poněvadž napřed dotčenými snešeními sněmovními, mandáty a vejpovědmi učení jich za bludné uznáno jest, ráčí toho J. M. C. při předešlé milostivé resolucí své stavům dané milostivě zůstavovati«.

Páni stavové 27. února dupliku svau J. M. C. opět (B III b) poníženě přednášejíce zase o Bratřích dotkli: [20])

»Co se pak posledního artikule v též odpovědi V. C. M. strany Jednoty Bratrské, pánů přátel našich milých, doloženého dotýče, poněvadž, nejmilostivější

---

[16]) Dne 18. února.

[17]) Pavel Skála ze Zhořc, I, 127.

[18]) P. Skála ze Zhoře, I, 131.

[19]) Skála ze Zh.: »tak že by stavové v tom zmýleni nebyli, že císař jim toho rád příti chce. Však pokudž by vždy přece obzvláštností při svém náboženství následovali.«

[20]) Skála ze Zh, I, 13?; výrazy použité v jednotlivostech poněkud se liší.

císaři a pane, jsme předešle V. C. M. ve vší poníženosti oznámili, *že s námi podlé též konfessí za jedno jsau,* pročež společně žádostí svých při V. C. M. ve vší poníženosti vyhledáváme, a že ti mandátové neb poručení z původu těch propuštěných kompaktat na učení bludná a zmatečná (kteréhož my ani oni nenásledujeme) vyšlá *na nás, kteří se společně k též konfessí u víře svaté křesťanské v ní obsažené přiznáváme,* se vztahovati nemohau: z té příčiny zůstavujíce toho poníženě při předešlé odpovědi naší tím šíře V. C. M. zaneprazdňovati pomíjíme».

Na tuto dupliku pánů stavů J. M. C. třetí resolucí, a to teprva v sobotu první v postě v pět hodin po poledni dáti ráčil. V kteréžto o Bratřích takto se nalezá: [21])

»A kdež se, prý, toho dáleji dokládá, že by týž sněmové a smlauvy s kompaktaty k vyzdvižení přišly, J. M. C. tomu tak až posavad rozuměti moci neráčí, aby týž smlauvy a sněmové proti žádosti jich, nejvíceji pak proti tomu v předmluvě též konfessí doloženému s těmi, jenž se z Jednoty Bratrské jmenují, porovnání *[kteráž však jaká by byla, a jak by tím všickni tři st[a]vové od nich ujištěni byli, toho se nedokládá, an jsau oni ještě od své konfessí léta 1574 J. M. Císařské císaři Maximiliánovi prvé nikdy, aby se o tom vůbec věděti mohlo neupustili],* čeliti neměli«.

Když na třetí resolucí J. M. C. páni stavové tri (B IV) pliku sepsati a ve čtvrtek po neděli postní Invocavit [22]) k rukám J. M. dodati jako přinuceni byli, opět o sjednocení s Bratřími doložili: [23])

»Přípisové mandátů a poručení k té odpovědi V. C. M. přiložené nic se na tu konfessí a na vyznání víry náboženství našeho nevztahují, a k tomu některé z nich před vyzdvižením kompaktat a jiná před sněmem léta 1575 vyšlá, kterážto nic proti dané sobě od J. M. C. císaře Maximiliána stavům odpovědi nečelí, a že páni přátelé naši milí, kteříž z Jednoty Bratrské jsau, *spolu s námi k té konfessí naší se přiznávají a s námi ve všech v ní položených artikulích se snesli, to jsme V. C. M. již předešle po dvakráte poníženě v známost uvedli: při čemž toho i nyní,* že spolu sjednoceni a spokojeni jsme, poníženě zůstavujeme«.

Dáleji v též třetí odpovědi jako již na své neviny osvědčení a toho opravdového sjednocení ujištění i všech podezření o cizích a scestných učení od sebe odcizení šlechetní stavové tuto protestací doložili: »*A abychom na gruntech našich nějaké kněži kalvinský a pikharty míti měli, zjevně odpíráme*«.[24])

Tak pobožnému, pilnému, upřímnému a jednomyslnému pánů stavů jednání laskavě požehnati Pán Bůh a srdce J. M. C. k tomu nakloniti ráčil, že jest vždy přece poníženým žádostem jejich místo dáti, povoliti a v slavném majestátu mezi jinými věcmi takto doložiti ráčil: [25])

---

[21]) Dne 7. března, dle Gindelyho l. c. str. 47, dne 9. března; viz P. Skála ze Zhoře, I, 141.

[22]) Dne 12. března.

[23]) P. Skála ze Zhoře I, 146.

[24]) P. Skála ze Zh. I, 149.

[25]) Viz Malý, Vymožení Rudolfova majestátu atd. V Praze, 1862.

»My Rudolf 2c K věčné paměti známo činíme tímto listem všem: Jakož jsau toho všickni tři stavové království našeho Českého, tělo a krev Pána Ježíše Kri (B IV b) sta pod obojí přijímající, věrní naši milí, při nás jakožto králi Českém toho se vší ponížeností a poddaností snažně vyhledávali, aby při té *obecní konfessi České, kterauž někteří Augšpurskau jmenují,* i při tom mezi sebau v předmluvě též konfessí obsaženém porovnání, ano také i při jiných svých v témž sněmu ze jména doložených a náboženství jich se dotýkajících žádostech zůstaveni býti, a též náboženství své křesťanské pod obojí volně a svobodně bez překážky každého člověka provozovati mohli, to vše aby od nás jim stavům dostatečně potvrzeno bylo 2c.

Poněvadž strana pod jednau v tomto království náboženství své volně a svobodně provozuje, a strana pod obojí k též konfessí České se přiznávající jí v tom žádné překážky neb vyměření nečiní; aby tehdy v tom rovnost zachována býti mohla: protož jim k tomu povolovati, moc a právo dávati ráčíme, aby i často dotčení sjednocení stavové pod obojí, kteří se koli k dotčené konfessí České přiznali a přiznávají, žádného nevyminňujíce, tolikéž náboženství své křesťanské pod obojí podlé též konfessí a svého mezi sebau učiněného porovnání a sjednocení volně a svobodně všudy a na všelikém místě provozovati a vykonávati, při víře a náboženství svém, též i při kněžstvu a řádu církevním, kterýž mezi nimi jest anebo od nich nařízen bude, pokojně zanecháni býti mohli 2c«.

Tantae molis erat patriae reparare quietem.[26])

XIII. *Z takového u víře křesťanské podlé* všech artikulů konfessí obecní sjednocení a pravé Jednoty Bratrské v lásce Kristové jednomyslné založení následovalo to, že někdejší ta obzvláštnost privátní Jedno (C I) ty bratrství těch od evangelíků přijatých jednomyslným stavův sjednocených snešením chvalitebně a potřebně vyzdvižena a umořena jest: a to jak tím, že hned tu léta 1609 stavové, kdykoli o těch, jenž z Bratří k nim přistaupili, mluvili neb psali, vždycky de praeterito, o času již pominulém, nikdy o přítomném neb budaucím, dokládali:

»*Kteříž se (prý) z Jednoty Bratrské jmenovali*; *item*: *kteříž z Jednoty Bratrské jmenováni bývali*;« tak také i tím obecním všech snešením a narovnáním:[27]) »a jakož prý předešle nemalé pohoršení a nedorozumění mezi stranami dotýkáním a haněním proti zřízení zemskému a příčinau některých[28]) jmen pocházelo: i aby se tomu v cestu vkročiti, a to zastaviti mohlo, pročež jsme se na tom snesli, poněvadž se *všickni k jedné konfessí přiznáváme a u víře sjednoceni jsme,* aby se toho více po dnešní den od žádného pod slušným uznalým ztrestáním nedálo, ale abychom *všickni vespolek slauli a se jmenovali křesťané pod obojí,* zůstávajíce spolu podlé nařízení Syna Božího *v křesťanském a bratrském* milování.«

---

[26]) dle Vergil. Aen. I, 33. Tantae molis erat Romanam condere genten.

[27]) P. Skála ze Zh. I, 251. 252.

[28]) Martinius vynechává tu slovo ne bezvýznamné »nepříjemných.«

XIV. *Dále pro dokonalejší a jistší toho* všeho utvrzení a zachování, kterak by k sobě se administrator konsistoře od J. M. Císařské pánům stavům odevzdané a starší z kněžstva, kteříž z Jednoty Bratrské jmenováni bývali, chovati měli, hned v vydání a ustanovení řádu vidělo se o to pánům stavům na listu 80. takto vypověditi: [29])

»Administrator a senior k svatému sebe milování, v lásce a svornosti mezi sebau přebývání sobě společně slaužiti (C I b) mají, *jakožto ti, kteříž se k jedné víře a konfessí české od J. M. C. nám majestátem potvrzené přiznávají* a v tom sjednoceni jsau.« Jestližeť oni k jedné víře se přiznávati mají, co pak jejich posluchačové v víře se trhati, děliti a plésti budau?

XV. *Jako tehdy v svaté říši pod* religionsfridem [30]) podlé konfessí Augšpurské pravé, nezfalšované: tak v království Českém pod majestátem podlé jedné obecné konfessí České všem evangelistským křesťanům od jedné a též nejvyšší vrchnosti svoboda dána jest slaužiti pánu Bohu směle a svobodně; tak ti všickni evangelištští křesťané, kdekoli jsau, buď v říši neb v Čechách, na důvod k Bohu i vrchnosti vděčnosti jednomyslně a svorně podlé jednoho vykázaného pravidla náboženství své provozovati mají a povinni jsau.

XVI. *Nynější kurfiršt Saský, že jest* Kristian toho jména II. kurfiršt skrze zvláštní legací od stavů sjednocených snažně žádán podlé krále Uherského, na onen čas Matyáše Druhého, Fridricha, kurfiršta Falckého, Jana Zikmunda, kurfiršta Brandeburského, Filipa Ludvíka falckrabího, Henricha Juliusa, knížete Brunšvického, ꝛc za ně pány stavy podlé konfessí České pravé Augšpurské sjednocené císaři Rudolfovi vzáctně se přimlauval, a aby pod protekcí J. M. C. podlé ní a ne podlé nějaké jiné postranní, podezřelé, náboženství své křesťanské pokojně bez překážky každého člověka provozovati mohli, slušně žádal. Jestli to jejich vyhledávání bylo opravdové a upřímné, jeho také přimlauvání jisté a pravé (C II), maje v své zemi ty neb ostatky těch předků na ten čas, snad slušně a spravedlivě se doptává a vyhledává.

XVII. *Tentýž kurfiršt Saský v těchto* odporných průby Boží časích, když církvi české evangelistské z vlasti vytlačené a stínu pod širokým nebem nemající hospody přeje a místko k provozování svobodnému náboženství pravého křesťanského vykazuje, maje zemi svau od všelijakých sektářů, rot a kacířů z milosti Boží očistěnau a vyprázdněnau, že se na náboženství i pohostinných pilně doptává, pokautních, postranních, na větším díle podezřelých shromažďování, ovšem přisluhování trpěti nechce a jakožto defensor utriusque tabulae decalogi s dobrým svědomím nemůže a nemá, kdo mu za zlé má míti? Magistratibus tranquillitas populi suprema lex esse debet.

XVIII. *Když v létu 1609 do německých zemí* ta vzáctná novina přinešena byla, že by císař Rudolf jak přímluvy předních stavů svaté říše naplniti,

---

[29]) P. Skála ze Zh. I, 253.

[30]) Dne 25. září 1555.

tak žádostem stavů sjednocených místo dáti, ano i Čechům evangelistským religionis exercitium propustiti měl, po všem kurfiršství Saském ve všech církvích vůbec Pánu Bohu za to děkováno a Te Deum laudamus ꝛc zpíváno bylo; ovšem žeť jsau kněží Páně posluchačům svým při nové a neobyčejné té slavnosti oznamovali, jak jsau v království Českém nejmilejší jejich v Kristu bratří evangelištští a Bratrská někdejší Jednota opravdově se sjednotili a sbratřili, a na to od Pána Boha znamenitau milost a od nejvyšší vrchnosti veliké dobrodiní, svobodu v provozování náboženství svého křesťanského, obdrželi. (C II b) Rozpomínali se bezpochyby tehdáž na tu velice pěknau předmluvu, kteráž jest v létu 1566 kancionálu německému bratrskému připojena, v níž o předivném řízení církve svaté mezi jinými slovy tato se nalézají: [31])

»Toho máme znamenité a skoro nové příklady v těchto krajinách proti půlnoci ležících, když Bůh nedávno před naším časem *drahého muže Jana Husa, proroka českého, stálého svědka a mučedlníka Kristového*, a po něm za našich časů *znamenitého učitele a muže Božího a německých zemí apoštola Martina Luthera* spolu s jinými vzbuditi ráčil, skrze kteréžto on církve obnovovati začal, skrze jednoho oheň rozkřesal, skrze druhého světlo rozsvítil, kteréžto (díka Pánu Bohu) již nyní světle a jasně jakožto slunečná záře po všem světě se svítí; a ačkoliv Bůh tyto důstojné, slavné muže v rozdílnosti času, každého v svém místě a jazyku povolati ráčil: však v jednostejném povolání a povinnosti v duchu je tak spojil, že jsau se vespolek zdaleka spatřili, milovali a zázračně jeden druhému o učení a povolání jeho svědectví vydávali, a v něm čest a slávu Kristovu až do skonání svého věrně rozšiřovali.

Poněvadž pak tyto vyvolené nádoby Boží, kteréž se za slaupy spatřují, z předzvědění Božího s sebau tak blízko spřízněni byli a takměř ruky sobě podávali: *tehdy my náměstkové jejich sebe vespolek milovati, spolu zvláštní obe-*

[31]) Místo tu přivedené z předmluvy k německému kancionálu bratrskému z r. 1569 jest v originálu toto: »Deszen haben wir herrliche und fast neue Exempel in diesen Ländern gegen Mitternacht, da Gott ein wenig vor unserer Zeit den teuren Mann Johannem Hus, der Böhmen Apostel, den beständigen Zeugen und Märtyrer Christi, und nach ihm zu unsrer Zeit den trefflichen, gottseligen Lehrer und des deutschen Landes Propheten Martinum Lutherum samt anderen erweckt; durch welche er die Kirche zu verneuern hat angefangen, durch den einen das Feuer aufgeschlagen, durch den andern das Licht angezündet, welches nun Gottlob ganz hell wie der Sonnenschein durch die ganze Welt leuchtet. Und wiewohl Gott diese zween tapfere Helden zu unterschiedener Zeit, und einen jeglichen an seinem Ort und in seiner Sprachen berufen, so hat er sie doch in einem Amt Lehre und Geist also verfüget, dass sie einander von fern gesehen, geliebet und wunderbarlich einer dem andern Zeugnis der Wahrheit und des Berufs gegeben, und darin Christi Ehre bis ans Ende treulich ausgebreitet. Weil nun diese sondere Rüstzeug Gottes, die für Säulen angesehen werden, aus göttlicher Vorsehung einander so verwandt gewesen und gleich wie einander die Hand geboten, so sollen auch wir, ihre Nachkommen, einander lieben und mit einander sondere Gemeinschaft und ein Herz haben und der Gnaden dankbar sein, die uns Gott, beides durch hre Predigten und Schriften, bewiesen hat, und dieselben zu Gottes Ehre bekennen, in allerlei Widerwärtigkeit beständiglich behalten und auf die Nachkommen erben.«

censtvi miti, jedním srdcem té milosti vděčni býti máme, kterauž nám Bůh skrze jejich spisy a kázaní prokázati ráčil, a to ke cti a chvále Boží vyznávati, ve všelijakých protivenstvích stálé zachovati a *potom* (C III) *kům svým milým jako znamenité dědictví* dochovati máme.« Až potud předmluva Bratrská.

Nyní pak co dějí tyto církve saské, s nimiž tak pěkně starší naši spřízněni byli, že my nynější Čechové nebo prvé neopravdově sjednocení anebo nyní na myslích a smyslích zmámení mezi sebau na sekty a roty tak se dělíme, a tito takto jiní jináč o svém náboženství vyznáváme, jedni vůbec v shromážděních církevních, někteří pokautně a v skrejších, nemaje toho žádné potřeby, ku požívání svátosti velebné přistupujeme, ba mnozí dokonce svatého posluhování a shromáždění církevních i v jejich chrámích a spolčnostech že se svévolně zbavují?

XIX. *V létu 1613. při biblí svaté in folio,* [32]) jakž říkáme, přetisknuté, podpis »Starší *kněží Jednoty Bratrské*«. A v létu 1614. v předmluvě na knížku pod titulem Vítězící pravdy [33]) paragraf: »Co o Augšpurské konfessí, jejích spisovatelích, artikulích i církvích spis ten bezbožný a nevážný mluví: nepochybné jest, že na to *ti, jichž se tu vlastně dotýče, odpověď ndležitou dadí*;« s podpisem »*Starší kněží Jednoty Bratrské*«, jaké hnutí mezi stavy sjednocenými spůsobilo, jak kněžstvo Páně evangelistské urazilo a všeckna šlechetná prozřetedlnější srdce pohoršilo a urazilo, nepochybné, že až posavad maudřejším v živobytnosti pozůstávajícím to v čerstvé paměti pozůstává.

Hned tehdáž po těžce učiněném sjednocení, když postranní odtrhování těch přijatých od nich samých počalo se vypukovati, nemálo zkušenějším na rozum dávalo, tak že i ten slavný, vysoce učený a znamenitými dary Božími osví (C III b) cený pan Joachim Ondřej hrabě Šlik v jednom psaní k vzáctnému panu rektorovi slavné akademie Pražské takto napsal:

»Unio nostra non est radicalis, sed verbalis, vix annos ingredietur pubertatis. Diversitas enim confessionum non unit corda in unum«. Datum 26. Jul. anno 1613. [34])

Jakoby řekl:

Sjednocení naše nemá kořene,
Let neuzří hojných, tudíž uvadne:
Nebo rozdílnost konfessí a smyslův
Neviže srdcí, má mnoho důmyslův.

[32]) Bible od Bratří z původního (hebrejského a řeckého) textu nově přeložená jest známá obecně Biblí Kralická, vydaná s krátkými poznámkami v 6 dílech 1579 — 93, v menším formátě r. 1596 a ve folio 1613. (Viz Jos. Šmaha, Kralická bible, vliv a důležitost její v literatuře české, ČČM. 1878).

[33]) Kniha ta vyšla r. 1614 s názvem: »Pravda vítězící, to jest Odpověd přímá na spis hánlivý proti Jednotě Bratrské i proti jiným církvím evangelistským z rozličných psání prvnějších, jakž Šturmových, tak i jiných v nově léta 1613 shromážděný a pokautně vydaný od nějakého utrhače a rúhače pravdy Evangelium Kristova« (V 4° 223 strany). Místo od Martinia citované jest na str. 7.

[34]) O postavení hrab. Šlika ku Bratřím viz Gindely, Rudolf II. und seine Zeit, I, 311 a II 26.

Takhle věděli a viděli předkové naši milí, že též strany evangelistské mezi sebau se rozdvojování a roztrhování nic dobrého potomkům jejich nepřinese.

XX. *Jakož pak i titíž přednější a osvícenější* velice pilný pozor na to dávali, aby takové jejich sjednocení v dobrém spůsobu a bezpečnosti zůstávalo: jestliže pak kdy oheň se rozněcoval, to časně a rychle na jiskře, jakž se říká, tutlali a uhašovali.

Mým vědomím nejvíce hořeti a jako již plápolati počalo v létu 1615. A to v příčině quaestí té: *Konfessí Česká byla-li by pravá Augšpurská?* To se pak stalo tak: Svaté a vzáctné paměti muž vysoce učený, pan mistr Viktorin Vrbenský, [85]) tehdejší děkan Německo-Brodský a potom u sv. Mikuláše v Starém městě Pražském farář a konsistořeev angelistské assessor, vydal konfessí Českau na otázky rozebranau s titulem takovým: *Konfessí Česká pravá Augšpurská.* (C IV) A v dedikatorii k slavným pánům napsal: Jest prý zač vždycky skrau-šeně Pánu Bohu děkovati a o to péči pilnau vésti, aby (ta konfessí) porušení škodného od těch, jichž se ona slavnau protestací v předmluvě J. M. C. patřící odřekla, nevzala. Nebo není neznámé, že takoví dávno toho potvrdili, kterak i pod cizím stínem rádi oddechu hledají, ač se potom zlým odměňují.

I mrzelo tu nětco některé, jako i pana doktora Borbonia, lékaře [86]), kterýž i titul i prefací P. Vrbenskýho pérem zkommentovav při tituli tento komment přiložil: *někteří ji Augšpurskau jmenují*, a tak ji zmakulovanau kněz Jan Cyrillus, [87]) tehdejší assessor, do konsistoře přinesl. Dostalo se to do rukou Vrbenskému velmi brzo, tak že v týmdni jsa v Německém Brodě tisknutým traktátem p. doktorovi odpověděl[88]) a tu quaestí, *Jestli konfessí Česká pravá Augšpurgská*, že ovšem jest, tak jadrně vysvětlil, mocně utvrdil a zpevnil, že všem šlechetným, pobožným a pokojným srdcím zadosti učinil, ano i ty některé tak zpravil a vynaučil, že když repliku plašejší diktovati chtěli, sami mezi sebau oslabli a k maudrým radám i pilnému napomínání utichli. Oheň pak sám uhasl, když žádný nepřikládal, a konfessí naše milá česká přece pravau a nezfalšovanau Augšpurskau až posavad zůstala a zůstávati bude na věky. Přední té věci byli ti maudří a slavní patrioté, pan Joachim Ondřej Šlik a pan Vácslav z Budova, fedrovníci.

Což tehdy nyní v těchto přezarmaucených časích každému má slušeti, co se mu zdá? Velice toho opatrovali otcové naši, aby oheň k záhubě nás všech nevzešel; větru k rozfukování sic bylo vždycky dosti, ale nyní, když přednější nebo skrze (C IV b) prsty hledí nebo folkují nebo ponaukají a kameníčko-

---

[85]) O Vrbenském a jeho spise, jenž mnoho pohoršení způsobil, viz Jirečkovu Rukověť, II, 335 sl.

[86]) O Mat. Borboniovi z Borbenheymu, známém lékaři, jehož denníky též nedávno byly vydány, jakož i poměru jeho ke spisu Vrbenského, viz M. Dvořáka Úvod ke spisu »Dva denníky Dra. M. Borb. z Borb.« V Praze, Česká Akad. 1896.

[87]) Cyrillus, známý tchán J. A. Komenského, senior konsistoře r. 1619 a kazatel při kapli Betlamské, zemřel v Lešně r. 1632. Jirečkova Rukověť, I. 129 sl.

[88]) Tuto odpověd Vrbenského Borboniovi sděluje Martinius doslovně ve své Obraně, str. 347 — 362.

podvrhují, k řesá leckdosa fuaká, třîštky sbírají pro favor, leda sbírali, mnozí rozněcují, přikládají jeden přes druhého, aby hořelo, ach, kdo hasiti bude? Písničky, veršíčky, traktátkové, knihy a spisové na větším díle bez jména autorů, bez místa, kde tlačeni, proti světlému slovu Božímu a obecní konfessí zhusta se roztrušují, tak šlechetná srdce se urážejí, mdlí se kormautí a děsí, ostatkové těch v pravé lásce bratrské někdy sjednocených proti sobě se pozdvihují, jitří, v nové smysly ubíhají, láska stydne, a na místo bratrství nepřátelství vstupuje: ó aby byli odřezáni ti, kteří lid Boží kormautí!

XXI. *Když protivenství a bauře na církve* evangelistské v království Českém z přepuštění Božího pro hříchy naše přišla, zahrnula všecky, povodeň ta zachvátila jednoho každého věřícího, a po mnohých tříbeních, průbách, slotách a neřestech všeckny auhrňkem ven z vlasti vynesla. Stojíme tehdy pod jedním a týmž mračnem: jedno a též krupobití bije na hlavy všech nás. A my nebudeme znáti, že jest to škola kázně Nejvyššího, abychom společně bez oddělování se a trhání, jedním srdcem, jednau duší a myslí i v té vichřici oslavovali jméno kralujícího na věky, a dávajíce jedni druhým posilu k trpělivosti a naději k očekávání, daufanlivě ujišťovali se zjevením slávy velikého Boha a příštím k vysvobození Krista jeho?

XXII. *Obzvláštním Božím řízením* v největším počtu do Míšenského tohoto města Pirna shromáždění k přednešení správců a starších lidu přihlásili sme (D I) se ústy i pérem k Augšpurské konfessí. A když pán země zvláštní povolení dal, místo vykázal, čas vyměřil, spůsob podlé obyčejů chvalitebných církví zdejších předepsal, abychom ve dnech exilium svého pokojně Pánu Bohu svému každodenně slaužiti a úzkosti, bídy, žalosti, nedostatky a mnohé odpornosti slovem Božím a jinými služebnostmi církevními sobě osladčovati mohli: přijali jsme to s velikau vděčností, ba s mnohými slzami na větším díle všickni, obcovali sme těm spasitedlným věcem rádi. Již na osmý rok všickni společně se před obličejem Boha našeho stavíme, rukau svých, očí i srdcí k němu pozdvihujeme, zápaly modliteb zkraušených v jedinkém tom nejdůstojnějším Pána našeho Jezu Krista jménu svému Otci Bohu nebeskému obětujeme, jedněmi rty na čest jeho prozpěvujeme, všickni pokojně slova jeho svatého posloucháme, je přijímáme a zachováváme; svátosti křtu svatého sobě vážíme, dítkám svým ho povinně a šlechetně od zřízených správců žádáme, od jiných žádáni v rukojemství stáváme; potvrzování manželstva slovem Božím přijímáme, mrtvé své v truchlivosti k hrobu doprovázíme. A když naše pravé křesťanství již jako k dokonalosti a pravému osvědčení přivésti, a že všickni v jeden kmen vinný Krista jako ratolesti čerstvé a zdravé vštípeni jsme, světle ukázati, k svátosti velebné stolu večeře poslední Pána našeho Jezu Krista přistupovati a podlé vlastního světlého a neměnitedlného jeho ustanovení pod spůsobem chleba a vína pravého těla a pravé krve vedlé slov smyslu té obecné jedinké konfessí naší požívati máme: tu se zastavujeme, děsíme, trháme, zpauzíme, odpíráme, ledačíms vymlauváme a jako na různo běžíme: ješto jestli že naše srdce k Bohu důvěrné, k bližnímu upřímné a k před (D I b) kům šetrné jest, měli bychom

všickni pilný pozor dáti, co v té konfessí naší při artikuli patnáctém, kterýž jest o večeři Páně, doloženo se nalézá.

»Abychom, prý, zachovali jednotu těla Kristova, jenž jest církev, skrze srdečné milování jedni druhých, to vědauce, že všickni, kteříž v té velebné svátosti z jednoho chleba jíme, jedno tělo učiněni býváme (tak jakž v I. Korintům v 10. kap. svatý Pavel učí), abychom se vespolek jakožto společní audové jednoho Krista Pána srdečnau a vraucí láskau milovali, tím jisti sauce, že nikoli nemůžeme žádného z spolubližních svých potupiti neb uraziti, abychom ihned v něm nepotupili a neurazili Krista Pána, ani také že nemůžeme milovati Krista Pána, leč jej milujeme v bližních svých. Jakož dí Pán: Cožkoli jste učinili jednomu z těchto bratří mých nejmenších, mně ste učinili«.[39])

XXIII. *A že sami představeni lidu v té Jednotě* brání posluchačům svým choditi ku posluhování neb požívání svátosti té velebné do církví evangelistských, velice a znamenitě zle činí: nebo tím svědomí jejich k otrocké služebnosti víží, znamenitého dobrodiní a daru od Krista Pána nám vyslauženého, svobody křesťanské, je zbavují, zlé domnění v srdce jejich o přisluhování církví evangelistských vtrušují a k tomu je, jakoby mimo jejich Jednotu nikdež jinde řádných služebností svatých nebylo, navozují.

Napomenutí to v létu 1630 pod datum 10. července z shromáždění v Koruně Polské od starších a kněží Jednoty Bratrské rozptýleným z Čech a z Moravy učiněné,[40]) co se té věci dotýče, velmi podezřelé a na šraubích postavené jest, tak aby ne každý zvláště z prostnějších mínění pochopiti mohl (D II).

»Kteří pak, prý, koliv v rozptýlení svém na ta místa přivedeni jste, kdež služby svaté, *čisté a přesné řádem*, *k němuž dávní vaše dověrnost jest,* máte, napomínáme vás, abyšte *i toho* dobrodiní Božího sobě vážili, služeb takových vděčně a pilně užívali a tak v horlivém Pánu Bohu slaužení čas vyhnanství svého trávili. Kteří pak v místech jiných jste, *mezi obnovenými sic církvemi, však ne podlé řádu*, *k němuž obrácena jest dověrnost vaše*, napomínáme, abyšte se na těch místech pokojně, tiše, pobožně, bez dělání roztržitostí a k různicím, hádkám, nepokojům příčin dávání, chovali i Pánu Bohu za vrchnost míst těch modliti se hleděli, aby srdce jejich k vám náklonné činil a k činění vám příkoří a nátisku při svědomí vašem přijíti nedopauštěl. Bude-li to, celau máme naději, že Bůh jiného na vás břemene, než které nesete, nevloží. Pakliť by i tu ještě Pánu Bohu odporným něčím vás cvičiti se vidělo, máte Kristovu radu: Když se vám protiviti budau v městě jednom, utecte do druhého. Amen, pravím vám, neschodíte měst Izraelských, až přijde Syn člověka.«[41]) Až potud oni.

---

[39]) Evang. sv. Mat. 25, 40.

[40]) Otištěno v Korrespondenci J. A. Komenského. Nová sbírka, vyd. od J. Kvačaly, 1897, str. 2 sl. Schází tam však ukončení od Martinia naznačené, jež má též exemplář, od Kvačaly použitý: »Datum v shromáždění našem v Koruně Polské 10. Julii 1630. Starší a kněží J. J., vaši v Kristu upřímní služebníci, o zachování a spasení vaše věrně pečliví«.

[41]) Evang. sv. Mat. 10, 23. — Celý citát l. c. str. 5, § 10.

Již, čtenáři šlechetný, hádej, prosím, co se tu za církve obnovené míní: v říši dvoje ovšem jsau evangelistské, Augšpurskau konfessí po slovu Božím se řídící, vůbec Lutheriáni, a reformáti, jakž se sami jmenují, Švejcarského neb Soffojského[42]) učení následovníci, Cvingliáni vůbec neb Kalvinisté.

Kdyby čistý a přesný řád evangelistským přivlastňovali a k nim dávní důvěrnost měli, chodili by s námi ku posluhování: že pak toho nečiní, pronáší, že mají je sic za církve obnovené, však ne podlé řádu, k němuž obrácena dověrnost jejich (D II b).

Pohleďte, evangelíkové na sjednocení vaše věrně pozor dávající, mluvívali sau tak kdy předkové vaši? Upamatujtež se, správcové Bratrští, co jsau otcové vaši před 27 léty vůbec přede vším světem o víře a učení našem evangelistském vyznali: »*Náboženství toho, kteréž v též konfessí* (*rozuměj evangelistské*) *obsaženo*, *od předků našich i od nás za spasitedlné uznáno, následujeme*, *k němu se přiznáváme*, *a Bůh dá až do smrti naší při témž vyznání víry svaté všech tří stavů zůstávati a setrvati mínime.* K čemuž nám věčný a milosrdný Pán Bůh na věky požehnaný dopomáhati rač. Amen.«[43])

Víme, že není než jedno učení spasitedlné, jako jedno spasení a cesta jedna k němu Kristus jest, toho otcové vaši následovali, při něm do smrti setrvati dobrý úmysl měli, za pomoc svatau k tomu Pána Boha na věky požehnaného žádali. A vy od něho sami se odvracujete, i posluchače odvozujete. Kam? Uchovej Pán Bůh: k zatratitedlnému. Neníť sic než jedno spasitedlné, a vaším svědectvím takové naše jest.

A což pak vám do shromáždění Švejcarských anebo Soffojských: jaké kdy vašich otců s Cvingliusem, Kalvínem neb Bézau srovnání bylo, jaké bratrství? Jsau-li služby jejich *svaté, čisté a přesné* (ač církví evangelistských o tu prerogativu neb přednost žádný saud lidský nepřipraví), proč senior Cyrillus za poběhlce vůbec vyhlašoval ty, kteří z Bratří k D. Abr. Škultétovi k svatému Vítu ku posluhování královskému se obraceli?

Jestli k nim *dávní vaše dověrnost,* tehdy k Luthe (D III) rovi a theologům Wittemberským upřímná nebyla: tehdy odříkání se Kalvinistů, sakramentářů starých i nových před Bohem, nejvyšší vrchností a spolubratřími jalové bylo.

Co se pak dotýče těch šesti příčin, pro které nemají Bratří a dobrého, prý, smyslu se přidržející ku posluhování k nynějším Luteránům choditi, jakž tak sami mluví, ty jsau tak bídné, ničemné, dětinské, lehké, že hanba téměř o nich zmínku činiti a co mnoho na ně odpovídati. Znějí pak takto:

»*Rada dobrého smyslu se přidržejícím*, *aby*
ku posluhování k nynějším Luteránům
nechodili, pro tyto příčiny:[44])

[42]) Soffojského = Savojského.

[43]) Viz svrchu č. VIII.

[44]) Že by tato »Rada« pocházela od Bratří, Komenský v Ohlášení co nejrozhodněji popírá. Martinius, Obrana, str. 66: »Nechť je co chce, nejsau-li od některého z vašich vlastně, tehdyť jsau od někoho z Kalvinistů, nejdůvěrnějších bratří vašich,

1. Že jsau kněží jejich naši nepřátelé i smyslu našeho, zle o nás smyslí, mluví, píší, proti nám lid v zlosti rozněcují, za horší nežli papežence, židy, Turky nás vyhlašují.

2. Chtí, abychom k nim přistaupili, aby se námi chlubili jako onino, kteříž k obřízce věřící nutili.

3. Mají smysly zlé proti přikázaním zjevným, jako o činění a stavení obrazů v místech k službám Božím oddaných, o večeři Páně, o tělestném ústním těla Kristova od zlých i dobrých užívání, o člověčenství Pána Krista.

4. Učinil-li by to kdo osvícený, pohoršil by mnohé jednomyslné, na něž větší pozor než na onyno dáti sluší. Protož apoštol říkal: Všecko mi sluší, ale ne všecko vzdělává.[45])

5. Osvícené a živé svědomí toho nestrpí, aby v jiném smyslu sám užíval svátosti, a kněz jemu v jiném smyslu slaužil, což by bylo hrubým pokrytstvím.

6. Kdyby nyní kdo k nim šel ku posluhování a potom za (D III b) se někdy k nám, dal by jim příčinu, aby nás všecky haněli, že sme pleticháři, že s lidmi i službami církevními neupřímně zacházíme, že k vůli lidem pro opatření těla vše činíme a při svém náboženství jako korauhev na makovici tak stálí jsme«. Až potud oni.

Ale přijde ovšem čas, že obšírnau, gruntovní a dostatečnau odpověd na tyto všecky věci autores míti budau, nyní jen, aby mlčením dokonce všecko pominuto nebylo, toto pravím:

O prvním. Dokud v sjednocení svatém u víře pravé křesťanské podlé všech artikulů konfessí obecné České, kterauž někteří Augšpurskau jmenují, zůstáváme, ne papeženci, ne židé, ne Turci, ale milí bratří v Kristu jsme: chce-li kdo míti smysl cizí, postranní, přespolní, darmo přátelství od stále s předky svatými smejšlejících nadati se má.

O druhém. Jestliže jednau kdo přistaupil upřímně a věrně, bez viklání, motání a ohledu, netřeba po druhé; škodlivě k dobrému přistupuje, kdo zase lechce odstupuje. Chce-li se kdo chlubiti, nechť se v Pánu chlubí.

O třetím. Spasitedlné svaté učení zlého smyslu nemá. Naše učení spasitedlné a svaté i podlé vyznání samých kněží Bratrských jest, tehdy smyslu zlého nemá. Jak pak ve všech artikulích víry svaté křesťanské smyslíme, věříme, mluvíme, odpovídá za nás konfessí, také od nich schválená.

O čtvrtém. Báti se pohoršení lidského a mezitím Boha, anjely, církev, svědomí, bližní pohoršovati jaké umění jest?

O pátém. Varovati se pokrytství, smysliti, že Kristus Pán, ustanovitel té svatosvaté večeře, všemo (D IV) haucí, pravdomluvný, maudrý, milosrdný, všudy přítomný jest, a správcové církevní šafařové tajemství těch že slují, pobožnost, vážnost a povinnost křesťanská slušně se nazývá.

---

lstivě a podvodně bez jména, místa, času do rukau exulantských podvržené« (viz též Obrana, str. 416). O samém obsahu viz ostatně Kvačalovu Korrespondenci J. A. Komenského, spis na str. 6 — 12 otištěný.

[45]) Epišt. 1. sv. Pavla ku Kor. 10, 23.

O šestém. Kdo upřímně přistupuje, upřímně se připauští; ecclesia de occultis non iudicat. Nesetrvá-li kdo v dobrém až do skonání, máť, kdož by ho saudil. Pokrytcůť nenávidí oko Hospodinovo, aniž ostojí před ním lidé obojetní: muž dvojího srdce k zahanbení přijde.

K těm šesti příčinkám div jest, že sedmau nepřilepila Praxis z listu 322,[46]) kdež scrupulose takto mluví: »Svátost ta nám za heslo jest, kterýmž se jakož ode všech nevěřících v Krista neznabohů, tak též ode všech nepovolných, Kristu a duchu jeho jalových a bezbožných křesťanů oddělujeme, a k živému, opravdovému se v milosti Boží ostříhání sobě slaužíme;« ale dostiť jest, čas růží nese.

Consilium malum consultori pessimum.

XXIV. *Takovým od svatých služebností* posluchačů odrazováním a odvozováním dává se veliké pohoršení v křesťanstvu, poskytují se příčiny k různicím, záštím, svárům, hadruňkům, nenávisti, hádkám a nedorozumění jak mezi učiteli, tak mezi posluchači. Dosti toho okusilo jak království České, tak markrabství Moravské ještě v těch pokojných a vzáctných otců našich časích. Běda pak tomu, skrze koho pohoršení pochází.[47]) Jakého křiku a různic natropili s panem Janem Dubčanským od Bratří zákona Kristového odtržení Bratří Habrovanští neb Lilečtí (Fratres de monte Liliorum),[48]) staré paměti netají. Toť jest ovšem známé, že jsau ty, od nichž, jakž dovozovali, slušně odstaupili, svým hádáním, řečmi i spisy za dlauhé ča (D IV b) sy podlé vůle trápili a jejich auhlavní nepřátelé byli. Kterak mnohá pěkná a maudrá psaní v létu 1577 o tu roztržitost, obzvláštnost a odstupování procházela mezi učeným a šlechetným mužem Pavlem Kyrmecerem,[49]) v Uherském Brodě správcem církevním, děkanem a okolních evangelistských církví inspektorem, a mezi staršími Jednoty Bratrské, když jim všech cest ten dobrý muž s kněžstvem evangelistským k sjednocení podával a chvalitebné prostředky podlé zákona Božího k spojení s církvemi evangelistskými vykazoval, Acta concordiae, jednání o tu svornost v létu 1580 v latinském jazyku vytisknuté, až podnes připomínají.[50]) Ale pracoval dobrý muž darmo: nechtěli na světlo do církevních shromáždění v teplých světnicích kauty milující.

V těchtýchž časích tau obzvláštností pohnut jsa osvícený a vysoce učený muž Jan Hederik,[51]) svatého písma doktor, v Jihlavi evangelistský kazatel

---

[46]) Kap. XXX.

[47]) Evang. sv. Mat. 18, 7.

[48]) O Dubčanském a Habrovanských v. Jirečkovu Rukovět I, 172. sl.

[49]) O Kyrmezerovi Jirečkova Rukovět I, 437 sl.

[50]) Jireček, l. c. I, str. 438.

[51]) O sporu Bratří s Kyrmezerem a Hederikem viz Gindelyho Geschichte der böhm. Brüder, II, 267 sl. — Johannes Hedericus, ecclesiae Iglaviensis pastor, natione Germanus, qui anno 1580 »Examen doctrinae Fratrum« Francofurti ad Oderam evulgavit. Contra hoc scriptum Fratres ediderunt a. 1581 moderatam »Responsionem«, qua innocentiam suam ostenderunt. Porro Joh. Hedericus, SS. theol. Doctor, emisit in lucem »Notationes confessionis Valdensicae in capitibus ab Augustana discrepantibus responsioni Fratrum Boh. oppositas«. Francofurti ad Viadrum a. 1602. Contra quas exstat »Epistola paraenetica« manuscripta Simeonis Theophili Turnovii Senioris ad Joh. Hedericum de innocentia Fratrum Boh. Confessionis a. 1603 (Regenvolscius

a učitel, a dožádán jak od jiných některých vzáctných osob, tak obzvláštně od urozeného a statečného rytíře, pana Jana staršího Špánovského z Lisova a na Pacově, dal se v pilný examen smyslu, učení a náboženství těch postranních a srovnávaje je s učením evangelistským těchto deset sporů vynalezl:

1. Že by ti tehdejší Bratří přítomnosti obojího přirození Krista Pána, spolu Božského a lidského, v církvi svaté, obzvláštně při večeři Páně popírali a tak Krista Pána rozdělovali.

2. Církev křesťanskau k své toliko Jednotě přivazovali.

3. Kázně církevní k všechněm hříšníkům zároveň neužívali (E I).

4. Služebníky církevní lechce a nezřízeně do shromáždění vysílali.

5. Svátosti velebné lehčili a ztenčovali.

6. O nich, jakoby byli jen závdavkové nětco znamenající, smyslili.

7. O křtu dítek, jako by bez víry byly, scestně učili.

8. O večeři Páně v smyslu že by se s Cvingliusem srovnávali.

9. Ozdob chrámových jako i obrazů historických trpěti nechtěli.

10. Manželství kněžím svým jako Římané přísně zapovídali.

Ty a těm podobné kontroversie vždycky jak mezi kněžstvem strany obojí, tak i mezi lidem trvaly, jedni proti druhým psali a kázali, vespolek se sami sžírali. Nebylo-liž je chvalitebněji s církví obnovenau evangelistskau se srovnati a postrannost podezřelau vyzdvihna jednomyslně Bohu slaužiti? Což i v nynějším času ovšem rozumíno býti má.

XXV. *Majít také evangelištští v církvích* svých podlé artikulů víry smyslu pravého a zdravého i řád chvalitebný a vzdělavatelný: a když se pilný pozor bez náruživosti dá, mnohem lépeji, platněji a užitečněji na opravdové křesťany než bratrský připadající.

Mnoho se vždycky vůbec roztrušovalo o řádu Jednoty, jak ten pěkný, čistý a znamenitý jest, a že mu evangelíci nerozuměli, an se to krylo v kautech, mnozí za to měli. Ale nyní, když v Lešně Polském léta 1632 vytisknutý vůbec vyšel, hledě jeden na druhého praví:

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus. (E I b.) [52])

Ale i tu cos nestálého a nejistého. Na tituli praví se: Řád církevní Jednoty Bratří Českých,[53]) hned v původu vyzdvižený; a v předmluvě na listu 8. psáno stojí, že teprva léta 1616 na synodu hlavním v Žeravicích v plné radě přehlídnuto, *doplněno* a všemu kněžstvu také ku přečtení a *bedlivému uvážení* podáno: což od nich ode všech oblíbeno, (teprva) přijato a podpisem všech starších stvrzeno jest.

[Wengierski] Systema Historicochronologicum etc. MDCLII. p. 203). — Examen doctrinae Fratrum přeložil prý do němčiny Johannes Laetus Czaslaviensis (Carpzov, Religionsuntersuchung der Böhmisch-Mährischen Brüder, Leipzig 1742, str. 285 sl.), viz též Jirečkovu Ruk. I, 441 a 442. Jeden list Hederikův otiskl též Carpzov jako přídavek ke knize jmenované. — Rieger, Die alten und neuen böhmischen Brüder, Züllichau 1739, III, 450.

[52]) Horatius, De arte poet. 139.

[53]) Nové vydání od A. Vávry, v Praze 1897 (Comenium, XII)

Na témž listu, že léta 1632 na synodu Polském *znovu bedlivě* přehlédnut a k imprimování dán byl.

Ale darmoť jest: již musíme věřiti, že to starý Bratří řád jest, snad tehdáž počátek beraucí, když se kněží Páně podlé Božího ustanovení mezi nimi ženiti počali.

Aby se pak pořádek zachoval od nich ukázaný jednoho proti druhému, jejich proti našemu spůsob tuto se postaví.

Kladau pak Bratří napřed:	Evangelíci mají proti tomu:
Saudce zboru, kteříž na jiné pozor dávají, napomínají, trestají, míří, spravují, dohlížejí, radí ꝛc.	*Vrchnost od Boha* zřízenau, a od ní primasy, purkmistry, radní, rychtáře, konšely ꝛc.
potom:	
Almužníky.	*Kostelníky.*
Hospodáře zboru.	*Auředníky důchodů* církevních.
Starší sestry pozor na ženy a děvečky dávají.	*Matrony počestné,* příkladné, pobožné, matky staré, hospodyně po čele (E II)-dech maudré a rozšafné.

V církvi pak mají:

Učedlníky neb akoluthy, mládenečky k cvičení při kněžích se zdržující, ti prý mimo cvičení v pobožnosti na kázaní zvoní, zbor otvírají a zavírají, světla spravují, na cesty s předloženými chodí, ovšem řemeslům se učí a v prácech hmotných se cvičí.	*Mládež křesťanskau* v školách pod správau preceptorů v bázni Boží od dětinství stále rostaucí. A když zvoníci povinnost konají při chrámích a farách, mládež in classibus v umění literním a známosti jazyků bez zbytečné taulky prospívá.
Diákoni neb jáhnové k kněžství se strojí, v kázáních se cvičí, když správce poručí, křtí, večeří Páně slaužiti pomáhají. Mezi tím bezpochyby řemesla svá, jakž se kdo naučil, dělají, do cechu chodí, s řemeslnickau chasau za jedno býti musí, ještě však kněží nejsauce.[54])	*Kaplani neb pomocníci* již kněží buď z preceptorů školních, buď z předních mládenců spůsobných řádně povolaní a svěcení zcela a zauplna povinnost kněžskau konají, káží, obaumi svátostmi posluhují, aniž neknězi u evangelíků to konati sluší. Místo řemesla a hmotné práce, poněvadž je Pán Bůh k oltáři připustil, v pilném čítání písma svatého, v přemyšlování na modlitbách trvají, na farách při otcích bydlí, jim práce své k přehlížení dávají, stůl společní mají, a tak k budaucí (E II b) pastýřské povinnosti se strojí.

[54]) »Mezi tím bezpochyby — nejsauce« jest přídavek Martiniův. O tělesné práci kněží se v této souvislosti v Řádě nemluví. Teprve v odstavci IV. »O řádu domovním služebníků« (vyd. Vávrova z r. 1897 str. 55 sl.) jest o tom krátká zmínka. Viz však od Martinia sub XXXI. uvedený »Spis mladých kněží Bratrských v markrabství Moravském«.

V církvi správcové:

Strážní kněžští sau seniores a conseniores, t. přední starší a spolustarší, kteříž všickni spolu jsau a slovau senatus neb rada Jednoty, aneb jakž se u jiných nazývá, konsistoř.

Povinnost jejich na listu 37. 8. 9. 40. v 12 puňktích se vypisuje, summovně na celau Jednotu, aby po všech částkách v dobrém řádu stála, pilný pozor dávají.

*Conseniores spolu*starší seniorům neb biskupům ku pomoci se přidávají, ti po krajích rozsazeni na správce okolní pozor mají, aby v dobrém řádu stáli.

*Administrátor kon*sistoře s pěti staršími kněžími a třemi předními z učení Pražského professory, vše assessory ode všeho kněžstva volení a pánů stavů evangelistských potvrzení, péči nad církvemi mají.

Řád dobrý z strany povinnosti a práce administrátora a konsistoře v jedenmecítma artikulích obsažený a velmi pěkně a dostatečně na listu 83. 84. 5. 6. 7. 8. 89. 90. zaznamenaný jest.

*Administrátor mi*mo assessory má ve všech krajských městech děkany, okolních církví inspektory, jimž nápomocni jsau z kněžstva a od kněžstva toho kraje zvolení tři nebo čtyři seniores. O tom pěkně artikul osmý takto zní:

»Poněvadž v jednom každém kraji, kdež vrchní děkan býti má, jako menší konsistoř býti má: protož pro vyřízení a porovnání menších nesnází povinni jsau administrator (E III) s konsistoří témuž vrchnímu děkanu, kterýž nad jinými kněžími pozor míti a za inspektora jejich držán býti má, naučení dávati, jak by měli jedni na druhé v svém kraji pozor míti, aby všickni jednomyslnosti v pokoji a svornosti a prací svých pilni byli. A týž vrchní děkan každého roku jiné kněží v svém kraji visitovati, zprávu administrátoru a konsistoři o každém knězi, jak kdo v svém povolání řádně stojí a se chová, činiti má.

IX. art. Administrátor s konsistoří má časem příhodným každého roku všecky církve navštěvovati, a zvláště v hlavnějších městech, a dohlídnauti k správě krajských vrchních děkanů i jednoho každého faráře.

Co se pak i jiných věcí dotýče, jako povolávání k úřadu kněžskému, ordinování neb svěcení mladých kněží, v první službu zavozování, církvi jich za správce představování, církevního přisluhování:

1. z strany kázání slova Božího,
2. z strany křtu svatého,
3. z strany přijímání ku péči pastýřské,
4. řád při večeři Páně,
5. při oddávání k stavu manželskému,
6. při pohřbování těl mrtvých,
7. řád strany svátků, suchých dnů, postů, almužen:

to všecko z milosti Boží v církvích evangelistských tak jest spořádáno, zřízeno a spraveno, že v nejmenší věci ani onomu neustupuje, ani nedostatku netrpí.

Řád také od pánů stavů evangelistských konsistoři i všemu kněžstvu předepsaný, jako i agendy církví křesťanských pod obojí to světle ukazují a potvrzují. O dvojí toliko věci povinné zmínka ještě se učiniti musí:

Jedno z strany přijímání ku péči pastýřské. To prý bý (E III b) vá dvojích lidí: 1. věkem dospělých, 2. dítek povyrostlých. 1. Věkem dospělí, k nim se obracející, obzvláštně a to saukromí se přijímají, ti rukau dáním se k poslušnosti řádu Jednoty zavazují, a že chtějí *celé správě poddáni býti*, slibují a napomenutí, aby pravdy Boží do smrti věrně se přidrželi a jí následovali, přijímají.[55])

Tyto věci všecky místo své mají, jen aby pod tím ti závazkové a zápisové, o nichž mnoho činiti měli předkové mezi sebau, neleželi: sic odříkati se církve všeobecné, křesťanské, a pod ztracení milosti Boží a zatracením poddanost a do smrti věrnost postranním některých důmyslům a sektám slibovati, věc i znamenitě nebezpečná i velice škodlivá jest.

Správcové církví evangelistských chvalitebnau prozřetedlnost v tom zachovávají, že rozdíl činí mezi v nově do církve jejich z dospělých přistupujícími; nebo jináč se chovají a mluví k pohanům neb židům, jináč k Novokřtěncům, Ariánům, Fotiniánům,[56]) jináč z římské strany pod jednau, jináč také k Kalvinistům neb Bratřím; ale všichni ti k evangelistské straně přistupující po vyznání víry svaté, zkušení a svědomí spravení rukau dáním bez všelijakých zápisů, přísah neb závazků správci církevnímu před obličejem Božím připovídají církevní poslušnost a že chtějí s Boží pomocí při té jednau poznalé svatého evangelium Boží pravdě až do skonání života svého setrvati.

Podobně i dítky povyrostlé v devátém neb desátém roku, prvé než ku požívání svátosti večeře Páně se připauštějí, od preceptorů cvičeni, vyučováni a od kněží Páně obzvláštně examinováni a zkušeni bývají a při nejmenším modlitbu Páně, víru obecnau křesťanskau, desatero (E IV.) Boží přikázaní, otázky který jest náš pravý Pán Bůh, a summu, katechismus uměti musejí: tak po napomenutí a k stálosti probuzení smlauvy také při křtu s Bohem učiněné opáčení a vysvětlení s jinými křesťany k tomu svatému hodování se připauštějí.

Druhé z strany řádu při večeři Páně, ten také mezi evangelistskými vážný, pěkný a chvalitebný jest, žádný se nepřipauští ku požívání svátosti té, leč prvé

[55]) Řád církevní (vyd. 1897), str. 43 sl.

[56]) Ariáni a Fotiniáni, jména starokřesťanských sekt, z nichž Ariáni znamenají přívržence Ariovy, jenž od r. 313 proti svému biskupu Alexandrovi tvrdil, že Syn bytostí svou není roven Otci, nýbrž toliko Bohu podoben, tedy bytostí jakousi prostřední mezi božstvím a lidstvím; proto byla hesla stran v té době: *ὁμοούσιοι* a *ὁμοιούσιοι*. Po bojích s výsledkem střídavým zvítězili homousiáni konečně na koncilu Cařihradském r. 381. U Gothů, Vandalův a Langobardů se arianismus ještě udržel po několik století. — Fotiniáni jsou přívrženci biskupa Fotina Sirmijského, jenž tvrdil, že Kristus jest člověk, jenž mravní zásluhou působením Slova (*Λόγος*) stal se Bohem. Synoda v Sirmii r. 351 zavrhla tuto nauku o Kristovi. Martinius oběma těmato sektářskými jmény zajisté chce označiti Sociniány, kteří v první polovici XVII. stol. v Polsce značně byli rozšířeni. Viz níže při č. XXVIII.

po vyznání hříchů a osvědčení víry i náklonnosti k novému životu svaté rozhřešení podlé moci klíčů církevních slovem Božím skrze rukau vzkládání oď zřízeného Božího služebníka přijímá.

Po kázaní slova Božího kněz Páně lid křesťanský k chválám Božským probuzuje, vraucně píseň anjelskau serafínů: Svatý, svatý, svatý Hospodin zástupů, plná jest všecka země slávy jeho ꝛc. prozpěvuje, potom modlitbu nejsvětější hlasitě říká. Dále obzvláštně chléb, obzvláštně i kalich do rukau bere, slova ustanovení večeře té nábožně při obojí částce říká, potom přistupujícímu pěkným pořádkem s vážností a klekajícímu lidu obojité částky rozdílně podává.

Kdež pak v řádích svých praví:[57]) »Ne před svátostí pak klekáme, ale před Pánem Ježíšem, na pravici Boží sedícím, dobrodiní spasitedlná smrtí drahau dobytá skrze tu svátost podávajícím a spečeťujícím, jemuž tu hned při užívání té svátosti za ta dobrodiní s tau poklonau zevnitřní děkování horlivé i modlitby pokorné dějí se«, dobřeť se nám to líbí, jen aby Pána Ježíše na pravici Boží sedícího ňákau aequivokací od té večeře, tu na zemi v církvi rytěřující konané, neodlučovali, aniž sic slušně mohau: neboť mocnéť odtud argumentum pochází (E IV b).

Kde se koli v církvi křesťanské řádně a zřízeně kšaft ten Pána Ježíše Krista připomíná a večeří tau nejsvětější posluhuje, tu ta blahoslavená a na věky požehnaná Trojice svatá, Bůh Otec, Bůh Syn, pravý Bůh a pravý člověk v nerozdílné osobě podlé obojího přirození (poněvadž quod semel assumpsit, nunquam deserit, co jednau přijal, toho na věky neopauští), a Bůh Duch svatý přítomná jest, tu pravice Nejvyššího přítomně ovšem mocně, maudře a divně dílo své koná, a Pán Ježíš podlé lidského přirození na té pravici důstojnosti, velebnosti, všemohaucnosti, všudypřítomnosti Božské sedící tělo své svaté a krev předrahau, kterauž za všeckno lidské pokolení vylil, pod spůsobem chleba a vína všechněm hodovníkům k jedení a ku pití dává, což věřícím k spasení, nevěřícím pak k saudu a zatracení posluhuje.

Pro přítomnost tak velikých, slavných a znamenitých věcí dobře činí evangelíci, že přistupujíc k Božímu služebníku, na místě Páně stojícímu a svátosti té velebné podávajícímu, s bázní, nábožností a pokorau nejprvé se pokloní a potom hned pokleknau a tak kleče obojí částky požívají, ovšem pro přítomnost Pána Ježíše, na pravici Boží sedícího, ba vší velebné svatosvaté Trojice.

Již připusť k srdci a bedlivě považ, šlechetný čtenáři, co mají lepšího, pěknějšího neb vzdělavatedlnějšího oni v řádích svých, o nichž tak mnoho vždycky mluveno? Otrocké ty služby, hmotné ty práce řemesel jinak poctivých, tkalcovského, ševcovského, krejčovského, kovářského ꝛc. od kněží a jáhnů za celý tejden konání, s rolím, koňmi, dobytkem zacházení, toť k řádu církevnímu nepřísluší. Poslušnost ta slepá, jakáž i v poctivých pořádcích mezi řemeslníky k starším mistrům neb cechmistrům (F I) od tovaryšů, synků neb učedlníků pilně se zachovává, k myslím šlechetným a srdcím pobožným nepatří. Velikáť jest to povinnost auřad svatého kněžství věrně konati, lid Boží učiti, napomínati,

[57]) Řád církevní (vyd. 1897), str. 47.

potěšovati, posilňovati, pilného cvičení, velké přípravy a pravé známosti cest a práv Hospodinových potřebuje. Znal to apoštol, pročež k svému Timotheovi napsal: Budiž *pilen čítání a napomínání i učení.*[58]) Nezanedbávej daru, kterýž jest v tobě, jenž jest dán skrze proroctví s vzkládáním rukau kněžských na tě. *O tom přemyšluj, v tom buď ustavičně,* aby prospěch tvůj zjevný byl všechněm. Budiž *sebe pilen i učení a v tom trvej,* nebo to čině i samého sebe spasiž i ty, kteříž tebe poslauchají.

Již pak člověk přes celý tejden na verštatě sedící, za pluhem chodící, v stodole mlátící, s koňmi se obírající jak radě této apoštolské místo dává, jak v den Páně připravený na místě Božím, na místě hrozném a strašlivém, platně stojí, k lidu o spasení věčném a artikulích víry křesťanské mluví, toho nechť každý maudrý a pobožný posaudí. Nemají tehdy slušné příčiny nad řády církví evangelistských se co zastavovati.

XXVI. *Úřad také svatého přisluhování* kněžský že apoštolský, řádný a pořádný v evangelistských církvích se nalézá, tím se všickni ujistiti, buď Pánu Bohu chvála, můžeme a máme; nebo přede vším pilný pozor se dává u nich [59]) na kanon apoštolský, kterýž jest I. Tim. 3. v. 2. 3. 4. zaznamenán: aby v celosti a neproměnitedlnosti od služebníků církevních ostříhán byl. Věrnáť jest, prý, tato řeč, žádá-li kdo biskupství, žeť výborné práce žádá, a (F I b) le musíť biskup býti bez úhony, jedné manželky muž, bedlivý, střídmý, vážný, k hostem přívětivý, spůsobný k učení, ne pijan vína, ne bitec ani mrzkého zisku žádostivý, ale mírný, ne svárlivý, ne lakomec, kterýž by dům svůj dobře spravoval a dítky své měl v poddanosti se vší poctivostí; (nebo jestliže kdo domu svého spraviti neumí, kterak o církev Páně pečovati bude?) ne novák, aby snad nadut jsa neupadl v potupení ďáblovo, a musíť také i svědectví dobré míti od těch, jenž jsau vně, aby neupadl v pohanění a v osidlo ďáblovo. [60])

Toto apoštolské nařízení, od nich samých ovšem bedlivě ostříhané, jak při ordinování neb svěcení k úřadu kněžskému, tak při všech visitacích a navštěvování správcům církevním se předkládá, vykládá a s opravdovým napomenutím k opravdovému plnění a následování předstírá.

Odkudž následuje i to, že po svatého úřadu kněžského podlé České konfessí a slavného císařského majestátu řízení ode všech evangelistských v svaté říši církví za pořádné a apoštolské uznané, schválené a přijaté jest, nebo šlechetný a vzácný muž, pan M. David Lippachius, v Pražské evangelistské konsistoři k úřadu svatého kněžství ordinovaný, nyní osvícených knížat Wejmarských dvorským kazatelem zůstává.

To také čtyř administrátorů v obnovené konsistoři Pražské obzvláštním Božím řízením zvolení a utvrzení pěkný svazek a sjednocení se všemi církvemi evangelistskými přináší.

---

[58]) Epišt. I. sv. Pavla k Tim. 4. 13 — 16.
[59]) Řád církevní (vyd. 1897), str. 17.
[60]) Epišt I. sv. Pavla k Tim. 3, 1 — 7.

První administrator byl kněz Eliáš Šud z Semanína, ordinování neb svěcení, jakž říkáme, biskupského.

Druhý, kněz Zikmund Crinitus, Wittemberského.

Třetí, kněz Jiří Dikastus, Lipského. (F II).

Čtvrtý, já nehodný a nejmenší z Božích služebníků od kněžstva evangelistského v velikém počtu v létu 1632 v Praze shromážděného jednomyslně k tomu úřadu zvolený a od pánů stavů konfirmovaný svatau tu povinnost kněžskau před dvadcíti léty v konsistoři Pražské evangelistské sem přijal a podlé ní v zemi této německé pod křesťanskau protekcí Jeho Milosti osvíceného knížete a pána p. Jiřího kurfiršta Saského s panem otcem mým nejmilejším, knězem Petrem Martiniusem, před 50 léty v Wittemberské konsistoři ordinovaným, nyní na osmý rok v církvi české Pirenské služebnosti svaté pokojně vykonávám.

Nemá tehdy žádný příčiny slušné i v této věci, proč by od našich služebností svatých odtrhovati se měl.

Co se pak té povinnosti mezi Bratřími dotýče, já toho na svém místě nyní zůstavuji. Než není nám neznámé, co jsau s mistry Pražskými na onen čas původové a zakladatelé té Jednoty o služebnosti ty církevní činiti měli, obzvláštně v létu 1479., jakž pěkně to vypisuje kněz Bohuslav Bílejovský z Hor Kuten v Historiji o těch časích v těchto slovích:[61])

»Když bylo léta Božího 1479., žádáni byli mistři Pražští od znamenitých a urozených lidí velikými a snažnými prosbami, aby se s těmi bludnými lidmi sešli a s nimi rozmluvili pravíce, že jejich ta žádost a vůle, aby počet vydali z učení svého, a jestliže by v čem scestni byli nalezeni, že by podlé ukázání zákona Božího napraviti chtěli. Tehda povoleno jest jim. I přišli jsau tito tři do Prahy ode všech z té roty vyslaní, nějaký *kněz Michal Starý,* kterýžto o sobě vysvědčil, že jest on tu rotu vyzdvihl, a *Jan Chelčický* a *Prokop*, *kněz* jejich, a to před sv. Vác (F II b) slavem na dvě nebo na tři neděle. I přišli do kolleje Veliké, a tu s některými mistry a s kněžími staršími uložili sobě čas, aby povolně a dobrotivě s obau stran s sebau rozmluvili, jakož pak přes dní několik bylo rozmlauvání společné to. Tázáni jsauce, jaké by to učení nové měli, jímž by se také od jiných všech odtrhli, a jestliže by mohlo to písmy jistými a svatými provedeno býti? Tyto sau kusy a artikule v svých řečech pověděli a oznámili a na těch i stáli:

První. Dítek nemluvňátek nekřtíme, neb nejsau pochopny učení, ale kdyby potom přišly k rozumu, a jest o nich svědectví života křesťanského, ty křtíme. To první artikul.

Druhý. Kteříž se koli od vašich křtí, nedržíme toho, by byli křtěni, nebo v řádu církve nejsau pokřtěni. Protož když takoví k nám přicházejí, křtíme je. A tu Michal i Prokop předřečení vyznali, že jsau podruhé pokřtěni, neb sau prvního za křest neměli.

---

[61]) B. Bílejovský, Kronika česká církevní, vyd. J. Skalický (J. Dittrich) v Praze 1816, str. 111 — 113; sr. Manualník V. Korandy, vyd. J. Truhlář, v Praze 1888, str. 35. — Goll, Quellen und Untersuchungen I, str. 25 sl. – Výslech Bratří tuto připomenutý konal se r. 1478.

Třetí. O svátosti oltářní, o té oběti křesťanské a Božské takto vyznali: že prvé nežli se jí a pije, nevěříme, by v těch vidomých spůsobích bylo tělo neb krev Kristova.

Čtvrtý. Kristu v svátosti, poněvadž toho jistoty nemáme, neklaníme se.

Pátý. Dítky beze křtu mohau spasení dojíti podlé vyvolení.

Šestý. Podstata kněžstva jest narození z semene neporušitedlného a z zvolení zboru našeho; a protož by kteříkoli kněží z vašich byli, také bez porušení od nich svátosti přijímati nechceme, nejsau kněží z řádu církve, aniž takoví posluhovati mohau, poněvadž o nich není víra ani povolení církve svaté.

Sedmý. By pak nebylo žádného kněze, zbor podlé (F III) víry může sobě zvoliti kněží, a kteréž zvolí, a oni když přijmau volení, zůstávají za kněží.

Osmý. Ku potvrzení kněžstva, a též při svátosti biřmování, aneb u víře potvrzení žádných slov neužíváme, žádné formy nezachováváme; ale když jest víra a povolení církve, tehda skrze vzkládání rukau děje se potvrzení.

Devátý. Křižma a oleje při svém zboru neužíváme.

Desátý. Kněz také kterýkoli by pak z nich byl v hříchu smrtedlném, ani posvěcuje, ani křtí, ani slova Božího mluví.

Tyto jsau artikule a kusy své svobodně beze všeho přinucení vyznali a také při nich stáli. Ano i když písma mnohá vedena byla proti těm, od nich odstaupiti nechtěli, ale s tím, že jsau pod klejtem přišli, odešli«. Až potud kněz Bohuslav.

Kněz Petr pak, někdy farář u Litoměřic v Zásadí,[62]) v létu 1542 dokládá že by ten kněz Michal před mistry starými v kolleji tuto zprávu o kněžství svém učiniti měl:

»Já Michal když sem shlídl ty, kteříž krev Boží z kalichu pijí, i ty, kteříž pod jednau spůsobau svátost oltářní berau, ani obojí nejsau živi podlí zákona Božího, neb skutkové daleko odstaupili, od mého křesťanského života prázdni jsau, na cestě Kristově auzké nejsau: i počal sem mysliti, abych se mohl obojích odtrhnauti: i modlil sem se Bohu, a on mne posilnil. I přistaupil sem k lidem obecním, prostým, a těm sem mluvil, aby skutky svými víry dokazovali. I přijali to, a v malém času u velikém počtu jsau rozmnoženi. I vzali sme to před se, abychom se konečně od moci auřadu papežova odtrhli i od kněžstva jeho a z sebe vyzdvihli kněží, kteříž by mohli posluhovati; a který by měl z těch první (F III b) místo držeti v moci auřadu, za to sme se Pánu Bohu modlili, aby nám to Pán Bůh ukázal, chce-li to míti. A to podlí příkladu toho, jakž učili apoštolé, když volili dvanáctého skrze los. I přišlo tak, že chce. I uvěřili sme tomu, že jest to vůle Boží, a spustili sme se konečně kněží, kteříž pocházejí z moci auřadu papežova, věříce tomu, že Bůh nechce, by k nim zření měli o posluhování. I vyvolili sme z sebe devět, a z těch devíti aby byli tři kněží,

[62]) O Petrovi ze Zásadí a jeho spisech viz Jirečkovu Rukovět, II, 349. Kus následující vyňat z Obrany víry proti Pikhartuom (sepsán bezpochyby od V. Korandy); viz Jirečkovu Rukovět I, 395, č. 9. — Otištěna (německy) u Golla, Quellen u. Untersuchungen I, 104 a 105.

neb dva, neb jeden; a pakli Pán Bůh nechce míti toho, aby nebyl žádný. I vzali sme dvanáct lístkův, a na třech napsali sme: jest, a na devíti napsáno bylo: není. I smísili sme je spolu a kázali sme mládenci, aby týž lístky rozdával těm devíti. I spadl jest los na tři, za kteréž jsme prosili Boha, a poznali sme čitedlně, že jest Pán Bůh navštívil nás. A bylo při tom více než šedesáte Bratří. A tak sme to s velikým důvěřením přijali, děkujíce Bohu, věříce nepochybně, že jsau ti potvrzeni a posvěceni od Pána Ježíše na úřad kněžský. Ale však obmejšlejíce dobré před Bohem i přede všemi lidmi, což na nás jest, mluvili sme spolu o potvrzení na auřad kněžský. I poslali sme k jednomu staršímu Valdenskému. Já Michal šel sem k němu, a ten s pláčem Bohu děkoval, že ještě před svau smrtí o takových lidech slyšel. I potvrdil mne za biskupa, vloživ na mne ruku. A navrátil sem se k Bratřím, a jednoho z těch tří, jenž jest dobré svědectví měl od zboru i od okolního lidu, že od dětinství svého až do těchto časů bez poškvrny hřícha smrtedlného, v dobrém svědomí: toho já z původu všeho zboru na biskupství sem potvrdil, ruce naň vloživ, a když všickni chválili Boha, on práci té služebnosti přijal.

Tehdá já hned složil sem obojí kněžství své, i Valdenské i římské, a od něho znovu sem kněžství přijal, abych (F IV) na sobě jiným příklad dal. Potom také i jiní, majíce od zboru dobré svědectví, kněžství sau přijímali«. A to jest Michal sám ústy svými v kolleji vyznal. A oni slyšíce to od něho vyslali dobré a zachovalé lidi k tomu knězi Valdenskému, jímž se Michal chlubil, mluvili s ním dostatečně o to, jestli to tak, což Michal praví. A on se vysoce zavazuje pravil, že toliko k veliké žádosti Michalově ruku na něho vložil aumyslem oblíbení pokání, ale k žádnému kněžstva neb roty potvrzení.

XXVII. *To takové od církví křesťanských* evangelistských odstupování a obzvláštnosti postranní vyzdvihování patrně čelí proti víře apoštolské, v níž vyznáváme, *že věříme [v] svatau církev obecnau a svatých obcování*, a lechčí řeč apoštolskau, kdež Petr svatý praví: V pravdě sem shledal, že Bůh není přijímač osob, ale v *každém národu*, kdož se ho bojí a činí spravedlnost, příjemný jest jemu. [63]) Trhání také církve na sekty a roty jak křesťanstvu velice škodlivé, tak lidu Božímu nebezpečné jest. Ovšem veřejný a obecný titul, jméno od Krista všem věřícím dané, na koliksi osob vztahovati jest velká opovážlivost a hrozná všetečnost. Bratří Čeští, jakž se nyní píší, neb Bratří dobrého smyslu, Bratrská Jednota, mají-liž slavné stavy evangelistské tak mnoho pobožných, vážných starců, kněží Páně v církvi dobře zachovalých, ovšem na tisíce jiných opravdových, Bohu věrných a ve všech protivenstvích stálých křesťanů dobrého smyslu zbavovati, od bratrství Kristového odstrkovati a z Jednoty, kteráž jest církve všeobecné apoštolské, tau svau obzvláštní jednotau laupiti? (F IV b)

Nelíbilať jest se ta jejich obzvláštnost jak jiným osvíceným v církvích obnovených učitelům, tak ani samému Janovi Kalvínovi, Genevenskému církevnímu správci, kterýž Bratry České nejednau, aby se s církví obnovenau zase

---

[63]) Skutkové apošt. 10, 34. 35.

sjednotili, napomínal.[64]) Abraham také Škultétus, theologie doktor, v Praze jsa pilně toho při nich vyhledával a obecného bratrství jim podával.

Ano i staří jejich sami mezi sebau o to se nesnadili, a osvícenější k spomožení tomu cesty všelijaké obírali.

Nalézáme v pamětech starých, že hned v létu 1590 vysoce učený a znamenitý muž Jan Awerbekcius,[65]) v lékařském umění doktor, v Horažďovicích lékař, mnohými spisy to církve evangelistské skrze tu Bratrskau obzvláštnost trhání zastaviti usiloval. Jakož pak sepsal dvanácte důvodů, nimiž že Bratří jsau jen mniši evangelističtí, ukazoval.

»Jakub, prý, Hartman, muž Boží a prorok pravý tohoto našeho věku, učiniv jedné chvíle zmínku o rozličných sektách evangelistských, duchem Božím Bratří České, kteréž někteří pikhaty jmenují, mnichy evangelistskými nazval, čemuž já tehdáž, nejsauc ještě Bratrského obcování povědom, nerozuměl sem, aniž sem se na to ptal, kterak by muž Boží tomu rozuměl. Nyní pak, *byv s nimi na jedenácte let a jejich života i mravův pilně vyšetřiv*, vyrozumívám a tomu místo dávám, že jest pravdu pověděl, čehož rozum tento jest:

1. Jako mniši drží a zachovávají římské náboženství s jinými papeženci a obecným jménem katolíkové, jiných pak katolitských kněží bratří jmíni býti chtějí, a nedadí se žádným spůsobem žádnému od jiných papeženců od [G I] sauditi: takž podobně i Bratří Boleslavští chtějí jmíni býti evangeličtí a schvalují vyznání jiných evangelíků a spolu s nimi bojují proti papežencům.

2. Jako mniši, ačkoliv katolíkové jmíni býti chtějí a jsau, však obzvláštní své regule a nařízení svá zvláštní mají, vedlé kterýchž živi jsau a učí: *tak i Bratří* jakýmis zvláštními obyčeji a řády od jiných evangelíkův se dělí.

3. Jako regule mnišské obzvláštně se vztahují na mravy a kázeň jejich, smejšlejíce, že by ji příkřeji a dostatečněji nad jiné křesťany zachovali: *takž podobně i Bratří* svá ustanovení obzvláštně na mravích neb obcování a na příkřejší kázni založili.

4. Jako mniši jen na samé zevnitřní kázni se zakládajíce mnohokrát veliké bludy v církev uvedli a proti jiným je zastávávali: *tak i Bratří některé bludy právě mnišské drží, zastávají, jako lživě panictví své, limbum svatých otců* ꝛc.[66])

5. Jako mniši zevnitřní svatostí, kteréž se lidé velmi divili, veliké množství po sobě potáhli, nejobzvláštněji pak ženské pohlaví: takž podobně i tito *mnohých a obzvláštně urozených matron* zevnitřní svatostí svau *po sobě potáhli* a mimo všecky jiné kněží *u nich zvláštní přízeň a lásku obdrželi.*

6. Jako mniši chlubívali se, že by se živili jen z almužny a z toho, co jim od posluchačů dáno, a chudý život že by vedli, ačkoliv pod tím velikau

---

[64]) Doklady o stycích Bratří s Kalvinem r. 1560, na něž tu Martinius naráží, podány jsou u Gindelyho, Fontes rerum Austriac. 2, XIX. p. 185 sl.

[65]) O Awerbeckovi Jirečkova Rukovět I, 39.

[66]) Limbus dle učení římsko-katolického jest místo pobytu duší zesnulých v podsvětí. Dělí se ve dvě části: »limbus patrum«, ve kterém byli zbožní lidé starého zákona až po vstup Kristův do předpeklí, a »limbus infantum«, obydlí dítek nepokřtěných. O Bratřích není známo, že by takové učení byli přijali.

hojnost všech věcí měli: takž i Bratří chlubí se, že ani desátku, ani zřízených platů nemají, (G I b) ale jen z almužny a práce rukau svých že se živí, ješto z milosti Boží pod tím *pokojný, tichý a všemi dobrými věcmi časnými naplněný život vedau.*

7. Mniši se vždycky chlubili poslušností svau, kterauž zachovávali opatu svému, jiné pak všecky, kteřížkoli dle vůle své živi jsau, potupovali, irregulares, to jest prostopášné je jmenujíce: tak i Bratří svau poslušností, kterauž k svým starším dokazují, velice se chlubí a tau jiným kněžím vytýkají.

8. Mniši sami sebe zvláštními, z jiných Bohu obranými a oddělenými, světu mrtvými se jmenují a praví se Bohu zvláštně živi býti a nemíti tak mnoho příčin k hřešení, jako jiní lidé: tak i *Bratří praví,* že sau mimo jiné všecky lidi ke cti a slávě Boží odděleni a od obcování zlých lidí odebráni, tak aby bez překážky Bohu slaužili.

9. Mniši potupovali poznání jazyků a v nich se cvičení. Potupovali i jiná umění literní, z kteréž příčiny o mnohých věcech jako tvrdě a nekrásně mluvili: totéž činí *mnozí nejpřednější z Bratří,* kteříž majíce mezi sebau některé učené Bratří, *nenávidí jich tak velmi, jakoby byli zrádci christianské sprostnosti.*

10. Mniši tomu chtěli, aby jim všickni lidé prostě věřili, a nesnesitedlná věc jim byla, kdyby kdo učení jejich z písem svatých průboval anebo ustanovení jejich v pochybnost uvodil: tak i *Bratří tomu chtějí,* aby jejich učení nečtli spisy učitelů jiných, a aby žádným obyčejem neuvodilo v pochybnost toho, co oni schvalují: ješto *jejich vůbec přijatá domnělost mnohokrát zřetedlně čelí proti písmu svatému* (G II).

11. Pro tu samu kázeň, poslušnost a panickau čistotu mniši velmi se líbili sami sobě a nad jiné se vynášeli: tak i Bratří pro též věci domnívají se býti mnohem svatější, čistotnější nežli všickni jiní evangelistští kněží.

12. Jakož pak jiní všickni obecnější kněží papeženští, od mnichů irregulares nazvaní, taková ta sebe hanění trpělivě snášeli a nevyháněli mnichů z peleší svých, ač dosti auhony na nich nalézali: tak také i kněží evangelistští, *ač se jim mnohokrát veliká křivda od Bratří děje,* však předce Bratří milují, trpělivě je snáší, z toho, v čemž jim od nich uškozeno jest, se nemstí a volí sobě raději s nimi sbírati než rozptylovati, v čemž se z obojí strany snášejí, to společně zastávati raději řka, než pro některá chatrná poblauzení učení a života se od nich děliti.

Protož kdyby kdo bratří Valdenské našimi mnichy evangelistskými nazýval, nesmejšlej žádný, že by je tím potupoval a lechčil: nebo jako u papežençů to slovo mnich vždycky počestné a svaté bylo, a nebylo nenáviděno leč potud, pokud jiné potupovali a jim překážku činili: tak i kázeň bratrská, čistota a svatost ꝛc. jest nám velmi milá, *pokudž by oni příčinau těch věcí nepotupovali jiných kněží a vší církve.* A jako všecka církev mnoho sobě váží, nýbrž s velikým užitkem sobě čte spisy učených a pobožných mnichů: tak i my vysoce sobě vážíme spisy a práce učených a pobožných Bratří, poznávajíce je býti církvi velmi užitečné, obzvláště pak práce těch, kteří biblí svatau v českém jazyku skorigovali. Pán Bůh rač to dáti, jako oni mniši a kněží papeženští, ač se ve

mnohých věcech nesrovnávali, však jednosvorně a stále vždycky království papežovo vzdělávali: tak i naši Bratří a kněží (G II. b) evangelističtí s nejvyšší snažností aby království Kristovo i učení evangelistské pravdy vzdělávali skrze, a pro Pána našeho Ježíše Krista, Amen.

Psáno na Bernharticích léta 93, 27. dubna«.

XXVIII. *V podezření dávají všickni ti od* církví evangelistských se odtrhující náboženství, učení, víru i křesťanství své a v domnění u mnohých šlechetných domácích i přespolních slušně zůstávají, jako by v náboženství svém nesvobodní, v artikulích víry spletení a v svém křesťanství neopravdoví byli. Ovšem Bratří jako by se změnili, od předků svých učení odstaupili a snad buď od Kalvinistů, čemuž znamenitě předkové jejich bránili, svedeni, buď od Sociniánů neb Fotiniánů,[67]) jakž se i již v tom přede vším světem naříkají, zapleteni byli.

To jistě v paměti čerstvé mnohým nám zůstává, že senior Cyrillus s assessory svými světle mluvil, že by radčji z Prahy šel, nežli by k církvím kalvínským přistaupil.

A když se vydařil jeden z jeho kněží, Joh. Joram,[68]) farář Lužský, v létu 1619 a něco kalvínského při kommunii stropil velikého, obviňoval, trestal a káral tentýž senior, k čemuž se on Joram vlastním psaním svým takto přiznává:

»Což se pak dotýče té věci, z níž mne z povinnosti své i na místě spolu jiných otců obviňujete, že bych k řádu Božímu nevlastensky se chovaje, a ne sprostně, všetečně a o své újmě měl dvěma osobám v našem shromáždění slaužiti 2c., o tom, jak to se stalo, vám místně oznámím. P. Opsimates[69]) byv tu s tím študentem, za to mne nezbedně žádal, abych jemu to k žádosti učinil. Tak jest, *že sem mu kausek jiného* (G III) *chleba podal a rovně z škatulky posvátné i kalicha* téhož jako i jiným, nepauštěje ho z rukau svých, však to *velmi nepatrně mezi jinými bylo a po straně oltáře,* tak že J. M. pan kollátor můj toho nespatřil 2c.«

Ale když starší na větším díle vymřeli, ostatky pak mladší osedlali a ze škol přespolních do té Jednoty nové a scestné smysly vtrausili, ukazuje se cos neobyčejného, ano i valí se na církve evangelistské nemálo nebezpečného.

Lid náš evangelistský mnoho sobě váží a za mnohá léta pokojně i pilně užívá modliteb horlivých od svaté paměti osvíceného Jana Avenaria, jinak Hobermanna,[70]) svatých písem doktora, znamenitého učitele evangelistského, složených a několikrát jak v německém a českém, tak i v latinském a francauzském jazyku

---

[67]) »Sociniánů neb Fotiniánů«, viz pozn. 56.

[68]) O Janu Joramovi viz Jirečkovu Rukověť II, 61.

[69]) Opsimathes viz Jirečkovu Rukověť II, 61

[70]) Modlitby Jana Avenaria (Habermanna Chebského, faráře ve Falknově) vydány byly prvotně německy, česky pak poprvé r. 1573 a potom velmi často (Jungmannova Historie liter. IV, 1934 b). Po Čechách rozšířeny byly též v době protireformační v XVII, a XVIII. stol. Viz A. Rezek, Dějiny prostonárodního hnutí nábož. v Čechách. V Praze, 1887, str. 112.

v jednom a týmž smyslu vůbec vytisknutých. I pokusili se o to dosti opovážlivě dva z Jednoty Bratrské kněží, Jan Litomil a Daniel Strejc,[71]) a ten tak vlastní evangelistských drahý klénot zohyzdili a zfalšovali: nebo na tituli jmenujíce vzáctného toho učitele M. Janem Habermanem, v předmluvě dokt. Janem Habermanem, že za užitečné saudili, aby ty modlitby v češtině poopraveny byly; však nevědauce, jak by to mnohým příjemné bylo, pominuli prý toho učiniti, v slovích málo některých nětco bez ublížení smyslu že jest ponapraveno. Ale jak sau pravdivá a věrná i slova tato jejich i práce, ze čtyř modliteb, šlechetný čtenáři, tuto srovnalých v předním artikuli víry křesťanský o večeři Pána našeho Jezu Krista vyrozumíš.

Kde zajisté D. Haberman klade v modlitbě před přijímáním:	Oni proměnili, vypustili neb přiložili: (G III b)
Pane Jezu Kriste ꝛc. nebo jsi nám nařídil a odkázal své *pravé tělo* pod spůsobem chleba k jedení a svau přesvatau krev pod spůsobau vína ku pití spolu s přičiněným zaslíbením odpuštění hříchů našich.	P. J. K. Nebo jsi nám nařídil a ustanovil památku těla a krve své pod spůsobem chleba k jedení a svau přesvatau krev pod spůsobem vína ku pití. (NB. Památku těla a krve pod spůsobem chleba k jedení není-li i kalvinismus i papismus?)
V druhé.	
O Pane Jezu Kriste, já nejsem hoden, aby ty vešel pod střechu mau, anebo *abych ústa svá otevřel* a tu velebnau svátost Tvého těla a krve přijímal.	Nejsem hoden, aby všel pod střechu mau, ani abych tu velebnau svátost tvého těla a krve přijímal.
V též:	
Dej mi tu milost, abych skraušené srdce nad svými nepravostmi měl, tvé přemilostné tělo a tvau předrahau krev abych právě rozsuzoval, svůj rozum, vtipy, smysl tvému slovu po vše časy abych poddal, tak abych v tvé převelebné svátosti netoliko ústy tělo tvé jedl a krev tvau pil, ale také pravau věrau tebe, Spasitele mého a Vykupitele, přijal.	Dej mi tu milost, abych skraušené srdce nad svými nepravostmi měl, svůj rozum, vtip i smysl tvému slovu po vše časy abych poddával, tak abych tvé převelebné svátosti požívaje netoliko ústy samými, ale také pravau věrau tebe, Spasitele mého a Vykupitele, přijal. (G IV)
Item. Kdož v tebe věří, nebudeť žízniti na věky. Kdož jí tělo tvé a pije krev tvau, tenť v tobě zůstává, a ty v něm, a neumřeť na věky.	Kdož v tebe věří, nebudeť žízniti na věky. Tenť také jí tělo tvé a pije krev tvau, ten v tobě zůstává a ty v něm, a neumřeť na věky.
V třetí po přijímání:	
Ó Pane Jezu Kriste, jenž sedíš *na pravici* Boží a jsi správcím *svatých, drahých věcí* a toho opravdoveho příbytku ne rukau udělaného.	O Pane Jezu Kriste, jenž sedíš *po pravici* Boží a jsi správcím toho opravdového příbytku, ne rukau udělaného.

[71]) Jan Litomil a Daniel Streyc (Vetterus) v. Jirečkovu Rukovět I, 454, II. 248.

V čtvrté po přijímání:

Toho k věčnému připomínání a upevnění ustanovil si tuto svatosvatau a převelebnau svátost, a v ní nám své opravdové tělo k jedení a svau pravau krev ku pití poručiti a říci jsi ráčil: To čiňte, kolikrátkoli činiti budete, na mau památku aneb na připomínání mne.

A k věčnému připomínání těla a krve tvé za nás vylité ustanovil si tuto převelebnau svátost a poručil: To čiňte, kolikrátkoli činiti budete, na mau památku aneb na připomínání mne.

Není-liž toto faleš a podvod hrozný, církve evangelistské z smyslu pravého, na němž duše truchlivé potěšení má, laupiti, na osvíceného autora po smrti podezřelost a bludy uvozovati a pod skrovnau a subtilnau knížkau do srdcí čistých, zdravých ohavnost a jed vtrušovati: nechť každý pobožný křesťan rozezná a takových podezřelých kněh, jako i té pošmaurné knihy pod titulem Praxis pie (G IV b) tatis, mnohými postranními, scestnými smysly a důmysly naplněné, o čemž brzo gruntovní zpráva vůbec se učiní, pilně se varuje a vystříhá.

Co se pak Socinianství neb Fotinianství [72]) dotýče, aby staří Bratří v artikuli tom hlavním o důstojné, blahoslavené a na věky požehnané Trojici svaté, jediném Pánu Bohu našem, dobrý smysl a víru svau křesťanskau osvědčovali, mnohými spisy ukazovali, a když na ně z jakýchsi konsequencí doktor Václav Šturm jak jiné některé bludy, tak i Arianství dovozovati chtěl, ustaupili a z konfessí své v poslední edicí dosti veliké a znamenité slovo vyvrhli, tak jakž sami o tom zmínku činí v Pravdě vítězící na listu XXXIIII.

»*Mrzí-li pak koho to slovo (vlastní, neb přivlastňujeme), nechť ho zanechá, však ho v poslední edicí konfessí naší nemdme.*« [73])

Ale nyní jak podezřele opět, nebezpečně a scestně o tom artikuli někteří mluviti počínají, J. A. C. v své Praxi vysvědčuje a ipsissimi Christi exsul posvěcuje: tyto prý tři osoby nejsau tři rozdílné podstaty aneb bytnosti, ale *toliko trojí spůsob* v jedné podstatě Božské: a *toliko se jmény, řádem a působením* dělí. [74])

Ješto v obecní své konfessí my Čechové evangelistští jednomyslně takto vyznáváme: že též jedné Božské podstaty sau tři rozdílné osoby, rovné a jedné bytnosti, moci a věčnosti, totižto: Bůh Otec, Bůh Syn a Bůh Duch Svatý. To pak slovo *(osoba)* rozumí se o tom, že *jedna každá má svau vlastní a rozdílnau osobní bytedlnost,* což Řekové jmenují Hyphistamenon *[ὑφιστάμενον].* [75]) Ještě i ten me (H I) zi křesťany neobyčejný podpis a let počítání, když křesťané

---

[72]) Socinianství neb Fotinianství, v. pozn. 56 a 67.

[73]) Bratří brání se na onom místě proti výčitce Sturmově, »jako že o Trojici sv. zle smýšlíme, když Bohu Otci skutek stvoření zvláštním spůsobem připisujeme«. Že prý to činí ovšem, nechtějíce tím popírati jednotu bytosti sv. Trojice, aniž o ní pochybujíce; »však pro vysvětlení osob sv. Trojice dobře se říká: Otec jest stvořitel, Syn vykupitel, Duch sv. posvětitel«. Důkaz končí větou od Martinia svrchu citovanou (v. pozn. 33).

[74]) Dotyčné místo jest v Berlínském vyd. »Praxis pietatis« z roku 1754 v kap. 1, str. 3.

[75]) Tento citát jest závěrkem druhého článku (o Bohu) konfesse České z r. 1575.

zaznamenávají léta Páně, léta od narození Syna Božího, Anno Domini, Anno recuperatae per Christum salutis 2c. Někteří kladau léta od narození syna Marie Panny, co krýti chce, rozumný se vtípiti může.

To pak těžké obvinění Jednoty té Bratrské v slavné konsistoři Belgické,[76]) jenž jest v hlavním Englického království městě Londýnu od dvau vysoce učených a vzáctných mužů Čechů, K. Jana Regiusa, někdy v městě Žatci správce církevního a děkana, a M. Mikuláše Hanzlinia,[77]) v městě Chýšech církevního správcí, v spisu obšírném složené, v Nydrlandských provinciích oznámené, v Němcích rozhlášené, do Uherského království odeslané, jak daleko patří a pilného brzského opatření potřebuje při všech maudrých a pokoj církví evangelistských milujících, nechť jest saud a zdání.

Položili pak ti dva vzáctní mužové mezi jinými mnohými důvody proti nim paragraf tento:

»Quam egregie quidam istorum Fratrum orthodoxam religionem curent, vel inde conjicere licet: quod contemnentes scholas bohemicas, in quibus catechesis Archipalatina [78]) cum honestis disciplinis a fidelibus praeceptoribus docebatur, juventutem suam in scholam Bethaniensem,[79]) in qua *catechesis Racoviensis* [80]) *a Wechneris*,[81]) *famosis Socinianis*, tradebatur, commendare soliti sunt, ubi *nonnulli eorum corrupti* sunt. Nunc etiam Lessnae, contemptis habitis

---

[76]) »Belgickým konsistoriem« v Londýně zajisté míněn jest »Congregational Board« v Londýně, střediště kongregationalistů čili independentů, jichž většina již za Jakuba I (1603 — 25) se utekla do Hollandska. Jen někteří udržovali se podtají v Londýně. Lord Brooke praví r. 1641. »we all know, that within these ten years, all the Nonconformists in England could not amount to more than one or two hundred«.

[77]) O Rhegiovi a Hanzliniovi viz Jirečkovu Rukovět II, 163, I, 227. Spis jejich tuto uvedený (dle »Ohlášení« str. 145), nebyl tištěn (proti Jirečkovu mínění). Že uvádí se v »Klíči« na str. 71, toho důvod jest snad jen ve výtahu od Martinia zde podaném. Viz též níže k č. XXXIV.

[78]) Katechismus Heidelberský, sestavený r. 1563 od Zachar. Ursina a Kašpara Oleviana, jest nejrozšířenější spis o víře církve reformované.

[79]) Škola v Bitomi nad Odrou založena byla počátkem stol. 17. od Jiřího ze Schönaich-Karolatu jako gymnasium akademické, a rozsáhlé její budovy byly vystavěny v létech 1608 — 1614. Žáků, zvláště synů polských, českých, moravských a slezských šlechticů, bývalo v době rozkvětu školy asi 250. (Klopsch, Geschichte des berühmten Schönaichischen Gymnasium zu Beuthen a. d. Oder. Glogau 1818.) Pánové ze Schönaichu dostali se později v bližší poměr k vrchní církevní správě bratrské v Polsce. (Bližší zprávy o tom chová pruský státní archiv v Poznani s. v. »Archivum Unitatis fratrum«).

[80]) Catechesis Racoviensis, Rakovský katechismus dle místa vydání pojmenovaný, vlastně nazvaný »Catechesis ecclesiarum Polonicarum« (polsky vyd. r. 1605, latinsky r. 1609) jest vyznání víry socinské. O něm viz Ohlášení, pozn. 137.

[81]) Jiří Wechner, nar. r. 1590, stal se r. 1618 doktorem theologie ve Frankfurtě n. O. a jakožto professor theologie povolán byl na školu v Bitomi. Bratr jeho David Wechner byl od r. 1616 professorem mathematiky při téže škole (Klopsch p. 57. 60, srovn. Regenvolscius (Wengierski), Systema historico-chronologicum, 1652, str. 380. Dekrety, str. 291).

nostris vere orthodoxis, *Wechneros illos inter se fovent*, et hic pro ipsis centum libras Hartlibius *petente Comenio* colligere coepit. Imo *unum eorum huc ablegare* et ad regem Angliae scribere non dubitarunt, quod viros *probae notaeque fidei* mittant, cum tamen si ignota fuit ipsis illius *haeresis* (H I b), *blasphema* non debuissent scribere: notae, si fuit nota, non debuissent addere: probaeque fidei.«

Jak se, prý, pěkně starají Bratří ti o čisté smyslu dobrého náboženství, aspoň i z toho sauditi můžeme, když potupivše české školy, v nichž s uměním chvalitebným svobodným i katechismus Hejdelberský od věrných a pilných preceptorů učedlníkům předkládán byl, oni mládež svau do školy Betanienské, kdež katechismu *Rakovienskému rozhlášeni Sociniáni Wechnerové vyučovali*, posílali a poraučeli, kdež i *někteří z nich svedeni a pokaženi* jsau. Nyní také v Lešně dobré orthodoxy za nic položivše *ty Wechnery mezi sebau chovají*, a zde v Engellandu jim sto liber Artlibius na žádost Komenského shromažďovati počal. Nad to výše *jednoho z nich* do království Englického poslati a k slavnému králi psáti se neostýchali, že muže chvalitebné, domácí, známé víry posílají, ješto nebylo-li by jim známé jeho *rauhavé kacířství*, neměli psáti: domácí známé víry, pakli bylo, neměli dokládati: chvalitebné a šlechetné.

A tak vidíme, jak nebezpečné jest z cesty obecní přímé scházeti, shromáždění veřejná církví evangelistských opauštěti, na postranní, mylné, bludné stezky se rozcházeti a jako v skrejších a jeskyních po stínu a skály oddechnutí mimo horu Sion hledati.

XXIX. *Srovnají se s těmi nevděčnými* biskupa římského svěcení kněžími a potvrdí jejich zpronevěřilost. Co jim dobrého učinili evangelíci, sami stavové oznamují na listu 75. srovnání svého,[82]) »k čemuž po (H II) tom, prý, přistaupilo i to, že na větším díle všickni kněží Pražští, ti kteříž (sauc pod obojí spůsobau) posavad kněžství své od strany pod jednau, to jest od biskupů římských aneb arcibiskupa Pražského přijímali, již nyní sami dobrovolně k nám sjednoceným stavům přistaupili, k též konfessí České se tolikéž přiznali, žádajíce, abychom je k témuž připustili, nebo že oni tauž konfessí Českau za svatau, z gruntu a základu písem svatých vzatau poznávajíce,[83]) že chtějí lidu Božímu, jemuž představeni sau neb budau, totéž učení Boží v církvích křesťanských předkládati a lidské ustanovení, kteréž by bylo proti slovu Božímu a též konfessí skládati, lid z toho týmž Božím slovem vyvozovati, v tom ve všem se tím řádem, s slovem Božím se srovnávajícím, říditi a spravovati«.[84]) Z té příčiny rádi sme je také k sobě připojili.

Načež oni málo pamatujíce, když senior a assessores konsistoře a jin kazatelové Betlemští[85]) v létu 1620 povinnost i práci opustili a evangelistských jako v štychu nechali, ti biskupští úhlavní nepřátelé dobrodinců svých učiněni

[82]) Citát následující u Skály ze Zhoře I, 251.

[83]) Skála: »poznávají, připovídajíce . . .«

[84]) Skála: »v tom ve všem se tím řádem a slovem Božím říditi« atd.

[85]) Kaple Betlemská odevzdána Bratřím r. 1609 následkem úmluvy jejich s evangelíky, rovněž i kollej Nazaretská.

neodpočívali, až je i z Prahy i z země vytiskli a do jejich kostelů a far se vtlačili.

XXX. *Vztáhnau také na sebe tau postrannosti* ty všecky mezi národem naším vzniklé věci, dosti všetečně roztraušené, hánlivé a potupné spisy, a svévolně příčiny poskytnau bratřím svým,

Innocentiam Bohemo-evangelicam,

nevinu českých evangelíků, obecními spisy před obličejem vší obecné církve křesťanské obhajovati, čehož nětco z této předmluvy k čtenáři vyšetřiti se může (H II b).

Křesťanskému pobožnému,

pravdu svatého evangelium věrně milujícímu a pokoje Jezu Krista, Pána a Vykupitele všeho světa, draze sobě vážícímu *čtenáři* pozdravení přátelské s vinšem od Pána Boha zdraví, požehnání, potěšení, posilnění i všeho spasitedlného dobrého vzkazuji.

Že tento spis v spůsob promlauvání dvau osob pro snadší vyrozumění uvedený vůbec vychází a k rukám tvým, čtenáři šlechetný, se podává, za příčinau sau jak jiné znamenité, mnohé a velké věci, tak obzvláštně dvanácte rozdílných, nětco, a to více tisknutých, nětco psaných, vše vůbec v těchto zarmaucených našeho exilium časích roztraušených spisů, jako jmenovitě:

I. Rada dobrého smyslu se přidržejícím, aby ku posluhování k nynějším Luteránům nechodili, pro šest příčin.[86])

II. Psaní starších kněží Jednoty Bratrské z Polska k jejich posluchačům učiněné, tisknuté.[87])

III. Řád církevní Jednoty Bratří Českých, v Lešně Polském léta 1632 s předmluvau vytlačený.[88])

IV. Katechismus v nově s modlitbami, písněmi a žalmy publikovaný.[89])

V. Psaní některá jak králi Englickému k církvím jeho zemí, tak k Nydrlanderům a jiným v říši vrchnostem jménem všech Bohu věrných exulantů Čechů v příčině almužen od Bratří učiněná.[90])

VI. Modlitby D. Avenaria přetisknuté a v hlavním artikuli víry křesťanské těžce zfalšované.[91])

VII. Písničky o smrti dvau králů, Gustava Adolfa (H III) Švédského a Fridricha Českého, církvím evangelistským znamenitě obtížné, léta 1632 tlačené.[92])

VIII. Kniha pod titulem: Praxis pietatis, o cvičení se v pravé pobožnosti tisknutá, velkými zmatky a bludy a urážlivými slovy naplněná.[93])

---

[86]) Viz svrchu pozn. 44.

[87]) Viz svrchu pozn. 40; srovn. Obrana 63.

[88]) Nové vydání viz svrchu v pozn. 5.

[89]) Viz Ohlášení, str. 153, pozn.

[90]) Obrana 408 sl.

[91]) Viz svrchu pozn. 70.

[92]) Obrana 418. Jungmann V, 209.

[93]) Viz Zoubek-Novák, Život J. A. Komenského, v Praze 1892, str. 267, č. 27.

IX. Tres propositiones anebo troje předložení kalvínské: [94])

1. kteří přijali od Boha víru spasitedlnau anebo ospravedlňující, ti jí nikdy zcela a dokonce potratiti nemohau.

2. Kdo právě věří, ten z víry jist jest o odpuštění hříchův svých.

3. Kristus Pán za samé vyvolené své umřel mocně, skutečně, dostatečně, a tak ne za jednoho každého člověka.

X. Gruntovní zpráva o počátku rozepře v náboženství mezi evangelistskými církvemi, a na čem ta posavad jest (prý) pokoje milovným evangelíkům sepsaná.

XI. Contra ubiquitatem fictam, t. j. proti všudypřítomnosti vymyšlené traktát všetečný a sofistický.

XII. Odvod nářku kacířského u vyhnání dosti sic všetečně a opovážlivě učiněný a vůbec vydaný proti zákonu Božímu a konfessí České.[95])

Tak těžký, odporný a zarmaucený los přišel v posledním tomto věku na církve české evangelistské, že by ta kamenná srdce málo čitedlnosti nad potřením a vyvrácením Siona nedávno až k nebi vyzdviženého mající vzdechnauti a splakati měla. Ale nastojte! Ranění neléčí, ale tlačí a jitří bolesti a rány své. Nemocní svévolně k lékařství od milosrdných srdcí naskytovanému jedu a trávenin k většímu trápení svému přiměšují. Kdo by na to mysliti uměl, aby upřímní a pokojní evangelistští čeští exulanti, v tak těž (H III b) ké průbě Boží postavení, *od svých krajanův, kteréž k znamenitým jejich, ba i k plačtivým žádostem k sobě připustili,* mezi sebau pokojného obývání přáli, jejich správce na onen čas do konsistoře své posadili, vždycky stínem svým zastupovali, a obzvláštně v zemi cizí v lásce, svornosti a všelijaké přátelské přízni s nimi zůstávati sobě vinšovali, s tak s těžkými důtkami, hanami, lehkostmi, útržkami, křivdami, pohrůžkami, nářky bez všelijaké poskytnuté příčiny potkati se měli.

Ale stalo se, nastojte, stalo se! Za důvod máš, dobrý čtenáři, mimo na ten čas mlčením pominuté příčiny těchto již oznámených dvanácte spisů, z nichž na každý snad hned obzvláštně odpověditi evangelistským slušelo, ale přemáhala míst vlastnost, času tvrdost, láska k národu, pozor na vlast, křesťanstva ssaužení a jiné okolo stojící motivy, mysl slušně horlící a srdce nevinně raněné; až po třetím, pátém, desátém, vůbec vydaném a mezi národ náš uvrženém traktátu dvanácterý počet doplnil se: tuť již, uchovej Pán Bůh, déleji mlčeti a rozžírajícímu se zlému folkovati, tak jedovatostem ubohé duše trápiti a kormautiti povolovati neslušelo.

Poručení Boží, příklad svatých, povinnost od církve Kristové svěřená, potřeba lidu Božího, nebezpečenství duší nad svět dražších, k probuzení omá-

---

[94]) Snad od Opsimathesa, srovn. Jirečkovu **Rukovět** II, 62, č. 10.

[95]) Poslední tři spisy (č. X — XII) nejsou nám známy. V »Ohlášení« 153 se nepřipomínají. Z prvního z nich (č. X. »Gruntovní zpráva«) Martinius v Obraně 420 uvádí ještě několik vět. Také v »Indexu libr. proh.« se jmenuje. Jungmann, Přídavek 28.

mených, k pozdvižení klesajících, k utvrzení věrných o věcech nevyhnutedlně potřebných ozvání učiniti přinutilo. A ač nemůže býti žádnému z maudřejších neznámé, že takové věci ne vždycky jednostejně ode všech sauzené bývají a sporové obzvláštně v náboženství pro rozdílnost smyslu i v politické konversací obtížní jsau: ale poněvadž dle známého propověděnî páni počátek saudí, tak mnohé znamenité příčiny (H IV) evangelistské straně z úmysla podané jsau, že jak odpovědí tauto, jako z kamene oheň násilně vyraženou, tak mírností neb střídmostí křesťanskau v ní zachovanau i tvrdším neb náružlivějším vtipům zadosti učiniti mohau.

Ty, čtenáři laskavý, i příčin oznámených i odpovědi a důvodů evangelistských pro svau obranu připomínaných bedlivě považuj, neviny strany uražené polituj, při svaté Boží pravdě věrně stůj, Boha se boj, poslauchej, miluj, v průb Boží trpělivě se měj a toho vinšovaného vysvobození dobromyslně a trpěliv buď do zemské, buď do nebeské vlasti očekávej, a tak se podlé duše i těla v Pánu dobře měj.

XXXI. *Pro takové pak svévolné od církví* evangelistských se odtrhování a k sektám obrácení jestliže kdo v jakau nepříležitost ubíhá a za tau samau příčinau, že se zarputile služebností svatých zbavuje a jim obcovati nechce, v ňáké nebezpečenství přichází, na koho má slušně naříkati, komu to připisovati, čím se vymlauvati? Jak může míti dobré svědomí, jaké potěšení v nešťastných příbězích a pádích, v nových ssauženích a křížích? Toť není trpěti pro evangelium; Pán Bůh přikázal anjelům svým, aby ostříhali člověka, [96]) než doložil, na všech cestách jeho. Toť nejsau cesty dobré ani cesty Boží od společnosti křesťanské odcházeti. Na jiného potom příčinu toho cpáti, zpauzeti se, láti, zlořečiti, kladby vydávati, co jiného jest jediné bezbožně hřích k hříchu přidávati, na sebe a vlastní své hněv Boží a pokuty z úmysla uvozovati, ba i nesmyslnost, lehkost a opovážlivost srdce plachého pronášeti.

Toť zajisté jest samému velebnému Bohu nejlép vědomé a všem prozřetedlným, maudrým a rozvážlivým srdcím dobře známé, že člověk z úmysla sám na cestu svau rovnau ka (H IV b) mení metající, přes ně padající, rány a bolest berauci, cítící, potom naříkající, okolo pokojně ne bez užásnutí a lítosti stojícím spurně trucující a lající sám jistě jistě sobě v cestě jest a přední hlavní příčinau pádu i úrazu.

Podlé toho Bůh v saudech předivný ve všech navštíveních: nebo dobré průbuje a zkušuje, nebo padlé pozdvihuje a napravuje, nebo zlé trestce a pokutuje.

Vrchnost také křesťanská vyšší, na místě Božím sedící skrze náměstky své bližší, presidenty a vrchní konsistoře, vzdálenější, superattendenty neb inspektory, k náboženství, křesťanství a pobožnosti lidu svého a obyvatelů země povinně dohlédající, zdaliž nečiní, co Bůh nařídil, poručil a pokutami velikými a jistými obmezil?

---

[96]) Žalm 91, 11.

Toť jistě jisté a pravé, všem vůbec také vědomé a známé jest, že hned v létu 1628, když k pilnému a pobožnému vyhledávání pánů exulantů českých zde v Pirně se zdržujících religionis exercitium v jazyku českém propuštěno býti mělo, že jménem pána země skrze přední duchovní raddy první tato resolucí v vrchní konsistoři vynešená byla:

Kterak křesťanský pán kurfiršt Saský, útrpnost nad evangelistskými Čechy mající, není sic proti tomu, aby neměl jejich slušné žádosti povoliti a religionis vere evangelicae exercitium propustiti, než poněvadž vyrozumívati ráčí, že by exulanti čeští v náboženství křesťanském se nesrovnávali, alebrž mezi nimi Kalvíni, pikharti a Švermerové se kryli, abych já, již tehdáž od pánů Čechů volený, povolaný a přednešený církevní správce, ty takové podezřelé osoby jmenoval. K čemuž sem já ihned v přítomnosti pánů Čechů tu v plné vrchní konsistoři Drážďanské v nemalém počtu shromážděných odpověděl, že sem já od sedmi let v mé milé vlasti nebyl, s mými pány kra (J I) jany nekonversiroval, a tak kdo mezi tím jakého náboženství následoval neb následuje, povědom nebyl a nejsem; než když exercitium religionis propuštěno bude, že ti, kteří se opravdově a upřímně k němu přihlašovati budau neb nebudau, sami se vyjeví a oznámí. Což když nápodobně tázaní páni politici čeští oznamovali, povolení kurfiršta se publikovalo, ale hned nařízení přísné takto následovalo, abych já každau sobotu k svatému rozhřešení přistupující, smlauvu s Bohem obnovující a ku požívání svátosti velebné těla a krve Pána našeho Ježíše Krista řádně a vážně se připravující zejména zapisoval a každý měsíc superattendentovi Pirenskému, inspektoru mému, rejstřík takový skládal: Hinc istae lachrymae.

Odtud počátek kyselostí a zášti těch, mezi poznamenanými jmen svých nenalézajících. A což já Boha mého, onť mi to dá, do smrti věrný služebník, k zalíbení člověku smrtedlnému, červíčku bídnému, před velebným obličejem Božským, před kůry anjelskými a svatými jeho, před vrchností křesťanskau a spolu ctiteli Nejvyššího, lži a podvodu hříchu přehrozného se dopustím a dím: *Byl, jest, a on nebyl, a není.* Odstup to, ó odstup daleko: hroznáť jsau slova Boha mého, jak k jiným poslům a služebníkům, tak i ke mně nejmenšímu promluvená u Ezech. 33. v. 7. 8. 9. Tebe, synu člověčí, tebe, pravím, strážným sem ustanovil nad domem Izraelským, aby slyše z úst mých slovo napomínal jich ode mne. Když bych já řekl bezbožnému: Bezbožníče, smrtí umřeš, a nemluvil by jemu, vystříhaje bezbožného od cesty jeho, ten bezbožný pro nepravost svau umře, ale krve jeho z ruky tvé vyhledávati budu. Pakli by ty vystříhal bezbožného od cesty jeho, tak aby se od ní odvrátil, a však neodvrátil by se od cesty své, onť pro nepravost svau umře: *ale ty duši svau* (J I b) *vysvobodíš.* Proti pak všetečným útržkám, pomluvám, hanám, proti bezbožným pohrůžkám, klatbám a nářkům mám řeč Krista mého: Matauš 5, v. 10. 11. 12. Blahoslavení, kteříž protivenství trpí pro spravedlnost, neb jejich jest království nebeské. Blahoslavení jste, když vám zlořečiti budau lidé a protivenství činiti *a mluviti všecko zlé o vás lhauce* pro mne: radujte se a veselte se, nebo odplata vaše hojná *jest v nebesích.* Takť zajisté *protivili se prorokům, kteříž byli před vámi.*

XXXII. *K takovému jednomyslnému Pánu* Bohu slaužení a beze všech vejmínek opravdovému s evangelíky sjednocení mohliť by je nakloniti a přívésti jejich vlastních, slavných a vzáctných mužův a otcův duchovních prozřetedlné rady, maudrá zdání a horlivá napomenutí.

Ten učený a vzáctný muž, doktor Jan Averbekcius,[97]) přes jedenácte let v Jednotě Bratrské zůstávající, dvamecítma mocnými důvody provedl, že Bratří v těch místech, kde se v čistotě slovo Boží káže a svátostmi velebnými posluhuje, do chrámu Páně choditi a služebnostem svatým obcovati povinni jsau.

Kněží také sami jak starším a biskupům svým dobrého zdání k tomu udělovali a cestu ukazovali, z tohoto jejich příležitě tuto položeného spisu světle se vyrozuměti bude moci.

Spis

mladých kněží Bratrských v markrabství Moravském starším jejich předložený, měli-li by Bratří s evangelíky se sjednotiti. (J II)

Nejmilejší v Kristu Pánu otcové! Poněvadž Pán Bůh času minulého z zvláštní lásky své k markrabství Moravskému, naší milé vlasti, dokázal a na práci věrnau Jich Milostí pánů stavů slavného markrabství toho požehnání své vylil, a to jak v jiných věcech, tak i v tom, že z mnohých kostelů, kdež se za mnohá léta bludové a pověry Antikristovy vzdělávaly, vyhnáni sau lstiví ďáblové plémě Jezuvité a jiná zběř jim podobná, a uvedeni sau řádně do týchž kostelů kněží evangelistští, a i nám a otcům a starším Jednoty téhož se poskýtati začalo, když některé kostely nám odvésti chtěli, aby v nich služebnostmi Kristovými od Bratří slauženo bylo, a nepochybné, že i dále, když dá Bůh, v zemi pokoj utvrzen bude, Božím řízením více se toho poskytovati bude: protož některým nám kněžím Páně a upřímným synům Jednoty časně o těchto věcech přemyšlovati potřebné se vidělo, což i vám otcům k uvážení podáváme: Mohlo-li by se to státi a mělo-li by, aby Bratří, kteří až dosavad v slově obzvláštnosti zůstávali, s evangelíky se spojili a sjednotili, a jak by se státi mohlo, aby bylo užitečné? Takové-li, jaké jest v Polště a v Čechách, čili by tu nětco plněji a dokonaleji státi se mělo a mohlo? A čeho by k takovému sjednocení potřebí bylo?

Na první otázku odpovídají někteří, že toho spolčení a sjednocení žádná potřeba není, a kladau toho příčiny:

1. Že Bratří svaté evangelium kázali a dílo Boží konali před Lutherovým a za Lutherova povstání a prvé než evangelíkové, ostříhajíce řádů dobrých, z Božího slova vzatých, kterýchž mezi Lutheriány není, protož že v té své obzvláštnosti déle zůstávati mohau.

2. Že jest to Bratřím v těchto časích učiniti nesnadné, poněvadž toho neučinili za času vzáctných mužů a svých mi (J II b) lých bratří a přátel, totiž doktora Martina Luthera a Filippa Melanthona, ješto ti muži učení a vzáctní učení Bratří schvalovali a dobré svědectví řádům, jenž mezi Bratřími sau, dávali;

[97]) Viz svrchu pozn. 65.

což by se i vlastními psaními jich ukázati mohlo. Nyní pak mezi evangelistskými a potomky Lutherovými málo mají přátel, neb ti místo dobrého jim svědectví dávání a učení jich schvalování víceji jim utrhají a hanějí, ano i za nehodné je v obcech křesťanských, aby trpíni měli býti, vyhlašují.

3. Že ti kněží Lutheriánští sami při artikulích víry i také ceremoniích nejsau mezi sebau jednomyslní, ten ostříhá a zachovává tyto a jiný jiné. Posluchači tolikéž jejich že jsau prostopášni a velmi svobodni, kteříž by do našich řádů jíti nemohli ani nechtěli, my že bychom převelikau práci s nimi míti musili a naposledy snad darmo pracovali; pročež že lépe jest na takové sjednocení nemysliti.

4. Že nejedni jsau mezi kněžími Bratrskými, kteříž saudíce nynějších evangelíků spůsob, čili pod tím nějaké své dobré obmejšlejíce, k tomu sjednocení neradí, oni že toho nemíní, nýbrž raději sami se opatří, domy sobě kaupí a nechajíc kněžství raději řemesel hleděti a tak se živiti budau.

Naproti tomu pak nejedni z kněží Bratrských mírnější tomu sjednocení rádi by byli a praví, že se to dávno státi mělo, když k tomu evangelíkové otcům příčinu dávali, čímž oni zhrdali, a proto i k tomu se přimlauvají, bude-li k tomu dáleji příčina podávána od evangelistských stavů neb kněží, aby se to stalo; s nimiž i my se srovnávajíce příčiny takového sjednocení tyto klademe:

1. Že jest to milé Bohu a církvi užitečné, kde srovnání a sjednocení jest v pravé křesťanské víře, kteráž svůj základ v písmích svatých má, a v dvanácti artikulích víry obecné křesťanské se zavírá. A taková jednomyslnost že (J III) jest schválena od Ducha svatého slovy těmito:

Aj, jak jest to dobré a jak utěšené, když Bratří, to jest všickni křesťané věřící, v jednomyslnosti přebývají. [98])

A Kristus Pán před svau smrtí modlil se za takovau jednomyslnost Otci řka: Otče svatý, prosím, aby všickni jedno byli. [99]) Svatí pak apoštolé jak jsau jednomyslnost schvalovali, není nám neznámé. Svatý Pavel k Efez. 4. kap. v. 3.: Usilujíce zachovávati jednotu ducha a svazek pokoje. A k Filip. 3, v. 16: K čemuž sme již přišli, v tom při jednostejném zůstávejme pravidle a jednostejně smyslme. A tak, co Duch Boží schvaluje, máť toho každý následovati a k tomu státi pro dokázaní toho, že Bohu a Duchu jeho odporen není.

2. V říši a jinde Bratří naši v Pánu, kteříž také tutauž pravdu evangelium svatého spolu s námi káží, pilně toho u Luteriánů hledají, aby s nimi jedno býti mohli: my tehdy, když nás to potkává, proč bychom se toho vzdalovali, neboť jest věc jistá, že ti pobožní a vznešení muži ne svých věcí, ale slávy Boží v tom hledají, a že by to k dobrému církve slaužilo, saudí, pamatujíce nepochybně na to, co apoštol praví k Římanům v 14, v. 19.: Následujme toho, což by slaužilo ku pokoji a k vzdělání se vespolek. Nebo kdož v tom slauží, Kristů jest, Bohu milý a lidem příjemný. Takovýmť svazkem jednostejného

[98]) Žalm 133, 1.

[99]) Evang. sv. Jana 17, 21.

smyslu společné lásky a svornosti spojená byla církev první apoštolská, tak že všechněch bylo jako jedno srdce. Skutk. 4, v. 32.

3. Vede nás a ponauká k tomu i úřad kněžský, k němuž z milosti Boží řádně vyvoleni, povoláni i zřízeni sme, nebo v tomto spůsobu téhož úřadu svého a povinnosti k němu přisluhující na mnoha místech při svých posluchačích konati nesmíme a nemůžeme; také nesmíme svých posluchačů bez dovolení kněží a jisté jim záplaty k stavu manželskému (J III b) oddávati, dítek jejich křtíti, kázání pohřebních v kostelích ani na krchovích vykonávati: kudyž nám jiní utrhají, ano i ti židé z auřadu našeho kněžského svláčejí a za kněží míti nechtějí.

4. Vede nás k tomu i rozvažování toho, že my z nauze spříznční a stovaryšení s jinými užívati musíme, a to s lidmi nám v povolání nerovnými, jako s tkalci, ševci, kováři, a to pro časný užitek, abychom se živili, aneb mrtví naši spůsobem křesťanským k hrobu provázeni byli. A jestli pro časný užitek s řemeslníky se tovaryšíme, peníze do cechu dáváme, k povinnostem od cechmistrů oznámeným stojíme, náležitějiť jest a případněji, abychom v svém duchovním kněžském povolání zůstávajíce cechy opustili a s kněžími Páně spojeni sauce dílo Boží jednomyslně k slávě Boží konali, poněvadž apoštol I. Kor. 7, v. 20. dí: Jeden každý v tom povolání, v němž povolán jest, trvej.

5. Vzbuzuje nás k tomu bídné služebníky nezvolnost k študování a slaužení Pánu Bohu, nýbrž nauze a chudoba, kterauž s domácími našimi snášíme; v jakéž nauzi postaveni sauce, nemaudře řkauce hojněji nad jiné pracujeme, však téměř vše nadarmo. Měloť by se na nás plnit povědění sv. Pavla k Gall. v. 6.[100]): Zdílej se pak ten ꝛc, ale málo jest našich posluchačů, kteříž by pamatovali na to. Díla někteří máme hojně dosti, ale medu nic aneb velmi málo, ješto kdo oře, v naději bráti má. I. Kor. 9, v. 10. Nemají čitedlnosti nauze a bídy služebníků naši posluchači, ješto přespolní mládence pro některé chovati musíme a jich za to do roku ani krejcarem neužíváme, tak že (čehož ani apoštolé nechtěli) na svůj náklad bojujeme. A byť chtěli posluchači nám pomoc činiti, řídcí s to býti mohau, aby i nám dávali i kněžím, jichž sice neužívají, však podlé starodávního nařízení (J IV) tím sau povinni. Někteří sic z posluchačů našich (ač jich velmi málo jest) jsau, kteříž by mohli milosrdenství prokázali s ochotností, ale ti zavírají střeva svá před těmi, kteří o duše jejich pečují, jim slovo Boží káží a jinými služebnostmi slauží. Někdy za službu povinnost vykonávajíce nic nežádáme, oni tomu také přivykli, že nic nedávají. Nevyhledává Pán Bůh od služebníků svých takového kvaltování a fresování, jakž někteří kněží naši od neděle do soboty toho pocіťují, úsilně pracujíce, tkají, kopají, voří, v neděli potom na některých místech trojího, čtverýho i pátého shromáždění odbývají, někdy sám jeden zatáhna tak to vykonati musí, nemaje při tom co pojésti a čím se posilniti, leč kus chleba a ňáké kaše, vodau to zapiti, a i to dosti těžce a pracně prvé obstaraje; ale chce Pán Bůh, aby služebníci jeho s veselau tváří před ním se postavovali. 5. Mojž. 12, v. 12: Veseliti se budete před Hospodinem Bohem svým, i synové vaši, i dcery vaše. Ten pak,

[100]) Epišt. sv. Pavla ku Gal. 6, 6.

kterýž násilně celý tejden pracoval, dočekajíc neděle a jsa jako uklívaný kohaut, jak může být k kázaní spůsobný, nechť každý saudí. Ať na ten čas nepřipomínáme manželek a dítek, kteréž Pán Bůh manželům a rodičům opatrovati poraučí, měli bychom je na přítomný i budaucí čas opatřiti, a my s nimi i s čeládkau svau za živobytu slušného opatření, ba ani potřeby nemáme. Když kdo z služebníků umře, manželky jich musejí jíti, kde vidí, podobné téměř bývají neřádným ženkám. O chudých kněžích a manželkách jich mluvíme, nebo některých, zvlášť předních, manželky mívají opatření, na němž přestati mohau. Jistě mnozí z služebníků vinni sau a křivi svým manželkám; slibovali sme jim před Pánem Bohem i před anjely a lidmi mnohými, že je budem opatrovati, nad to někteří vzali sme po nich statček dosti hojný, a utratili sme to na vy (J IV b) chování sebe a čeládky Jednoty, ješto někteří čeledínové za to ničímž dobrým se neodslaužili a neodsluhují, a tak tudy sebe a domácí své jako laupíme.

6. Pán Bůh jak jiné své služebníky, tak i nás dary svými obdařil, kterýchž my proč nemáme vůbec k vzdělání lidu křesťanského užívati, než v své obzvláštnosti zůstávajíce světlo pod kbelcem zdržujeme, máme na mnoha místech 20 neb 30, pakli 40 posluchačů, ale ti zda se mohau všickni postaviti na kázaní, někdy sotva třetí díl, a služebník strojí se k kázaní, jako by jich na sta měl, což bez tesknosti býti nemůže, nebo pracujeme s nimi násilněji nežli evangelištští kněží: sami je prvé musíme sezváněti, po zvonění někdy jako na čihadle, přijde-li kdo, seděti, dočekajíc někoho často sám jeden nebo dva tak zpívati, že ani sobě oddechnauti nelze. Kázaní míváme častá (a dobře sice, kde jest k tomu příležitost), posluchače bezděk k nim přidržujeme a téměř do nich cpáme to milý slovo Boží až do zoškliveni. Vejde-li kdo z cizích do shromáždění, slyší zpívání jednoho nebo dvauch, někdy malý počet posluchačů a milých těch služeb Božích jalovost, sehne hlavu neb zasmějíc se jde odtud. Nezískáme tak těchto časů nic, ješto bychom těch darů Božích, nimiž nás Bůh jako ráčil poděliti, všickni lépe užívati mohli, čehož jest jistý tento důvod, že z takové naší práce, aneb kteříž pro nehodnost z nás vymítáni bývají, od strany druhé vděčně přijímáni a pro dárky, jichž u nás nabyli, v svém učení schvalováni bývají. I ovšemť by tehdy slovo Boží více se vzdělávati mohlo, kdybychom my z milosti Boží za pastýře celých církví křesťanských vyzdviženi a představeni byli.

7. Žádná potřeba toho nevyhledává, abychom té své obzvláštnosti déle užívati měli, jakkoli pravé jest, že předkové dobře a svatě učinili, začavše Jednotu. Nebo když se (K 1) kdo z obecné, přímé, otevřené, královské cesty uchyluje a jiné nějaké cesty po vršcích a pahrbcích skrze lomy a doly, moha přímě jíti, stranami obchází, činí to bezpochyby pro to a tehdáž, když obecní cesta pro laupežníky a škůdce nebezpečna jest, sic jináč, není-li nic takového, nemaudrý jest, kdo přímo jíti moha, obchází, volně jíti moha, skrze trní se tlačí. Předkové tehdy naši vidauce, že veřejná cesta, totiž fary a kostelové, zlými učiteli jako škůdci duší lidských, z částky papeženci, z částky kališnými kněžími, mezi nimiž obojími modlářství a neřádů se plno vidělo, byla osazena

a naplněna, dobrého a svatého vyhnuli a zvláštní cestu skrze divné nesnadnosti a těsnosti před sebe vzali. Jiní také, kdožkoliv tam to nebezpečenství poznali, pro bázeň zatracení za nimi se tiskli, dobře i oni témuž nebezpečenství vyhýbajíce. A odtud se začala zvláštnost naše, a že po městech a vsech mimo obecné fary a kostely naši zborové se zrodili. Ale poněvadž již z milosti Boží chrámové na větším díle od modlářství Antikristova vyčistěni sau a se vyčisťují, obecný lid modláře a škůdce z cesty žene a po evangelium ptá, proč máme po straně v trní zůstávati, proč na cestu, kterauž Pán Bůh uprostranil, se nenavracujeme? Anastasius, když se Ariáni byli rozmohli, s nemnohými jinými věřícími z chrámu ustaupil a po kautech toliko Bohu slaužil: ale když Ariáni klesli, navrátili se zase do kostela a vůbec Krista a pravdu jeho vyznávali.

8. Poněvadž na některých místech v Čechách i v Moravě s Lutheriány v některých věcech se srovnáváme a od svých zvyklostí upauštíme, proč ne všudy a proč ne v jiném také, což by dobrého bylo? Vpravili sme se po místech v komže, dali sme se v užívání desátku, v braní sýrův a másla i peněz od oddavků a jiných služeb. Item v konání mo (K I b) dliteb hlasem,[101]) v dávání požehnání před službami i po službách i v jiné některé věci. Proč se tak pomalu v jejich věci vkrádati máme? zdaž nás to u nich a z částky i u našich více neošklivi? Proč pro jednomyslnost pojednau neoblíbíme, co dobrého u nich jest, a co lepšího máme, jim nepodáme?

9. Proto se s evangelíky spojiti máme, abychom víceji nedorozumění, záští, nenávisti a pohoršení v lidu křesťanském příčinau nebyli. Nebo když se od nich trháme, zdá se, že cosi zvláštního nad jiné se činíme a příčinu, aby nás v podezření jakémsi měli, dáváme. Že Lutheriáni nás drbí, štípají, hindrují, nezdá se, bedlivě na to hledíc, aby zle činili, nebo my kdybychom na jejich místech, a oni na našich byli, žádné pochybnosti není, že bychom my více toho činili a o vyhlazení takové postrannosti více se přičinili.

Ku příkladu, kdyby se některý jejich kněz v Traubách u Přerova, 10 neb 50 posluchačů svých maje, v některém domě kázati pokusil, anebo sobě zvláštní kostelík mimo náš zbor vystavěti dal, co bychom my učinili? Jistě žeť bychom hrubě horlili, zpauzeli se, bránili, u vrchnosti i jinak to kazili, a tak, čeho bychom sobě činiti nedali, to sami jiným činíme; ješto sice známé jest nepochybně všem poručení Kristovo u svatého Mataușe: Všecko, což byšte chtěli, aby vám lidé činili, to též i vy čiňte jim. Toť zajisté zákon jest i proroci ꝛc.[102]) S nimi tehdy za jedno sme a snadně býti můžeme, nedorozumění toliko vyzdvihnauce. Trháme se od nich a dělíme nejináč, než jako od samých papeženců. Jest to cos nesnesitedlným bedlivě na to myslícím, upřímným srdcem, a mnozí se z nich o to na nás i domlauvají, proč my se od nich laučíme; načež my často

[101]) Viz Lasitský, O obyčejích a řádích starých Bratří českých, kap. 13, 1: »Když společné modlitby konají hlasem (zvláště při křtu, při večeři Páně, při oddavcích a ve dni modlitebné), někdy tiše, každý sám v duchu svém, spolu však klekajíce i vstávajíce, jakž kazatel příkladem předchází«.

[102]) Evang. sv. Mat 7, 12.

nevíme co odpovídati, zvláště když se k smyslu pravému s námi hlásají. Chtěli-li bychom (K II) říci, že pilněji Pánu Bohu slaužíme s svým lidem než oni, nebyla by pravda, neb oni tak často a někdy častěji shromáždění svá mívají, a protož nemáme tu před nima nic. Díme-li, že příčinau kázně, kteráž mezi námi jest, i to slabé, nebo mimo jméno kázně u nás nemnoho více jest, nýbrž poněvadž vedlé svědectví apoštola k Řím. zákon hřích rozmnožuje,[103]) i u nás pohříchu to se přihodilo, že se hříchové rozmnožili, a kázeň naše jest jen pokrytstvím u mnohých. Chudý sedláčky pro opilství, tance, jako i chudé kněží pro zlolejctví trestceme a vylučujeme, při vyšších to nekonáme, ač že někdy nětco říkáme, i to slabě a chaulostivě. Nevíme tehdy dotazujícím se, proč se od nich dělíme, co odpovídati, leč nás otcové tomu poučí a příčiny toho dostatečné, že v své obzvláštní zůstávati máme, nám poukáží.

10. Škoda, že moha toho dovésti, abychom se rozšířili, z strany své nechceme. Nyní s pomocí Boží a vrchnosti to se státi může, aby řád dobrý, kterýž my se míti pravíme, mezi celým evangelistským kněžstvem a lidem byl vzdělán, a učení Boží čisté aby proti pletichám se rozmnožovalo, nebo mezi kněžstvem druhé strany jest větší díl orthodoxů, my přistaupíce k nim budeme jedno s nimi, mnozí povoláni sauce pořádně do církve bez podezření již obzvláštností budeme mocti již volněji než takto vzdělávati pravdu. *Ubiquitářské*[104]) *pletichy mizejí, kdyby se před tím* sjednocení bylo stalo, dokud bylo více panstva jednomyslného, s Boží pomocí bylo by již zmenšení vzalo aneb snad dokonce kleslo.

11. Ovšem pak příčinau Antikrista náleží se k sjednocení ponaukati, nebo Antikrist naší nesvorností se velmi sílí. Nebylit by Jezoviti v Moravě tak mnoho dovedli, kdyby evangelistské kněžstvo a panstvo za jedno byli. Ale když (K II b) sme roztrženi, snadnoť jim bylo jednak tu, jednak jinde ohledati. Vzali-li Bratřím který zbor, Luteriáni tomu se smáli a to jim odrhali; pakli jim kde kostel vzali, my sme jim toho taky takměř páli, abychom sami netrpěli. Snadnoť jest nepřátely škubat a brát, když mu ti proti sobě pomáhají, kteříž by měli brániti; a když jest několikero náboženství, mnohý nejsa osvícený, zvláště mezi panstvem, hledí na to, který jest nejhlavnější, a toho se chytá, jakžto předešlých časů shledáno, že za lidské téměř paměti žádný v Moravě z papeženských pánů od své religii neodstaupil; neví zajisté v takové roztržitosti, kde se obrátiti; naproti tomu mnoho jest příkladův těch, kteříž od nás neb Lutheriánů k papežstvu přistaupili, a tak oni rostli, my hynuli. Čím? Ničímž jiným než nesvorností naší. Čas tehdy jest přestati a Antikrista pomáhati mrhati.

---

[103]) Epišt. sv. Pavla k Řím. 5, 20.

[104]) »Ubiquitarii« nazýváni byli Lutheráni od reformovaných, poněvadž Luther, chtěje dáti svému učení o večeři Páně podklad metafysický, tvrdil, že i tělu Kristovu náleží ubiquitas = všudypřítomnost, a to následkem osobního spojení přirozenosti božské a lidské, jež v Kristu bylo. Proto prý může tělo jeho také ve způsobě chleba přítomno býti v přijímání. Reformovaní naproti tomu uznávají toliko přítomnost věrou způsobenou těla Kristova, jež ve skutečnosti dlí v nebi.

12. Poslední a nejhlavnější příčina jest, že nespojíme-li se, Jednota naše v pravdě dlauho státi nebude, nýbrž k potlačení přijde a zahyne, k čemuž se také ze všech stran podobí, příčinami těmito:

Jedno, že lidu ve všech zbořích ubývá a nepřibývá téměř nikdež nic, kde první zborové bývali, nyní téměř prázdni jsau, kde bývalo na sta, nyní sotva na desátky. Odjinud nepřibývá nic, co se doma zrodí, to z částky odstupuje, z částky hyne a mine, a všeckno planí, aniž je, proč by kdo k nám přistupoval. V počátku Jednoty neměli se kde lidé čistého učení doptati, a z té příčiny šli za předky našimi, ač jim to dosti tvrdě přišlo; nyní pak i jinde kromě nás čisté slovo Boží mají a míti mohau, v pokoji, bez pikhartování, bez dvojího na zbory i kostely nákladu a divadla z sebe dělání. I zůstávají vně, a zborové naši pustnau, a my se musíme brzo zase k řemeslům navrátiti nebo k roli. (K III).

Druhé, chtěli-li by nás otcové na fary a do kostelů uvésti, jakž se to po místech začalo, těchť míst my nevzděláme naším řádem, dokudž té naší zvláštnosti užívati budeme. Příkladové toho sau na panství Náměsteckým, Rosickým, Břeslavským, ješto někde již přes 30 let se káže, a na prosto nic se nevzdělává, někde pak hned s nebezpečenstvím života naši kněží zůstávají, jako v Mikulčicích a v Trnavce.

Třetí, ani toho, jakž nyní jest, dlauho nestane, nebo panstva tolikéž ubývá ve všech stranách, a kdyby těch koliksi pánů, kteří nás ještě drží, sešlo, kteříž sau po Pánu Bohu naši ochráncové a podpůrcové Jednoty, hned budeme sirotci: kdo nás na fary přijímati bude? zvlášť poněvadž nyní z našeho panstva někteří přední o to mluví, rozmnoží-li se Luteriánstvo, jakž se k tomu chýlí, že my utiskováni budeme, čehož se jest jistě obávati. Mezi tím dopustíme-li k tomu přijíti, aby tak Jednota zahynula a zmizela, půjde z toho i to, že nepřátelé se utvrdí, jako by to dílo nikdy z Boha nebylo, které tak pominulo. Co v Jednotě máme, zahyne s námi, ješto spojíc se s nimi budeme moci řády naše chvalitebné na větším díle tam uvésti a jako poklady drahými s církví se sděliti. Nad to podezření to, kteréž též posavad o nás jest, že se s svými věcmi kryjeme, vyzdviženo bude. Zborové a domové naši mohli by ještě nyní odbyti a zprodáni býti, a toť by na potřeby církve obráceno bylo, než přijde-li k tomu, abychom tak sami od sebe zmizeli, i to bude vně, neb již na to po místech čthají.

Čtvrté, do kostelů a na fary nyní se po trochu tiskneme, ješto bez aužitku to se děje, a nic vděčni nejsme, potom, budeme-li utišeni, bude o nás triumf, a potisknau nás odevšad, a tak musíme aneb k jejich řádu přistaupiti, kdo budau chtíti v kněžském auřadu zůstati, aneb se řemesla uchytiti.

Páté, spojení nynější a dobrovolné bude k slávě Jednotě, (K III b) že v divných neřádech předešlého věku řád stále zachovala, až jej tuto i jiným odvedla. Dáme-li pak k tomu přijíti, abychom tak pomalu vymizeli, jaká bude zavírka a památka naší milé Jednoty? Nebude tak chvalitebná, jakž nám synům jejím starati se náleží.

A tak všeho toho zavírka jest tato: jestli nám to podáno bude, abychom s jinými evangelíky v jeden dobrý řád vešli a se spojili, aby to ochotně za

vůli Boží přijato bylo; jak by se pak to užitečněji státi mělo, níže se to vezme v přemyšlování.

Co se dotýče těch nahoře doložených příčin, jimiž se někteří od sjednocení odvracují a jiným, aby toho nečinili, zbraňují, tehdy může z připomenutých věcí sauditi, jak velikau platnost míti mohau.

1. Nebo že Jednota naše před Luterem byla a Kalvinem a tu svau obzvláštnost měla, není to dostatečná příčina, proč bychom se vždycky od jiných ciziti a jinam straniti měli: nebo sami otcové v předmluvě na konfessí na stránce 4. vyznávají, že Jednoty Pán Bůh mezi tím užiti chtěl, než by ti vzáctní muži, totiž doktor Martin Luther, Kalvín a jiní vzbuzeni byli, aby učení Boží skrze Husa začaté zachováno a rozšířeno bylo. Poněvadž tehdy již rozšířeno jest a od mnohých přijato, obzvláštnosti a saukromosti není potřebí. Máme-li lepší řády nežli Lutheriáni, však opauštěti nebude potřebí toho, což bude za lepší uznáno.

2. Že jsau mnozí mezi Lutheriánskými kněžími naši nepřátelé, co div, dokud rozdvojeni budeme.

3. Že mají prostopášnější lid, my povinnější sme pomoci to napravovati nežli trhati, a zdaž také náš lid jest tak naskrze dokonalý? Že mezi sebau nejsau jednomyslnosti, toť jest sic nětco, ale snad by bohdá naší s nimi Jednomyslností pomoc se státi mohla.

4. Že pak někteří z našich proti tomu sjednocení tak hrubě horlí, to nás jiným svědomím vázati nemůže, neb horlení (K IV) časem bývá brzy bez potřeby a bez umění, a nehledají-li ti a takoví nětco tu svého, to Pán Bůh nejlépe zná.

Druhá otázka.

Takovým-li by spůsobem se sjednocení u nás v Moravě státi mělo, jako se v Polště stalo a v Čechách, čili jinak?

Ti, kteří tomu sjednocení neodpírají, žádostivi sau, kdyby bylo a býti mohlo plnější a dokonalejší; nebo v Polště a v Čechách ač se srovnání stalo, avšak bez zášti není, protože strany předce od sebe oddělené a s sebau se v smyslích nesrovnávající zůstávají. Protož, aby to v Moravě lépe býti mohlo a aby mezi tím oněmno k zalíbení od dobrých řádů k věcem jejich odstupovati Bratřím potřebí nebylo. K čemuž zdá se, že by tyto věci nápomocné býti mohly:

Předně, aby se Bratří podlé dané příležitosti J. M. panům direktorům ohlásili, že od své obzvláštnosti upustiti a k jednotě evangelistských církví přistaupiti chtějí s tauto vejminkau:

Aby řád dobrý, z kázně církevní pocházející, kterýž i Luter obliboval, v menších evangelistských církvích užíván byl, a to obzvláště v těchto věcech:

1. aby kněží moc měli a povinni byli hřešící trestati i vylučovati; neb tak svatý Pavel praví I. Tim. 5, v. 20.: Napomínej pak ty, kteříž hřeší, a tresci přede všemi.

2. Aby neslaužili tak vesměs leckomus, než těm toliko, kterýchž sau povědomí a jichž svědomí znají. Nebo Pán Kristus nedá svatého metati psům. Marek 7, v. 6.[105])

3. Aby kněží k správě přináleželi starším a děkanu aneb superattendentům více nežli svým kollatorům, tak aby vystupující z řádu trestáni od starších býti mohli, jakž to církevní Canones, kterak zlí kněží trestáni býti mají, v sobě obsahují. (K IV b)

4. Aby dosazování kněží na fary starším přináleželo, jak které církve potřebu toho znají, a že by k vzdělání slaužilo, tak aby činili.

5. Aby po církvích ustanovené byly některé osoby pobožné, vážné, kněžím za pomocníky, kteříž by na lid křesťanský pozor míti kněžím pomáhali, nad tím pak nade vším aby vrchnost ruku držeti pomáhala.

Tyto věci a těm podobné k vzdělání slaužící nepochybné jest, že pobožní na větším díle, jestliže ne všickni rádi oblíbí a že chut sobě k dalšímu sjednocení učiní; a to když by se stalo, nezahynula by Jednota naše, alebrž by se teprva dokonale rozšířila, nebo tak bychom, což nejlepšího máme, v církev uvedli.

Druhé, aby se k sjednocení v smyslu přistaupilo, což by se státi mohlo srovnáním vespolek Augšpurské a Bratrské konfessí, a tuť se ukáže, že svornost naskrze jest ve všem kromě večeře Páně, kterýž však artikul poněvadž v Bratrské konfessí obšírněji jest vysvětlen a z písem svatých proveden, a bez toho větší díl jak kněžstva moravského orthodoxové jsau, snadně pravý smysl přijat moci bude a plac obdrží. Bude pak potřebí pro vyjití napotom roztržkám vstříc jednu konfessí z obojí udělati aneb Českau porozšířiti, aby se ní všickni spravovali a jednostejného mluvení obzvláštně o večeři Páně užívali. Kdo by nechtěl tomu, co by za pravidlo bylo vydáno, státi, mohl by býti puštěn, aby jiným k urážce nebyl.

Třetí, o ceremonie snadno se bude porovnati, klekání přijda do chrámu Páně, tlačila-li by na to druhá strana, může se povoliti, nebo k náboženství slauží, klanění se k jménu Ježíše, kteréž jest nejdůstojnější ze všech jiných jmen a titulů, orthodoxové v říši povolují, když se jen to s náboženstvím děje a ne z obyčeje, aby o tom také srdce vědělo. O (L I) čemž nás tuto pěkně zpraví kněz Havel Žalanský [106]) v knize, vydané o jménu Jezus. Od komže a pálení ve dne světel nepochybné jest, že kněží upustí, neb se v tom ohlašují.

Křest a večeře Páně s jakými by se ceremoniemi měly přisluhovati, v porovnání o to se budau moci snésti.

Summau, kdyby se toho dovésti mohlo, aby řád a kázeň v církve evangelistské uvedeny byly, přešťastněť by Jednota zahynula, to jest sama by přestala; nebo lépe jest, aby dobří řádové všech byli, nežli některých toliko.

[105]) Spíše má býti: dle evang. sv. Mat. 7, 6.
[106]) Jirečkova Rukovět II, 362, č. 1.

Na ceremoniích Pánu Bohu a církvi málo záleží, a smyslové od sebe rozdílní, buď ti pravější neb mylnější, sami z sebe ani nezatracují ani spasení nedávají; nejvíce před Pánem Bohem platí pobožnost, kterauž vzdělává kázeň svatá, a tau by bohdá i scestní smyslové udušeni byli, kdybychom ty napraviti mezi sebau měli, kterýchž napravit potřebí.

Nejvíce tehdy hleděti se musí na řád a na kázeň, kteráž jest nejpřednější klénot Jednoty.

Nemohla-li by ta tam uvedena býti, a nebylo-li by naděje k tomu, držeti se Jednoty a zvláštnosti lépe jest nežli sobě to z rukau dáti vzíti. Než ukázalo-li by se, že by vrchnosti ty předepsané řády, nežli by se jich více vyhledalo, oblíbiti a vyzdvihnauti chtěli, ochotně k tomu přistaupiti náležité a povinné nám bude. A tuť se z žalmu bude moci říci takto: Jižť jest Jeruzalém ušlechtilý vystaven a jako v jedno místo spolu spojen, do něhož vstupuje pokolení.[107])

Otázka třetí.

Čeho by k takovému sjednocení místo přípravy potřebí bylo?

Předně tohoto, totiž modliteb svatých, opravdových, nebo předkové, majíce se na onen čas odděliti od Římanů a (L I b) kališných, činili to s modlitbami horlivými, když společně promlauvajíce a radíce se o to, obzvláštně v příbytcích a domích svých to činívali, a vyslyšáni sau od Boha; ovšem by otcům nyní náleželo to činiti a totéž i kněžím Páně poraučeti: a tak činívali i otcové naši, jestli kdy jaká pokušení buď na celau Jednotu neb na některé audy své neb kněží se valila, k čemuž by měli i kněží, aby to s nimi činili, napomínáni býti. Při čemž nyní ne taková bedlivost se vidí.

Druhé, společného vyhledávání toho, jak by nejvzdělavatedlněji to sjednocení státi se mohlo: neboť tak i předkové činili, že i sami dlauho ty věci mezi sebau chovali i jiných rad užívali. Dobře by tehdy bylo otcům spolu o to se raditi, co se nyní děje, i panstvu jednomyslnému, patronům Jednoty, k saudu a povážení toho, co by oni při té věci za dobré saudili, podati, nýbrž také i kněží Páně saudem a zdáním nezhrdati, nebylo-li by proč veřejného shledání učiniti, aspoň bližším a přednějším, co se děje a díti má, oznámiti, aby o tom věděli; jakž se tak před léty v Brandejse stalo; svoláni tam byli kněží z Čech, z Moravy nejedni, a tu promlauváno od Bratra N. dobré paměti, že otcové za tau příčinau nejpřednější je svolali, aby jim oznámili, co se v Čechách děje, a čeho páni stavové vyhledávají.

Třetí, mělo-li by k sjednocení přijíti, potřebí by bylo vysokého o sobě smejšlení vedlé řeči svatého Pavla se vystříhati. Galat. 5, v. 26.; k Filip. 2, v. 34.

---

[107]) Žalm 122, 3.

Na tyto i jiné věci k jednocení potřebné abychom bedlivě myslili a v nich se náležitě nacházeli, račiž nám pomocen býti ten, který nás za šafáře tajemství svatého evangelium povolal, a zachovejž nás ode všeho toho, což by nás od povolání našeho odvodilo, pro slávu jména svého a spasení lidu věrného ve jménu jeho shromážděného. Amen. (L II)

V těchto příčinách od kněží Bratrských starším neb biskupům svým podaných mimo jiné obzvláštní paměti a považení hodné věci na tyto, evangelistský čtenáři, pilný pozor dej:

Předně, radí k sjednocení ovšem a praví, aby se k sjednocení v smyslu přestaupilo, což by se prý státi mohlo srovnáním vespolek Augšpurské a Bratrské konfessí, a tuť se ukáže, *že svornost naskrze jest ve všem kromě večeře Páně*, kterýž však artikul poněvadž v Bratrské konfessí i obšírněji jest vysvětlen a z písem svatých proveden, a bez toho již větší díl kněžstva moravského orthodoxové (rozuměj Kalvinistové) jsau, snadně pravý smysl přijat moci bude a plac obdrží. Bude pak potřebí pro vyjití na potom roztržkům vstříc jednu konfessí z obojí udělati aneb Českau porozšířiti, aby se ní všickni spravovali.

Považte, prosím, pilně, evangelíci: I. Naskrze svornost jest mezi vámi i konfesssí vaší Augšpurskau a mezi nimi, kromě večeře Páně. Nu, chvála milému Pánu Bohu, že opět ve všech artikulích srovnáni sme krom jednoho, ač i ten podstatný a přední jest.

2. Chlubí se, že v jejich konfessí ten artikul obšírněji jest vysvětlen a z písem svatých proveden, a on je zatemněn a tuším zapleten.

3. Těší se, že mezi námi jest větší díl Kalvinistů, jejich tehdy, ne evangelistských přízně hledají.

4. Že snadně pravý smysl, totiž Kalvínská nevěra, přijat bude a plac obdrží. *Vos autem non sic.* To snadné ó jak nesnadné jest!

5. Chtějí z dvojí sobě odporné v hlavním artikuli konfessí jednu udělati, ovšem co dobrého zkaziti, co rovného zkřiviti a co zdravého nakaziti. (L II b)

6. Úmysl mají Českau porozšířiti, ó dostiť jest v písmích zákona svatého rozšířená, to snad rozšiřování bylo by pravdy Boží zúžování. Evangelištští jsau tomu nepřivykli, aby každého roku konfessí své spravovali, rozšiřovali, měnili, buď Pánu Bohu chvála, co jednau dobrého s otci a s předky svými mají, vždycky mají, nebo smysl svůj v artikulích víry křesťanské ne na domnění a opinií, než na slovu Krista svého mocném, věrném a jistém zakládají.

7. Aby se ní všickni spravovali. Co? Teprva proměněnau neb zfalšovanau budeme se spravovati? I proč nyní nechceme? Co nás v ní mrzí, co zastavuje? Ovšem artikul o večeři Páně: já nepochybuji, kdybychom tak konfessí Augšpurskau neb Českau zkorrigovali jako modlitby doktora Habermana, o čemž výše, že by všickni Kalvinisté, Sakramentáři a Švermerové k ní světle, vůbec upřímně v rukau, ne pod kabátem ji majíce, přísahali.

Co v svaté říši ztropilo konfessí té Augšpurské proměňování a falšování, nastojte všemu křesťanstvu s velikau bolestí známé jest.[108]) Evangelíci co jednau slíbili Bohu a milé vrchnosti, nemají srdce ani obyčeje, toho s hodinami měniti, jinačiti neb zapírati. Hic Rhodus, hic salta.

Druhé, evangelistští pozor dejte, proč k vám chtějí přistaupiti, aby učení Boží (Kalvínské) proti pletichám (učení Božímu) rozmnožovali. Mezi kněžstvem z naší strany jest prý větší díl orthodoxů (Kalvinistů), my přistaupíce k nim budeme jedno s nimi, (snadničce) ubikvitářské pletichy zmizejí; kdyby se před tím sjednocení bylo stalo, snad by ubikvitářství s Boží pomocí (k zlému Bůh nepomáhá) bylo již zmenšení vzalo aneb snad dokonce kleslo.

Takhle evangelíci svým spřízněným a přikrytým budau pletichaři, kteříž se k nim lísají a laudí, aby s druhými po (L III) šmaurnými pokrytci je o ten přeušlechtilý artikul o večeři Páně, ba o samého Krista, všeho světa vykupitele, Pána slávy a všady přítomného opatrovníka, hlavu církve křesťanské, připravili a oblaupili; ale nedopustíť toho sám Pán Ježíš Kristus na věky. O čemž brzy šířeji a gruntovněji.

Třetí. V otázce třetí není-li, prosím, patrný a zřejmý farizaismus neb papismus? Na ceremoniích, prý, Pánu Bohu a církvi málo záleží, a *smyslové od sebe rozdílní*, *buď ti pravější neb mylnější*, sami z sebe ani *nezatracují ani spasení* nedávají, nejvíce před Pánem Bohem platí *pobožnost*, kterauž *vzdělává kázeň svatá. Nejvíce* tehdy hleděti se musí na řád a na kázeň, kteráž jest *nejpřednější klénot Jednoty.*

O ceremoniích a řádu pěkně mluví apoštol I. Korint. 14:[109]) Všeckny věci mezi vámi ať se dějí počestně a podlé řádu — záleží tehdy nětco na tom. To pak což jest: smyslové od sebe rozdílní, buďto ti pravější neb mylnější, sami z sebe ani nezatracují ani spasení nedávají. I na čemž tehdy víra křesťanská založena bude? Podlé těchto řečí na opinií, domnění, důmyslu, hádání neb vtipném saudu: nic není potřebí se starati o smysl artikulů víry křesťanské, nechť je, prý, ten pravější neb mylnější, nespasí ani nezatratí, věř kdo evangelium neb nevěř, dobře smysli o Bohu, o Kristu ꝛc neb mylně, jen měj pobožnost, kterauž vzdělává kázeň.

I což dí tuto apoštolé: Pane, k komu půjdeme? A ty slova věčného života máš? A my sme *uvěřili a poznali*, že jsi ty Kristus, syn Boha živého.[110]) Ba co svatý Pavel s svým pánem k tomu: Orthodoxové, prý, v říši povolují klaněti se jménu Ježíše; o zpauro a pýcho, co se proti krá (L III b) li nebeskému,

---

[108]) Melanchthon vždy pokládal za svůj duševní majetek konfessí Augsburskou, kterou byl původně složil; proto v pozdějších vydáních zvláště o eucharistii podnikal změny dle svého vlastního pozměněného názoru. Proto se rozeznává konfessí »nezměněná« (invariata, vyd. z r. 1531) od »změněné« (variata, vyd. z r. 1540). Zprvu nedbalo se rozdílu mezi oběma čteními, později přísní Lutheráni popírali platnost konfessí »pozměněné« (variata).

[109]) Epišt. I. sv. Pavla ke Kor. 14, 40.

[110]) Evang. sv. Jana 6, 68. 69.

pánu anjelskému, zpínáš a sápáš; rozkaz jest o tom světlý Boží; na něm, ne na dispensací lidské odpočinutí nalézá duše věrná.

Chlauba pak ta, že kázeň jest *nejpřednější* klénot Jednoty, velmi jalová jest: evangelíci se chlubí, že od Boha Otce světu seslán a od Ducha Svatého lidskému pokolení skrze kázané svaté evangelium zjeven a oznámen Pán náš Ježíš Kristus, *nejpřednější* klénot jednoty církve všeobecné křesťanské jest: nebo mimo ten grunt základu jiného žádný položiti nemůže.

XXXIII. *Z těchto přezarmaucených našeho* rozptýlení časů a losu velice bídného, strastného a trpkého jak sobě lépeji a užitečněji do své milé vlasti pomáhati můžeme neb máme, než jednomyslným a pokorným předně u milosrdného Boha pokáním, zkraušeností, modlitbami svatými, v šlechetném obcování pravého křesťanství osvědčováním, smilování, vysvobození a zpomožení; potom u vrchností křesťanských žádostmi a prosbami společnými a svornými lítosti, rady, přímluv a pomoci vyhledáváním. Bůh, grunt a studnice lásky a bratrského milování, sváry, různice, zášti, roztržitosti v ošklivosti má, od modlitebníků nesjednocených uši své odvrací, jakž praví u Izaiáše 1, v. 15: Když rozprostíráte ruce vaše, skrývám oči své před vámi, a když množíte modlitbu, neslyším; nebo ruce vaše krve plné jsau. V srdcích pak sjednocených a myslích láskau svatau spojených libost a rozkoš má, jakž v žalmu 133 osvědčuje: Aj, jak jest to dobré a jak utěšené, když bratří v jednomyslnosti přebývají ꝛc, nebo tu udílí Hospodin požehnání i života až na věky.

Když se pak do milé vlasti navrátíme a k pokojnému (L IV) provozování náboženství našeho evangelistského připuštěni budeme, v čemž se jak zámluvami Božími a spomožení ssauženým a bídným ujišťujeme, tak i dobrotivosti a milosti šlechetných vrchností těšíme, čeho nám více po svaté pobožnosti, tichosti a upřímnosti jako svornosti, lásky a jednomyslnosti potřebí bude, abychom pokojný a pobožný život vedauce přízeň a milost vyšších i nižších vrchností nalézali.

I podávejmež tehdy jak Bohu samému, tak i vrchnostem křesťanským hned nyní příčin k lítosti a spomožení.

Ještě i to spříznění a spojení v krevnosti a v příbuznosti má nimi pohybovati: mnozí šlechetní a poctiví jak vyššího panského, rytířského, tak nižšího městského stavu ubezpečivše se tím, od předkův pracně vyzdvižen[ý]m a pilně ostříhan[ý]m sjednocení[m] v krevnosti se spříznili, manželům manželky, manželkám manželé, tchánům zeťové ꝛc se k stavu manželskému zadali: nyní, ach nastojte, i mezi manžely, rodiči, dítkami, přátely skrze to od církví evangelistských odstupování mají různice, zášti, kyselosti a svárové býti!

A v takovém času, jako i v jiných, evangelističtí ovšem pro mnohé a znamenité příčiny od svého náboženství odstupovati a k nim přistupovati nemají, s dobrým svědomím nemohau a povinni nejsau. Někdy urozený a slavný pán, pan Vojtěch z Pernštejna,[111]) pán na Prostějově, Plumlově, Perštejně, Litomyšli, Landtšperku, Lanškrauně ꝛc okolo léta 1557, když Bratří vydali šest artikulů,

---

[111]) Jirečkova Rukovět II, 100. (Viz též ČČM. 1891).

proč k evangelistským přistaupiti a od obzvláštnosti odstaupiti nemohau, sepsal a vůbec vydal těchto deset příčin, pro které on s jinými evangelíky k nim neb k jejich straně přistaupiti nemůže:

Předně, že oni své spasení ne na Kristu Pánu a jeho zásluhách, ale na své Jednotě, správcích a ustanoveních svých zakládají, v Kristu Pánu a v církvi jeho nějaký toliko díl aneb částku spasení sobě zanechavše. (L IV b)

Druhé, že oni ku poslušenství lidí pod zástěrau jakausi podvodně uvozují.

Třetí, že oni moc slova Kristova a odpuštění hříchů učitelům svým přivlastňují.

Čtvrté, že oni slovům od Krista Pána mluveným upřímně nedověřují.

Páté, že oni při křtu kmotry tak zavazují, aby to dítě k dobrému vedl, buď mu vděk nebo nevděk, až do smrti jeho. A to musí slíbiti předkem Pánu Bohu, potom rodičům a naposledy i učiteli. Jakož se pak, prý, to mně i jiným, kteříž se mnau jednomu z té Jednoty, totiž panu Mikulášovi Hořickému, kmotrové a kmotry byli, od nějakého Bratra Jana, kterýž ten čas správce zboru Rosického byl, v pravdě tak stalo. Ač pak koli tento artikul (kdyby se to upřímně dálo) v sobě sám nezdál by se býti scestný, ale že toto tré k znamenité překážce jemu jest:

1. že nemá původu svého z slova Božího,
2. že kmotrům k vykonání jest nemožný,
3. že přidává správcům neb učitelům zahálky.

Šesté, že oni stav svatého manželství sobě za nějakau věc zbyteční a neřádnau býti pokládají.

Sedmé, že, čímž se oni nejvíce honosí a v čemž nejvíce chváleni býti chtějí, to se všecko vskutku jináče nalézá. Totiž, že praví se míti mezi sebau pořádné trestání církevní bez přijímání osob, ješto jest věc vědomá, že se v tom tak nezachovávají.

Osmé, že učitelé jejich pro svůj marný zisk a lakomau žádost chudým vdovám těžké ublížení činí a nebohé sirotky o jich očizny, spravedlnosti a statečky připravují; nebo žádný téměř v té Jednotě jsa, buď muž nebo žena, vdovec nebo vdova, umříti nemůže, aby nětco od statečku svého (M I) ke zboru odporučiti nemusil: někdo zahradu, jiný rolí, jiný vinohrad, někdo hotové peníze; a tak odejme dítkám a krvi vlastní a dá to sektářům; sirotci tudy o stateček přijdauce mnohdykrát musejí hladem přimírati.

Deváté, že oni nemajíce v sektě své kněží, kteříž by pořádně byli v úřad vešli, i volí sobě sami, koho chtí, a když se jim dobře líbí: a tak učitelé jejich nevejdauce pořádně v ten úřad, nemohau slauti učitelé církevní, ale ti, kteříž se v úřad duchovní vtírají, nejsauce k tomu posláni.

Desáté, že oni sami sebe a sektu svau velice a vysoce vychvalují, nad jiné všecky křesťany v dobrotě vyvyšují, jiné pak všeckny, kdožkoli se s nimi nesrovnává a v sektě jejich není, hanějí, plundrují, za modláře, ano i za zatracence býti všetečně odsuzují. Až potud pan z Pernštejna.

Šest důvodů Šturmových, o nichž praví autor, pěkných a krátkých, ale však podstatných, kterýmiž se důvodně, prý, prokazuje, že Jednota Bratří

Boleslavských z Boha není a že žádný v ní spasen býti nemůže, jako učitele Římské strany tuto připomínati nebudu.[112]) My evangelíci dosti na tom máme a míti můžeme, že učení a vyznání naší víry křesťanské jak starší a kněží, tak jiní všickni v té Jednotě Bratrské za spasitedlné, svaté, apoštolské a pravé křesťanské vyznali a vyhlásili; od toho pak tak vzáctného učení a spasitedlné víry k ňákému neznámému, novému a postrannímu náboženství odstupovati, uchovejž nás i všeckny věrné křesťany sám milosrdný a na věky požehnaný Pán Bůh náš, v Trojici blahoslavené jediný.

XXXIV. *Pozůstaneme-li pak déleji v této* pohostinnosti (čehož dobrotivý Pán Bůh pro milosrdenství (M I b) své rač zachovati), když již všickni prostředkové k vyživení přestávají, tuť již co svedeme, co před sebe vezmeme, kam se bez svornosti a společné bratrské lásky obrátíme? Kdo nad námi se slituje? kdo přijme a zastaupí? kdo kusu chleba neb truňku vody poskytne? Poženau nás všudy, vytýkati nám budau všickni naší v náboženství křesťanském nesvornosti rotami a sektami. To již učinil velikomocný král Englický, když Lešenským vyslaným, v královských zemích kollektu na všecky veřejně Bohu věrné české exulanty vyhledávajícím, tuto resolucí dal:

»Legatis ab Unitate Fratrum in Angliam expeditis a serenissimo rege responsum datum est: propter quasdam difficultates et consequentias non posse illis concedi collectas in regno Angliae«.

Od Jednoty Bratrské do Engellandu vyslaným od nejjasnějšího krále odpověd, prý, tato dána jest: že se jim pro nějaké obtížnosti neb těžkosti a pro následující z toho některé věci a konsekvencí kollekty v Engelandu povoliti nemohau.

Že jsau pak v některých provinciích, zemích a městech křesťanských vzáctné a veliké kollekty obdrželi, to jde ovšem z toho, že jménem generálním všech českých exulantů žádosti své jim přednášeli. Což světle a patrně jak z jejich supplikací a žádosti, tak z hodnověrných svědků se vynalézá a poznává.

V supplikací k Englickému králi takto jest doloženo: »Sistimus autem nos tibi humiliter, Rex clementiss[ime]: per supplicem hunc libellum nos, qui e Bohemicae ecclesiae reliquiis propter Christum misere afflictis et hinc inde disiectis ut seniores respicimur, et quidem sistimus *eorum omnium nomine*, qui Christo servaturi fidem terre (M II) nam posthabuere patriam ac nobiscum in hoc calamitatum mare sese praecipitarunt, quos inter sunt verbi divini ministri supra centum et alii prope *quatermilleni*, exhausti, exspoliati, viduae, orphani, nec infimae tantum sortis homines, sed quidam etiam prosapiae illustris, complures ex ordine equestri ꝛc.

Ecclesiarum orthodoxarum, quae Fratrum Bohemorum seu Valdensium dicuntur, seniores et conseniores, seculares et ecclesiastici.«

Milostivý, prý, králi, stavíme se před tvau velebností poníženě skrze tuto naši žádost, my, kteří z ostatků církví českých pro Krista Pána bídně ssaužených

[112]) Viz svrchu pozn. 33.

a semotam rozptýlených jako za starší se držíme, a to stavíme se *jménem všechněch těch, kteříž, aby Kristu Pánu víru zachovali, tuto zemskau vlast opustili* a s námi do toho bíd plného moře se pustili, mezi nimižto jest Božích služebníků neb kněží Páně *více nežli sto*, jiných pak *do čtyř tisíc,* vyšumováni, zlaupeni, vdovy i sirotci, nejen z nízkého řádu, ale i někteří z panského stavu, mnoho také z rytířstva ꝛc.

Církví dobrého smyslu následujících, kteráž *Bratří Českých neb Valdenských* se jmenuje, starší a spolustarší, světští i duchovní.

A v psaní ke všechněm stavům, obcím, vrchnostem ꝛc Nydrlanským takto stojí:

»Dum hosce viros admittitis et auditis, credite admitti a vobis *circiter quatuor mille* exules et in illis illustris prosapiae generosos, nobiles viros non paucos, verbi divini ministros *plus quam centum*; viduas bene multas et non exiguo numero pupillos; *hi omnes* beneficii vestri fru (M II B) ctum ferent non suopte judicio, sed nostro et convenienti ad cujusque condicionem et necessitatem distributione: *ea item lege, ut nemo posthac privato nomine rogando vobis molestus sit futurus* ꝛc. Lessnae Polonorum 1. Maii anno MDCXXXIII.«

Mezi jinými podepsáni jsau:

Matthias Procopius, senior Bohemiae.
Paulus Fabricius, senior Bohemiae.
Johannes Amos Comenius, senior.

Když, prý, tyto muže před sebe předpauštíte a slyšíte, za to mějte, žeť předpauštíte okolo čtyř tisíc exulantů a mezi nimi z stavu panského a rytířského nemálo, kněží Páně více nežli sto, mnoho vdov a v nemalém počtu sirotky. Ti všickni vaší dobročinnosti účastníci budau ne podlé vůle své, ale podlé našeho, jak by kdo hoden byl anebo potřeboval, rozvržení a rozdělení; ještě i s tauto znamenitau vejminkau, aby na budaucí čas obzvláštním nějakým nabíháním a prosbami žádný dokonce vás neobtěžoval a nezaměstknával ꝛc. Psáno v Lešně Polském 1. Máje léta 1633.

Mezi jinými jedenácti podepsanými jsau:

Matěj Prokop, *starší království Českého.*
Pavel Fabricius, *starší království Českého.*
Jan Amos Comenius, *starší.*[113])

Svědkové také toho mnozí a hodnověrní jsau, jako předně ti dva vzáctní muži, kněz Jan Regius, děkan Žatecký, a Mistr Mikuláš Hanzlinius, správce církevní Chýšský, v té své apologii proti Lešenským v konsistoři Belgické v Englickém království[114]) složené takto doložili:

»Quanquam hic in Anglia res ex voto ipsorum non (M III) successerit, tamen alibi in Germania, in Belgio, in Helvetia et in aliis ecclesiis multis, *etiam*

[113]) Srovn. též průvodní listy kněží od Bratří do Švýcar vyslaných, Jana Abdona a Pavla Straskovského, u Lukaszewicze, O kościołach Braci czeskich w dawnéj Wielkiej-Polsce. W Poznaniu 1835. VIII. oddíl.

[114]) Viz svrchu pozn. 77.

Lutheranis, ut in Marchia Brandeburgica, Hamburgi, Lunaeburgi, Oldenburgi atque alibi egregias eleemosynas ***sub illo communi nomine et praetextu omnium exulum*** acceperunt. Quas profecto reliquis exulibus, qui sunt in Germania in tantis motibus multoties milleni summe afflicti, apprime docti, flos regni, dupplici honore ac commiseratione digni, qui potius quam petitione collectarum ecclesiis molesti sint, pretiosissima quaeque cimilia distrahunt, divendunt et paulatim munditia dentium penuriaque rerum tabescunt, *quasi praeripuerunt* et jam ad petenda subsidia beneficorum januas praecluserunt adeoque *facinore perpetrato*, quod *sacrilegio comparari queat,* ingenti iniuria et calamitate omnes affecerunt. Et quidem cum nos pacificationem etiam aliarum ecclesiarum evangelicarum, alioqui periclitantium, exemplo nostro Bohemico suademus et urgemus, isti omnia naso suspendentes et tantum privatum commodum spectantes etiam inter nostros vicissim dissidiis ac contentionibus ansam praebuerunt. Unde si schismatis exasperatio sequatur, illi Deo et ecclesiae rationem reddent. Pro se et pro suis, qui necessitate adiguntur, auxilia implorare potuerunt, si modo nomine generali omnium non fecissent ac praepostera sua lege aliis eandem viam non obstruxissent.

Numerum etiam pauperum ingenue, indicatis singulorum nominibus, exprimere debuissent, non tam hyperbolice. Nam nos scimus longe pauciores esse et non omnes *ex ista Unitate* vel his egere vel participes fore; paucis omnia cedent; ac ne ipsos iniquiores esse putemus, videte ex ipsorum rationibus specimen numeri. Anno 1630 ad (M III b) vos scribunt nomine omnium suorum, quod sint ex ista nimirum *Unitate Fratrum* duodequadraginta ministri, exulesque alii prope mille septingenti, quos etiam scimus non omnes in illa *Unitate* esse vel fuisse.

At nunc Anno Domini 1633 in sua collectarum petitione ajunt: Verbi divini ministros plusquam centum, reliquos exules circiter 4000. Quae prior computatio forte sit verisimilis: sed unde post triennium tantum accrementum?

Iam Anno 1630 omnes in exilio fuerunt, qui esse debuerunt, et paulatim decedentes vel militiae nomina dantes in dies decesserunt ac defuncti sunt.

Qui ergo postea anno 1633 plures quam tum esse potuerunt? longe pauciores jam quam ante reperirentur. E tota exulum multitudine certe singulis annis aliquoties centeni aetate, aerumnis, bello, peste, fame aliisque difficultatibus ac miseriis consumuntur, adeoque non numero crescunt, sed minuuntur. Ita etiam illi. Atque ita facilius intelligere potestis illos sub nomine plurium vel omnium pro paucis collectas illas petiisse et a pietate Christiana impetrasse haud absimiliter, ac si Arminiani Hollandici illi, omnibus reformatis multa remonstrantes magnaque disciplina et pietate scilicet fulgentes, in simili Hollandicarum ecclesiarum statu, a quo Deus illas aeternum benigne praeservet, si quid tamen oporteat, semet omnib[us] quoad fidei et vitae puritatem praeferant, semet ipsos pro orthodoxis ac senioribus Hollandiae venditent, omnes reliquos accusent, aut silentio praeteritos contemnant ac nomine omnium Hollandorum, omnium ibi orthodoxorum apud alias nationes aliquid in praejudicium omnium agant et colligant. Aut si istis compa (M IV) rari nolint, perinde fecerunt, ac si quidam

vestrum vel aliorum, qui vel minimam partem ecclesiarum Anglicanarum docent, se praeter omnem consuetudinem seniores Angliae nominarent, se omnibus praelatum irent et ab omnibus maxime respici gloriarentur, se posthabitis omnibus aliis ecclesiarum maximarum praesulib[us] ac rectorib[us] solos pro orthodoxis falso ostentarent ac sine omni legitima instructione nomine omnium fratrum Anglorum orthodoxorum tale quid in praejudicium omnium aliorum acceptarent ac tantum privatum corporale commodum spectarent, quo alios eodem opus habentes defraudarent atque omnium benevolentiam ab omnibus aliis in se solos convertere studerent. Dato hic simili quomodo tales hic vel a vobis ipsis judicarentur? istine alicujus schismatis rei haberentur atque animadversioni subjicerentur, an illi omnes, quorum nomine insciorum hoc fieret atque isti indignationem mererentur, cogitate et de similibus judicate, quo loco qui habendi et qui schimastis arguendi. Quae quidem facinora, ut ante excepimus, non omnium erunt, qui ex ista Unitate Fratrum sunt, sed quorundam paucorum et forte unius hominis irrequieti cerebri, qui perpetuis motibus et talib[us] artib[us] plerumque delectatur, esse haud levi conjectura assequimur.[115])

Atque ea fuit etiam causa, quod nos iis adjungere noluerimus, nec putamus fore, ut omnes ordines regni Bohemiae ac d[omini] defensores, qui in exilio nobiscum sunt, ipsorum hanc viam approbent aut inultam mori sinant, cum ipse nobilis ac strenuus eques Bergerus, licet ejus rei quotus quisque autor fuerit, ipsorum instrumentum sciderit«.

V našem jazyku smysl toho jest takový: Ačkoli, prý, zde v Engelandu podlé vinše jejich se nestalo, nicméně jinde, v Němcích, v Nydrlandu, v Švejcařích i v jiných mnohých církvích, také i v Luteránských, jako v Marku (M IV b) Brandeburském, v Hamburce, Lüneburce, v Oltenburce ꝛc. pěkné almužny *pod tím obecným jménem, pod tau jako formau a pláštěm všech exulů přijali* a ty jistě jiným v Německých zemích se zdržujícím bídným, velice ssauženým, dobře učeným, vzáctným a předním jako předchvátili, ano i k žádání pomoci u dobrodinců dvéře zavřeli, a tak *dopustice se velké nešlechetnosti, kteráž se k svatokrádeži přirovnati může, velikau křivdu a bezpraví všechněm učinili.*

Když my pak k srovnání církve příkladem jiných evangelistských shromáždění i našim českým radíme a k tomu vedeme, oni to všecko na nos zavěšujíce neb za hřbet kladauce a jen svého vlastního při tom hledíce, mezi našimi roztržitostem, hánkám a různicím příčiny poskytli.

Mohli ovšem pro sebe a pro své nuzné pomoci hledati, kdyby jen byli toho *pod tím veřejným a obecním jménem na všecky nečinili* a tau svau exklusí neb tím vylaučením, že jiní od nich ničeho žádati nebudau, cesty jiným nezamezili.

Počet také chudých svých upřímně oznámiti, všecky ze jména vysloviti měli, a ne tak zatemněle a skrytě; nebo *my víme, že jich méně*, a ti ne všickni

---

[115]) Snad míní se tuto slovy »unus homo irrequieti cerebri atd. Komenský jenž již dříve v tom spise jmenovitě byl uveden, viz svrchu str. 36: »hic pro, ipsis centum libras Hartlibius petente Comenio colligere coepit.«

z té Jednoty; někteří almužny nepotřebují, jiní nic nedostanau, málo některým všecko zůstane. O čemž aby se nepochybovalo, nahledněte do jejich počtu.

Léta 1630 k vám psali jménem všech svých, že jest kněží z té Jednoty dvaačtyřidceti, jiných pak exulů téměř tisíc a sedm set, o nichž však víme, že ne všickni z té Jednoty jsau neb byli. (N I)

Nyní pak v létu 1633 v svých žádostech kladau kněží více nežli sto, ostatních exulantů okolo čtyř tisíc. Ten přední počet k víře jest podobnější; ale odkud jich po třech létech tak narostlo, kde se nabralo?

Již v létu 1630 všickni v exilium byli, kteří býti měli, a ti pomalu scházejíce neb po vojnách slaužíce každodenně odcházejí a mrau. Kterakž by tehdy léta 1633 více jich nežli před třmi lety býti mohlo? Ovšem mnohem méně jich se nalézati musí.

Ze všeho množství exulantů jistě každoročně několik set věkem, mnohými neřestmi, vojnau, morem, hladem a jinými těžkostmi a bídami jich uchází. Nemůže tehdy počet jejich růsti neb se množiti, než raději odrostati a se zmenšovati. Tak tehdy i u nich jest. Odkudž snadně rozuměti můžete, že jsau oni Lešenští *jménem mnohých anebo všech* pro málo některé těch kollekt žádali a od Vašich Ctihodností vyžádali, nejináč než jako by Arminiáni Hollanští, znamenitým řádem a pobožností se honosící, v podobném církví Hollanských losu v víře a šlechetnosti života nad jiné se vynášeli, sebe samé za orthodoxy a seniory Hollanské vydávali, na jiné všecky žalovali anebo je mlčením pomíjeli a potupovali, a tak jménem všech Hollanderů, všech tam se zdržujících orthodoxů, u jiných národů na zkázu všech jiných nětco před sebe vzali, jednali a almužny sbírali. Anebo jestliže s těmi Arminiány srovnáni býti nechtí, rovně tak učinili, jako kdyby některý z vás neb z jiných, kteříž nejmenší částku církve Englické pod svau správau máte, sebe proti všelijaké zvyklosti staršími Englického království jmenovali, nad všeckny jiné se vynášeli, a že ode všech váženi a šetřeni jsau, se chlubili, ještě (N I b) i jiné všecky potupili před osvícenými velikých církví biskupy a správci, samé sebe za orthodoxy, pravé křesťany falešně se vydávali a beze vší pořádné instrukcí jménem všech Englických v Kristu bratří a pravých křesťanů nětco takového na újmu všech jiných před sebe brali: nad to ještě kdyby na své vlastní tělesné pohodlí jen pozor dávali a o ně jiné bídné, velice pomoci potřebující lstivě připravovali a tak všech křesťanů dobročinnost na sebe samé obraceti se snažili.

Nu tak v podobenství mluvíce, jak by takoví zde od vás samých váženi, vykládáni a sauzeni byli? Oni-li by z sektářství spravedlivě se obviňovali a slušného napravení i potrestání hodni byli, čili ti všickni, jejichžto jménem, bez vědomí však jejich, to se stalo, ňákého popuzení zasluhovali? Již pomyšlete a z těchto v podobenství oznámených věcích pilně považte, za koho kteří držáni a slušně z sektářství trestáni a obviňováni býti mají.

Kteréžto sic nešlechetnosti, jakž i prvé vymíněno, ne všechněm, kteříž sau z té Jednoty Bratrské, připisovati se mají, ale raději málo některým *a snad*

jednoho člověka mozku vášnivému a neupokojenému, kterýž v ustavičných kolotáních a v takových uměních neb kunstích na větším díle rozkoš a kochání své má, přivlastňovati musejí, dosti snadně sauditi můžeme.

A to byla také ta příčina, že sme my se s nimi spojiti nechtěli, aniž se domníváme, aby všickni království Českého stavové a páni defensores, kteříž s námi v exilium zůstávají, takové jejich předsevzetí a účinek schvalovati anebo bez vyptání, opatření a vynahražení pominauti měli: poněvadž i urozený a statečný rytíř Bergerus, který v té věci (N II) jako původem byl, *jejich* (instrumenta) *listy neb spisy k vybírání těch almužen potrhal a kassiroval.*

V psaní také ke všechněm pánům exulantům ze všech tří stavů království Českého, pro náboženství u vyhnání zůstávajícím, též dvojí cti hodným z kněžstva Páně českého všechněm spolu i každému obzvláštně pod datum 24. listopadu léta 1634 učiněném od téhož pana děkana Žateckého takto o tom doloženo jest:

»My sme v Londýnu, což se nepochybně i v jiných místech po té zemi děje, viděli, že ač těm Lešenským vyslaným není dovoleno, však nějaký Prušák Hartlibius, nevíme s kým, na jméno Kommenského a Bratří Lešenských, kněží přes sto a jiných vyhnaných pánů i služebných do 4000 osob pokautně sbírek hledati směl, ješto nevíme, by Kommenský toho potřeboval, a takový počet vyhnaných z Čech v Lešně, ani po všem Polsku, ani v Uhřích se nacházel; bojíme se, že, co by na ty vybráno bylo, za těmi tam by zůstalo, a tudy propukna se to, žádajícím zlé jméno, dobročinným nebezpečenství spůsobeno, ostatním potřebným všeckno dobrodiní snadně pokažené bylo. Odkudž Hartlibius pozdě před námi všeckno, když sme již věděli, zapírati chtěl.

Item: Páni páni Stadové ráčí rozuměti, čeho by se jménem Jich Milostí k zachování ostatků těchto a k spomožení národu našemu mělo žádáno býti: měli by se v tomto snížení ještě *na sekty netrhati* ani jiným toho přehlídati, než k ostříhání jednosvornosti a snešení sněmovního, a tak k pravé lásce všech přidržovati, poněvadž *netrváme tak sektářům*, jako raději svorným ssaužený křesťanům něco obdržeti. A musí jménem jednomyslných vyhnaných, pokojných, pobožných, ne jménem stavů aneb jménem těch (N II b) neb oněch pomocí křesťanských žádáno býti.

Páni professorové Akademie Lejdenské na nás to vzložili, abychom Lešenských napomínali, poněvadž sau na nich jménem všech vyhnaných z Čech kollekty vyprosili, aby všechny potřebné spravedlivě podělili. My žádáme šetrně, že to Vaše Mti s lepší podstatau učiniti ráčíte«.

V druhém psaní k některým, obzvláštně duchovním i politickým osobám, pod datum 20. máje léta 1635 učiněném, v němž podepsáni sau Jan Regius, někdejší děkan Žatecký, a M. Mikuláš Hanzlinius, někdejší farář Chýšský, takto stojí:

»Zprávu vám *místnau* činím a tuto cestu ukazuji, že jsau někteří z Lešenských pánů krajanů, bratří a spoluúčastníků našich, již od dvau let generální kollektu a sbírky svaté *jednak na veliký počet více než sto kněží a politiků 4000, jednak sprosta na všecky vyhnané z království Českého téměř již* u všech pánů

dobrodinců ve všech církvích evangelistských dalších měli a vzáctné summy peněz, obzvláštně v Hollandu, sebrali a to ještě ea lege, aby již mimo to páni dobrodincové žádnému ničímž pomáhati povinni nebyli, a nižádný svau privátní žádostí žádnému obtížni víc nebyli.

Pročež když sme my se p. M. Hanzliniusem v naší podobné chudobě sobě pro manželky a dítky naše almužen žádali, to jsme místo fedruňku slyšeti musili, že již od nich na *všecky vyhnané sbírky se staly, abychom jich u Lešenských vyhledávali.* Když sme oznamovali, že my (N III) u větším počtu nic o tom nevíme a od nich na místě jiných vyhnaných připsání na to žádáme, odpověděli, že kdybychom od jiných vyhnaných přednějších připsání měli a vysvědčení ukázali, že o tom nevědí a že od nich o tom zprávy žádají, a tehdy že toho rádi všeho všem učiniti a důvody toho všeho vydati chtějí. Z té příčiny tehdy vám v známost to uvozujeme společně a tauto notulí navržení činíme, jak by do akademie Lejdenské psáno býti mělo, abyšte buď tau formau aneb v ten smysl co nejčasněji k těm pánům professorům, *kteříž pro vyhnané z Čech u p. panů generálštádů takové generální kollekty vyjednali*, napsali a od nich vysvědčení o tom vyžádali. Zatím budete moci od Lešenských anebo aktorů jejich svého spravedlivého dílu žádati, a oni povinni jsau dáti, a to spravedlivě«.

V psaní jiném pod dat. 5. srpna léta 1634. v Londýnu s podpisem:

Bartholomaeus Mitisco Prachaticenus.
Casparus Hlavacius Neo-Colinus.

tyto věci se nalézají:

»Anno Domini 1633 mense Jul. 6. delegati Fratrum Bohemorum propter evangelium Christi dispersorum Groningam veniunt, nomine omnium orthodoxorum generalem collectam petentes, exclusis tamen extra Unitatem suam exulibus. Hinc rev. dom. Petrus Kenckenius, pastor ejusdem loci, quaerebat, an simus ex istis Fratribus Unitatis? Respond. nos ex Fratribus Unitatis illius non esse, cum illis tamen ut et aliis ecclesiis reformatis orthodoxam doctrinam profiteri, titulo tamen praerogativae cujusdam fraternitatis et unitatis, quae magis schisma aliquod speci(N III b)osum quam fraternitatem christianae charitatis et unitatis redoleat, ab ipsis differri«.

Léta 1633 Jul. 6. vyslaní Bratří Českých pro evangelium Kristovo rozptýlených do Groninku přišli, jménem *všech pravých křesťanů* kollekt neb sbírek církevních žádající a jiné exuly, kteří nejsau z Jednoty jejich, dokonce odlučující. Odkudž ctihodný muž kněz Petr Kenckenius, správce církve místa toho, nás se ptal, *jsme-li také z Jednoty Bratrské?* Odpověděli sme, že my sic z té Jednoty Bratrské nejsme, s nimi však jako i s jinými obnovenými pravými křesťanskými církvemi že učení sv. vyznáváme, titulem toliko neb jménem, *kterýž u nich jakausi přednosti a obzvláštnosti Bratrstvi a Jednoty více sektu ňákau na oko sličnau, nežli pravé bratrství křesťanské lásky a jednoty pronáší*, že se od nich dělíme.

»23. Jul. Hornae durissimis verbis a pastoribus excepti, quod non profiteamur Unitatem Fratrum, fuimus«.

V Hornu tvrdými slovy kněží *nám domlauvali, že se* k Jednotě Bratrské *nepřihlašujeme.*

»24. Enchusae minister fidem non habebat nos esse orthodoxos, cum simus extra Fraternitatem Unitatis. Addidit, brevi ordines confoederatos singulari decreto interdicturos omnes eleemosynas«.

V Enkchusu kněz nevěřil nám, abychom byli dobrého smyslu křesťané, poněvadž nejsme v Jednotě Bratrské. A doložil, že brzo stavové sjednocení obzvláštním dekretem všecky almužny zapoví.

»17. Augusti Mildeburgi consistorianorum unus co(N IV)ram aliis symmistis in consistorio nos ubiquitismi accusabat, quod addidimus in supplice libello ipsis exhibito inter alia haec: Cum tamen boni isti Fratres sua lege, ut nemo posthac privato nomine rogando vobis molestus sit futurus, in literis eorum excusis addita, aliis exulibus Bohemis longe pluribus extra Unitatem Fratrum in Germania, Polonia et Pannonia commorantibus praejudicare neutiquam potuerunt ac debuerunt«.

V Mildeburce jeden z konsistoriánův v přítomnosti jiných assessorů v konsistoři shromážděných nás z ubikvitářství obviňoval, že jsme v supplikací naší jim podané toho slova doložili: Ješto jsau ti dobří Bratří tím svým nálezem neb vyřknutím, *aby již mimo to na budauci čas žádostí svau žádný dobrodinců těch neobtěžoval,* jiným exulantům Českým, v mnohém větším počtu mimo tu Jednotu v Němcích, v Polště, v Uhřích se zdržujícím, tak veliké těžkosti a křivdy učiniti neměli a pomocí potřebných jich zbavovati nemohli.

»23. Augusti Goëzae in Zelandia rev. domino Abrahamo Hapartio, pastori ecclesiae illius, Fratrum emissarii tractatum de hierarchia sua ecclesiastica scriptum reliquerunt, ubi statim in praefatione mentionem faciendo libertatis religionis anno Domini 1609 a Rudolpho imperatore impetratae et syncretismi confirmati peculiare quid ostentant et totum Ordinem Fratrum constare in ratione consistorii, synodorum, ministerii, collegiorum, disciplinae ecclesiasticae ac domesticae asserunt. Quo scripto vir ille pius persuasione ipsorum motus valde delectatur et deputatus a consistorio Mildeburgensi ad ordines Zelandiae causa generalis collectae ipsorum rem istam sedulo et serio agit. Interea ex nostra relatione schisma esse ali(N IV b)quod inter exules evangelicos Bohemos facile agnovit illudque praecipue hoc persecutionis tempore minime approbavit exemplo theologorum Palatinorum, qui collectae suae generalis Lutheranos quoque participes fecerunt.

Haec et alia plurima in aliis locis causa Fratrum Unitatis nobis exprobrarunt et fere sine auxilio et solatio dimiserunt«.

23. Augusti. V Zelandském městě Goéze ctihodnému knězi Abrahamovi Haparciovi, správci církevnímu, Bratrští ti rozeslaní traktát o jejich řádu neb spůsobu církevním přednesli, v kterémž hned v předmluvě zmínku činíce o propuštění svobody v náboženství a sjednocení s jinými od císaře Rudolfa léta 1609 k žádosti stavů učiněném nětčím obzvláštním se honosí, a že celý řád Bratrský podstatu svau založenau má *na konsistoři, snémích duchovních, služebnostech církevních, kollejích, kázni církevní* i domovní, jistí.

Kterýžto spis jejich muž ten pobožný, od nich tak naveden, velice sobě oblibuje a zřízený jsa od konsistoře Mildeburské k stavům Zelanským o generální kollekty neb sbírky jejich pilně a opravdově pečuje. Mezitím naší zprávau vyučen jsa, že mezi exulanty českými evangelistskými ňáká sekta jest, snadně vyrozuměl a toho obzvláštně v času nynějšího protivenství sobě neoblíbil ani neschválil, příkladem theologů Falckých, kteří sbírek takových veřejných i Lutherány účastníky učinili. Těmi a jinými mnohými věcmi i na jiných místech příčinau té Jednoty Bratrské nám vytýkali a téměř bez pomoci, fedruňku a potěšení od sebe propauštěli.

Z těchto dosti obšírně připomenutých allegát tak jako (O 1) slunce o polednách světlé a zřejmé jest, že ty kollekty a sbírky církevní z obzvláštní náklonnosti šlechetných křesťanských vrchností i theologův po zemích svaté říše i jiných okolních provinciích činěné na národ český v rozptýlení pro Krista Pána a jeho sv. evangelium zůstávající veřejně patří. K čemuž co budau chtít říkati vysoce urození hrabata a páni, urození a stateční páni z rytířstva, slovutné poctivosti páni Pražané a z jiných měst, též kněžstvo Páně evangelistské, v Německých a jiných zemích v velikém počtu v exilium rozptýlené, to při jejich diskrecí, dobré vůli a volném zdání zůstává a ovšem času se poraučí.

Že pak mne ten předivný v saudech a nevystižitedlný v radách svých Bůh v církvi České Pirenské za správce a kazatele svatého evangelium lidu Českému evangelistskému v pohostinnosti se zdržujícímu vystavil, a mezi jinými pány ty kollekty shromažďujícími verbis formalibus

Mathias Procopius, senior Bohemiae,

Paulus Fabricius, senior Bohemiae,

oba prý starší království Českého zaznamenáni jsau: dávajíce já pilný pozor na ubohý lid chudý, jehož veliký počet mezi námi jest, aby chléb duchovní i vezdejší míti mohl, těmito desíti světlými důvody mocně provozuji a světle ukazuji, že z těch Lešenských kollekt slušný a povinný díl neb quota na naši Českau Pirenskau církev také spravedlivě přísluší:

1. Kdo jménem všech Bohu věrných a dobré svědomí zachovávajíc[ích] exulantů co přijímá, i na místě církve naší přijímá.

2. Když všickni pro evangelium svaté jako do nějakého moře bíd a slot uvržení pomoc svatau od vrchností kře (O I b) sťanských berau, i my s nimi téhož losu okušující bráti máme.

3. Do katalogu čtyř tisíc exulantů, má-li víra, upřímnost a svědomí dobré ostříhané býti, když v registřích všech pánů, rytířů, měšťanů a jiných někdejších obyvatelů českých, kteráž před rukama sau, pilně se vertujeme, mimo mnoho set ze všech tří stavů v Německých zemích se zdržujících že nevyhutedlně musí přes dvě stě čeledi, přes sedmdesáte vdov, veliký počet sirotků, lidu pracovitého a služebného znamenité množství, kteříž se ještě v Pirně nalézají a k církvi naší se přihlašují, také potaženo a vepsáno býti, to světle vynalézáme.

4. Kdež se více než sto kněží Českých evangelistských jmenuje a přednáší mohau-liž odtud administrator a assessores konsistoře pánů stavů evangelistských

sjednocených, kteráž toliko jedinká jest, s děkany, seniory a jinými mnohými služebníky Božími vylaučeni býti? Za dvanácte let trpkého exilium počet kněží Páně velice zmenšený jest, tak že když na ostatky v registřích obzvlášt[n]ích hledíme, všech všudy málo více přes sto nalézáme, an i v Pirně již sotva 20 mimo vdovy po kněžích a sirotky jejich nás se spatřuje.

5. Bratrstvo v Kristu České, Bratří orthodoxae confessionis, dobrého smyslu vyznání neb konfessí, veřejnau kollektu vyzdvihující, odsaudí-liž tolik set evangelíků, kněží, pánů, rytířů, vzáctných měšťanů etc. od bratrství Kristového a konfessí tolikrát schválenau zbaví-li pravého smyslu?

6. Starší království Českého od koho pak koli tak slavně nad všecky jiné správce vyzdvižení, na místě všech českých exulantů z rukau dobrodinců sbírky církevní přijímající a dobrau měrau jim, že věrně a upřímně v podělování všech potřebných se zachovati chtějí, připovídající dopustí-li, před mnohými sty lidu Božího, v podobném losu bíd (O II) a nedostatku postaveného, díl jejich ukrýti a jinam přenésti? Tohoť ještě sauditi nemůžeme.

7. Výpověd a nařízení dosti sic neprozřetedlné a celému národu znamenitě škodlivé, křesťanské vrchnosti ode všech dalších almužen osvobozující a na místě všech jednau, semel pro semper, jakž se říká, beraucí, tak jiným ssauženějším a chudším dvéře zamykající, všem potřebným zadosti povinně a spravedlivě má učiniti.

8. Nářek ten aneb obvinění, v konsistoři Londýnské složené a po světě rozhlášené, že prý »Lessnenses eleemosynas reliquis exulibus quasi praeripuerunt et jam ad petenda subsidia benefactorum januas praecluserunt *adeoque facinore perpetrato, quod sacrilegio comparari queat,* ingenti injuria et calamitate omnes affecerunt«. To jest: Lešenští almužny, prý, jiným pro Krista vyhnaným jako předchvátili a již u dobrodinců dvéře milosrdenství k žádání od nich pomoci zavřeli, a tak *dopustivše se nešlechetnosti, kteráž se k svatokrádeži přirovnati neb připodobniti* může, velikau křivdu a skrácení všem jiným exulantům učinili etc. Takový, pravím, nářek a těžké to obvinění, uchovejž milý Pán Bůh, aby pro mrzký zisk na lidech poctivých, ovšem starších a správcích církevních zůstávati mělo.

9. Jakým právem neb titulem některým pánům exulantům Pirenským z těch kollekt vzáctné pomoci učiněné jsau, ano i kněžím z sbírek z Hessů po jisté summě vydáno jest, proč od toho jiní jim rovní odstrkováni a svého vlastního bez viny zbavováni byti mají?

10. Po všecken čas tohoto exilium již na osmý rok u nás v Pirně bez všelijakého rozdílu od církve naší anebo odjinud almužny pocházející mezi, všecky se věrně dělily.

Ano i z těch kollekt, které před šesti léty šlechetní, vzá (O II b) ctní a opravdoví církve i lidu chudého curatores spolu se mnau s velikými pracemi a náklady v Němcích toliko na 600 exulantů mužů, žen, dítek, vdov, svobodných, služebných etc skrze lidi poctivé a hodnověrné sebrali (odtud sobě neb domácím ani malým penízem dosti někteří z nich již tehdáž mdle stojící nepomáhajíce,

v čemž jim to svědectví pravdivé dáti mohu) všechněm všudy, jakž kdo potřeboval, a prostředkové stačovali, pomoc činili, ba i do Drážďan, Frejbergka, Altenburgku, Kynykštejna ꝛc, ovšem nebrakujíce ani těch, který k Lešenským starau svau náklonností obráceni jsau, neodlučujíce, odtud fedruňk posílali.

Což naši počtové z týchž kollekt v slavné vrchní konsistoři Drážďanské, na vznášení dosti sic zbytečné a daremné vlastních našich krajanů, hotově však jako od lidí poctivých, chvalitebně vždyckny zachovalých a svědomí dobré majících složené a přijaté to ukazují a s sebau přinášejí.

Nemají tehdy ani lidé naši od podobných, ba nětco více i na místě jejich shromážděných kollekt odlučováni a odcizováni býti. Na těchto deset světlých důvodů že ti, jichž se tu vlastně dotýče, pilný pozor dáti, jich bedlivě považiti, ano i na consequencí odtud necessario následující se prozřetedlně ohlédnauti co nejdřívěji nepominau, ovšem nepochybuji, alebrž za to i žádám.

Nu, již šlechetní v Kristu přátelé, protáhne-li se toto naše přítomné ssaužení, a dnové ještě odpornější přikvapí-li na nás, od čehož že nás zachová Pán Bůh sám, a žádostmi pokornými k lítosti obrácené křesťanské vrchnosti že nezavrau střev svých před lidem sníženým, tomu se dověrně těšíme. Nebudeme-li sobě podávati rukau, nesrovnáme-li se jako předkové v pravé jednotě, podlé konfessí ve všem zcela a zauplna a na všecka místa poctivá nebudeme-li se ohlížeti jednomyslně, kde po Bohu ještě ňáká naděje, odkudž by nám co dobrého a poho (O III) dlného přibýti mohlo, jistě, jistě i svau vlastní i dítek a potomků našich milých zkázau a zavedením vinni býti musíme.

XXXV. *A to nechť jest nyní poslední a jako* summovní, mnoho dobrého, pohodlného, vinšovaného z jedné strany, to jest z upřímné jednomyslnosti a svatého v Kristu opravdového sjednocení následovati, nemálo zlého, odporného, škodlivého z druhé strany z těch zastaralých kyselostí, z obvyklého trhání a samé evangelistské strany rozdvojování pocházeti bude, sjednocením podlé slova Božího a konfessí obecní Česko-augšpurské:

1. Boží poručení, rozkaz i svatau vůli naplníme.
2. Kůry anjelské a svaté Boží obveselíme.
3. K rozšíření církve křesťanské poslaužíme.
4. Vrchnosti k lítosti a milosti nakloníme.
6. Pochvalu u všech šlechetných srdcí obdržíme.
6. Lidem nám ze zlosti utrhajícím ústa zacpáme.
7. K zachování ostatků evangelistských příčin poskytneme.
8. Potomkům příkladu dobrého pozůstavíme.
9. Jména chvalitebného po sobě zanecháme.
10. Los jakkoli trpký a kyselý láskau bratrskau sobě osladčíme.
11. Cestu do vlasti před Bohem i vrchností sobě otevřeme.
12. V příjemných i odporných, v pokojných i bauřlivých, v zdárných i strastných časích dobré svědomí majíce, nepohnutedlni státi, tak myslí udatnau z církve všeobecné křesťanské zde rytěřující vyvedení a do onéno nebeské vítězné přenešení dobromyslně očekávati budeme.

Naproti tomu od sjednocení svatého a jednoty církve všeobecné křesťanské svévolně se oddělující a k jednotám obzvláštním odstupující:

1. Rozkaz Boží potupují a tak Boha k hněvu popauzejí.
2. Anjely svaté zarmucují. (O III b)
3. Jedno tělo duchovní Kristovo, církev sv., roztrhují.
4. Vrchnosti křesťanské urážejí.
5. Blížní své, spolu také křesťany pohoršují.
6. Nepřátely církve evangelistské posilňují.
7. Skrovné ostatečky evangelistských zmenšují.
8. V pořikadlo u potomků se dávají.
9. Je do znamenitého labyrinthu zaplétají.
10. Sami sobě do kalichu hořkosti přilévají.
11. Kamení svým i jiným na cestu do vlasti metají.
12. Hospodu neb pohostinnost samým prstem Nejvyššího vykázanau, toliku divnými mocné Boží ochrany důvody zbezpečenau, každodenními Božími službami obhraženau, k šťastnému, dejž, o Bože, brzskému odtud do milé vlasti navrácení spůsobenau a spůsobnau tak snadně pro samé kšaftu Syna Božího Pána našeho Jezu-Krista v církvích evangelistských opovržení a potupení opauštějí a hledajíce jiného kšaftu, snad jiného evangelium i jiného Krista, po světě bídném strastné a nebezpečné pautě z úmysla oblibují, mezitím pak jak veselau mysl v strastech nových a jaké svědomí obnášet budau, to časem svým skutečně poznají.

Závěrek.

Již, šlechetní, vzáctní a upřímní v Kristu Ježíši Pánu našem přátelé, jednoho a téhož losu exulantského přiúčastnění krajané, maje pokojně a šetrně péro mé, sic tupé a měkké, od Ducha svatého nicméně nastrojené, složiti, nímž úmysl, uchovej Pán Bůh, nebyl a jistě nikdy není šlechetných křesťanských vrchností, kancelláří jejich ani koho z blížních v nejmenším urážeti, výborně ne neznaje, že někteří pro péro ostré a tvrdé neb všetečné k lehkosti i do arrestů neb vazeb potupných, ba až k nebezpečenství života bídně přicházejí: (O IV) vás všech obecně i jednoho každého obzvláštně ještě pro důstojnost Boha velebného, pro slavné příští Krista jeho, pro tu ušlechtilau církve všeobecné křesťanské na svatém evangelium k pravému gruntu, Kristu, vedaucí založenau jednotu i pro to přezarmaucených ostatků v maličkém počtu po slavných, věrně sjednocených a u víře svaté křesťanské utvrzených předků pozůstávajících a jako na světě po kautech vrtících se veliké ssaužení a snížení snažně a šetrně prosím, přijměte upřímně, přečtěte bedlivě, považte pilně, rozvažte maudře, oblibte prozřetedlně, co vám nejmenší z služebníků Božích ku potěšení, v dobrém utvrzení, k naučení, výstraze, probuzení a napravení předstírá, lítost srdečnau nad snížením a rozptýlením Siona Českého mající.

Přiveďte sobě ku paměti veliké práce, znamenité náklady, udatná i s nebezpečenstvím života úsilí předků horlivých, važtež sobě draze toho po biblí svaté, po apoštolích a otců svatých snešení nejpřednějšího klénotu, konfessí naší České,

ve vší podstatě a vzáctnosti s Augšpurskau pravau tau a neproměněnau zcela a zauplna se srovnávající, od milých otců vám pravým náměstkům jako do ruky dodané; starejtež se, abyšte ji nepoškvrněnau tak zase dítkám a potomkům vašim dochovali; mívalať jest vždycky, ba má i nyní úkladníky a nepřátely chytré, péčeť, stráže i bdění jest proti nim potřebí.

Vemte sobě za příklad ty slavné, svorné a jednomyslné předky, kteříž předně sauce z prostředku velikého množství někteří řádně k tomu ode všech tří stavů zvoleni a dožádáni, s vzýváním jména Božího ji sepsali a v dvadcíti pěti artikulích zavřeli, jako:

Z stavu panského:

Pan Jindřich z Valštejna. Pan (O IV b) Jaroslav z Kolovrat.
Pan Vilím z Talnberka. Pan Henrich Kurtzpach z Tachmburgku.

Z stavu rytířského:

Pan Michal Špánovský z Lišova. Pan Florián Gryspek z Gryspachu.
Pan Bernhart z Hodějova. Pan Šebestián z Vřesovic.
Pan Albrecht Kamejtský. Pan Jan Vratislav z Mitrovic.

Z stavu městského a z professorů Akademie Pražské:

Pan Sixt z Ottrsdorfu. P. Cyprian Lopatský.
Doktor Thaddeus Hájek. Mistr Matěj z Aventinu.
M. Vácslav Holub. M. Petr Kodicillus.
M. Vácslav Arpin. M. Petr Štěrba.
P. Mikuláš od Černé Růže.

Osoby pak duchovní:

D. Pavel Pressius. K. Jiřík Strejček z Kvítkova.
K. Matěj Romenec. K. Václav Štěpánický.
K. Valentin Šubar Landškronský.[116])

Potom je všickni veřejně věrně vyznávali, stále zastávali, proti všem nepřátelům obhajovali, a jak hned v létu 1575, tak potom v 1608 a 9, až i 1617, 18, 19, 20. pro tu svatau Boží pravdu v ní obsaženau dobromyslně mnohé odpornosti, nesnáze, ssaužení, náklady, škody i protivenství snášeli.

Vy ovšem, kteříž z ostatků té někdejší staré, šlechetné, upřímné a sprostné Jednoty Bratrské pozůstáváte, probuďte se, otevřte oči a obhlídněte se, pošetřte

---

[116]) Jména tato označují členy kommisse, jež dne 17. března 1575 ode sněmu byla zvolena, by sestavila konfessí Českou, vyznání víry nových utraquistů. Seznam souhlasí s tím, co Michal Špánovský z Lišova a na Pacově podává v předmluvě k svému vydání konfessí České. Naproti tomu seznam, podaný u Gindelyho v Geschichte der Böhm. Brüder. II, 131 (dle Ms. Mus. Boh. 2. G. 10, fol. 20), poněkud jest odchylný. Gindely uvádí kommissí, jak byla zvolena 17. března, Špánovský, jak hotovou konfessí předložila sněmu; snad v době mezi tím nastaly změny v osobách kommisse, tak že oba seznamy mohou býti správné.

a pilný dozor dejte, abyšte od těch evangelistských stržků, vašich přílepků, lidí všetečných, jen málo svého a ne Božího hledajících, více krve a těla než rady Otce nebeského následujících, dokonce zapleteni, v smysly scestné uvedeni a novými, otcům vašim neznámými cestami zavedeni nebyli.

Co světlejšího a patrnějšího nad to, že jste vy

1. z evangelistských předků pošli,
2. k evangelistským se vždycky hlásili,
3. s Lutherem a Wittemberskými bratrství učinili, (P I)
4. s stavy evangelistskými cele se sjednotili,
5. tím tvrdým mandátům císařským ucházeli,
6. učení evangelistské za spasitedlné uznali,
7. že se s Augšpurskau srovnává, vyhlásili,
8. do smrti v tom setrvati přiřkli,
9. k tomu za pomoc Boha žádali,
10. mnozí osvícenější i to učinili a v tom blahoslaveně zemřeli,
11. Kalvinistů i jiných všech sektářů, sakramentářů starých i nových před obličejem Božím, církví i vrchností jste se odřekli. A to spravedlivě, potřebně a užitečně: nebo nemá býti všem evangelistským Čechům neznámé, jak je velmi pěkně, gruntovně a podstatně z obzvláštního nařízení J. M. Jana Jiřího, nynějšího kurfiršta Sasského, osvícení theologové Wittemberští k stálosti při svatém evangelium v svém napomenutí v latinském jazyku publikovaném a v českém léta 1631 vytlačeném[117]) probuzují, a aby se jak učení římského papeženského pod jednau, tak i nákvasy Kalvínské pilně varovali, vystříhají. Jako i to vysoce učeného a pobožného theologa D. Filippa Nicolai, v Hamburce správce církevního, strašlivé v 17 artikulích Kalvinistů s Ariány srovnávání a patnácti důvody, že jsau oni ty kobylky, o nich[ž] v Zjevení sv. Jana kap. 9 psáno stojí, mocné provozování. O čemž obšírně se nalézá v knize druhé Historie království Kristova v kap. 5, léta 1632 v českém jazyku vytlačené.[118])

12. Nad to nade všeckno jako na utvrzení těchto připomenutých věcí a na osvědčení všemu křesťanstvu v předmluvě na konfessí své takto jste se

[117]) Obšírný titul tohoto spisu podává Martinius v »Obraně« 222: Věrné a upřímné napomenutí, slaužící k tomu, abychom se náboženství papeženského vystříhali; naproti tomu pak náboženství Lutheránského stále se přidrželi, ke všem k evangelitskému učení se přiznávajícím křesťanům nyní v tento čas v království Českém i jinde ssauženým, z křesťanské spoluútrpnosti od slavné Akademie Wittemberské, Písma Svatého doktorů a professorů sepsané a s zvláštní milostí a obdarováním Jeho Milosti kurfiršta Saského v řeči latinské v Wittemberce léta Páně MDCXXV vydané, nyní do jazyku českého od vzáctného a horlivého milovníka pravdy čisté evangelistské stavu panského přeložené a vytlačené v impressí M. Samuele Martiniusa z Dražova. Léta Páně MDCXXXI. — Tento »milovník pravdy čisté stavu panského« jest Albrecht Křinecký z Ronova; viz Jungmann, V, 706 — Jirečkova Rukovět I, 416.

[118]) Tato kniha, latinsky sepsaná od Filippa Nicolai, faráře Hamburského, přeložena byla do češtiny od Bohuslava Křineckého z Ronova (1632). Úplný titul podává Martinius v »Obraně« 216. Viz Jungmann, V, 378. — Jirečkova Rukovět I, 416.

ohlásili:[119]) »Ukazujeť pak to skutek, že jeden a týž základ učení pravého máme spolu s Sasskými církvemi, těmi, kteréž se k Augšpurské konfessí přihlašují, i se všechněmi pravé učení majícími sbory, kteříž po našich předcích v svých také zemích v pravdě (P I b) křesťanské se obnovili, a že (čemuž se těšíme) naše učení s jejich se srovnává, a věci naše jejich uměním, kterého se nám až posavad nedostává, že se netupí. Ačkoli pravda jediná jest a jako nějaký cíl, k němuž všickni v Krista věřící všech časů směřovati a v ní jedno býti musejí. Jakož pak i Augšpurskau konfessí a obnovení jí od Sasských církví proti koncilium Tridentskému vydané naši zborové přijímají, a k tomu se známe, že též myslíme a věříme jeden každý i všickni vespolek, a což by tomu odporného bylo, ode všech kacířů i všelijakých zlých učení a smyslův vzdalujeme se. Čehož i knížka tato naše potvrzuje, v níž vše vypsáno jest, i jakými slovy i jakým pořádkem v našich zbořích se co předkládá. A aby mezi námi a jinými obnovenými církvemi nějaké škodlivé nesvornosti nebylo, z té příčiny skrze nejedna rozmlauvání s doktorem Martinem Lutherem i s jinými pobožnými písma svatého učiteli v Wittemberce i jinde pobožně a pokojně předkové naši i my sme se snesli a v svatau jednomyslnost v Kristu s nimi vešli, kteréž ostříháme i na potomní časy, pokudž na nás jest, ostříhati s pomocí Boží budeme«.

O dejž vám milý Pán Bůh tu pomoc z vysokého nebe, abyšte té svaté jednomyslnosti, kterauž sau otcové vaši s našimi, vy s námi v Kristu učinili, tak ostříhali, též jako i my smyslili a věřili, jeden každý i všickni vespolek jiného základu nehledali, ale pevný úhelní kámen, grunt nepohnutedlný společně majíce bytedlný stánek z víry, lásky, naděje k časnému i věčnému dobrému věrně vyzdvihovali a tak v trpělivosti a dobromyslnosti vysvobození a do časné neb nebeské vlasti přenešení očekávali. Amen i Amen. (P II)

Registrum aneb summovní opáčení

těch XXXV důvodů neb příčin, pro které všickni evangelistští Čechové bez všelijakého mezi sebau trhání a dělení u víře svaté křesťanské za jedno býti mají:

I. Evangelistští víru pravau, svatau, křesťanskau vyznávají.
II. Bratří nemocných se vzdalujíce, k zdravým přistupují.
III. Jan Hus s Martinem Lutherem v učení svatém se srovnávají.
IV. Bratří za Luterem posílající přízeň jeho obdržují.
V. Tíž s Wittemberskými bratrství vyzdvihují.
VI. Svědectví obojích za časté vychvalují.
VII. Při spisování konfessí České Bratří se nalézají.

---

[119]) Citát vzat jest z předmluvy k latinské konfessí Bratrské, vytištěné ve Wittemberce r. 1573: Confessio fidei et religionis christianae etc. (Wittebergae MDLXXIII) p. 28 a 29 (Res autem ostendit, unum et idem fundamentum a nobis teneri etc.) Jest to pouhý latinský přehled konfessí, podané r. 1564 cís. Maximilianovi II. česky a německy. Nově přidán obšírný úvod historický (z něhož vzato uvedené místo), který ku prosbám Bratří sestavil Wittemberský professor Esrom Rudinger; viz Gindely, Fontes 2, XIX, 323 sl.

VIII. V ní učení za spasitedlné uznávají.
IX. Bratří, že evang. Čechové k Augšpurské konfessí se přiznávají, dotvrzují.
X. Bratří se Kalvinistů i sakramentářů odříkají.
XI. Že u víře s evangelistskými sjednoceni jsau, císaři oznamují.
XII. Sjednocení to velmi pracně a těžce stavové obhajují.
XIII. Jednotu Bratrskau sjednocení stavové kassirují.
XIV. Administrátora a seniora v jedné víře utvrzují.
XV. V říši i v Čechách evangelíci jednostejně obcují.
XVI. Kurfirštové s Sasským za stavy se přimlauvají.
XVII. Vrchnosti s kurfirštem povinně k obcování lidu přihlížejí.
XVIII. Německé Augšpurské církve sjednocené České za svaté poznávají.
XIX. Prvnímu Bratří odstupování evangelíci odmlauvají.
XX. Trhající a rotící se strany maudře pokojí. (P II b)
XXI. Obojí ti sjednocení v jednom losu bíd stojí.
XXII. Bratří všem svatým službám v Pirně mimo večeři Páně obvykají.
XXIII. Nedobře správcové Bratřím k stolu Božímu choditi zbraňují.
XXIV. Tím odstupováním příčin mnohému zlému poskytují.
XXV. Evangelíci řád chvalitebný zachovávají.
XXVI. Úřad také (apoštolský) kněžský pořádný mají.
XXVII. Odtrhující se církev obecnau křesťanskau zlehčují.
XXVIII. V podezření učení i víru svau dávají.
XXIX. Nevděčným kalixtinum se rovnají.
XXX. Ty postranní dutklivé v exilí roztraušené spisy na sebe potahují.
XXXI. Sami sobě příčinau mnohého zlého zůstávají.
XXXII. K sjednocení vlastní jejich kněží pilně je probuzují.
XXXIII. Jak sobě jináč obojí do vlasti pomáhati mají.
XXXIV. Trpkostí exilium svorní a jednomyslní sobě osladčují.
XXXV. Že mnohé dobré věci z sjednocení, veliké zlé z roztržení a rozdvojení pocházejí.

Čtenáři milý.

Ač nejen od nás, ale i ode všech při korrigování impressorských prací pilný se pozor dává, však s těžkem jest z tisíce jeden, aby všem nedostatkům uběhl: v této také skrovničké práci něco z přeložení liter, maličko v smyslu pochybeno jest; neurážejž se, žádáme, obzvláštně poněvadž saudem naším nic tak hrubého není, aby od nejmenšího vyšetřeno, znamenáno a poznáno nemohlo býti.

Vytištěno v impressí dědiců Jana Ctibora.

Na spis

proti Jednotě Bratrské od M. Samuele Martinia etc.

sepsaný a na vyvrácení k řádu jejímu v pobožných lidech dověrnosti v třidcíti pěti příčinách (jakž je nazývá) vůbec vydaný

potřebné, mírné, křesťanské starších kněží též Jednoty Bratrské na ten čas v Lešně Polském v exilium zůstávajících

OHLÁŠENÍ.

Řím. 14, 19.
Následujme toho, což by slaužilo ku pokoji a k vzdělání vespolek.



Léta MDCXXXV.

Všechněm věrným Čechům, nyní pro *evangelium Boží vlasti zemské zbaveným a po krajinách Německé říše, též Polského a Uherského* království i kdekoli rozptýleným, přátelům a spolu účastníkům utrpení Jezukristových vzácně milým, pozdravení.

V Pánu vzácně milí! Mělot by to i při nás býti, což se říká, že mala conjungunt animos (zlé a útrpné věci spojují srdce lidská), abychom v kázni Boži jsauce, jakož sme prvé hříchy a nepravostmi, roztržkami a různicemi svými přivolali sobě hněv B[oží], tak zase pokáním, svorností, láskau společnau polehčovali sobě kříže. Ale po hříchu děje se naopak, že v též Babylonské peci[1]) (protože sme se zlaté soše klaněti nechtěli) sedíce však se kaušeme a hryzeme. Důvodem toho jest M. Samuele Martinia, kazatele církve České v Pirně, spis, kterýž dnů minulých pod titulem **Pěti a třidcíti mocných, znamenitých a slušných důvodů neb příčin, pro kteréž by všickni evangeličští Čechové za jedno býti měli**", je vůbec na světlo vydal.

Slibnýť jest titul, jako i další potom ne jedny řeči, k společné útrpnosti, svornosti, lásce na oko směřující; ale když se přimíšená k tomu žluč, podhlídání, sočení, lerma traubení saudí, nelze než s patriarchau Izákem říci: »*Hlas jest hlas Jakobů, ale ruce jsau ruce Esau*«[2]), vztažené netoliko k bránění a draní, ale i k bití spolubratří svých. Vzal sobě zajisté za terč spolukrajany a exulanty, pro též evangelium Kristovo z vlasti vypuzené, jenž z Jednoty Bratrské slovau, zvláště pak starší a předložené jejich; proti nimž shledávaje, kde co mohl, trojím těžkým nářkem je stíhá; kte (3) réž kdyby za pravé učinil, učinil by z nich nehodné lidi, aby se jménem českým chlubili a účastnost slávy té, že pro evangelium Kristovo trpí, měli. Sčítá zajisté na ně

předně, že víru evangelicské straně danau zrušili a od stalého v vlasti porovnání a sjednocení zase odstaupili;

druhé, že učení konfessí České opustili a na to místo kalvinské a ariánské bludy do Jednoty přijali; **Summa spisu M. Martiniova.**

třetí, že spáchali faleš jménem celého českého exulujícího národu, almužen u cizích církví hledavše a potom to mezi sebau samými zadržavše.

To jest summa toho spisu jeho, ačkoli to skrze divná zápolí vede. Ve všech zajisté těch 35 příčinách nic nemá jiného, než to tré, jiným a jiným způsobem k intentu svému táhna. O byť mu Bůh ten rozum byl

[1]) Daniel, 3, 11 n.
[2]) 1. kn. Mojž. 27, 22.

dal, aby těch věcí tak vůbec nešplíchal k zámutku pobožným srdcím z obojí strany a k obveselení společných nepřátel!

Nenáležitost předsevzetí jeho. Měl-li tě co do starších a předložených té Jednoty (jakž je jmenuje), přehlédl-li v čem neb vystaupili z glejchu, mohl jim buď oznámiti (při shledání přátelském s některými z nich) aneb napsati aneb aspoň návěští dáti Jich M. pánům patronům a defensorům; byla by se dobře cesta k doptání se gruntu pravdy našla a jim, zblaudili-li v čem, bylo by k upamatování se a napravení poslauženo. Ale stalo se: slomiti tomu hlavy již nelze. Bůh mocen jest v dobré obrátiti, cokoli zlého odtud pošlo aneb ještě pojíti můž; ti, jimž se křivda stala, nemohau leč anebo trpělivostí to přemoci, anebo zprávy pravdivé o těch věcech, tak jakž před Bohem známy jsau, před církví učiněním zkormaucených srdcí potěšiti, jiné před hříchem bližních nevinných mordování vystřáhnauti, a osta (4) tek poručiti Bohu, kterýž vidí a saudí. První cesta byla snadnější, aby se špinami těmi pohrdlo: ale když on těch věcí roztrušovati nepomíjel, a sem tam po krajinách to se rozlétalo, saudili za potřebné mnozí pobožní, i prosili a napomínali, aby se nemlčelo. Jakož pak i sama věc, když se bedlivě rozváží, taková jest, že mlčeti nesluší, i pro příklad také, kteréhož nám mistr a pán náš Kristus pozůstavil. On zajisté, když na osobu svau aneb život falešné nářky slyšel, že ho Samaritánem, žrautem, pijanem, hříšníkem nazývali[*]), odmlčel se, ale když o učení bylo činiti, bránil se a nepřátely své stíhal a přemáhal. Podobně apoštol, když křivdy osobné cítil, říkal: »*Uhaněni jsauce dobrořečíme, protivenství trpíce snášíme, když se nám rauhají, modlíme se za ně.* I. Kor. 4, 12. 13. Ale když mu na jeho apoštolský úřad sahali, řekl: »*Umříti by mi lépe bylo, nežli aby kdo chválu mau vyprázdnil.* I. Kor. 9, 15. A takť tuto jest: sáhl ten bujné mysli člověk správcům Jednoty Bratrské ne na osoby toliko, ale na úřad, na učení, na svědomí, na pověst, na všecko, k čemu jen přístup jaký věděl aneb najíti traufal. Protož také oni, ač by pro sebe dosti potěšení míti mohli z Kristova promluvení: »*Blahoslaveni jste, když o vás mluviti budau všecko zlé, lhauce pro mne*«, *Mat. 5, 11.*, však poněvadž ne o samy je činiti jest, ale tato Satanova rohož (kterauž tak mistrovsky spletl) dále hledí, »*nebo nejsau nám neznáma myšlení jeho*«, dí apoštol II. Kor. 2, 11. Pro Boha, pro jeho čest, pro retuňk pravdy, pro potěšení zkormaucených srdcí povinni jsau ukázati nevinu svau.

Ale však poněvadž jim v exilium po rozdílných krajích rozsázeným pro tu věc se shromážditi a o to spolu radu vzíti volno nebylo, aniž se některým hodné zdálo čas na prá (5) ce užitečnější obrácený tímto mařiti: vidělo se užiti cesty prostřední a na ten čas aspoň nám v Lešně Polském zůstávajícím a věcí těch, na něž se též nářkové vztahují, nepovědomým, odpovědí slušnau se ozvati, vždy buď pro napravení jeho, jestliže napravitedlný jest, aneb pro zprávu jiným dobrým lidem, aby druhau také stranu slyšíc, snáze o věcech těch saud pravý učiniti mohli. Nebo maudré jest mau-

---

[*]) Evang. sv. Luk. 7, 34. 35. Evang. sv. Jana, 8, 48 n.

dréhо pří rozeznavatele Šalomauna promluvení: »*Spravedlivý zdá se ten, kdo jest první v své při, ale když přichází bližní jeho, stihá jej.*« *Přísl. 15, 17.* My žádáme předně všech nepřítomných i správců a kněží, i ochránců a patronů Jednoty naší, aby nám to, že se v společné při sami my někteří ozýváme, v dobré obrátili, poněvadž se nemíníme v nic dávati, což by jiným na praejudicium a újmu bylo, toliko neviny proti nářkům hájiti. Žádáme také jiných všech krajanů, Jich M. pánů a přátel i kněží Páně, otců a bratří v Kristu vzácně milých, komukoli tento náš odpis viděti se dostane, aby nás duchem lásky přijali i slyšeli. My proti žádnému z vyššího neb nižšího stavu, z duchovních neb politicských, nic nemáme a nepíšeme, samému toliko M. Samuelovi Martiniovi se bráníme: kterýž pod barvau přátelství nepřátelsky na nás sáhl a s námi právě jako onen Joab s Amazau (jednau rukau mu bratrství podávaje, druhau meč k boku sázeje) zašel[1]). Aniž saudcové žádáme sami býti v své při: nýbrž s ním k saudu všech pobožných a rozumných se podáváme v naději, že to zřetedlně všickni, jak nenáležitě na nás autok učinil, nýbrž jak nebezpečně všechněm evangelicským českým stavům věci před se bere, poznají. Ačkoli zajisté on jako společným evangelíků českých jménem píše a tím způsobem, jako by všechněch společné jakési proti nám pře hájil, vidín býti chce: patrná však jest obmyslnost jeho, že sobě fakcí strojí, společným jménem své vzdělávaje a pod titulem svornosti roztržku (6) nebezpečnau zarážeje. Nebo v tituli všecky evangelicské Čechy jmenuje a potom všudy to trhá, jedné sjednocené straně titul evangelicství odjímaje. Praví, že ukáže, proč všichni evangeličští Čechové za jedno býti mají (což znamenitá věc jest a hodná, abychom všickni k tomu směřovali, radili, cestu ukazovali i skutečně po ní šli), ale on neukazuje nic, v čem za jedno býti máme, kromě jedné věci, abychom (prý) spolu všickni v církvi Augšpurskau konfessí se řídících ku požívání svátosti chodili; ješto toho v porovnání našem nikdy nařízeno nebylo, a nestalo-liť se to v vlasti, v rozptýlení těžko, zvláště když se to mocí na některých vynutiti chce. Kdyby milý Bůh do vlasti navrácení dal, tu by o dokonalejší porovnání i v jeden řád všech uvedení případněji bylo mluviti. Ale v exilium, ach, jiné, daleko jiné svornosti, kteráž by i Bohu milejší i nám užitečnější byla, potřebí, nežli takové povrchní v ceremoniích záležející. Jmenovitě abychom pro evangelium Boží, kteréž sme přijali, v němž i stojíme, v němž i spasení béřeme, všickni o sobě dobře smýšleli; v rozdílu zevnitřním, jakýkoli pozůstává, pro lásku k Bohu a pro nařízení milých předků se snášeli a proto sobě nenávisti jedni k druhým nebrali. Ovšem abychom, když sme spolu hříchy svými těchto Božích pokut zasluhovali, spolu zase pokání skraušené činili a na vydávání hodné ovoce pokání jedni druhým na příklad se vynasnažovali; modliteb za sebe vespolek a za všecken potřený národ pilni byli a s pokornými prosbami svými každý den před trůnem Božím se shledávali, mezi tím společného dob[r]ého všickni vyhledávali, ne ku podtržení jedni

Odpověď tato samému jemu se dává.

Za jedno všickni býti máme.

Ale jak?

[1]) 2. kn. Samuel. 20, 9. 10.

druhých léčky a smečky strojíce, ale v upřímnosti a sprostnosti srdce se milujíce a společné dobré všemi možnými spůsoby obmýšlejíce, až i před cizími, u nichž bez toho jako povrhel a smeti jsme, v nedostatcích a poblauzeních sebe vespolek zastupujíce a zastírajíce: a co by to (7) ho víc ku pravé vnitřní, neošemetné jednomyslnosti přináležejícího jmenováno býti mohlo. A to by bylo netoliko za jedno býti, ale (což více jest) jedno býti v pravdě a skutku. Ale M. Samuel všeho toho míjeje k jednotě ceremonií toliko vede pravě, že třidcíti pěti mocnými, znamenitými, slušnými důvody to prokáže, že tak a tím spůsobem za jedno býti máme; ješto některé ty důvody sám sobě smítá a vyvrací, někteří sami se vespolek porážejí, některých neplatnost každý čtenář sám uhlédá, jen dobrau o věci zprávu přijma.

Omluva obšírnosti. Poněvadž pak on, aby, nač napal, dotáhl a Jednotu naši pobožným lidem zošklivil, k svým nepravým třem nářkům (jakž nahoře položeni jsau) nemálo připojil věcí pravdivých sic, však buď kuse, buď zatemněle a s vykrucováním odevšad něčeho proti nám (plný jest takových griffů ten jeho spis), museli sme pro potřebu těch, kdož ty věci z gruntu sauditi mají a chtějí, tytéž věci obšírněji a pravdivěji, tak jakž samy o sobě jsau aneb se dály, připomínati, odkudž se mimo chtění naše odpověd tato rozšířila. Což prosíme, že čtenáři těžce bráti nebudau, ale všecko myslí pokojnau přečtau, aby o celé věci místný a pravý saud učiniti mohli. Veritas nihil metuit nisi abscondi, řekl onen, pravda (prý) nebojí se světla, ale bojí se tutlání a ukrývání. Protož ji v těch punktích, kde on ji uštikuje, doplňujeme, kde obaluje a zastěňuje, rozvínáme a na světlo stavíme, aby každý rozumný o každé té věci jasný a pravý saud učiniti mohl. Ale přistupme k rozvažování věci jeho.

Takto začíná:

„Bohu věrní, pokoj svatý, jednomyslnost, lásku a svornost křesťanskau milující a tak svědomí dobrého ostříhající, laskaví v Kristu Pánu přátelé a krajané! Pro slávu Boží a jednotu církve obecné křesťanské snažně prosím, považte pilně a pošetřte bedlivě těchto pěti a třidcíti příčin, pro které my v (8) průbě Boží až posavad zůstávající Čechové povinně za jedno býti, nevyhnutedlně potřebně opravdověji se sjednotiti a u víře svaté dokonale srovnati se máme i musíme.“

Žádati máme vzdělání, ale společného. Odpovídáme: Amen, učiniž tak Hospodin! Potvrdiž Hospodin slov tvých! aby uzdraveny byly rozsedliny církve, aby *přestala nenávist Effraimova, a nepřátelství Judovo vyhlazeno bylo. Effraim aby ne nenáviděl Judy, a Juda nessužoval Effraima* *x*c. *Iz. 11, 13. Ó byť se smiloval B[ůh] a proměnil nám rty, aby byli čistí, jimiž bychom všickni jednostejně vzývali jméno Hospo[dinovo] a slaužili jemu jedním ramenem. Sof. 3, 9.* O byť nám Bůh viděti dal ten čas, v kterémž bychom zpívati mohli: *Jižť jest Jeruzalem ušlechtile vystaven a jako v jedno město k sobě vespolek připojen.* Žal. 122, 3. Tohoť i my srdcem upřímým a vraucím žádáme. A nechť vyhledá Bůh, jestli tu při kom sprostnosti není! Ale o to činiti jest, jestli ta cesta, kteréž M. M. podává, k svornosti a sjednocení čili k novému zjitření slaužící. Apoštol zajisté z ducha Kr[istova]

mluvě, snášeti se velí. Kol. 3, 13. a následovati toho, což by slaužilo ku pokoji a *k vzdělání vespolek*. Řím. 14, 19. Ale M. M. na to jde, aby jedna strana vzdělána, druhá utlačena byla; což tak zřetedlné jest z jeho spisu, jako slunce když jasně svítí. Chce zajisté, aby se všickni Čechové k Augšpurské konfessí přihlašovali svých odložíc, zvláště pak zejména Jednota Bratrská, ostatkové starých Čechů, jakž je nazývá.

Důvodové, kteréž k tomu vede, takto jdau:

I.

Jeden Bůh, jedna víra, jeden křest, jedno učení v církvi křesťanské spasitedlné jest ꝛc. To jmenovitě (9), **kteréž z čistého slova Božího vzaté a v České konfessí obsažené jest a srovnává se ve všem zcela a zauplna jakož se všemi po světě rozprostřenými křesťany, tak obzvláštně s konfessí Augšpurskau** ꝛc. **Kterauž jakož sama domácí někdy Jednota bratrská (ostatkové starých Čechů) i jiní postranní (NB) za spasitedlnau vyznali, tak i přespolní kurfiřštové a knížata říše přímluvami svými slavné paměti císaři Rudolfovi schválili.**

Jedna jen víra spasitedlná, ale která?

Odpověd. 1. Dobrý klade grunt M. Samuel, jen aby na něj dobře stavěl. Víme, a Pánu Bohu chvála, že víme, že jeden jest Bůh, jedna víra, jeden křest, jedno učení spasitedlné, jmenovitě učení písem svatých jakožto samého Boha řeči, jimiž k slávě své a spasení našemu všecka spasitedlná tajemství vyjeviti nám ráčil. Kterýchž písem summa obsažena jest také v konfessí České. Přihlásila se k tomu jedinému, samospasitedlnému Božímu učení Jednota naše dříve, nežli Augšpurská a Česká konfessí na světě byly; přiznává i nyní a přiznávati míní za pomoci Boží stále bez proměny až do konce. Nedá Bůh, věříme milosti jeho, aby kdo čeho jiného dočekati měl.

Nerozvážlivé konfessí České vychvalování.

2. Co však tu kněz Samuel praví, že se učení konfessí České srovnává se všemi po světě rozprostřenými křesťany **zcela a zauplna,** tomu my nerozumíme. Nebo se mezi křesťany po světě rozprostřenými počítají všickni jménem Kristovým přiodění, jakékoli bludy a kacířství držící, papeženci, Řekové, Armeniáni, Ariáni, Nestoriáni, Eutychiáni, Mauřenínové.[5]) (jenž jako odpolu židé jsau, obřezují se i křtí a křest každého roku opětují, neděle i soboty světí, masa (10) svinského nejedí ꝛc) a jiní. Jakž pak to bude? Všickni tito knězi Samuelovi zcela a zúplna se s konfessí naší Českau srovnávají?

---

[5]) Nestoriáni, pojmenovaní po svém nejpřednějším vůdci Nestoriovi, jenž se stal r. 428 patriarchou Cařihradským, jsou sektou církve východní. Část jejich, Nestoriáni sjednocení, kteří se podrobili papeži r. 1551, nazývají se obyčejně »křesťané chaldejští«, však právě nyní přistoupili částečně ku pravoslaví; Nestoriáni nesjednocení bydlí v Mesopotamii, v Persii a Syrii. — Církev Arménská, Jakobitsko — syrská (Eutychiáni) a Abyssinská (mouřenínská) oddělila se od církve katolické v monofysitských sporech V. stol. Ariány míní se tu polští Antitrinitáři (protitrojičníci) čili Sociniáni.

M. Martinius všudy křtaltů a hluku hledá.

3. Zdá se pak, že M. Samuel na řeč Kristovu pozapomenul: »*Já svědectví nepřijímám od člověka*«, *Jan 5, 34.*, tak pilně tu shledává kommendací České konfessí od jiných a jiných lidí, až i těch slavných kurfiřštů a knížat. Byl by rád přidal krále neb císaře některého, než neměl ho. Ach, tuť by teprv konfessí naší přibylo slávy a vzácnosti! Ale co, M. Samueli, kdyby se s naší konfessí Českau nesrovnávali všickni po světě křesťané, kdyby ji zjevně a výslovně Jednota Bratrská a ti druzí postranní a kurfirstové s knížaty nebyli schválili, nebyla by ona vnitřní svau pravdau, kterauž z Boha a na věky neproměnného jeho slova béře, vám i nám dosti schválená? Tak se nám, hle vždycky pompy světa a zevnitřních křtaltů a hluků chce, aby království Boží patrně přicházelo, proti osvědčení Kristovu. Luk. 6, 17. 20.

Víra naše není naše, ale Boží.

4. Honosné pak jest slovo, kteréhož tu M. Samuel po třikrát užívá: **„naše víra, naše učení jest to, kteréž sami Bratři i jiní postranní schválili.“** I zdaliž od vás slovo Boží pošlo? zdali k samým vám přišlo? dí k chlubným a sobě se zalibujícím Korintským apoštol, I. Kor. 14, 30. Pokorněji nás mluviti učil příkladem svým Pán, Jan. 7, 16. »*Učení mé* (dí) *není mé, ale toho, kterýž mne poslal.*« Věztež tedy, M. Samueli, že učení v konfessí České obsažené schválili předkové naši ne proto, že vaše jest, jako pochlebujíce vám, jakž se domníváte, ale proto, že je poznali býti učením Božím, kterémuž se i sami poddali i vám jeho přáli.

Co to jest jedna víra?

5. Mezi tím, co pak odtud **(že jeden Bůh a jedna víra jest)** vyvésti chce? Nedokládá nic. Jestliže to, aby kteříž se k jednomu a témuž čistému učení přiznali a přizná (11) vají, ve všem jednostejně smyslili, jednostejně mluvili, jedno srdce a jedna duše byli: dobře, povolujeme tomu i schvalujeme, i aby tak bylo, vinšujeme, jakž výš dotknuto. Nebo k tomu vedli apoštolé mnohými prosbami a osvědčováními, jakž toho v epištolách jejich plno, ale však ne vždycky a ne všudy to viděli, protože mdloba lidská a hlaupost při věcech Božích veliká jest, kteréž Bůh od nás v životě tomto pro příčiny sobě známé (ač napověděltʼ nám něco toho duch Kristů, že to obmýšlí, abychom jedni skrze druhé prubováni, cvičeni, ostřeni byli. I. Kor. 11, 17. 18.) dokonce neodjímá, tak že i z těch, kteříž jediný ten pravý, jistý, neomylný a na věky nepohnutý základ mají (Krista), nevšickni stříbro toliko a zlato na něj stavějí, ale se jim také seno a strniště přiměšuje. I. Kor. 3, 11.[6]) Může tedy býti jeden Bůh, jedna víra, jeden křest, i kdež se nějaké v něčem rozdílnosti nacházejí, a ne všickni jedné té své víře jednostejně rozumějí. Apoštolský zajisté Canon jest: *K čemu sme již přišli, v tom při jednostejném zůstávejme pravidle a jednostejně smyslme. Pakli kdo v čem jinak smyslí, i to zjeví B[ůh].* Fil. 3, 15. 16. Proto se to připomíná, že M. Samuel přes celý tento spis na to tře, aby všickni Čechové tak rozuměli konfessí České jako on, ve všech punktích, jinak odpadlců a kacířů spílá; ješto ne ta jest vůle Boží, ale abychom u víře mdlé přijímali, ne k hádkám o otázkách. Řím. 14, 1.

---

[6]) Určitěji v epišt. I. sv. Pavla ke Kor. 3, 11 15.

II.

Oddělení (prý) **některých předků** (míní Bratrské) **od římské, jako i od české staré strany ne proto se stalo, aby se i od jiných evangelicských církví oddělovati měli, ale raději s nimi sjednocovati mohli.**

Odp. Paušti M. Samuel, že předkové naši oddělení (12) svého od strany římské i české (jakž tehdáž slaula) hodné příčiny měli, jen (prý) že se to oddělení nestalo a státi nemělo úmyslem tím, aby vždycky trvalo, než dotud toliko, dokudž by se jiné také církve neobnovily v čistém evangelium. Přijímáme obé to, jmenovitě, že oddělivše se předkové naši od církve zavedené z potřeby spasení, neučinili sekty, a kdyby se od obnovených bez potřeby dělili, že by sektu dělali. Sekta zajisté aneb roztržka v církvi jest, když se kdo (jeden neb více jich) od církve v učení čistém a řádu dobrém náležitě stojící pro nějaké své postranní smysly aneb z vášně a nenávisti k osobám neb řádům dobrým od společnosti církve trhá a postranní sobě rotu zaráží. Ale když kdo znamenaje z osvícení Božího, že církev skrze představených nedbánlivost od učení čistého a řádů Bohem nařízených se odnesla, a že skrze to duší lidských spasení nebezpečenství trpí, jiným to oznamuje, napomíná, k napravení z Božího slova cestu ukazuje, avšak slyšení nemá: nýbrž kteří by napraviti měli, ti se zatvrzují, i shromáždění po nich postupuje: tu že se ten, komuž B[ůh] světla svého podal, odděliti s dobrým svědomím může, nýbrž má a povinen jest, nechce-li Bohu a svědomí svému i lidskému spasení (vždy některých) vinen býti. O tom v písmě svatém i poručení i příklady máme. »*Vyjděte z Babylona, lide můj*«, dí Bůh, »*abyšte neobcovali hříchům jeho*«. *Zjev. 13, 4. Jt.* »*Léčili sme Babylon, avšak není uléčen, opustme jej*«. *Jer. 51, 9.* Tak Kristus přes tři léta lidu židovskému zašlost jejich od zákona, bludy a hříchy osvědčovav, a ku pokání a víře napomínav, když platno nebylo, řekl: »*Aj, zanechávát se vám dům váš pustý!*« *Mat. 23, 38.* Tak sv. Petr věřících napomínal, *aby se oddělili od pokolení toho zlého. Skut. 2, 40.* A sv. Pavel v Efezu tři měsíce pořád v obecní škole učil, ale když (13) se někteří zatvrdili a nepovolovali, zle mluvíce o cestě Boží před množstvím, on odstaupiv od nich, *oddělil učedlníky a obzvláštní shromáždění držel.* Skut. 19, 8. 9. A skrze takovéť odstupování a oddělování zrostli sborové apoštolští. Podobně se dálo, když církev křesťanská skrze Antikrista v bludy veliké zavedená byla, že svědkové pravdy, kteréž sobě Bůh v jiných a jiných krajinách vzbuzoval, vystupujíce z písem svatých zavedení ukazovali a napravení žádali. Ale když biskupové a přední radau Boží sami proti sobě pohrdali, oni učedlníky pravdy oddělovali, aby s nimi tiše a pobožně podlé vyjevené pravdy Bohu slaužili. Tak Valdenští v Frankrejchu učinili, tak M. Jan Hus v Čechách, tak D. Luter v Němcích a jiní jinde.

Co jest sekta a sekty dělání?

I naši tedy předkové, když z osvícení Božího zavedení poznali, při straně i římské pod jednau i české pod obojí (kteráž Husovy pře víc horlivě než uměle mečem tělesným do dvadcíti let obhajovavši naposledy

Bratří začavše obzvláštní Jednotu sekty neučinili.

ustala a vymínivši sobě s jinými třmi artikuly toliko kalich, ku poslušenství papežovu se navrátila) horlivostí Boží vedeni jsauce a žádnými pokornými prosbami na M. Rokycanovi, voleném arcibiskupu českém, aby obnovu tu, kteréž že církev potřebuje, vidí, ve jménu Božím začal, dočekati se nemohše (výmluva jeho největší byla, že by na tvrdo bylo skočiti) učinili sami, k čemu je živé svědomí a horlivá k čistým Božím poctám žádost vedla, oddělivše se a mezi sebau řád kněžstva i lidu vyzdvihše, obzvláštní Jednotau neb částkau církve učiněni jsau. A to učinili ne jiným úmyslem, než tím, kterýž tu M. Samuel sám klade, aby oddělíce se od bludných, s jinými obnovenými církvemi sjednocovati se mohli; což všecka postupování předků našich (jako i naše až do těchto časů) ukazují.

Důvodové toho. Nikdy zajisté jiných nepotupovali ani jim stranili, kdekoli v čistotě učení Božího obnovu cítili (14) aneb se jí nadáli. Nebo netoliko M. Rokycanovi a jeho kněžím, jako i samému králi Jiřímu a Vladislavovi i jinde, kde potřebí bylo, předsevzetí svého apologie činili a za dlauhý čas (okolo 17 let) [7]) kněžími jejich se řídili, ale také k Valdenským (kteříž pro pravdu Boží z Frankrejchu vyhnáni byvše na díle se byli při pomezí rakauském a moravském usadili) poslavše a od nich schválení předsevzetí svého i potvrzení kněží a biskupů svých přijavše, s nimi o spojení se v jeden lid jednati začali léta 1467. Ale nežli ta věc k zavřetí přišla a našich poslové k nim se navrátili, onino vyšpehováni a rozptýleni byli, a Štefan, biskup jejich, u Vídně spálen, ostatkové pak lidu toho z Rakaus a potom i z Mark do Čech a Moravy se přestěhovavše, k našim se připojili, takže nepřišlo k žádnému s Valdenskými spojení. Bylo však zatím toto učiněno od předků našich, že předce žádost majíce s jinými pravými křesťany v jednotu svatau vjíti, posílali do těch i jiných zemí k vyšetření spůsobů jiných a jiných církví: nenalezše však žádné od podešlých bludů a pověr očistěné církve (kromě v Italii sem tam se kryjících Valdenských), zůstali v své začaté jednotě, a Bůh dílu svému žehnal, že přibývalo k spolku přidržejících se čisté Boží pravdy nemálo lidu i panstva. Že pak s tím se vším jinými jednotami nepohrdali, vidí se to z zápisu synodního léta 1486, kterýž slovo od slova takto zní: [8])

»*Byl li by nalezen kněz, kterýž by zdravé učení měl a ctnostný byl, v cizí jednotě, odporné pravdě, mají věrní tomu velmi rádi býti, nebo takové Bůh pro něco dobrého posílá. Avšak nemají k němu přistaupiti ani od něho služebností požívati, protože v té nebezpečné jednotě jest, od níž se odstaupení spravedlivě stalo, totiž pro škodlivé smíšení a nakva*(15)*šení. Druhé, že by po smrti jeho neměli jiného pastýře. Třetí, že on nemá nad sebau pomoci a řádu,*

---

[7]) Dle těchto slov Komenský klade první počátky Jednoty bratrské do r. 1450, poněvadž k volbě a posvěcení prvních kněží přistoupili r. 1467. Určitější zdá se býti r. 1453—4. Viz Goll, Jednota bratrská v XV. stol.. ČČM. 1884, str. 43.

[8]) Tento výnos synody podán i v Dekretech Jednoty bratrské, str. 31—32, ovšem bez vročení (1486) a na počátku poněkud zkomolen. Mimo to vložena tam v text pozdější poznámka o událostech z r. 1575 a 1609.

jenž jest jedněch druhým předložení v pravdě Páně a v ní tovaryšství církve, sjednocení ducha i těla vnitř i zevnitř. Čtvrté, že věrní mají dostatečnost doma zdaru milosti Boží, mimo což jim jiného hledati není potřebí. Pakli by mnozí byli takoví kněží, původ a řád mající i lid, a smyslem zdravým v slovu i skutku by slaužili, žádný z posluchačů, dokudž Jednota v pravdě jest, nemá přistaupati k tomu ani také toho potupovati když to v pravdě jest začato i děje se. Ale starší mají péči vésti, mohau li v přátelství neb v jednotu s nimi vjíti. Nebo všecky věci v církvi mají se díti poctivě a řádně, I. Kor. 14. Pakli jsau dostatečnější, zvláště při nejpilnějších věcech, na čemž jednota služebného shromáždění záleží, a správcové to poznají jistě, že stálé a zkušené jest, mají i dlužni jsau s lidem se poddati a poslušenství podniknauti. Pakli jsau nedostatečnější v tom, v čemž pravdu mají, nemají haněni a potupováni býti; a jestli ta pravda (při nich) tak veliká, jenž by grunt církve dostatečně nesla, nemají zhrzíni býti, ale když by s tím byly překážky, oněm nevědomé, těmto známé, pro něž by zkáza pravdy potřebné k spasení přišla, nemají k nim přistupovati, ale ku poznání jim laskavě slaužiti. Také žádné shromáždění obzvláštní, jakkoli veliké bylo by strany počtu lidí, (16) není obecné, totiž zavírající všechen počet věrných ani strany spasenců, aby kromě nich neměl Bůh nikdež jinde žádného spasence; než sama víra obecná křesťanská v pravdě Bohem zřízeného spasení, kdekoli ta jest v pravdě své po všem jménu křestanském, činí církev sv. obecnau, kromě níž není spasení.« NB.

Až potud úsudek a zápis našich starých předků, let 31 před D. Lutera povstáním učiněný. Z něhož patrné:

1. Že předkové naši sebe jen církví nedělali, ale se toliko za jednu církve částku aneb jednotu měli.

2. Že jinými jednotami nepohrzeli, nýbrž i jim také jména církve a naděje spasení nechávali, kdekoli se pravdy víry křesťanské ostříhá; což Božímu saudu poraučeli.

3. Že naději měli a jako duchem prorockým předpovídali o povstání jiných ještě křesťanských jednot k čistotě učení Boží a řádu, jakž se potom z milosrdenství Božího stalo.

4. Že uvažovali, co by činiti bylo, když by je Pán Bůh vzbudil, jmenovitě aby starší Jednoty této péči vedli, jak by s nimi v přátelství aneb i v jednotu vjíti mohli, a to tak, byli-li by ti druzí dostatečnější v učení a řádu Božím, aby bez výminky k nim přistaupili a témuž učení a řádu se poddali i s lidem svým. Pakli by při oněch škodlivé nedostatky v těch věcech, na nichž pravá jednota církve záleží, znamenali, aby k nim nepřistupovali, ale jim prvé ku poznání týchž nedostatků laskavě slaužili. Kterýž úmysl že právě křesťanský, žádným sektářstvím nepáchnaucí byl a jest, každý pobožný viděti můž. Potřebí toliko rozvážiti, co to jest, na čemž oni pravau jednotu církve zakládali, jmenovitě ne nějaká od lidí vymyšlená smyslů neb ceremonií a řádu obzvlášnost, ale to samo, na čemž sám jediný (17) všech spasitel Ježíš Kristus církve své jednotu založil a vyhlásil v oné své vraucí modlitbě, Jan 17, *totiž aby všickni věřící jedno byli: 1. v pravdě*

Jednota církve na čem záleží?

učení Božího, v. 17; 2. v pravdě posvěceni svého, v. 19; 3. v pravdě naděje a očekávání života věku budaucího, v. 23. 24., to jest, aby všickni jednomyslně věřili, co Bůh věřiti káže, činili, co činiti poraučí, a v naději očekávali toho, co zaslíbil, napomáhajíce v tom jedni druhým k opravdovosti slovem, příkladem i kázní. Nebo to jest býti jedno srdce a jedna duše, jakž o apoštolské první církvi zapsáno Skut. 4, 32., jmenovitě aby všecken věřící lid i služebníci i sborové jedni druhým k jednomyslnému ostříhání v učení Božím čistoty, v životu pobožnosti a v obojím tom řádu a poslušenství zavázáni byli: a tak o sobě vědauce, na sebe pozor dávajíce, vespolek se milujíce a vedlé potřeby poučujíce, potěšujíce, napomínajíce a všelijak retujíce, skrze to zámutky a pohoršení předcházeli a naproti tomu všecko dobré při sobě vespolek vzdělávali. Čemuž poněvadž nedostatkové lidští (t. vášně a náruživosti) často překážku činí, přivzata musí býti na pomoc a nařízena jest od Krista kázeň svatá, aby skrze ni neživí probuzováni, neopravdoví ku povinnostem dohánini, převrácenci pak (aby se církve tělo jako kvasem těsto nenakazilo) ven vymítáni byli; summau aby nebylo v Kristově církvi tak, jak bylo v lidu Izraelském, když nebylo krále, že činil každý, co se mu vidělo, Judic. 21, 25. a jakž se podnes děje, kde není řádu, že každý posluchač jest svým knězem a každý kněz svým biskupem, dělaje každý, co a jak chce; ale aby všickni, od nejvyšších do nejnižších, svázáni byli svatým Kristovým zákonem a náležitým jedni na druhé pozorem k zachování jednoty ducha. (18) Takové nařízení Pán učedlníkům svým vydal, takový oni řád ve všech sbořích, kteréž zakládali, vyzdvihovali. (Viz obzvláštně k Efez. 4, 1. 2. 3. 4. 5. 6.) Tak v prvotní církvi všudy bylo. Ale že potom tajemství nepravosti podešlo, povstaly skrze pýchu kněžskau a biskupskau roztržky veliké, až Antikrist opanoval a pod svau tyranskau moc uvedl všecko. Proti němuž když Bůh vzbudil Wikleffa, Husa, Lutera a jiné, ti proti bludům více nežli neřádům bojujíce, na vyzdvižení a obnovení padlých řádů ne tak pamatovali, jakž o Luterovi a pomocnících jeho, v německé říši církev reformujících, výslovně píše Johan. Saubertus, Nyrnberský kazatel, v knize teď

Řád a kázeň jest svazek církve.

přede třmi léty[9]) vydané, „**Evangelischer Kirchen Zuchtbüchlein,**" lib. I. Cap. XI. Ale předkům našim Bůh z milosti své na to trefiti dal, aby netoliko čistotu v učení obnovili, ale i k zdržení pobožnosti *řád a kázeň* mezi sebau vyzdvihli. *A to nazývali a nazýváme pravdau jednoty křesťanské*, protože bez takového svazku jednoty pravé ostříhati se nemůže. Kdekoli tedy taková pravda jednoty neb jednomyslnosti místo míti může, všudy a se všemi ji ostříhati žádostivi byli a jsme, jakž se z dalších věcí ukáže.

---

[9]) Určitěji bylo by: »Před dvěma léty« neboť r. 1633 vydán spis »Zuchtbüchlein der evangelischen Kirche,« jak ostatek níže (na str. 101) Kom. výslovně podotýká. Johann Saubert rar. se r. 1592 v Altorfě, od r. 1628 byl farářem u sv. Sebalda v Norimberce a zemřel tam r. 1646. Spener, zakladatel pietismu, jmenuje tu knihu »nedosti posud vychválenou« (Pia desideria 94: »nie genug gepriesenes«) O Saubertovi Grünberg Phil. Jak. Spener, Göttingen 1893, I, 114.

III. IV. V. a VI.

Třetí, čtvrtý, pátý a šestý důvod v jedno se sbíhají, **totiž že Bratří, Husovi potomci jsauce, k Luterovi a Luteránům před těmito časy rádi se vinuli, protož ještě mají a povinni jsau. Nebo že**

1. v jedné staré předmluvě *Husa prorokem, Lutera apoštolem nazývají;*

2. k Luterovi posílali a chodili, konfessí svau jemu k (19) saudu podali, k jeho napomenutí křest a některé jiné věci napravili a artikul o večeři Páně tak vysvětlili, že napsal: **„Vyznati musím, že mi dosti učiněno"**, a tak (prý) skrze to s Luterem bratrství učinili;

3. po smrti Luterově též se k Wittemberské akademii utíkali a přátelství i bratrství s evangelíky obnovili;

4. svědectví Luterova, Melanchtonova a jiných theologů Wittemberských sobě mnoho vážili a vždycky při konfessí své tisknauti dali.

Odp. Všecko pravda, že jak prvé upřímně jednomyslnosti s jinými církvemi hledali, (o čemž při důvodu 2. oznámeno) tak i tu; ale že k tomu dokonale nepřišlo, toho příčina byla ta nešťastná, hned v počátku mezi evangelicskými církvemi v říši vzniklá a posavad nešťastně trvající (pro rozdílný o svátostech smysl) roztržka. O čemž z historii něco kratičce, pravdivě však, připomeneme. **Bratří s evangelíky jednoty hledají.**

D. Luter začal proti papežským bludům disputovati 1517 léta, 31. Oct., ale tak, že celá tři léta toliko mezi učenými v školách to trvalo. Až léta 1520 vyrozuměv Luter vydané proti sobě od papeže kladbě, oblekl se dokonale v zbroj Boží a svolav 10. Decemb. všecku akademii Wittemberskau, jakož ten proti sobě dekret papežský, tak i knihu práv duchovních (Ius pontificium) zjevně spálil, a na ráno v církvi horlivé kázání učiniv, papeže Antikristem vyhlašovati, a kdo spasen býti chce, aby se papeže vystříhali, napomínati začal, vydav hned za tím vůbec příčiny, proč to učinil. Což teprva opravdovým, odevřeným již a veřejným reformací v říši začátkem bylo.

Toho pověst když se rozcházela a došla také předků našich, nezanedbali jakož těšiti se z toho Božího díla a prospěchu jemu žádati, tak i hledati svaté v učení Božím jednomy (20) slnosti.[10]) Protož hned 1523 roku (když i Pražanům o obnovení kněžstva již byl psal, však nadarmo: v Jednotě pak tehdáž předním starším byl B. Lukáš Pražský, bakalář s nejedněmi pobožnými Nikodemity[11]) v akademii Pražské srozumění mající, jakž listové pozůstávající ukazují), poselství k Luterovi vypravivše dva kněží své (Jana Roha Domaželicského a Michala Weisa), žádali plněji vyrozuměti věcem jeho, jako i on zase našim. I napsal D. Luter Bratřím přátelsky, laskavě a odevřeně veliké svědectví tomu, co dobrého z milosti Boží při **Poselství bratrské k Luterovi.**

[10]) K tomu, co následuje, viz Čihula, Poměr Jednoty Bratří českých k Martinovi Lutherovi. V Praze, 1897 (Věstník král. č. spol. nauk.)

[11]) Nikodemity nazýváni vůbec tajní přívrženci nějaké církve křesťanské dle evang. sv. Jana, 3, 1: »Byl pak člověk z fariseů, jménem Nikodém, kníže židovské, ten přišel k Ježíšovi v noci«.

nich viděl, dávaje, a zase, co za nedostatky znamenal, netaje. Chválil to, že v hlavních kusích křesťanské víry, bez nichž nelze spasenu býti, čistau víru mají, a mimo to velice obliboval řád a kázeň a jdaucí odtud při správcích i lidu života přesnost a tiché, křesťanské obcování (jakž sme o tom některá slova z téhož listu vzatá k knížce Řádu Jednoty připojili); nedostatky pak ukazoval, a aby je napravili, žádal tyto:

Co Luter Bratřím za nedostatky ukazoval.

1. O svátosti večeře Páně aby světleji mluvili;

2. křest aby dávali dítkám ne v naději budaucí, ale již přítomné (kterauž Duch sv. v srdcích jejich koná) víry;

3. o víře zřetedlněji aby psali, aby se nezdálo, že příliš mnoho skutkům dobrým připisují;

4. od sedmi svátostí aby pustili;

5. kněžím svým manželství svobodnějšího nechali;

6. na umění jazyků se vydávali — doloživ při tom: »Prosil sem vyslaných vašich, jestliže by více kusů bylo, v nichž byšte vy s námi zároveň nedrželi, *aby se o to vaši proti nám nepřátelsky nezasazovali, ani my proti vám, ale bratrsky vespolek jedna strana druhé se zpravila, zda bychom v jednostejný smysl přijíti mohli* 2c.«

Psaní toto dal hned Luter německy tisknauti (a nachází (21) se Tomo Ien. 2, fol. 220), jako i Bratří česky téhož léta 1523 i s odpovědí na to danau a odeslanau. V kteréž odpovědi děkují jemu za laskavá napomenutí, vysvětlují plněji smysl svůj při všech těch věcech i zase oznamují, čeho se při něm a učení jeho bojí, jmenovitě:

A Bratří zase Luterovi.

1. O svátosti večeře Páně že hrubě hmotně smýšleti se zdá;

2. o víře nebezpečně mluviti začíná, tak jí samé bez skutků všecko dílo spasení připisujíc, že lidé snadně toho k svobodě těla užiti budau moci. Slova jejich mezi jinými tato jsau: »*I to nám divno, že skutků spravedlnosti z víry činiti pilnosti nevedete, než toliko o víru [ó by o tu, o níž sme svrchu dotkli] ale o tu, jíž my se obáváme, stojíte, z níž hříchů odpuštění snadně svědčíte bez kázně a pokání z hříchů. Tyť jsau věci u nás [ač nemýlíme-li se] při vás v bázni veliké, abyšte skrze ně, nechtíc tomu, zavedeni nebyli a v roztržky mnohé nepřišli. A tyť věci k žádosti vaší vám z milosti oznamujem, odměnnau lásku vám ukazujíce a vás proto nepotupujíce ani kaceřujíce* 2c.«

Naposledy, strany jazyků a svobodných umění (podlé tehdejší sprostnosti své odpovídajíce) osvědčují se, že volí pravdy křesťanství ostříhati, nežli skrze literního vysokého umění chtivost z prostnosti své se vyvésti, vědauce dobře, jak skrze takové zevnitřní umění a přílišné jedněch nad druhé mudrování mnoho škody církvi Satan učinil. Až i dokládají: »*Nám se vidí, odpustte, práce vaše* (t. kterauž na umění jazyků a filosofie vynakládáte) *ausilná býti a meškavá a strach i škodlivá a že některým ne dobře poslauží.*« *Item níž:* »*Sebe i jiné tak mnoho zavésti (22) můžte v nynějším světle vašem, jako k pravdě poslaužiti. A budete-li živi, to potom skutečně seznáte, že, což se vám nyní zdá světlo hojné, a podlé toho [písma] vykládáte,*

že mnoho z toho bude vám nedostatkem. A také nikdy sebe a jiných k jednomyslnosti a stálosti nepřivedete, roztržku nepotřebnau u výkladech učiníte a strach, byšte roty Saduceů neposilovali, jenž hledí písma kaziti rozličnými výklady.« Naposledy dějí: »*Pokorně žádáme lásky vaší, přijměte odepsáni naše toto* ꝛc, *nebo ne tak píšeme jako neústupní pravdě dostatečněji přisluhované, ale jako stálí v pravdě známé, do lepší zprávy.*« NB.

Z čehož každý rozumný snadně vidí, že úmysl předků našich nebyl různiti se, poněvadž sjednomyslnění hledali; že pak pojednau hned na tu v nově se teprva v Němcích vyskytující reformací slepě nepřipadli a svých již zkušených věcí pro nové ještě nezkušené neodvrhli, kdo pobožný za zlé míti může? Sám v pravdě Luter nikdy se na tom nehoršil ani toho nikdy, aby se k němu tak bez výminek (jakž M. Samuel chce a kolikrát to opakuje) připojili, nežádal, ale o srovnání se toliko a vyrozumění sobě činiti bylo. Nebo kdyby se v věcech srovnali (v smyslu a řádu), sám rozum ukazuje, že by cele jedno byli. A byla by jednota pravá, grunt mající, a ne povrchní leda bylo, jakéž se nyní hledá.

Roztržky v Němcích mezi evangeliky.

Ale ó kdyby nebyli předkové naši tak pravdiví proroci učiněni! Báli se při Luterovi a jeho reformací čehosi, aniž před ním toho tajili: jmenovitě že z toho díla, tak jakž se začínalo, roztržky půjdau, poněvadž o obnovu učení toliko pracovali, toho, což vlastně svazkem církve jest, řádu a kázně, zanedbávajíce a odkládajíce. Nebo aj, stalo se; (23) hned brzy začal se mezi ním a Karlštadiem a z toho mezi Saskými a Švejcarskými církvemi veřejně o večeři Páně boj, a zatím jiní a jiní při jiných a jiných artikulích rozdílní smyslové se vyskýtali, a naplněna jest německá země hádkami a sektami i za Lutera i po smrti jeho, tak že se nadělalo Luteránů, Cvingliánů, Kalviniánů, Filippistů, Flakciánů, Osiandristů, Antinomů,[12]) Novokřtěnců ꝛc. Jakož pak hned 1526 léta Luter psaním do Cvinglia se dal, a Cvinglius zase do Lutera, a tu se rozhořel oheň ten žalostný, přehroznau zhaubu evangelickým církvím posavad nesaucí.

Bratří mají o smysl při svátostech s Cvingliány půtku.

Naši tedy co činiti měli? tiše Pánu Bohu slaužíce smutně se na onyno nevčas proti sobě válčící dívali, konce čekajíce a Pánu Bohu se za ně modlíce. Nebyli však doma také bez bojů: z částky pro zlost papeženců a kališných (když se převrácenec Cahera,[13]) lstivě se na administratorství

---

[12]) Zwingliho učení o eucharistii později vůbec zatlačeno učením Kalvinovým čili »reformovaným«, kteréž se téměř shoduje s učením táborským (Biskupcovým) a starobratrským, jen že toto theologicky není tak určitě vyjádřeno. Filippisté, přívrženci Filippa Melanchthona, klonili se zvláště v učení o eucharistii více k reformovaným než k Lutheránům, kdežto Flaciané, přívrženci učeného Flacia (vl. Vlasiće) Illyrica, názorů Lutherových se přidržovali s největší přesností a jednostranností. Osiandristé, přívrženci Ondřeje Osiandra, professora v Královci (žil 1498—1552), tvrdili, že ospravedlnění nesluší pokládati za soudcovské dílo Boží, ale za sdělení vniterné spravedlnosti, vycházející z mystického spojení s Kristem. Spory antinomistické druží se ku jménu Jana Agrikoly (1494—1566), jenž zamítal kázání v Novém zákoně, protože dobré činění vycházeti musí samo sebou z dobrého smýšlení, t. j. z víry.

[13]) O Caherovi viz Jirečkovu Rukovět I, 119.

vetřev na to vydal, aby Luterány a Bratří tříbil, vypovídal, páliti dal), z částky skrze nepokojné doma lidi. Nebo se byl do Čech dostal a k Jednotě přivinul Němec nějaký, Hanuš Čížek, Švejcar, kterýž smysl Cvingliův o holém znamení v svátosti vtrušoval a některé po sobě potáhl, kteříž to jistiti směli, že ten smysl od Táborů vzatý hned od počátku v Jednotě byl. Proti čemuž starší Jednoty tuze bojovali, a B. Lukáš ze všech sněmů Jednoty, na kterých kdy o tom artikuli co usuzováno bylo, výtah učiniv, faleš toho ukázal. Trvalo to listy a spisy proti sobě válčení dvě létě (1525 a 1526) pořád, až i neustupný Čížek z Jednoty vyobcován byl.[14])

Apologia Bratrská v řiši od rozdílných stran rozdílně vykládána.

Stalo se pak léta 1532., že Bratří na žádost osvíceného knížete Krnovského, Jiřího, markraběte Brandeburského, knížku počet činící z víry a náboženství, řádů a ceremonií svých sepsali, kteráž hned do němčiny přeložena a na dvau místech vytištěna byla, v Cyrychu (kamž první nezkorigovaný exemplář od kohos donešen byl), druhý zkorrigovaný v Wittember (24) ku.[15])

Štraspurských teologů k Bratřím psaní.

A když obojího tlačení exemplářové do rukau přišli kazatelům Štraspurským (Bucerovi, Musculovi, Capitovi, kteříž evangelium kážíce ani s Luterem ani s Cvingliem nestáli, ale prostřední cesty se držíce roztržkám vyhýbali),[16]) učinili Bratřím psaní oznamujíce, jak se zradovali nad tau knížkau, za to majíce, že řízením Božím v ten zjitřený čas vyšla, když o přesvaté těla a krve Páně tajemství tak rozlíceně proti sobě ti, kteříž se z jedné strany Luteráni, z druhé Cvingliáni jmenují, bojují, ne bez znamenitého pohoršení. Kterýžto boj (dokládají) aby z prostředku vyňat býti mohl, mnozí dobří lidé s pláčem žádají, a *tomu zdá se, že by vaše pobožná knížka velmi napomoci mohla, kdyby i sama od těch svárlivých stran již rozsápána nebyla.* Nebo Cyrychští (prý) ji před rokem jako své straně slaužící vydali, kterauž jakž sme spatřili, hned sme oblíbili. Roku pak tohoto tuž knížku Luter

---

[14]) Poněvadž Čížek, jenž zároveň s Michalem Weissem z Vratislavě k Bratřím se utekl, výslovně nazýván jest Němcem, jmenoval se původně »Zeisig«. Jest bezpochyby překladatelem spisu: »Ein Sendbrief der Brüder aus Böhmen . . . an den grossmächtigen Herrn Herrn Ludwig, ungarischen und böhmischen König, gesandt im Jahre 1525. Verdolmetschet vom böhmischen ins deutsche durch Johannem Zeyzink«. Proti němu vydali Bratří: »Spis proti v nově povstalým odporům, že by svátost těla a krve Páně znamením toliko a nepravdou byla. 1526«. Přidal se potom k Habrovanským a posléze, když se rozešel i s nimi, k Novokřtěncům na Moravě. Tu pak byl s dvěma jinými Novokřtěnci dne 10. dubna 1528 v Brně upálen. — Viz »Odpověd a zpráva Bratří starších té Jednoty, kterúž z omylu Pikhardstvím nazývají, na třetí spis, kterýž vydán proti nim od starších Lilečských neb Habrovanských« (1533) str. 252 a 286. Beck, Geschichtsbücher der Wiedertäufer. Wien 1883, str. 65, pozn. 1.

[15]) Vydání Curyšské: »Rechenschaft des Glaubens, der Dienst und Ceremonien der Brüder in Behmen und Mehrern« (v malé 8° bez m. a r.). — Vydání Wittenberské: . . . »welche von etlichen Pickarten und von etlichen Waldenser genannt werden. Samt einer nützlichen Vorrede Doct. Mart. Luther« Wittemberg MDXXXIII.

[16]) List tento není sestaven od theologů Štrassburských, ale Augsburských. Okolnost, že Wolfg. Musculus, jenž sám jediný list podepsal (žil r. 1531—1548 v Augsburce) velmi se blížil názorům Štrassburských theologů Bucera, Capitona a j., svedla snad Komenského k tomu omylu.

znovu vydal, daleko jinau a kterauž za pravau a vlastní vaši vyhlašuje. Sama tedy věc ukazuje, co by lásce vaší povinného bylo: jmenovitě způsobiti to, aby ta knížka vaše skrze samy vás nám vydána byla k tištění. *O kteréž jistě smyslíme, že bez velikého užitku církvi, zvláště naší, nebude*. Nechažť tedy na vás to obdrží křesťanská láska, bratří nám nejmilejší, aneb aspoň vždy nám odpíšete, která strana vašemu psaní křivdu činiti směla ec. Datum 1533, měs. července.«[17]) I přiznali se Bratří k Wittemberské edicí a ji sami znovu přehlédnauce tamtéž znovu tisknauti dali léta 1538.

Mezitím[18]) když po České a Moravské zemi vůbec již větší a větší hlasové o Luteráních šli, a jedni je ve všem oblibovali, jiní ve všem haněli a za novau škodlivau sektu vyhlašovali, jiní opět učení jejich a spisy chválili, ale je (25) tím, že obcování rozpustilého jsau, hyzdili, nejedni také je Bratřím a řádu jejich velmi odporné býti pravili: i dána byla příčina Bratřím (bylo v létu 1535) některé z sebe do krajin německých vypraviti, aby způsob Luteránských, ano i Cvingliánských církví spatřili a na všecko se gruntovně vyptali mužů předních, k nimž jim listy dali. I šli nejprv do Wittemberka opět, kdež plné čtyry neděle byvše, s D. Luterem a Fil. Melanchtonem mnohá rozmlauvání o všech věcech měli, jakž poznamenání toho posavad v rukau jest. Mezi jinými věcmi také o řádu a kázni v církvi, kdež D. Luter i toto řekl: »*Máte vy již řády způsobně nařízené, neopauštějtež jich. Než ját sem je bořiti musel z mnohých příčin a nemohl sem pro p. papeže a lidském sobě na jeho ustanoveních zakládání jinak, než abych kápi kápě říkal. Však rád bych zase nějaký dobrý řád uvedl. Nebo nejsem na tom i s jinými, abychom církev roztrhali, ale shromáždili. Povězte bratřím, ať oni svého řádu neopauštějí.*«

Bratrské opět k D. Luterovi poselství.

D. Luter řád Bratrský schvaluje.

Vyslaní tedy Bratrští vidauce tu jiné věci, než se v Čechách rozhlašovaly, a že netoliko nejsau Jednotě smyslem a úmyslem odporní, alebrž týmž duchem Páně zapojení, milí přátelé (slovy z jejich poznamenání vzatými mluvíme), na tauž cestu pravdy spasitedlné přicházející, na kteréž Bratří z milosti Boží dávno již stali: nevidělo se jim dále jíti, ale se domů navrátiti. A když bylo na rozžehnání, a D. Luter s Fil. Melanchtonem listy jim dávali (kteréž viz při konfessí, jichž datum v neděli třetí po velikonoci léta 1535, *kdež vyznal Dok. Luter, že mu již v artikuli o svátostech dosti učiněno,* jakž i M. Martinius připomíná),[19]) vzkazujíc Luter mnohé žádosti

Též smysl o svátostech.

---

[17]) Tento list stojí na místě prvém mezi listy, obsaženými ve spise Mikul. Slanského: »Listové a jednání Bratří s Luteriány« (Rukop. v Herrnhutské knihovně Jedn. A. B. II. R. I. č. 8). Podepsán jest: »Z Augšpurku Léta 1533 Měs. července Wolfg. Musculus jménem Bratří, kteříž zde Krista káží.« Jednotlivými slovy se poněkud liší od citátu Komenského; patrně byly to dva samostatné překlady latinského originálu. Tento jest otištěn při latinské konfessí z r. 1538, která potom jest uvedena.

[18]) Líčení styků Bratří s Lutherem, jak se tuto podává, jest místy doslovný výtah z vypravování Slanského, otišt. u Gindelyho, Fontes rerum Austriac. 2, XIX, str. 45—54.

[19]) Viz Martinius, XXXV důvodů, pozn. 3.

prospěchu v dobrém, ještě nejed (26) nau opáčil řka: »*Povězte od nás Bratřím, ať se toho dobrého, což jim Pán Bůh z milosti dal, věrně drží a v zřízení svém předce zůstávají.*« Tu mu řečeno bylo, jednau i podruhé, že pro ty řády nám utrhají a že se v nich s jinými nesrovnáváme, nové mnichy a sektáře nám spílají. On zase: »*Nech na to Bratří nic nedbají, musí tak svět blázniti. Však nám zde také neodpauštějí. Kdybyšte vy tam byli tak živi jako my zde, mluvili by o vás jako zde o nás, že ste lidé rozpustilí, svobodní, jedno jísti a píti, bez bázně Boží. A kdybychom my tak živi byli jako vy, mluvili by o nás tak jako o vás. Světu se nic netrefí, musí on vždycky míti, s čím by pohrával. Povězte Bratřím, ať na něj nic nedbají, však on jiného neumí než protiviti se. Nech Bratří při svém stojí předce.*»

K stálosti Bratří napomíná.

S tím se vyslaní mezi své navrátili a jich potěšili.

Bratří konfessí císaři Ferdinandovi podali.

Že pak roku toho mimo jiné časy více se bauřilo kněžstvo kališné a Jednotě náramné protivenství činilo, přinuceni byli páni a rytířstvo z strany Bratrské k J. M. králi Ferdinandovi se utéci. I vyslali s konfessí a supplikací svau z sebe osoby (z pánů p. p. Vilíma Křineckého z Ronova a z rytířstva p. Jindřicha Domausického z Harasova) do Vídně a od J. M. C. za pomocí Božskau, kterýž královské srdce v rukau svých má, odpovědi laskavé dosáhli. Kteráž věc příčinu dala, aby Bratří z jedné strany přízeň Luterovu (jehož učení nejedni z podobojích již se chápati začínali), z druhé strany královské ochrany naději majíce, straně České (kališných, jakž je tak jmenovali) přátelského spojení podávali.

Straně pak pod obojí příčin k sjednocení poskytli.

Zdálo se jim zajisté (slova Historie jsau) za slušné a spravedlivé býti před Bohem i lidmi, aby se k té straně České pod o (27) bojí jakožto bratřím a přátelům svým nejbližším (jenž spolu rodem Čechové, spolu v jedné krajině obyvatelé, i spolu v jeden čas od papeže a církve římské oddělení) přede všemi jinými přívětivě měli a k nim nejraději se přitovaryšili a přivinuli v Božských, duchovních a spasitedlných věcech na tento způsob: aby předně o ty věci, kteréž by na rozdíle a odporu byly, přátelsky s sebau, bez hádek a křiků svárlivých, v duchu tichosti, sprostnosti a upřímnosti křesťanské, ne ve mnoze osob poneјprv, ale v mále pro lepší pokoj a odjetí překážek rokovali, a tak bylo-li by možné (jakož by tím spůsobem pobožným nemožné nebylo), sobě vyrozuměli a se srovnali.

Zdálo se zajisté, že, poněvadž skrze učení Luteriánské aneb raději evangelické nejedni z nich bludům svým vyrozumívati počínali, pokání činiti budau a k Bratřím se přívětivě pro tu Boží pravdu, v níž je státi poznají, ukáží, zvláště spatříce, že Bratří mnoho od nich trpěvše netoliko zlým za zlé se neodplacují, alebrž ještě za nejbližší přátely a bratří sobě je vinšujíce, k nim se vinau a s nimi se přízní i spasitedlného dobrého jim žádají: tomu porozumějíce (dí Historie) že netoliko jimi nepohrdnau, alebrž s ochotností a milostí vděčně v svazek lásky Kristovy s nimi vejdau a v sjednocení pravdy evangelické vstaupí, pokudž nejvíc možné bude. Nadávše se tedy

toho, podávali příčin osobám předním z kněžstva i panstva k takovému pobožnému a křesťanskému rozmlauvání a porovnání.

Ale stalo se proti naději, že onino vším tím podáním pohrdli a v žádné rozmlauvání a podlé písem svatých jednání vydati se nechtěli, nýbrž to k útržce obráceno, že by již rádi Bratří kněžím pod plášť vlezli a cti světa došli 2c. Ale v tom nebyvše přijati.

Když se tedy v té slušné snažnosti Bratřím dařiti nechtělo, museli na to přijíti, že ještě na ten čas vůle Boží k tomu (28) nebyla. Protož zase k Luterovi a Filippovi poslavše, konfessí svau (tu poslední roku toho císaři Ferdinandovi podanau) k saudu jim podali, doloživše v listu i těch slov: Luterovi konfessí svau k saudu podávají.

»*Jestliže v čem jaké poblauzení při nás jest, kdo z pobožných nad slušnost těžce vážiti nám může? pomysle jen, že sami my téměř předešlého času (v němžto Antikristovy temnosti svět jako Egypt byly přikvačily) čistého evangelium, pokudž nám P. Bůh z nebe odměřiti ráčil, přidrželi sme se. Otcové naši jistotně toho sau nejvíce bez přestání žádali (kterážto žádost i v nás jest neustydla ani umenšení vzala), aby Pán Bůh, otec všelikého milosrdenství, ve všech krajinách na všecky strany církev svau obnoviti ráčil, s nimiž bychom jednotu netoliko ducha a víry, ale i řádu (NB.) zachovati mohli. Poněvadž pak nejdobrotivější Pán Bůh vás, kteříž ste někdy nepřátelé čistého evangelium a pro ně také i naši byli, již k tomu S⁰ Ev. dílu za služebníky sobě vyvolil a k tomu postavil, aby skrze vás církev jeho nejprv v říši, potom i v jiných dalekých krajinách obnovena byla: věztež, že se z toho velice radujeme a plešeme, spolu s vámi se těšíce a Bohu, toho všeho jedinému a samému působci, díky činíme, v tom s vámi i jinými křestany pod věrau a koruhvičkau Kristovau rytěřujícími u víře a lásce jedno býti žádáme i o to podlé možnosti naší usilujeme. Ač ďábel Satanáš všelijak se proti tomu staví a převelmi veliké překážky (29) činí, nad čímž jest nám veliká bolest a lkání i o to horlivější k Bohu našemu volání. Abyšte pak ještě lépe a světleji věcem našim vyrozuměli, posíláme vám po těchto již známých vám Bratřích konfessí víry a učení našeho, kterauž pominulého roku páni a rytířstvo naše J. M. K[rálovské] podali. Kterauž když přehlédnete, naději máme, že porozumíte, odcházíme-li kde od gruntu ev[angelia] s[vatého] čili nic. Bylo-li by v ní co, ješto by hojnějšího světla potřebovalo, v moci vaší to pozůstavujem a právo vám pauštíme, abyšte to buď v Předmluvě vaší neb na špaciích spravili* 2c. Dán v Litomyšli v ned. po sv. Marku 1536.« [20])

I přijal opět D. Luter posly i listy s potěšením, a konfessí že již prvé přípis má od jinud poslaný, oznámil. Na ráno pak svolav theology a pomocníky své všecky, poslů našich zavolal, a tu u přítomnosti jich všecko čteno a uvažováno bylo, aniž nalezeno, co by opravovati chtěli, kromě při dvau artikulích, t. *O stavu panicském*, že hrubě chválen byl, a *O ros-* Kteráž schválena kromě dvau artikulů, jenž ponapraveni.

[20]) t. j. dne 10. dubna 1536. List podán u M. Slanského na str. 15ᵇ — 18ᵇ. V jednotlivostech se věty někde liší, a zvláště ke konci Komenský text poněkud zkrátil.

hřešování zlého člověka, když by v čas poslední teprva bázní smrti sevřín jsa, ku pokání se hlásal a rozhřešení žádal; proti čemuž D. Luter tuze mluvil. Což ač mohlo hned skoncováno býti, však se nevidělo čeho měniti bez vědomí těch, jichž konfessí byla. I šli poslové s listy zase domů, a Bratří v konfessí své jednoho artikule pozměkčíc, druhého přiostříc, odeslali ji zase, a vytištěna jest s D. Lutera Předmluvau.

O večeři Páně opět rozmlauvání.

Byla též opět zmínka o smyslu při večeři Páně, kdež se Bratří vysvětlovali, jak o rozdílném bytu Kris'ovu mluví a píší, že jinak jest v nebi, jinak v církvi, jinak v duši (30) věřící, jinak v svátosti, což D. Luter schvaloval. A když přidali, že se o něm u nás roznáší, jako by o té věci jinak smýšlel a v svátosti pokládal bytnost aneb přítomnost tělesnau, hmotnau, smyslům čitedlnau: on odpověděl: »Nesmýšlíme my tak, aniž chceme Kristovi mistři býti, než učedlníci.[21]) My sprostně věříme, že chléb jest tělo Kristovo a víno krev jeho, nic nedbajíc na fysiky a matematiky, kteříž chtějí věděti a změřiti, také-li je božství Kristovo v vlasu neb v ruce[22]) jeho. Nemáme my s nimi nic činiti. Povězte vy Bratřím, ať na ně také nedbají, ale předce jak píší, tak věří.« (Ale tato všecka akta a listy jindy se na světlo dáti mohau, bude-li potřebí; nyní odtud krátce to jen připomenuto buď příčinau Mart. kusého těch věcí dotýkání vždy pro lepší zprávu.)

A tak pravé jest, že Bratří s tím velikým Božím mužem Luterem a s církvemi evangelicskými v říši přátelství a bratrství učinili, a to rádi a upřímně; pravé i to, že když potom někteří v Čechách luteránstvím se honosící nenávistmi svými příčinu dávali, znovu s Wittemberskou akademií přátelství obnovili léta 1573, též že se tím s pobožnými těmi muži konsensem pobožně chlubívali, i ještě.

M. Martinius zlé konsequenci dělá.

Ale co odtud vyvésti sobě troufá M. Martinius, to odtud nejde, jmenovitě:

1. že by tedy Bratří řádu svého měli zanechati a s nimi se smísiti;

2. že by od společnosti a bratrství s jinými evangelicskými církvemi upustíc, jemu a jiným nepokojným k zalíbení proti nim válčiti pomáhati měli.

D. Luter nikdy od Bratří, aby řád svůj opustic k němu přistaupili, nežádal.

Nebo co se tkne prvního, nikdy D. Luter neřekl: »Nechte své konfessí, máte naši Augšpurskau, nechte svého řádu, přijměte náš,« nýbrž schvaloval konfessí naši jako svau a řády naše nad své, jakž z připomenutých výš věcí patrné, jako i z těch Filippových (v psaní k B. Benešovi Bavoryňskému l. 1535) slov: »*Tužší správa a přísněj (31) ší káseň v sbořích vašich jistě mi se líbí. Ó byť i v našich drobet taužcji mohla držána býti.*«[23]) A poznamenali vyslaní naši, že l. 1536 při rozžehnání se s nimi, když zmínka byla,

---

[21]) Fontes 2, XIX, p. 53 dole jestě tuto přidávají: »nemáme my ho učiti, než jeho poslouchati.

[22]) Fontes 2, XIX: »v noze«.

[23]) Fontes 2, XIX, p. 19: »Severius exercitium sive disciplina in ecclesiis vestris profecto non male mihi placet. Utinam in ecclesiis nostris quoque possit paulo severior retineri.«

že v jeden prostě řád obojím se uvésti není snadné ani možné (a bylo to u přítomnosti M. Filippa, D. Justa, D. Pomerana, D. Crucigera a biskupa Gotského) D. Luter řekl: *»Musí to tak býti, buďte vy čeští a my němečtí apoštolé, služte vy tam Kristu, jak se vám příčiny dávají, a my také zde, jakž se nám příčiny dávati budau.«*[24])

Nežádal tedy toho Luter, ani mu na mysl nevstaupilo, čeho M. Martinius a jemu podobní hledají, aby to, co dobrého Pán Bůh v Jednotě Bratrské byl vzdělal, vyprázdněno býti mělo, aniž toho kdy hledal, aby jemu k vůli jiných evangelíků, rozdílný o něčem smysl majících, odříkati se měli. Ačkoli ještě za jeho živobytí s Štraspurskými theology (mezi nimiž i Jan Calvinus Francké na ten čas v tom městě církve správce byl) velikau korrespondencí měli. Nebo poněvadž dobří ti, svornost církve milující a obmýšlející muži prostřední cestau pokoje jíti se snažovali, jakýž i našich úmysl byl, nemohl se než duch duchu ozývati. Ačkoli zajisté smysl Kalvínů o večeři Páně rozdílný byl od Luterova, však proto nebyl Cvingliův, kteréhož se Jednota vždycky odčítala, o holém znamení a památce. Nad to věděli předkové naši, že se vždy lépeji řád, kázeň, tichost a pobožnost křesťanská v církvech Švejcarských a Franckých vzdělává nežli v Němecských, jako i dosavad; i nemohli než libovati to a Pána Boha chváliti a jednotiti se s těmi, s nimiž je duch Boží jednotil. Zvláště když v Němcích po smrti Luterově Illyricus Flaccus[25]) a jiní nepokojní duchové bauřky tropiti a pobožnau tu duši Filippa Melanchtona a ji (32) né mírnější trápiti, hyzditi, kaceřovati začali a skrze to různice, nenávisti, sekty vyzdvihovali: co činiti měli předkové naši nežli vzdychati nad tím a tím pilněji doma jednoty ducha a svazku lásky ostříhati, vně pak s těmi se tím víceji a blížeji pojiti, kde víceji téhož ducha pokoje a lásky, řádu a kázně i pobožnosti křesťanské cítili.

Ani aby jemu k vůli jiných evangelíků vybojovávati pomáhali.

Proč Bratří s církvemi Švejcarskými a Franskými v bratrské lásce stojí?

A tak patrné jest, že předkové naši s D. Luterem a jinými evangelickými církvemi i bratrství učinili i sjednocení potud, pokud je věc sama, t. učení čisté evangelium svatého jednotila. Strany pak řádu že zůstali nesjednocení, avšak proto jim D. Luter nikdy bratrství nevypovídal, nýbrž, jakž výš doloženo, aby v zřízení svém trvali, napomínal. Protož i v Polště léta 1572[26]) při řádu svém zanecháni jsme i v Čechách potom, aniž nás to od jiných evangelíků laučí aneb laučiti může.

Bratří s jinými evangelíky spojeni jsauc učením, dělí se řádem.

VII.

Sedmý důvod K. Samuelův tento jest: **„Přední z Bratří při spisování konfessí České (léta 1575) byli, sepsanau schválili a za svatau, s písmy Božími se srovnávající, vyhlásili“** 2c. Což z knih našich provésti usiluje.

---

[24]) Fontes 2, XIX. p. 54.

[25]) Nesprávně m. Flacius. Slul Matthias Flacius, vlastně Frankovič (Vlasič), s příjmím »Illyricus«

[26]) Míniti se tu může toliko synoda Sendoměřská z r. 1570; sr. Lukaszewicz, »O kościołach Braci czeskich v dawnéj Wielkiej-Polsce« VII. oddíl. — Viz níže str. 79.

Konfessí České Bratří spisovati pomáhali.

Odp. Netřeba průvodů, nezapíráme. Mluví nám o tom Annales nostri a vysvědčují Acta publica, že Bůh tehdáž Jich Milostem pánům stavům v srdce byl dal, čehož před tím (zvláště léta 1535, ut supra) daremně naši hledali, t. aby se sjednomyslnili a společně o společnau k slaužení Pánu Bohu v poznalé pravdě svobodu pracovali. Ačkoli i tehdáž léta 1575 Satan skrze náhončí své kličky umítal a roztržku uvésti chtěl, aby Jednota Bratrská odmíšena byla, až i k tomu bylo přišlo, že páni a rytířstvo z Jednoty sami obzvlášť své (33) konfessí podati chtěli s supplikací, kteráž posavad před rukama jest (kdež stavu panského osob 17, rytířského 146 zejména se podepsalo); ale rozumnějších lidí radau, aby k takovému roztržení nepřišlo, zbráněno, a snešení se stalo, aby všickni za jedno byli a sobě společně pomáhali.[27]) Za kterauž příčinau když konfessí, na kterauž by sobě svobody stvrzení žádali, spisována býti měla, voleny k tomu z obojí strany osoby ze všech tří stavův, z každého po šesti, též kněží, mezi nimiž byli k. P. Pressius, Theol. Doktor, a k. Jiřík Strejc, kněz Jednoty (potom i starší), skladatel zpěvacích našich žalmů, muž znamenitý.[28]) I sepsali tu konfessí tak, jakž jest, tau rozšafností, kteráž se netoliko naší straně, ale i Augšpurské konfessí theologům dobře líbila. Když zajisté pán pan Bohuslav Felix z Lobkovic a z Hasenštejna (nejvyšší sudí království Českého a přední tehdejší o náboženství jednání ředitel) tauž konfessí hned po sněmě do Wittemberka k rozsauzení poslal, odepsali theologové, jejichž jména podepsána jsau (D. Paulus Crellius, D. Joh. Bugenhagius, D. Joh. Avenarius, D. Martinus Oberndorffer) velmi pěkně, mezi jinými slovy i tato kladauc:

O České konfessí maudrém sepsání znamenité Wittemberských doktorů svědectví.

»*Nenalézáme ve všem tom psání ničehož, což by proti Božímu slovu aneb také proti snešením všeobecné církve bylo. Ano také srovnává se celá ta konfessí s čistým učením Míšenských a Sasských církví, kteréž se posavad k Augšpurské konfessí přiznávaly a přiznávají. Bylo pak nám to velmi milé a potěšené slyšeti i čísti, že summa té konfessí tak pěkně, krátce, zřetedlně a vlastně do české řeči uvedena jest* 2c. *Žádáme pak srdečně, aby Pán Bůh všemohaucí své milosti uděliti a zvláště pak před nepokojnými a (34) svárlivými lidmi a sektáři opatrovati a v té utěšené křesťanské svornosti a čistotě vyznání toho zachovati ráčil.*«

Potom níž: »*Ačkoli pak to vyznání samo v sobě kratičké jest, a rozumíme tomu, že při spisování jeho největší pilnost o to byla, aby hlavní artikulové pěkně, krátce, vlastně vysvětleni byli pro ujití zbytečné obšírnosti a úmyslných svárů a hadruňků, aby tím snáze takové zlé věci preč odloženy byly a odřezány. Což snad někteří svárliví a utrhaví lidé, kterýchž v německé zemi pohřichu příliš mnoho jest, štrafovali by, kdyby ta konfessí v německém také jazyku na světlo jíti měla, i také převráceně a zle vykládali; nám však tato křesťanská opatrnost a při tom vyložená pilnost [NB] velmi se dobře líbila; a tau pří-*

[27]) Viz Gindely, Geschichte der böhm. Brüder, II, str. 154 sl. Gindely uvádí tu podpisy 17 pánů a 141 rytířů dle rukop. Mus. kr. Č. 2. G. 10.

[28]) Jirečkova Rukověť II, 249.

činau vidělo se nám zjevné o tom napomenutí učiniti ꝛc. *Ráčíte-li od jiných také učených mužů saudu a svědectví o této konfessí hledati, a někomu by se něco jinak zdálo, abyšte na to nic nedbajíce předce při té čisté a svaté sprostnosti [NB] nepohnutedlně trvati a setrvati ráčili, odtud se nižádným způsobem odvésti nedadauce. Nebo to jisté jest a nepochybné, [NB] že nejvíce tím poslauženo bývá církvím, a skrze to nejlépe bývají vzdělávány, napravovány a v společnosti i jednomyslnosti zachovávány, když čisté křesťanské učení v sprostnosti, bez svárů a mnohého příliš subtilného mluvení a mudrování káže (35) se a přednáší, jakž i žalm 25. připomíná: Sprostnost a upřímnost ať mne ostříhají* ꝛc. *Datum Wittemb.* 3. Nov. 1575.«[29])

VIII.

Kněží Bratrští (dí M. Martinius) **léta 1608 konfessí tu českau v své impressí, nic ovšem neměnice, vytisknauti dali, v předmluvě se k ní cele přihlašujíce, učení v ní zavřené za spasitedlné vyhlašujíce, v něm do smrti setrvati slibujíce, s doložením se jména Božího, aby jim k tomu dopomáhati ráčil. Amen.** **Bratří se k České konfessí hlásají.**

Odp. A ještě Amen Amen Amen. Než co pak odtud zavříti chce? Nepraví nic, odkládaje sobě zavírky k důvodu následujícímu.

IX.

V též (prý) **vytisknuté konfessí přiložili (Bratří) supplikací stavů evangelických, v kteréž osvědčují se býti toho pravého, starého křesťanského náboženství a víry pod obojí,** kteráž také předešlých časů odsud (NB. odsud, t. z Čech) do okolních zemí se rozhlásila a potomně v s[vaté] říši při obecném sněmu v Augšpurce léta 1530 v jistých artikulích sepsána, slavné i svaté paměti velikomocnému císaři Karlovi ꝛc podána a stavům svaté říše dovolena ꝛc. Dokládá k. Samuel: »Po tomto (prý) paragrafu kněží Bratrští tento komment doložili: **stavové pod obojí království Českého srovnávají se s Augšpurskau konfessí“.** A na to dokládá (36): „**Bratří jsau mezi stavy pod obojí, tehdyť se srovnávati mají s Augšpurskau konfessí.“** **Konfessí srovnávati mají.**

Odp. Pauštíme netoliko, co chce M. Martinius, ale i více, než syllogism jeho na nás vynutiti můž, t. že Bratří netoliko *mají* s Augšpurskau konfessí se srovnávati, ale i *chtějí* se srovnávati, i *skutečně srovnávají*, co se učení Božího tam obsaženého dotýče. Nebo nech jmenuje jediný artikul té konfessí, kterého bychom spolu s nimi nedrželi a nevyznávali, glos vyminíc, kterýchž on nám tak málo může obtrudovati, jako my jemu svých. Pověděti se musí, co pravda jest. Jakož papeženci katolíky se jmenujíce za artikule katolicské víry ne to, co v nejstarším apoštolském, právě katolicském symbolum se zdržuje (ve dvanácti těch článcích všeobecné křesťanské víry) vydávají, ale nové své, potom vymyšlené artikule o vyznání svatých, **i srovnávají v pravdě.**

[29]) Úryvek z tohoto listu viz ve spise »Historia persecutionum ecclesiae Bohem.« 1648, p. 130 (cap. XXXIX), česky v »Historii o těžkých protivenstvích církve české,« v Praze 1870, str. 80.

o mši, o očistci, o papežovi, že hlavau církve jest ɔc vyhlašují a podlé nich katolíky měří: tak tento s některými pod jménem Augšpurské konfessí obtruduje to, o čemž Augšpurská konfessí ani zmínky nemá, rozuměj všudybytnost těla Kristova a ústní jeho od zlých i dobrých jedení, a jestliže co víc.[30]) Protož k konfessí Augšpurské, tak jakž v textu svém stojí, známe se ve všech punktích, jako i k České, protože jednu a tuž pravdu v nich, jako i v své poznáváme. A to i v té první nepromĕněné konfessí[31]) v artikuli o večeři Páně tak smýšlejíce, jakž se otcové naši D. Luterovi a Fili[ppu] Melanchtonovi vysvětlili, a oni na tom přestali (jakž nahoře).

Pláštěm konfessí Augšpurské postranní glossy své přikrývají někteří.

Nebo oč se nám útržka děje, že bychom smysl změnili, protože v obnovenějších edicích konfessí naší slova některá pro lepší zřetedlnost jinak položena jsau (jako i v jiných artikulích to i jiné buď přidáno, aneb v pořádek lepší uvedeno, bez újmy smyslu) avšak předce totéž věříme a smýšlíme o tom (37) tajemství, co otcové naši hned od počátku Jednoty smýšleli, mluvili, psali, a jakž se D. Luterovi v tom vysvětlili, t. že v večeři Páně tělo a krev Kristovu přítomnau býti věříme *posvátně, duchovně, mocně a právě.*

Bratří smyslu o svátostech nezměnili.

Posvátně, proto že chléb ten a víno nejsau již prostý chléb a víno, ale věc oddaná k tomu, aby slauly a byly tím, což znamenají: tělem a krví Kristovau.

Duchovně, proto že tělo a krev Páně nejsau tu tělesným a hmotným bytem smyslům těla pochopitedlně, ale duchu věrau obdařenému čitedlně.

Mocně, proto že skrze tu službu moc života Kristova plyne v srdce věřících, čitedlně jim.

---

[30]) Obě výhradně lutherské nauky, jež se tuto uvádějí, nenaskýtají se ovšem ještě ve vyznání Augsburském; jest to nauka o všudybytnosti těla Kristova (viz Martinius, XXXV dův., pozn. 104) a nauka »o ústním těla Kristova od zlých i dobrých jedení.« Ačkoli totiž Luther zamítal katolickou nauku o transsubstantiaci, zjednal si přece v učení o všudybytnosti těla Kristova možnost, že mohl tvrditi přítomnost těla Kristova ve způsobách večeře Páně. Proto dle učení jeho používá se v eucharistii tělo Kristovo nejen duchovně, ale i tělesně, a to stejnou měrou od věřících i nevěřících. Rozdíl mezi jeho učením o svátosti oltářní a mezi učením katolické církve je tedy velmi nepatrný, a provésti lze představu jeho o tomději jen při jistých zcela určitých filosofických, vl. theosofických podmínkách. Reformovaní (přívrženci Calvinovi) však zamítali »ústní těla Kristova jedení«; člověk požívá jen chleba a vína, kdežto duše pomocí víry přijímá tělo a krev Kristovu. Nevěřící tedy přijímá jen chléb a víno, poněvadž se mu nedostává víry, jež věřícímu prostředkuje požívání těla Kristova. Zwingliovi jest večeře Páně upomínkou na smrt Kristovu, a to společnou upomínkou, jíž oživuje vědomí obce křesťanské, rovněž jako slavnostmi národními obnovuje se vědomí národní. — Augsburská konfessí praví o večeři Páně toliko ve čl. X: »De coena Domini docent, quod corpus et sanguis Christi vere adsint et distribuantur vescentibus in coena Domini; et improbant secus docentes.« Výraz tento mohli by podepsati katolíci, Lutheránii Calvinisté, jakož Calvin skutečně vyznání víry Augsburské podepsal. Že však Komenský specificky lutheránský výklad tohoto výrazu zamítal a spíše se přidržoval Calvina, zřejmo z jeho výše podaných poznámek.

[31]) O výrazech »Confessio variata a invariata« viz Martinius, XXXV. dův., pozn. 108

Právě, proto že to není nějaká domnínka, ale tak pravdivě se děje, jak pravdivě Kristus jest pravda a Amen.[32])

A protož věříme a vyznáváme s Augšpurskau konfessí: »Corpus et sanguinem Christi vere adesse et distribui manducantibus«, *že tělo a krev Páně pravdivě přítomné jsau a poživajícím se rozdělují.*

Ve všech tedy artikulích s Augšpurskau konfessí srovnávají se Bratří: čehož se od nich ještě žádá?

X.

A tak Bratří k evangelicským, a ne evangeličští k Bratřím přistaupili; onino za těmito, a ne tito za oněmino posílali, chodili, přátelství žádali a tak se spolu spříznili, jednomyslně všelijakých sekt, kacířství, i v jedné supplikací k císaři Rudolfovi světle Kalvinistů se odřekli, v supplikací pak císaři Maxi (38) miliánovi sektářů, kacířů, sakramentářů starých i nových.“

Odp. Plus est in conclusione quam in praemissis, a několikera v krátkých slovích marnost, nerozum i nepravost.

Bratří jsau evangelici v pravdě.

1. Předně, když praví, že Bratří k evangelíkům přistaupili, chyba, podvod a křivda jest v jménu **„evangelík“**, kteréž samým k Augšpurské konfessí se hlásajícím přivlastňuje, jako by Bratří a jiní ti jeho postranní nebyli evangelíci. Ale odkud medle slove: **evangelicské učení, evangelicský člověk, evangelicská církev?** Zdali ne od artikule o ospravedlnění člověka hříšného darmo, z pauhé milosti Boží skrze víru v J. K., jakž evangelium s. učí? Ten zajisté artikul když v papežstvu zastíněn byl, a lidé v skutcích a zásluhách vlastních neb cizích ospravedlnění hledati učeni byli, bylo to učení zákonní a farizejské; ale když se lidé v samém Kristu a zásluze jeho skrze víru ospravedlnění hledati učí, jest to učení evangelicské, to jest z evangelium, s z hlasu Kristova a apoštolů vzaté. A v tom zdali co jináče učíte vy, nežli my aneb nazvání od vás Kalvinisté? Žádný ještě rozdílu neviděl, leč ho teprv někdo hledati bude, zvláště kdo rád in scirpo nodum hledává, aby zvláštní svau maudrost ukázal.

Počal sic ponejprv D. Luter o předcích našich podezření jakési míti, jakoby skutkům mnoho připisovali, ale mu na to v listu svém tak odpověděli:

»*Ač pak my jako lidé neučení tak ozdobným psaním a mluvením (v čemž vy máte předek) té Kristovy pře vymluviti a na světlo vynášeti, anobrž tak mocně ji hájiti nemůžeme, ale však s tím se vším něco maličko s s. Pavlem pochlubiti se můžeme, že ač sme nedokonalí v řeči, však (39) ne v umění pravdy, abychom neměli rozuměti a věděti, v čem by celé spasení naše záleželo a kterými bychom ho cestami a stupněmi docházeli i skutečně požívali. A té věci máme za svědka nepohnutého vlastní naše i těch, kteréž vyučujeme, svědomí, že sme nikdy ani my ani předkové naši pomocem svatých,*

---

[32]) Výklad o večeři Páně tuto podaný lze prohlásiti za shodný pouze s učením Calvinovým, ač se blíže neurčuje »quomodo« veškerého postupu, jenž se toho týče.

živých neb mrtvých, moci jeho nepřipisovali ani svým vlastním ani cizím skutkům ani kterýmkoli jiným věcem, ale všecko samému, jedinému, věčnému svému Bohu, Otci, Synu a Duchu Svatému, milosti t. a milosrdenství Otce nebeského, hojnému a štědrému zaslaužení Syna jeho a obdarování Ducha svatého.« [33])

A v jiném k němu listu píší: *»Náramně sme z toho potěšeni, že již za spoluúčastníky téhož evangelium Kristova netoliko sme se býti poznali, ale také i pospolnau láskau spojili.«* [34])

A protož, mistře, cui competit res, competit et nomen: komu náleží věc, tomu náleží i jméno. Zapomíná se však kněz Samuel, někudy všecky obnoveného náboženství Luterány i reformáty evangelíky nazývaje, jako na tituli a v příčině XXIII., též v motivách svých, kterýmiž do Nyderlandu všecky Čechy (léta 1628) vábil, i Nydrlendery i Valauny z španělských krajin pro náboženství vytištěné [35]) evangelíky jmenuje, ani obojí reformáti jsau. Proč tedy ne všudy? poněvadž pauhá pravda jest. O samo sic to jméno nesnadniti se nebylo by nám Čechům potřebí, poněvadž v užívání in publicis actis nikdy u nás nebylo; neb ačkoli páni stavové v předepsané majestátu formuli **náboženství evangelicské pod obojí** byli položili, však na žádost (40) císaře Rudolfa (předstírajícího, že se toho slova evangelík nikdy prvé v království tomto neužívalo a nikdež se v porovnáních, smluvách a sněmovních zápisích nenachází) vypuštěno jest, tak že ho ani v majestátu ani v porovnání ani v zřízení konsistoře není, všudy toliko křesťané pod obojí; však poněvadž k. Samuel odjetím jména toho nám některým podezření neevangelicství na nás uvésti chce, držeti se musíme práva svého, jak milý nám jest Kristus a evangelium jeho. »Dokavadž duše má ve mně bude«, dí Job, »a duch Boží v chřípích mých, spravedlnosti své držeti se budu, aniž se jí pustím: nezahanbíť mne proto srdce mé nikdy. Bude jako bezbožník nepřítel můj, a povstávající proti mně jako nešlechetník.« Job, 27, 3. 6. 7.

NB. Jména evangelík v majestátu a porov[ná]ní nemáme.

2. Co pak dále praví, že Bratří k evangelíkům přistaupili, to na schlaubu straně jedné a nenávist druhé praví. A kde to slovo vzal **„přistaupili"?** Sotva je ve všech těch jednáních buď Bratří s Luterem neb i J. M. pánů stavů mezi sebau, jakž léta 1575, tak i 1609 najde. Nevyhledávala zajisté nikdy žádná strana od druhé toho, aby k ní přistaupila; ale o to bylo vždycky činiti, aby sobě vespolek vyrozuměli, porovnali se a sjednotili, to jest aby se sstaupili a obojí jedno byli, a ne aby jedna

Přistaupili-li kdy Bratří k evangelíkům.

---

[33]) Z Odpovědi Bratří na spis Martina Luthera, co by se mu při Bratřích vidělo za pravé« atd., složené bezpochyby od Br. Lukáše a vyd. v Litomyšli r. 1523.

[34]) Tato slova nalézáme na počátku listu od Bratří poslaného Lutherovi, »daného v Moravě v Prostějově 27. dne měsíce listopadu léta 1537«. Slanský, Listové a jednání atd., str. 23 b.

[35]) Církev Vallonská znamená reformované, kteří přestěhovali se z jižních krajin Nizozemských, když tyto zůstaly pod vládou španělskou, do krajin severních, jež se r. 1576 unií Utrechtskou spojily proti dalšímu uznávání nadvlády španělské.

k druhé přistaupila, to jest sehltiti se dala, jakž Martinius chce. Míní-li pak tím přistupováním to, což další slova s sebau nesau, že prý Bratří za evangelíky posílali, chodili, přátelství žádali, to je jiná. A nesaudí-liť, že to více ku poctivosti Bratřím připomíná než-li k hanbě? Nebo jestližeť honor est in honorante magis, quam in honorato, jakž Ethici učí, a jestližeť pokojní (neb raději pokoj obmýšlející, pacifici, *εἰρηνοποιοί*) blahoslaveni jsau, jakž Kristus svědčí,[36]) tedyť se Bratří nemají zač styděti, že jiné poctivostí předcházeli a pokoje hledali i stíhali jej. A tak se zachovali, jakž M. Martinius v příčině druhé položil, že ne pro (41) to od církve bludné odstaupili, aby se i od jiných obnovených církví evangelicských oddělovati měli, ale raději s nimi sjednocovati mohli. Protož ač bychom připomenauti mohli, že ne vždycky Bratří se jiných doprošovali a jiných pomocí potřebovali, ale také někdy druzí jich vyhledávali: avšak nechme té nesmyslnosti a chlauby. Kdo pokorný byl, nechť jest ještě, a kdo přívětivý byl, nechť zůstává předce, a kdo se s kým láskau spříznil, nech v tom trvá předce.

3. Praví, že se Bratří zároveň s evangelíky všech sekt a kacířství, až i sakramentářství a kalvínství odřekli.

Bratří jakých se sakramentářů a Kalvinistů odřekli

Odp. A ještě odříkají. Nebo aniž jim ještě na mysl přišlo buď od stalého sjednocení, jakéž v svých terminích vlastně jest, odstaupiti a sektářství začíti (o čemž níž), aneb kacířství a bludy uvozovati. Zachováť jich od toho Bůh, nebo upřímně míní a Pánu Bohu se za to modlí. Kalvínství, pravíme, upřímně sme se odřekli z toho srdce, jako i před tím vždycky pikhartství, to jest takových bludných a bezbožných smyslů a činů, jacíž se pikhartům připisovali, rauhání se Marii Panně a svátostem, též noční schůzky k neřádům ꝛc. a jacíž se nyní Kalvinistům (tak z nenávisti nazvaným) připisují, vyprazdňování moci svátosti, přivlastňování Bohu původu hřícha, a cokoli podobného rúhavého.[37]) To zajisté jest takové kalvinství, jakéhož se i sami Kalviniáni odčítají. Nebo zdaž M. Martinius neví, že v tom haufu sjednocených stavů a kalvínství toho se odčítajících nejedni byli (a snad ne mnoho méně než Luteránův Martiniova smyslu), ješto se Kalvínova učení přidrželi a přidržejí, a předce se spolu s námi a vámi kalvínství toho odčítali. Ale co div? jisté jest, že by to sám Kalvín, kdyby přítomen byl, učinil a učení toho, kteréž se pod jeho jménem rozhlašuje, se odečtl. A ví v srdci svém k. Samuel, že učení Kalvínovo samo v sobě jinak(42)ší jest, nežli se vůbec rozvolává. Nebo sic zdaž by se k němu znáti směl? Jsau zajisté osoby vyššího stavu živy, jimž v privátním rozmlauvání tu v Perně oznamoval, že on v Genévě půl léta byl a jinak nesmýslí, než

[36]) Evang. sv. Mat. 5, 9.

[37]) Učení toto nepocházelo od Kalvinistů samých, nýbrž od jejich protivníků, kteří je prohlašovali za nutné důsledky jejich učení, aby je přivedli ad absurdum. Jestliže na př. Kalvinisté učili praedestinaci Boží a zavrhovali takto svobodnou vůli lidskou, jak to činil již sv. Augustin, činili z toho protivníci důsledek: Jest tedy Bůh původcem zlého a hříchu atd.

jak tam, kromě že tu ornátů a ceremonií trochu užívati musí, na tom aby se žádný osvícený a rozumný nezastavoval; načež oni u něho k stolu Páně přistupovali. A když léta 1625 v Nyderlandu jsa konfessí Českau tisknauti dal pro osvědčení církví Českých s Nyderlandskými v učení svornosti, anebоť to upřímně činil, aneb z pochlebenství. Jestliže upřímně (jakož na člověka dobrého a služebníka Kristova věrného jinak nesluší), ví tedy, že učení oněch církví od našich ne tak rozdílné jest, jakž se to od některých rozhlašuje.

Martinius inter Calvinistas calvinisans.

Sakramentáři kdo jsau?

Sakramentářství, jehož sme se také společně odřekli, jest bludné smýšlení o svátostech buď in excessu, neb in defectu.

In excessu, nad slušnost o svátostech smýšlející, jsau papeženci, větší moc, než Bůh nařídil, svátostem ex opere operato přivlastňující a z svátostí sobě Boha dělající. Ti slovau staří sakramentáři.

In defectu, méně než sluší a slovo Boží káže, svátostem připisující jsau Novokřtěnci a jim podobní, z svátosti předrahé Kristovy večeře holé toliko znamení a památku sobě dělající. To jsau noví sakramentáři. Těch obojích sme se odřekli a v tom stojíme i za pomocí Boží státi budeme my z své strany upřímně.

XI.

V jedenáctém důvodu připomíná, kterak stavové sjednocení J. M. císaři Rudolfovi (když jim odrhoval, že by jedno nebyli) směle a světle Bohem a dobrým svědomím svým, že u víře křesťanské sjednoceni jsau, osvědčovali, a že (43) to také do knih konsistoriánských vepsati dali. Kteráž slova obšírně připomíná, nic, k čemu to vede, nedokládaje.

Sjednocení Bratří s jinými pod obojí jaké a v čem?

Protož tu není nač odpovídati, leč obnoviti, že jak sme prvé připovídali s nimi **podlé té konfessí** za jedno býti, tak posavad v tom stojíme a státi míníme srdcem upřímým. Tak jmenovitě, jakž tu v těch slovích několikrát výslovně položeno a vyhraženo jest, **podlé té konfessí,** k níž sme se přiznali, a ne podlé nějakých postranních glos aneb partikulárního řádu, kterýž nám i jim na svobodě zanechán byl, jakž se při následujících příčinách ukáže. Nedovede tedy toho žádným spůsobem k. Samuel, oč se (z hlauposti-li či z chytrosti, nech se v tom sám ohledá) pokauší, jakoby přistaupení nějaké bez výminky bylo Bratří k evangelíkům a skrze to vyzdvižení Jednoty, jakž níže mluví. Nebo nikdy, naprosto nikdy v obecních těch jednáních nebylo činiti o to, kdo k komu přistaupiti má, než jak se srovnati mají, aby svornost byla. A nalezen od maudrých předků prostředek dvůj:

Svornosti od maudrých předků dvůj prostředek nalezen, společná konfessí a společná konsistoř.

Jedno, konfessí společná, léta 1575.

Druhé, konsistoř společná, léta 1609; tím však ani konfessí Augšpurské neb Bratrské, ani řádu partikulárního jednoho neb druhého nevyzdvihujíc, ale stranám na svobodě bez překážky druhé strany zanechajíc, jakž uhlédáme. Tohle bylo sjednocení a porovnání a ne smíchání. Nech čte,

kdo chce, jak chce, všecka těch jednání akta, privátní i publičná, nenajde jiného nic.[38])

XII.

Místo příčiny dvanácté vede M. Samuel to, jak převelice pracně a nákladně to sjednocení šlo, nežli mohlo spůsobeno býti, protož že tak snadně trháno býti nemá. Kdež poněvadž jiné a jiné věci připomíná, nelze na všecko pojednau odpověditi; beřme to po kusích. (44)

1. Nejprvé dí: **Má se velice dobrý pozor dáti na ty veliké, snažné, s znamenitými náklady šlechetných předků vedené práce, jimiž sau to sjednocení mezi sebau učinili a utvrdili, aby tím od evangelicské strany bezpotřebným odstupováním nebo stavové sjednocení za nesmyslné a lehké, anebo úsilí jejich za zbytečné a nepotřebné vykládané a držané nebylo.** **Na znamenité práce předků pozor býti má.**

Odp. Hrubě dobře. Nejen zajisté práci a náklad, ale i tu krev na to vynaložili milí předkové; tak nás mnoho stála ta obdržaná evangelium svatého svoboda.

2. **V čemž abychom my potomci dokonalé známosti nepotratili, za slušné se uznává z hodnověrných pamětí o tom pravém sjednocení něco oznámiti.**

Odp. Dobře i to: ale trochu z vysoka, že M. Samuel myslí, jako by bez jeho těch věcí oznamování dokonalá jich známost potracena býti měla. Jsau jinde, chvála Bohu, plněji ty věci popsány, nežli ten kauštěk tu od něho přilepený s sebau to nese. Ale o byť to byl jinak před zapomenutím opatřil, nežli takového bauřlivého spisu vydáváním!

3. Připomíná, **kterak císař Rudolf odpověd nejprvnější stavům dávaje zjevně Jednotu Bratrskau vyměňoval, že se jim svoboda náboženství dáti nemůže, leč by od náboženství svého upustíc k straně pod jednau neb pod obojí přistaupili.**

Odp. A nerozumí-liž, či se dělá nerozuměje, že to společných evangelíků nepřátel, J. M. C. k takové tvrdé stavům odpovědi podpalujících, grif byl, k roztržení stavů (45) směřující? Užívaliť i léta 1575 podobné chytrosti: ale maudří páni a ředitelé vidauce, kam se to rejduje, mámiti se a roztrhovati nedali. K tomu totéž byl císař Rudolf v slovích tam předcházejících o Augšpurské neb České společné konfessí pověděl, že jim průchodu dáti nemůž, tak mluvě: »*Poněvadž pak předešlá a starobylá jednání a výpovědi sněmovní, starobylí, chvalitební, dobří řádové a pořádkové* **Nepřátelé stranu pod obojí roztrhnauti chtějí.**

[38]) Tohoto mínění Komenského historicky nelze hájiti (v. Úvod). Jakého významu by bylo bývalo přijetí společné konfessí, kdyby každá část byla vedle toho mohla podržeti svou vlastní konfessí? Pokud se týče řádu církevního, ponecháno Bratřím ovšem výslovně postavení výjimečné. Ale právě to, že Bratřím v této jediné příčině přiznáno výjimečné postavení, dokazuje, že se vůbec pomýšlelo na sjednocení a nikoli na spojení jediné v příčině učení. Jiná jest ovšem otázka, zdali takto urovnané postavení Jednoty samo v sobě bylo dosti jasné a tedy na delší dobu mohlo býti trvalé.

tohoto království, smlauvy a mnohá snešení a zavření stavů, na kteréž se i zřízení zemské vztahuje, to patrně a zřetedlně vyměřují, že mimo náboženství starobylé, v tomto království zvyklé, pod obojí (t. kališné) a pod jednau přijímající, žádné nové přijímáno a dopauštíno býti nemá ꝛc.: *z té příčiny J. M. C. neráčí moci s dobrým svědomím svým nač jiného mysliti.«* [39])

Proč toho také M. Samuel nepoložil? Přepatrně jezuitským štrychem jde, a aby mysli pod obojích trhal a rotil, jeděm větší u papeženců přízní lahodí, druhé větší jejich k nim nelibostí straší.

4. Připomíná za tím hauf privátních akcí, kterak když se volené osoby do saudné světnice sešly, pan Štefan Jiří z Šternberka, byv dožádaným direktorem jednání o náboženství, nechtěl, než aby se Bratří na konec vysvětlili, chtějí-li **k nim přistaupiti, konsistořskými kněžími se říditi, do kostelů choditi** ꝛc, summau **beze všech výminek a obzvláštností všelijakých k nim přistaupiti?** A když se páni z Jednoty zbraňovali, pan z Šternberka (prý) na sobě ukázal, co myslí, **až nad tím srdce trnulo, vztýčil se z místa svého, jsa zarděný, a preč jíti chtěl, až ho jiní zdr** (46) **želi a trochu poukojili.** A tu že Bratří, ač neradi, však naposledy předce, **bez všelijaké výminky k evangelistským přistaupili,** protož že se to potom tak J. M. C. v replice, duplice, triplice kladlo i naposledy do majestátu vložilo.

M. Martinius zlý historik, nebo *Odp.* Co se privátních těch akcí dotýče, mohl s nimi M. Samuel pomlčeti a papíru sobě i nám uspořiti. Nebo poněvadž ne to nám za reguli jest, co se pro et contra mluvilo, nežli k zavírce přišlo, ale to, na čem poslední snešení stanulo, co místo zavírky zapsáno, co do majestátu vešlo, **1. počáteční a privátní akcí připomíná, posledního společného ovšem zamlčuje.** co zřízením konsistoře do exekucí přišlo: k čemu jest prošlé před tím nesnáze připomínati? Nebo co div, že se v věcech nesnadných nesnáze něco zběhlo? co div, že kde rozdílné byly hlavy, rozdílní se nalezli smyslové? To raději div a Boží dílo, že v tak velikém počtu (mezi 90 vybranými osobami) jedna toliko tak prchlá se našla, jiné všecky k míru a pokoji vedly i dovedly. Že pak se ten pán tak zuřivě proti Jednotě stavěl, činil to bezpochyby z nepovědomosti nás a věcí našich. A také-liž k. Samuel tomu pánu pochválí, že potom proti všechněm stavům náruživost pronesl, když se oddělil, jednání společná opustil, a direkcí ta na jiného přišla? Mezitím to-liž jsau pak ty věci, na nichž, aby v zapomenutí potomkům nepřišly, tak mnoho záleží, že se při tom nalezl jeden z pánů, kterýž (jak k. Samuel zaostřenými slovy k špatné jeho pochvale vypravuje) tak tuze na druhau stranu tlačil, **až se rděl, až se vztýčil, až utíkati chtěl, že nad tím srdce trnulo** (Tvé-li, mistře? byls při tom? Ó podpaleči srdcí lidských!) **až ho držeti a pokojiti museli.**

2. Co maudří rádi tají, nedorozumění svá nějaká, Podáváme pak k saudu věrným krajanům, nebylo-li by lépe, aby k. Samuel s takovými věcmi mlčel? Jich M. pá (47) ni vždycky se hned od léta 1575 před Jich M. císaři, králi a pány svými i vůbec k svornosti

[39]) Z odpovědi císařovy na první prosbu stavů dne 12. února, v. 1609 Skála ze Zhoře I, 123 a 124 (ve slovech jednotlivých jeví se malé odchylky).

te en na odivu světu roztřásá.

a jednomyslnosti hlásali, tento pak, co věděl privátního tahání a trhání, na světlo táhna jako za klam Jich M. dává. K čemu, hle, nevede svémyslnost a nových věcí začínání! Umínil sobě zajisté M. Samuel provésti věc, kterauž sobě sám zfintoval, jíž k provedení když se mu nedostávalo písma kanonického, chytil se apokryf, to jest místo publičných, na světlo daných akt, smluv, porovnání, připomíná postranní a privátní akta, co se stalo, nežli ku porovnání přišlo. Ačkoli my nežádáme, aby nám k vůli i takové věci tajiti se měly: nebo čím nesnad[n]ěji ty věci šly, a čím více se při tom i ty přední a rozumné hlavy zastavovaly, tím více důvodů jest, že ty věci nedály se pokautně, ani praktikami některých osob aneb bez uvážení dostatečného, běžně a leda bylo: ale s převelikau prací a bedlivostí, až i k zavírce přišlo.

3. Co za věc jistau vypravuje, to hned allegáty svými poráží.

Nechceme pak toho, což tu k. Samuel tanquam fide historica, avšak nazbyt zaostřenými slovy vypravuje, v pochybnost bráti (ačkoli naše akta, jichž sme se zde u patronů svých doptali, tří rozdílných exemplářů, toho tak nemají, a zřetedlné jest, že kdokoli ten exemplář, z něhož to k. Samuel vzal, spisoval, bez postranního affektu nepsal),[40]) to toliko pravíme, že co za tím privátním jednáním z repliky, dupliky, tripliky a z majestátu hned v místě tomto k. Samuel připomíná, to samo všecku jeho řeč poráží a intent vyvrací. Nebo ani v replice, ani v duplice, ani v triplice, ani v majestátu žádničké zmínky není o **přistaupení** (k čemuž že páni z Bratří přivolili, k. Samuel praví a k důvodu toho ta instrumenta přivodí), ale všudy o **porovnání** toliko; nebo tato formální slova jsau v replice: »s námi *za jedno podlé konfessí jsau.*« *It.* »*Předkové jejich s předky (48) našimi srovnáni byvše k nám se přiznali* a přihlásili, že s námi a s tau konfessí 2c. se srovnávají i nyní tolikéž *při též konfessí stojíc* k ní se přiznávají«. Item »*tauž konsistoří a kněžstvem všickni se spravovati chceme.*«

V duplice: »Oznámili sme V. C. M., že s námi *podlé též konfessí* za jedno jsau;« i[tem] »kteříž se *společně k též konfessí* a víře sv. křesťanské v ní obsažené přiznáváme.«

V triplice: »Že páni přátelé naši milí, *kteříž z Jednoty Bratrské jsau, spolu s námi k té konfessí se přiznávají a s námi ve všech v ní položených artikulích se snesli,* to sme V. C. M. již předešle po dvakráte poníženě v známost uvedli. Při čemž toho i nyní, že *spolu sjednoceni a spokojeni jsme*, poníženě zůstavujeme«. [41])

V majestátu pak: »My Rudolf 2c. povolovati, moc a právo dávati ráčíme, aby často dotčení *sjednocení stavové* pod obojí, kteříž se koli k dotčené konfessí České přiznali a přiznávají, *žádného nevyměňujíc*, tolikéž náboženství své křesťanské pod obojí *podlé též konfessí* a svého mezi sebau učiněného *porovnání a sjednocení* volně a svobodně *všudy a na všelikém*

---

[40]) Útoky Šternberkovy od Martinia uvedené proti Bratřím připomíná Slavata I, 203.

[41]) Tyto citáty v. u Skály ze Zhoře I, 139 a 146.

místě provozovati a vykonávati, při víře a náboženství svém, též i při kněžstvu a *řádu církevním, kterýž mezi nimi jest, aneb od nich nařízen bude, pokojně zanecháni byli.«*

Hle, kněže S., majestát káže, aby všickni stavové pod obojí, žádného nevyměňujíc, ***při kněžstvu a řádu církevním, kterýž mezi nimi jest, aneb od nich nařízen** (49) **bude, zanecháni byli.*** Jaký pak nařízen byl řád, při následující příčině sobě připomeneme.

4. Cizím řečem svůj smysl proti oněch mínění dává.

5. Co pak k. Samuel při triplice stavů připomíná, že na důvod a ujištění opravdového toho sjednocení a všech podezření o cizích a scestných učení od sebe odcizení šlechetní stavové tuto protestací doložili: **»A abychom na gruntech našich nějaké kněží kalvínské a pikharty míti měli, zjevně odpíráme.“** Tu se neupřímnost tohoto člověka vidí. Ví zajisté on to dobře, že jakož z pánů stavů tu přítomných a to píšících veliký díl byl těch, kteréž nepřátelé jejich Kalvinisty a pikharty jmenují, tak i kněží svého smyslu a řádu že mnoho měli na gruntech svých, anobrž i v městech královských, Hoře Kutně, Žatci ꝛc.; podlé čehož to odečtení kněží kalvínských a pikhartských že se nestalo jinak, než v smyslu tom, v jakémž se od nepřátel rozvolávají, za ruhače, svůdce, nepořádné kněží ꝛc, o čemž napřed. Tento pak člověk dělá se nerozuměje tomu a vyvodí odtud, že jak Bratří, tak ani jiní, kromě samých Augšpurskau konfessí se chlubících, v Čechách místa míti neměli a nemají.

Nesmyslnost tahanic našich o to, čeho nemáme.

Ale co činíme, pro Bůh! hádáme se a taháme o to, čeho ani jedni ani druzí nemáme. Neboť nás srovnal Pán Bůh, když jako bujné dítky o místo a přednost se hadrující oboje z místa vysadil. A my ještě předce, kdo kam více práva měl, hrýzti se budeme? O milý kněže Samueli, procítíš-li pak kdy s podobnými sobě ze sna domnění a té neužitečné fantasie, jako byšte sami v Božím klíně seděli a sami také u papeže tak mnoho favoru měli, že vedlé něho vám toliko místo a svoboda náleží? O nešťastné vaše u ohně jeho se zhřívání, nešťastné spolu bratří od sebe strkání! Dáť vám Bůh někdy aspoň ještě vyrozuměti, co činíte, věříme a za to se modlíme. (50)

XIII.

Z takového (prý) u víře křesťanské podlé všech artikulů konfessí obecní sjednocení a pravé Jednoty Bratrské v lásce Kristově jednomyslné založení následovalo to, že někdejší ta **obzvláštnost privátní Jednoty Bratří těch od evangelíků přijatých** jednomyslným stavů sjednocených snešením chvalitebně a potřebně **vyzdvižena a umořena jest.** A to jakož tím, že hned tu léta 1609 stavové, kdykoli o těch, jenž **z Bratří k nim přistaupili,** mluvili neb psali, vždycky de praeterito, o času již pominulém, nikdy o přítomném neb budaucím, dokládali: **kteříž se** (prý) **z Jednoty Bratrské jmenovali neb jmenováni bývali;** tak i tím obecným všech snešením a narovnáním, aby mezi stranami dotýkání, hanění a nepříjemných jmen užívání

žádných více nebylo, ale všickni u víře již sjednocení jsauce, **abychom všickni vespolek slauli a se jmenovali „Křesťané pod obojí", zůstávajíce spolu podlé nařízení Syna Božího v křesťanském a bratrském milování.**

Odp. Již sme napřed ukázali, že předkové naši na své obzvláštnosti nikdy se tak nezaložili, aby v společnau jednotu s jinými, při nichž by totéž dobré z milosti Boží viděli, vcházeti neměli. A my se ještě také před Bohem, srdcí zpytatelem, osvědčujeme, že v úmysle tom trváme se všemi věrnými křesťany, zvláště pak milými svými krajany, přátely a bratřími všechněmi pod obojí v bratrské lásce, svornosti a jednomyslnosti státi, cele věříce, že milosrdný Bůh, jemuž v sprostnosti a pokoře slaužíme, jako i otcové naši, nedá nám na tu srdce tvrdost a převrácenost přicházeti, abychom žalostné církve roztrhání a jdaucí odtud neřesti vi (51) dauce, měli však sami z své strany z úmysla roztržitostem napomáhati. Odstup to od nás. Ale však co tu k. Sam[uel] povídá, že obzvláštnost Jednoty naší skrze zřízení jedné té konsistoře v Čechách vyzdvižena a umořena jest, tomu odpíráme, proto že se nestalo, ale on sobě to pro vzbuzení proti nám nenávisti vymýšlí.

Bratří k jednomyslnosti státi hotovi.

M. Martinius falešný svědek, že by Jednota Bratrská majestátem a porovnáním vyzdvižena a umořena býti měla.

Nebo předně, kde ta slova **„vyzdvižena a umořena"** vzal? Nech je ukáže v porovnání neb v majestátu neb v konsistoriánských knihách. Neukáže-li, čím zůstane?

Druhé, byla-litě obzvláštní naše Jednota vyzdvižena a umořena, aneb (jakž v předcházející příčině kolikrát opětoval) přistaupili-liť jsau Bratří **beze vší výminky a bez všeliké obzvláštnosti** k evangelíkům, a to hned v začátku sněmu před vyjednáním majestátu, i načež tedy potom mezi sebau opět porovnání činili a učinili? Pročež tedy jim obzvláštní v konsistoři místo dáno? Proč obzvláštní kněží řízení dopuštěno? Proč zejména, zřetedlně, textovně, několikrát, že se při svém řádu zanechávají, položeno? Proč jim obzvláštní senior v konsistoři s assessory téhož řádu dosazen? Proč obzvláštní kostel v Praze, český i německý, puštěn? Proč, aby senior své kněžstvo říditi, spravovati, na fary (dle žádosti pánů kollátorů) dosazovati mohl bez překážky administratorovy, jako i administrator své kněžstvo bez překážky seniorovy, nařízeno? Brýlí-liž se tomuto člověku, aby sobě to v porovnání stavů a zřízení konsistoře přečísti mohl, nedostává? či rozumu, aby, co čte, chápal? či upřímnosti, aby, jak ví a rozumí, tak mluvil a psal? Ach, jaká toto nesprostnost jeho! První on jest ten člověk, kterýž od předků maudře uváženým, dobře spořádaným, zřetedlně vyhraženým, jasně a srozumitedlně k budaucí památce zapsaným a ještě teď nedávno léta 1631 ob (52) noveným a stvrzeným věcem ničemnými glossami svými cizí smysl dávati a tím spůsobem je podvraceti se pokauší. Sic nech jmenuje, kdo kdy v celé vlasti naší tomu Jich M. nařízení nerozuměl, tak jakž zní? Našli se, kteříž toho takového spojení a dvojího řádu kněžstva nelibovali, ale aby kdo zapírati měl, nenalezl se, až tento.

Všetečnost mistra tohoto.

Zanechání Bratří při řádu svém některým se nelíbilo, ale ho nezapíral žádný.

Nebo[42]) když ponejprvé sepsané to porovnání a konsistoře zřízení Jich M. stavům na Staroměstském rathauze shromážděným 22. Augusti od pánů direktorů přečteno bylo s dotázkau, oblibují-li sobě to všickni tři stavové a všecka obec a chtějí-li tu co popraviti: i nalezla se jedna osoba (pan Jan z Sezimova Austí), jíž se to spolčení kněžstva s Bratrským kněžstvem (slovy historika z akt vzatými všecku tuto věc vypravujeme, nic sami nepřidávajíce) nelíbilo pravíc, že konsistoř bude dvojitá, a chtějíc, aby mezi všemi jeden řád a ceremonie byly.

Ale všickni předně páni direktorové, potom páni stavové a všecka obec nejednau, ale několikrát hlasy svými mocně se ohlašovali, že jest to tak dobře pro vzdělání církve Boží v svornosti a lásce sepsáno a že není co opravovati, nýbrž P. Bohu zač děkovati a žádati, aby to stálé a pevné bylo. A když pan Jan Auštěcký, potáhna po sobě jiné tři z pánů, 23. Sept. mezi pány stavy se nepostavili a oznámeno bylo, že v domě páně pospolu jsau a jinau jakausi konsistoře formu spisují, vystavili z prostředku svého p[ána] p[ana] Karla z Vartmberka, p. p. Litvína z Říčan, p. Jiříka Gerštorfa, p. Matyáše Štampacha, M. Valentina Kochana, p. Adama Vopichu, že jest to Jich M. s podivením, kterak tři neb čtyry osoby smějí se o to pokusiti, aby to, co sau předešle s jinými společně zavřeli, nyní napravovati chtěli, že k tomu páni stavové nedopustí, a protož aby mezi ně přišli. Ale pan Auštěcký omluvil se nemocí (že již 2 neděle z lůžka neschází), jiní jiným, toliko p. Racek Vchynský starý přišel. A tu všickni tři pá(53)ni stavové (vše slovy historika mluvíme) nesmírně sobě to skrze pana Přecha z Hodějova (dožádavše se pána, aby od obce ku pánům direktorům promluvil) stěžovali proti těm, kteříž by to sjednocení mezi kněžími jejich a kněžími Bratrskými stalé rušiti neb v něm co opravovati chtěli. A protož velikými hlasy (po promluvení p. z Hodějova) jeden přes druhého žádali, aby se to porovnání podruhé čtlo, a aby se k němu každý zvlášť přimlauval. Což se i stalo. I přiznávali se všickni do jednoho k tomu porovnání a hlasy velikými mluvili, aby zlořečený a proklatý a nepřítel Boží, církve a vlasti byl, kdo by to rušiti chtěl, napomínajíce jedni druhých, aby se i podepsali; což se ode všech stalo.

Potom 3. Octob. (když se již kněžstvo z celého království do Prahy obeslané bylo shromáždilo) opět v plném všech tří stavů shromáždění tentýž spis a snešení o konsistoři (pro ty, kteříž prvé toho nedoslýchavše k tomu jmenovanému času do Prahy se byli postavili) čteno bylo, jako i naproti tomu učiněné od p. Auštěckého, a kteří s ním drželi, sepsání. A tu opět jednomyslně všichni první to porovnání schválili, druhé zavrhli (z příčin sedmi, kteréž se v Historii viděti mohau) a kteří prvé podepsáni nebyli, podpisovali se, kromě ještě p. Auštěckého a p. hraběte Šlika, z nichž jeden i druhý omluvu svau činil. Pan hrabě řekl, že toho z nelibosti k Jed-

[42]) K historickému výkladu, jenž tuto následuje (až po str. 55. »až potud Historia«) přirovn. souhlasné vypravování u Gindelyho, Geschichte der Ertheilung des böhm. Majestätsbriefs, Prag 1868, str. 145—152, podané dle rukop. Mus. kr. Česk. 23. J. 7.

notě Bratrské nečiní věda, že by jim před Bohem i přede vším světem křivda byla, kdyby s jinými pod obojí posavad věrně jako v nějaké rozkošné zahradě kopáním a štěpováním pracovavše nyní, když ta zahrada užitek nésti má, toho účastni býti neměli, avšak že má své příčiny, proč podepsati nemůže. Nicméně však na třetí den potom 6. Octob. podepsal, dílu Božímu, kteréž v jednosvornosti všech stavů a šťastnému té věci již k cíli docházení viděl, jako maudrý a pobožný pán překážeti nechtěje. A vedlé něho i ji (54) ní, kteříž tomu porovnání prv odporovali, s radostí a chutí Pánu Bohu z toho děkujíce podpisovali. A tak tuto Pán Bůh přepěkné spojení z milosti své učiniti ráčil, že den tento slušně pamětný býti má, dí historik

Přijetí reformátů do konsistoře některým se též příčilo, ale společnými stavů hlasy schváleno.

A ač toho dne ještě nové nedorozumění vzniklo, však i to pěkně s pomocí Boží spokojeno. Nebo když hned za tím od kněžstva (jimž také nejprv stalé porovnání a řád konsistoře přečten a od nich všech schválen) na konsistoriány hlasové vzati byli, a nejvíce hlasů (po k. Eliášovi Šudovi) padlo na k. Václava Stephanidesa, archiděkana Horského, ozval se p. Kašpar Kaplíř, že ten a někteří jiní, na něž hlasové jdau, nemůže a nemá v konsistoři býti, protože Kalvinistové jsau; ale proti němu všickni stavové mluvili, že musí podlé snešení býti, aby zůstali ti, na které los přišel: jména pak ta potupná že podlé společného snešení vyzdvižena býti mají. Pan Kaplíř a při něm tři neb čtyry osoby vždy tomu chtěl, aby děkan Horský a někteří jiní do konsistoře nebyli dosazováni, než které on na to místo jmenoval. Ale nemohl při páních stavích nic obdržeti, nebo se všickni ozývali, i stavové vyšší i všecka města královská, aby podlé hlasů zůstalo, kteříž za jisté Boží řízení držáni býti že mají.

A tak vyhlášeni jsau konsistoriáni svým pořádkem hned tu na rathauze, odkudž se páni stavové do kolleje mezi kněžstvo ubírali, a tam skrze p. p. Theobalda Švihovského vyhlášené osoby vystupovaly, jimž páni direktorové na místě všech stavů pravic podávajíce Božího požehnání žádali, a tak se společně do kostela před Tejnem k chválení Boha z předivných skutků jeho (N. zástup valících se takový byl, že jim ulice i ryňk i kostel ovšem těsné byly, a při všech farách pod obojí se zvonilo) ubírali. Kdež archiděkan Horský na ta (z evangelium neděle pominulé vzatá) slova, *že Bůh navštívil lid svůj*, tak horlivé ká (55) zaní učinil, že se všemu shromáždění radost s pláčem mísila. Ale p. Kašpar Kaplíř s pěti neb šesti přátely svými do kostela jíti nechtěl pravě, že nemůž Kalvína poslauchati. Stavové naproti tomu všickni kázaní jeho velice sobě libovali pravíce, že poněvadž se k České konfessí přiznává, není Kalvínem, ale dobrým křesťanem, a že jest jej Bůh vzbudil, aby tak živé kázaní tomu velikému shromáždění učinil. Za kterýmž velikým zvukem všecko kněžstvo začalo Te Deum laudamus, a po dokonání toho česky také *Tě Boha chválíme* ode všeho lidu zpíváno. A tak v ten den veliké věci se sběhly, v nichž Pán Bůh oslaven byl. Až potud Historia.

Ví se pak, že hned toho dne kněží jména svá do knih konsistoriánských podpisovali a tak k ostříhání vyzdviženého řádu se zavazovali. I to známé, že svěcení nových kněží brzy potom se začalo, jakož řádu administratorova, tak i seniorova. Nebo před zavřetím ještě sněmu v Betlémě ordinováni jsau: Jan Rosa, Eliáš Akoncius, Petr Céfas, Jan Brosius[43]) zjevně u přítomnosti pánů defensorů a konsistoriánů, z nichž kněz Jiřík Hanuš (místo nepřítomného tehdaž administratora) na kněží ty vedlé seniora ruce vzkládal; a tak že každé strany při svém řádu zůstavení svornosti netrhá a trhati nemá, osvědčeno jest.

Kterýž začátek obojího řádu v jednostejné svobodě a svornosti užívání všechněm pobožným se líbil, že sobě vespolek gratulovali a Pána Boha chválili.

Mezi jinými (ať se toho podotkne) jeden z professorů akademie Pražské, D. Adam Zalužanský z Zalužan,[44]) orací k J. M. všechněm třem p. p. stavům pod obojí (kteráž hned týchž dnů u Pavla Sessia vytištěna jest) učiniv, jich, aby po tak šťastném svobody náboženství dosažení a řádu i konsistoře vyzdvižení již také k napravení a obnovení akademie (56) mysl obrátili, napomínal. Kdež obšírně, maudře, pobožně stalé porovnání vychvaluje pravě, že (vix videtur humani consilii aut opis tanta conversio rerum et tantus animorum consensus esse potuisse) skutek zřejmý Boží jest a ne rad a usilování lidských účinek taková proměna a takové myslí sjednocení. A tu konfessí stavů a Bratrskau ve všech artikulích pravdy svatého evangelium srovnávaje, že jedna jest víra dovodí, ačkoli rozdílný řád aneb, jakž on mluví, diversum ejusdem doctrinae exercitium et usus. Chválí ze jména, že strana pod obojí strany Bratrské při jejich řádu zanechává. Illa inprimis integra coena sacra utentium vox et justa et sacris

---

[43]) O těchto čtyřech kněžích. zmiňuje se Wengierski (Regenvolscius) pag. 330 jen takto: »Petrus Cefas, natus anno 1578, — Johannes Brosius, natus anno 1571 in Moravia Hunnobrodae. Acoluthus sive discipulus in spem sacri ministerii receptus in Unitat. Fratrum 1592, Zeraviciis. Diaconus Jaromerziciis in Moravia 1608. Minister Christi Pragae in Consistorio Euangelicorum recens erecto primo examinatus in fidei articulis, deinde in templo Bethlehem dicto ordinatus a Matthia Cyro Seniore, imponentibus illi manus Elia Schuda, Administratore Consistorii Calixtini (dle vypravování Komenského svrchu podaného není správné), Cyro Seniore et reliquis Assessoribus, nec non Mathaes Koneczny Seniore anno 1609 Festo Matthiae Apostoli (má býti asi r. 1610, neboť kaple Betlémská odevzdána byla Bratřím teprve 4. prosince 1609, dne 24. února 1609 pak zajisté svěcení to nemohlo býti vykonáno). Pastor ecclesiae Strzitesensis, deinde Horazdovicensis, denique Boleslaviensis in Carmelo, ubi sub motus ac tumultus Bohemicos multa adversa perpessus, abiit cum ceteris in exilium primo Lesnam Majoris Poloniae circa Domin. Palmarum 1628, paulo post ex consilio Seniorum Vlodavium in finibus Lituaniae et Minoris Poloniae 5. Julii eodem anno. Vir probus, judiciosus in lectione s. scripturae et aliorum librorum theologicorum assiduus. Morbo diuturno afflictus lectoque affixus pie et placide in Domino obdormivit 12. Jan. 1646 aet. 76. Vlodaviae.

[44]) Viz Jirečkovu Rukovět II. 347 sl. Řeč Zalužanského, z níž Komenský tuto některá místa podává, má nápis. »Oratio de consensu ordinum regni Bohemiae, integra coena sacra utentium, et quid inter se differant«.

litteris consentanea et sapiens judicanda est, nolle se Fratres religione sua prohibere. Non introduxerunt coetum hunc, non conservarunt tot temporibus, non sibi evertendum censent. To (prý) stavů pod obojí (rozuměj v předmluvě na konfessí) *promluvení za pobožné a s písmy s[vatými] se srovnávající a maudré drženo býti má, že prý nemíní pánů a přátel svých milých, kteříž se z Jednoty Bratrské jmenují, od náboženství jejich utiskovati. Nevzdělali toho shromáždění ani zachovávali tolik časů, nežádají ho také vyvrátiti.* A za tím ukazuje, že netoliko ke škodě církvi není, aby rozdílného řádu shromáždění byla, alebrž k dobrému jest, když prý utraque pars alterius praesentis aemula et imitatrix ac velut socia et comes gloriosi laboris esse potest. Každá strana po boku druhau majíc k následování a pobožnému sebe v společné slavné práci rozněcování příčinu a podnět míti může. Za příklad toho připomíná jakož z Sallustia Římany a Kartaginenské, tak i z sv. Pavla pohany a židy v církev uvedené, že jedni druhým horlivosti podnětem byli. Ita speramus et integra coena utentes, quod tam diu (57) quaesiverant, jam consequuturos et Fratres, quod diu tenuerunt, constanter conservaturos esse. Máme (prý) naději, že i pod obojí, čeho tak dlauho hledali, již dosáhnau, i Bratří, čeho se tak dlauho přidrželi, stále ostříhati budau. Což že k společnému vzdělání slaužiti bude, když jeden aud v těle druhému bude přisluhovati, pěkně z I. Kor. 12. vyvodí, přidávaje za tím: In Polonia, amplissimo regno, eadem membrorum ecclesiae genera, Fratrum, Lutheranorum, Helvetiorum, alibi instituta tamen suscepta sunt hodieque retinentur, haec his locis, quibus nata et quorum propria sunt, exterminabuntur? V Polště, rozšířeném tom království, rozdíl trůj jest církve audů, Bratří, Luteráni, Helveti neb reformáti, kteráž náboženství jinde začatá tam přijata jsau a zdržují se posavad, *toto dvoje (pod obojí a Bratrské) z těch míst, kde se počala, kterýmž vlastní jsau, vyvrácena budau?* At altera ecclesia alterius laudes et authoritatem minuet? At si qua ecclesia Evangelio excellere, si clara et esse et haberi vult, non alterius oppressione, sed propria virtute laudem quaerat oportet. Non obscurant se invicem ecclesiae Christianae plures eodem loco constitutae 2c. Ale snad (prý) jedna církev druhé bude ujímati chvály a vzácnosti? Odp. Nikoli. Nebo *chce-li která církev větší chválu a slovautnost míti v evangelium, musí toho ne potlačováním jiných* (nech to sobě slyší nynější bratří svých utlačovatel!) *ale vlastní ctností hledati.* Ne to zatemňuje církev křesťanskau, že jiné vedlé sebe má, ale to, když pravdy evangelium skutkem neostříhá.

Zavírá potom: Non est igitur inhonesta diductio exercitii in plures coetus, nec impedit alia aliam idem sequentem, sed adjuvat. Quodsi qua culpa odii aut aliorum vitiorum hic inest, ea non ipsius rei, sed personarum propria tota putanda (58) est. Není tedy nepočestné rozvedení řádu církevního na více stran, aniž překáží církev jedna druhé k témuž cíli směřující, ale pomáhá. Přihází-li se pak tu co nenávisti neb jiných vášní, vina ta není samé té věci (t. rozdílného řádu), ale lidí vášnivých. Dokládá: Nalezl-li by se pak kdo tak příkrý a tvrdý, že by vždy na plnější spojení

třel (tam asper durusque conjunctionis aestimator), nech se stane, však takové, jakéž by obojím k vzdělání bylo (Sit ita sane, conjungantur, sed quod utrorumque commodo fiat) jmenovitě, aby jedni od druhých vzali, co před druhými mají (jedni prý umění zevnitřního více, druzí řádu a cvičení více) a to spojíc z obojího dobrého učinili jedno. Mezitím však aby se v tom spojení, kterýmž již spojeni jsau, jednosvorně ostříhali, proto že již nenávistem a nesvornostem místa nebude. Kdež opět zveličuje, chtěl-li by kdo jinak činiti, jak to zle bude. Alteri eversionem inferre impium et irreligiosum est, quid sibi ipsi? Est enim, ut ostendimus, una utriusque hujus coetus et multitudinis substantia etc. Jinému obmýšleti zkázu nepobožná a nenábožná věc jest, co tedy samému sobě? Již zajisté sme ukázali, že obojího toho shromáždění jediná jest podstata. Item: Ex evangelio famam et gloriam non mutua eversione, sed exercitio diligentiore comparari et palam est et ante ostensum. Z evangelium chvály a slávy že se nabývá ne vyvrácením jiných, ale cvičením pilnějším, povrchu leží a již napřed ukázáno jest.

To potud z té orací toho vysoce učeného a vzácného i věkem a saudem dospělého muže, kterýž z Jednoty nebyv nepsal toho, co psal, jako postranním affektem, ale co osvícení Boží kázalo. Jiných víc svědectví nepřivodíme, protože v paměti všechněm ještě živým jest, že Bratří v tom porovnání při řádu svém zanecháni byli, a že všechněm pobožným z obojí strany milé a potěšené bylo to, co se stalo, vymínic jednoho a druhého buřiče z husitských kněží pletichářů, jimž se vyskýtající se řádů dobrých (59) šraňky tak líbily jako motovidlu pauzdro.

Výtržní buřiči, k. Procházka a k. Borovský ztrestáni.

Vytrhl se zajisté k. Adam Procházka,[45]) farář Svatohavelský, a učiniv spis hanlivý vtrausil jej mezi lidi (ještě před zavřetím sněmu při začátku léta 1610), v kterémž stavy obviňoval, že sobě do konsistoře nasázeli bludařů a kacířů, Ariánů, Novaciánů, Donatistů etc.[46]) Jako i brzy potom k. Blažej Borovský,[47]) děkan Chrudimský, kněží kraje svého svolav zřízení konsistoře haněl a že, bude-li senior obzvláštní své kněžstvo maje na fary dosazovati moc míti, tudy kněžstvu administratorovu újma far bude. Ale co tím spravil? Byl od Jich M. pánů defensorů do Prahy citován, obviněn, za buřiče odsauzen, a jméno jeho na příklad jiným buřičům z knih konsistoriánských (u přítomnosti celé konsistoře, všech p. p. defensorů a množství kněžstva) vymazáno. Stalo se léta 1610, 28. Juli a zapsáno jest v knihách konsistoriánských nových na listu 103. K. Procházka pak odprošením pokorným p. defensorů sotva téhož ušel.

---

[45]) Viz Jirečkovu Rukověť II, 145; sr. Gindely Gesch. der Ertheil. d. böhm. Majestätsbriefs, p. 170—173 dle rukopisu kláštera Strahovského.

[46]) O Ariánech viz pozn. 5. Novatiané a Donatisté, dvé rozkolnických sekt starokřesťanských přísného rázu. Novatiané v VI. stol. zavrhovali opětné přijímání těch, kdož při pronásledování odpadli (lapsi); Donatisté ve IV. stol. hájili přísné kázně církevní a blouznivé horlivosti mučenické.

[47]) Viz Jirečkovu Rukověť I, 89.

Tantae molis erat patriae reparare quietem.

A najde se ještě kněz český pod obojí a aud konsistoře, kterýž to znovu zdvihati, a mají-li Bratří při svém řádu zůstávajíc trpíni býti, disputovati začne? Není-liž to bauřky obnovovati a sjednocení stalé novým obmyslem bořiti? Důvodové, jichž k. Samuel k tomu, že Jednota Bratrská v království Českém vyzdvižena a umořena byla, vede, dětinští jsau.

1. Že prý vždycky od toho času mluvívalo se a psalo toliko in praeterito: **„kněží, kteříž se z Jednoty Bratrské jmenovávali."**

Odp. Dobře. Protože se již začali s jinými zároveň (pro svornost) jmenovati **„kněží pod obojí řádu seniorova."** Ne o jméno tuto činiti jest, mistře, ale o věc, jest-li Jednota Bratrská (buď že tak slove neb slaula) s svým (60) obzvláštním řádem vyzdvižena a umořena čili raději v společnost přijata a tím spůsobem utvrzena? Protož nepohrávej slovy, ale ukaž věc, můžeš-li. Mohli bychom sic říci, kdybychom v slovích také auskoků hledali, že užívání jména Jednoty Bratrské v tom porovnání výslovně zastaveno nebylo, než toliko položeno, že se prý tak jmenovávali, což pravda jest, dokud t. jiného jména neměli, kteréž jim tu dáno; a že také v moci naší nebylo zastaviti toho jména, kteréhož netoliko posluchači naši užívati byli zvykli, ale i jiní vůbec, lid i panstvo i kněží, jakož prvé, tak i po spojení, jako až posavad, protože žádný o zastavení jeho nevěděl; avšak vždy pravíme, ne o jméno a titule, ale o věc samu činiti jest. **Jednota Bratrská přestala-li se v Čechách jmenovati?**

2. Praví k. Samuel, že obecní všech snešení bylo a v zápis uvedeno jest, aby pro vyjití vstříc pohoršením a nedorozuměním mezi stranami, jakéž prvé příčinau některých jmen pocházelo, všickni k jedné konfessí se přiznávající a u víře sjednocení ve spolek slauli a se jmenovali: *Křesťané pod obojí, zůstávajíce spolu podlé nařízení Syna Božího v křesťanském a bratrském milování.* **Jména postranní jaká zastavena?**

Odpovídáme opět, že ne o jména, ale o věc činiti jest; avšak jaká jména zastavena jsau? **Nepříjemná,** kteréž slovíčko **„nepříjemná"** k. Samuel pro svůj fortel vypustil,[48]) t. pikhart, Kalvinista, Luterán, ubiquitář, sakramentář, pletichář ꝛc., summau všelijaké dotýkání a hanění, jakž textem stojí, a ne aby řád partikulární té neb druhé strany vyzdvižen aneb (jakž se jemu mluviti líbí) umořen byl. Nebo kdyby byl v porovnání, z kteréhož to ustavení alleguje (z str. 77), předce dál četl (str. 78, 79, 80), byl by viděl, že řád porovnání našeho v tom jest, aby kněžstvo obojí strany a obojího řádu i sedalo v konsistoři i světilo se i správu způsobem a řádem mezi sebau zvyklým dr (61) želo, bez překážky druhé strany; na desátekrát se to tam připovídá. Oslepiti-liž pak všecky lidi chce ten chytrák, či samého již duch závratu oslepil, aby toho, co všickni vidí, on sám neviděl, a čeho žádný nevidí, on sám že vidí, se domníval?

Nebylo tedy toho nikdy od milých vrchností našich, pánů stavů království Českého, nařízeno, aby ti, kteříž se Jednotau Bratrskau jmenovávali,

---

[48]) Viz Martinius, XXXV. dův., pozn. 28.

neměli býti jednau stranau sjednocených evangelických církví (nýbrž aby byli, to nařízeno), než zastavena jsau hanění jedněch druhých. Načež kdyby pamatoval byl k. Samuel, byl by nynějšího předsevzetí zanechal a nás věcmi tak nepravými zjevně a na odivu světu káleti a hyzditi se nepokaušel

A tak tedy ne my sme od konfessí České a porovnáním nařízeného řádu odstaupili, ale *k. Samuel Martinius* proti Jich M. nařízení, proti konfessí České, proti majestátu, proti spolusjednoceným nové, neslýchané, zapověděné, na podvrácení všeho dobrého zřízení slaužící věci před sebe bera, o čemž níželi.

Summau nechce k. Samuel znáti rozdílu mezi učením a řádem, že se v učení evangelickém podlé konfessí České sjednocení stalo, řád pak na svobodě zanechán; což jednomyslnosti křesťanské netrhá a trhati nemá.

XIV.

Administrator a senior konsistoře jak se k sobě chovati mají?

Dále dí: »Pro dokonalejší a jistší toho všeho utvrzení a zachování, kterak by k sobě se administrator a starší konsistoře chovati měli, vidělo se o tom pánům stavům takto vypovědíti: **„Administrator a senior k svatému sebe milování, v lásce a svornosti mezi sebau přebývání (62) sobě společně slaužiti mají** *ꝛc.*"

Odp. I čím a v čem? Slova tam před těmito stojící (na též 80. stránce) to ukazují, kterýchž proč M. Samuel také nepřipomenul? Tato jsau: »Takové pak kněžstvo svěcení svého týž starší (t. senior konsistoře) s raddau **kněžstva svého, řádu svého,** na fary a kollatury, kdož by ho za to požádal, aneb oni toho **potřebu mezi posluchači uznali,** dosazovati má, *v čemž jemu tolikéž týž administrator a tak oba sobě aneb jedni druhým žádné překážky činiti nemá* a nemají nižádným spůsobem, *ale každý při svých řádích a ceremoniích i spůsobích zůstávati* a k svatému sebe milování, v lásce a svornosti mezi sebau přebývání ꝛc«. To, hle, nařízení Jich M. stavů! podlé kteréhož chová-li se M. Martinius, nech to každý z upřímých Čechů saudí, jakožto kterýž proti spolu sjednoceným válčí, vyvrátiti je a řád jejich povolený, schválený majestátem a snešením stavů utvrzený, umořiti se pokauší. A nerozuměje, jak by toho jinak dovedl, grifu se chytá a cituje, jak jinde naše knihy a spisy, tak tuto porovnání a zřízení obecná fortelně a kuse; což na dobrého člověka, nerci-li kněze, nenáleží.

XV.

M. Martinius již se také v říšské věci plete.

„Jakož tedy v s. říši pod religionsfridem podlé konfessí Augšpurské pravé, nezfalšované, tak v království Českém pod majestátem podlé jedné konfessí České všem evangelickým křesťanům od jedné a též nejvyšší vrchnosti svoboda dána jest, (63) slaužiti Pánu Bohu směle a svobodně; tak ti všickni evangeličtí křesťané, kdekoli jsau, buď v říši neb v Čechách, na důvod k Bohu i vrchnosti vděčnosti jednomyslně a svorně podlé jednoho vykázaného pravidla náboženství své provozovati mají a povinni jsau.

Odp. Tvrdau tuto vede retoriku, ne každý se dovtípí, co za důvod vlastně proti nám vede. Míní-li to, že jakož v říši od religionsfridu Luteráni odměšují reformatos, protože se k Augšpurské první konfessí nehlásají, tak v Čechách od majestátu odmíšeni býti mají reformáti a Bratrská Jednota: jaká člověka tohoto všetečnost v věci říšské také se již pletaucího se pronáší![49])

Augšpurskau zajisté konfessí od toho samého, kterýž ji původně spisoval, Filippa Melanchtona, poproměněnau a spravenau, a to v slovích některých papežstvím ještě zapáchajících (protože v počátku evangelium ne všecko pojednau vypulerované býti mohlo), zfalšovanau nazývati a při tom od religionsfridu reformatos v říši odměšovati, co to jest? Není mu, hle, dosti krajany rotiti, staré Čechy (jakž je sám nazval) od majestátu odstrkovati, také již patrioty německých krajin religionsfridu odsuzuje. Ne nevíme, jaký oni při té věci mezi sebau spor mají; ale co nám Čechům po tom? zvláště kněžím? Nebezpečné jest, k. Sam., kde se dvéře scházejí, prstu strkati, nebezpečné pro připochlebení se jeděm druhé drážditi. Ne tak ste mluvívali, v Genévě, v Nyderlandu, v Anglii jsauc: a kdo ví, vždycky-li pod tím stínem seděti budete. Maudrých povaha jest na všecko se ohlédati. Řeknete-li, že toho nemíníte, dobře: ale tak nebude žádného proti nám argumentu, než bude proti vám. Nebo slauží-lit religions (64) frid všem evangelíkům v říši, ačkoliv ne ve všem se srovnávajícím, tedyť také v Čechách podobojím rozdílný řád v společném majestátu užívání nic nepřekáží. Oč tedy bauří? Ale dobře, že již aspoň začíná rozdílu dělati mezi konfessí Augšpurskau a Českau, mezi religionsfridem říšským a majestátem českým a že, ač jedno druhému podobné jest, však není jedno a též. Což se na svém místě hoditi bude.

XVI.

Nynější kurfiřt Sasský že jest Kristian toho jména II. skrze zvláštní legací od stavů sjednocených snažně žádán, podlé krále Uherského, na onen čas Matyáše Druhého, Fridricha kurfiřta Falckého, Jana Zikmunda kurfiř Brandeburského, Filipa Ludvíka falckrabího, Henricha Juliusa knížete Brunšvického ꝛc za ně pány stavy podlé **konfessí České pravé Augšpurské sjednocené** k císaři Rudolfovi vzáctně se přimlauval, a aby pod protekcí J. M. C. **podlé ní a ne podlé nějaké jiné, postranní, podezřelé** náboženství své křesťanské pokojně bez překážky každého člověka provozovati mohli, slušně žádal. Jestli to jejich vyhledávání bylo opravdové a upřímé, jeho také přimlauvání jisté a pravé, maje v své zemi ty neb ostatky těch předků na ten čas, snad slušně a spravedlivě se doptává a vyhledává.

M. Martinius pletichy své na kurfiřta Saského obraceje čtyry nemotorné věci v hromadu mísí.

Odp. Čtyry tuto věci mistr v hromadu nemotorně plete:

---

[49]) Augsburský mír náboženský ze dne 25. září 1555 zahrnoval ovšem i reformované jménem »příbuzných Augsburského vyznání« (Augsburgische Confessionsverwandte«).

1. Převrací stavům jejich formální slova.

1. Nejprvé praví, že se kurfiřt Sasský Kristian II. snažně od stavů sjednocených žádán jsa vedlé krále Uherského a jiných kurfiřtů a knížat říše za pány stavy **podlé konfessí České pravé Augšpurské sjednocené** (65) k císaři Rudolfovi přimlauvali ꝛc.

Co, mistře Samueli, tak-li jsau formalia těch žádajících listů? My čteme takto: Gelanget demnach an E. Churf. Gn. unser gehorsames Suchen und Bitten, die geruhen bei Ihr Maj. vor uns dahin gnädigst zu intercedieren, damit uns das liberum exercitium *vermöge unserer Confession, so mitt der Augspurgischen dem sensu nach übereinstimmet* ꝛc. confirmieret werde.[50]) To jest *podlé konfessí naší, kteráž se s Augšpurskau v smyslu srovnává.* Proč pak medle tak rád k. Samuel slova mění a předělává? Upřímnosti-li to či fortelné schytralosti znamení? Nech saudí, kdo sauditi můž.

2. Kurfirstům dvěma jejich mínění.

2. Klade mezi ty přímluvčí kurfiřta Falckého a Brandeburského, kteréž jen teď (v příčině předcházející) religionsfridu odsaudil. A ti co, proto se oni za Českau Augšpurskau konfessí přimlauvali, aby jejich spolubratří skrze to utlačeni byli?[51])

3. Celých církví, akademií, theologů vzácných svědectví zlehčuje.

3. Že (prý) na to přímluvy ty šly, aby stavové pod protekcí J. M. C. podlé té (České Augšpurské konfessí) a ne podlé nějaké jiné postranní, podezřelé náboženství své křesťanské provozovati mohli. I kdož pak od konfessí České odstupuje? Tak dobře sme se k ní přiznali a povinnost učinili jako kdo? Což tedy to za postranní a podezřelá konfessí, M. Samueli? Naši bezpochyby vlastní míníte, proti nám válku veda. Ale vězte, že ta nám skrze společní Českau tak málo z rukau vyražena jest, jako vám Augšpurská, poněvadž se od sjednocených stavů o všech třech konfessích zmínka činí v předmluvě na konfessí Českau. Jestliže tedy naši míníte, jaká vaše smělost konfessí čtyrem králům a dvěma císařům podanau, od D. Lutera a nejpřednějších Augšpurské konfessí theologů schválenau, do harmonie (66) konfessí evangelicských pojatau, od půl druhého sta let světu známau, ode všech sjednocených stavů (léta 1575) zároveň s Českau společní pod císařskau protekcí poručenau[52]) za postranní a podezřelau vyhlašovati? Ne proti samým nám již hřešíte, ale proti všechněm vlasti stavům sjednoceným a proti theologům, akademiím, církvím, jejichž svědectví zlehčujete, k čemuž vás duch pýchy vede a nade všecko se vzpínati učí.

4. Sjednocení naše na vyvrácení jedné strany táhne.

4. Že se podlé té přímluvy své J. M. kurfiřt Sasský maje Čechy v své zemi slušně doptává, jak v tom sjednocení stojí.

Odp. Bylo tedy potřeba dáti zprávu, že stojí v porovnání trvajíce při konfessí České a při svém zvyklém řádu. Což kdyby se bylo stalo, nepo-

---

[50]) Tento list stavů, pokud mi známo, nikde nebyl tištěn. Odpověď kurfirsta Saského stavům ze dne 14. dubna 1606 pojata v druhou Apologii stavovskou, vyt. v Praze 1619, příl. č. 21. Viz též Gindely l. c. str. 54 sl.

[51]) Kurfirstové Falcský a Braniborský byli přívrženci vyznání víry reformovaného.

[52]) V předmluvě ku konfessí České. Viz v Úvodě.

chybně že by J. M. kurfiřt s tím spokojen býti ráčil. Ale aby kdo z Čechů pro zalíbení jiným spolukrajany a spolusjednocené za neevangelíky udávati a skrze to turbovati měl, čím to ukáže? Tomu-li společná konfessí naše a porovnání učí? Vidí se na makovici koruhvička, že se po větru obrací.

XVII.

Tentýž kurfiřst Sasský když církvi české evangelicské z vlasti vytlačené **a stínu pod širokým nebem nemající** hospody přeje a místo k provozování svobodnému náboženství pravého křesťanského vykazuje, maje zemi svau od všelijakých **sektářů, rot a kacířů** z milosti Boží očištěnau a vyprázdněnau, že se na náboženství i pohostinných pilně doptává, **pokautních, postranních, na větším díle podezřelých shromažďování,** ovšem přisluhování trpěti nechce a jakožto Defensor utriusque tabulae Decalogi s dobrým (67) svědomím nemůže a nemá, kdo mu za zlé má míti? Magistratibus tranquillitas populi suprema lex esse debet.

M. Martiniu o žádných českých evangelicic v exilium neví, kromě v Pirně.

Odp. 1. Že Pán Bůh srdce J. M. kurfiřta Saského k vytištěným českým evangelíkům nakloniti ráčil, aby jim pod stínem ochrany své útočiště přál, poznáváme i my za dobrodiní, a aby Pán Bůh jakož jiným ochráncům, kteréž ssauženým a rozptýleným ostatkům českého lidu svého vzbudil, tak i J. M. kurf. požehnáním svým zde i věčně odplácel, za to my se s lidem svým (modlitbau k tomu cíli vůbec vydanau) také modlíváme. Ale mluviti tak, že církev česká evangelicská z vlasti vytlačená stínu pod širokým nebem nemá kromě pod kurfiřtem Saským, nač jest? Nebo kamž se tedy to místo podělo, na kteréž M. Martinius léta 1628 svau coloniam z Míšně vésti chtěl, kdyby za ním byli jíti chtěli? [53]) A co pak země Nyderlandtská, Anhaltská, Brandeburská, Pruská, Polská, Uherská, Sedmihradská, přijímající také exulanty české, nejsau pod širokým nebem? Žvavá jest výmluvnost tvá, mistře; když co zveličovati počneš, nevíš, jak dosti nadsazovati a jakých hyperbolí vymýšleti.

Míšnařům pochlebuje.

2. Že kurfiřta Saského zemi od všelijakých sektářů, rot a kacířů očištěnau vyhlašuje, to veliká smělost jest. Nebo zná-liž on všecky lidi v kurfiřtských zemích? a jest-liž všech jich srdce a smyslů povědom? Jest-liť tak, šťastnější tam bude církev, než kdy v světě byla. Apoštolské v pravdě církve sobě toho nepřipisovaly, nýbrž čteme, že v nich bývaly roztržky a sekty, a sv. Pavel řekl: »Musejí i kacířstva mezi vámi býti, aby právě pobožní zjeveni byli.« 1. Kor. 11. [54]) Ať mlčíme, že ne všecko jest sekta neb rota neb kacířství, čemu lidé tak říkají; sv. Pavel nestyděl se říci: »Já podlé té cesty, kterauž oni nazývají kacířstvím, slaužím Bohu ꝛc.« Skutk. 24, 14.

Kromě kostela svého Čechům slaužiti nedá.

3. Že kurfiřst pokautních a postranních, na větším díle (68) podezřelých shromažďování, ovšem přisluhování trpěti nechce, to nech je na svém

[53]) Nizozemí, viz str. 88 a 89.

[54]) Epišt. 1. sv. Pavla ku Kor. 11, 19.

místě. Ale děje-li se toto podlé vůle Boží, aby se služeb Božích konati nedopauštělo jen toliko v výsadních místech a v zvyklých někomu ceremoniích neb smyslech, to v otázce zůstává.

Čteme v evangelium, že apoštolé jednomu zbraňovali ve jménu Kristovu ďábly vymítati, proto (prý) že nechodil s nimi. Ale co pán, pochválil-li jim to? »*Nebraňte mu,*« řekl, »nebo není žádného, kterýž by divy činil ve jménu mém, aby snadně mohl zle mluviti o mně. *Nebo kdo není proti nám, s námi jest.*« Mar. 9, 39. A s. Pavel píše, že sic někteří na vzdoru jemu Krista káží, jiní z lásky; on však jakýmkoli způsobem Kristus se zvěstuje, buď v samé tvárnosti, buď v pravdě, že se radovati bude. Fil. 1, 15.[55]) Ale od vás, M. Sam., duch ten kam se poděl?

Pánu země k vypovídání krajanů approbací svau radí.

4. Že kurfirst s dobrým svědomím jinak činiti nemůže a nemá, tvrdí to M. Samuel tím, že magistratibus tranquillitas populi suprema lex esse debet. Jestližeť se takové regule J M. kurfiřtu předkládají, snadné jest, J. M. kurf. v tom, co se milým krajanům našim tam děje, výmluvného míti. Ale ti, kteříž toho jsau příčinau, nech se v tom před Bohem opatří. Mezitím jestližeť argument ten u vás platí, musíme ho již také nechati platiti jinde. Třeba co nás i vás potkalo v vlasti naší a D. Lutera v říši (jemuž pro začínání novoty v náboženství také vypovědění obmýšlíno) a staré ony křesťany od pohanských a arianských císařů, králů, knížat, a samého našeho Pána od Kaifáše a židovských biskupů, kteříž všickni vždycky na témž gruntu jako M. Martinius zakládali dekrety své, že tranquillitas populi suprema lex esse debet, pro vyjití roztržkám v lidu že se všecko dělati musí.

Nač, hle, nepřivodí bláznivá maudrost těla! Ale rozumí nejvyšší těm barvám a larvám. Mezitím trefíte-liť sobě tím spůsobem (utiskováním a vyháněním (69) spolubratří) ubezpečiti věci své, to čas ukáže. Židovští biskupové na onen čas a římští do dnes právě také tím způsobem utvrzují stolice a katedry své.

XVIII.

Za osmnáctau příčinu, proč jedno býti máme, toto vede M. Samuel, že když léta 1609 do německých zemí ta vzácná novina přinešena byla, že císař Rudolf sjednoceným Čechům svobodné provozování evangelicského náboženství pustil, po všem kurfiřství Sasském v církvech Pánu Bohu za to děkováno a Te Deum laudamus zpíváno bylo, a kněží lidu oznamovali, kterak v království Českém nejmilejší jejich v Kristu bratří evangeličští a Bratrská někdejší Jednota opravdově se sjednotili a sbratřili, rozpomínajíce se prý bezpochyby tehdáž na tu velice pěknau předmluvu, kteráž jest v létu 1566 kancionálu německému Bratrskému připojena, v níž Bratří *Husa českým prorokem a Lutera německým apoštolem* nazývajíce napomínají, abychom my náměstkové jejich vespolek se milovati, spolu zvláštní obe-

[55]) Epišt. sv. Pavla k Fil. 1, 18.

cenství míti, jedním srdcem té milosti vděčni býti a potomkům svým milým jako znamenité dědictví dochovati hleděli. Nyní pak co dějí tyto církve Sasské, s nimiž tak pěkně staří naši spřízněni byli, že my nynější Čechové nebo prvé neopravdově sjednocení, anebo nyní na myslech a smyslech zmámení mezi sebau na sekty a roty tak se dělíme, a tito takto, jiní jináč o svém náboženství vyznáváme, jedni vůbec v shromážděních církevních, někteří pak pokautně a v skrejších, nemajíc toho žádné potřeby, ku požívání svátosti velebné přistupujeme, ba mnozí dokonce sv. posluhování a shromáždění církevních i v jejich chrámích a společnostech že se svévolně zbavují? (70).

Odpověd: 1. Také nad tím v Čechách sjednocením a náboženství evangelicského osvobozením Falcké církve, Moravští a Polští zborové plesali a Boha chválili, protože, aby se spolubratřím jejich podtržení jaké obmýšlelo, nerozuměli.

Nad porovnáním pod obojích v Čechách slušně se okolní evangelici radovali, však ne pro utlačení jedněch z nich.

2. Sjednocení a sbratření evangelíků s Bratrskau Jednotau opravdové bylo, rádi to pauštíme, jen ať se nebéře tak, jakž béře a vykládá proti všeobecnému stavů mínění zlý smluv a porovnání vykladač k. Sam., kterýž jestliže se tak pilně sjednocení stalého drží, jakž za to vidín býti chce, nech ukáže, který artikul porovnání našeho káže, aby administrator a senior, když by jednoho neb druhého strana ku povinnosti nestála, publičnými hanlivými spisy do sebe se dávali?

3. Že se v Pirně Čechové na sekty a roty dělí, nač jest tak mluviti? Nebo míní-li se to, že někteří k k. Samuelovi ku posluhování večeře Páně nechodí, řádu svého zvyklého se držíce, což tu proti porovnání a sjednocení činí? Nebo zdaž jest o tom v porovnání jaký artikul? Kdyby byl, a naši posluchači by k tomu nestáli, tu by pravdivě na roztržku naříkal, a my bychom toho potvrdili. Jsme-liť my s posluchači svými sektáři, že se svého řádu podlé porovnání držíme, tedy vy také svého se držíce budete sektáři. A k čemu to takové utrhavé o sobě mluvení bude? Mezitím však kdo v Pirně roztržek původem jest, ukážeme sobě to při XXII. příčině.

Roztržkami v Pirně Bratří-li vinni.

XIX.

Připomíná tu M. Samuel dvě předmluvy, připojené k knihám Bratrským, t. k biblí léta 1613 a k »Pravdě vítězící« 1614 s podpisem: **Starší kněží Jednoty bratrské.** Item že v předmluvě na Pravdu vítěz. položili, **co o Aug** (71) **špurské konfessí, jejích spisovatelích, artikulích i církvích spis ten bezbožný a neváжný mluví, nepochybné jest, že na to ti, jichž se tu vlastně dotýče, odpověd náležitau dají.**

To (prý) jaké hnutí mezi stavy sjednocenými způsobilo, jak kněžstvo Páně evangelicské urazilo a všecka šlechetná, prozřetedlnější srdce pohoršilo, nepochybné, že posavad maudřejším v čerstvé paměti zůstává. A že hned po učiněném sjednocení, když postranní odtrhování **těch přijatých** vypukovati se začínalo, nemálo zkušenějším na rozum dávalo, tak že i ten

slavný pán, p. Joachim Ondřej hrabě Šlik v létu 1613 napsal rektoru akademie Pražské latině, což mistr Mart. v rytmy české uvedl takto: »*Sjednocení naše nemá kořene, let neuzří hojných, tudíž uvadne. Nebo rozdílnost konfessí a smyslův neváže srdcí, má mnoho důmyslův.*

Mistr vždycky hyperboleml napíná.

Odp. O tom pohnutí stavů a kněžstva (kteréž tak zveličuje) příčinau těch podpisů nic sme neslyšeli, také někteří v Čechách byvše: fides sit penes authorem. Bylo-li co, proč se tehdáž o tu věc nemluvilo? Rozuměti, že bylo-li je některých nad nepotřebnými věcmi horlení, J. M. p. defensorové nesaudili za hodné toho se ujímati. Sic že by byli nemlčeli, ukazuje příklad horlivosti jejich, ukázaný na k. Borovském a jiných některých buřičích.[56]) A co pak neslušného bylo v těch podpisích? Senior konsistoře co s assessory svými v Čechách řídil, podpisu toho (Starší Jednoty Bratrské) neužíval, ale toliko, když celá Jednota v Čechách i jinde rozprostřená. Knihy pak ty obě tištěny byly v Moravě (kdež větší díl Jednoty, kněží i lidu vždycky byl), kteříž k tomu sjednocení a konsistoři české immediate nepřináleželi, zvláště tehdáž, když Morava od království Českého byla odtrže (72) na, v držení krále Uherského zůstávajíc. Neměli-liť Bratří v Moravě svého jména užívati, jakéhož pak užívati měli?

Podpisu starších Jednoty kdy a kde se užívalo?

Konfessí Augšpurské se ujímání Bratří těm, ještě se k ní vlastně hlásají, nechavše zrušili sjednocení

2. Paragrafem tím (v předmluvě na Pravdu vítězící) o Augšpurské konfessí nevidíme, co by se ublížilo sjednocení našemu. Nebo vždyť jest to pak pravda, že Augšpurská konfessí není Bratrská konfessí, že spisovatelé její nebyli Bratří Čeští, že církve Augšpurské nejsau zborové Bratří Českých, ačkoli sme se sjednotili, za přátely a bratří přijali. Nicméně však, že sme proto pře jejich dokonale neopustili, ukazuje to jakož sama kniha, v níž se společného učení Božího hájí, tak i to slovíčko tu v předmluvě položené »*vlastně*«, kterýmž otcové naši práva jiným také za sebe odpovídati nechávali, a slušně. Nebo vždyť každý v své při také slyšán býti má. Kdyby Jezuité byli proti nám v Čechách sjednoceným společně psali, byla by společná pře: ale kdyby zejména proti řádu a správě administratorově, aneb zase proti řádu a správě seniorově psali, byla by společná sic také pře pro spojení, avšak vždy vlastněji a blížeji té strany, jíž se vlastně, to jest zejména a directe dotýká. Kdo pak tomu nerozumí? Summau sjednotili sme se, kněže Samueli, a ne smíchali.

Roztrháním našich věcí vinni společní hříchové naši.

3. Pana hraběte Šlika, vzácného jinak a maudrého pána, bázeň (že to sjednocení nebude stálé) že byla nepotřebná, ukázalo se tím, že sme na toto rozptýlení a k tomuto pádu nepřišli skrze nás samých zase roztržení (jehož se nestalo z lásky Boží posavad), ale prostě skrze dopuštění Nejvyššího. Nebo kdo neví, že milí sjednocení stavové společně proti společných svobod rušitelům horlili, společně se zasadili, společně do přemožení bojovali, společně přemoženi jsauc strany těla stálosti ducha dokázali, společně víru Bohu, vlasti, sobě vespolek danau krví svau zapečetili,

NB.

[56]) Viz svrchu pozn. 47 a 45.

a tak krev jejich jako obět vzácná Bohu smíšena jest a spolčení a spojení naše (73) ho v jedné a též Kristově při potvrdila.

Ó kdybychom sobě byli uměli stalé nám Boží milosti vážiti, abychom v terminích porovnání svého stojíce a svornosti každá strana v řádu svém ostříhajíce společně se na vzdělávání v lidu našem bázně Boží a života kajícího, právě křesťanského a evangelicského byli vydali, nebyl by se tak nad námi rozhořel žalostný tento hněvu Božího, oheň k sehlcení nás! Ale že sme dělali, jak sme dělali (žádná strana se neospravedlňujíc), svobody k slaužení Bohu dané užívajíce k slaužení světu a tělu a k rozmařilosti duchovní i tělesné a k oblevování v pravdě evangelicství a bratrství svého a k brání sobě jedni proti druhým rohů a k trkání jimi sebe vespolek a strkání boky i plecemi jako bujné ovce stáda Božího. Ex. 34, 21: pro ty věci, aj, procítil na nás pastýř náš s holí kázně své zuřivé, a potkala nás v čas pokoje hořkost nejhořčejší. Is. 38, 17. **NB.**

To jmenovitě potkalo nás, což vzácný onen muž, archiděkan Horský,[57]) v svém kázání při obnovování konsistoře všechněm přítomným shromážděným stavům a tak celému národu jménem Božím osvědčoval, že, nebudeme-li sobě toho milostivého navštívení Božího vážiti, Bůh hroznými pokutami a spravedlivými saudy svými navštíviti nepomine; nýbrž co duchem prorocským dávno tam předohlásil celé říši pro nevděčnost evangelium s. sám apoštol říše D. Luter, že Bůh s německskau zemí zajde jako s Jeruzalemem, nýbrž jako s Babylonem, jako s prvním světem a jako s Sodomau a Gomorau, a že neznikne podvrácení země německá, jak pravdivě Bůh živ jest, leč by to Bůh předjíti chtěl saudným dnem, a ne sám ten národ, než všecken svět spolu podvrátiti. Čti o tom strašlivé a užasnutí plné proroctví jeho, kteréž místo předmluvy stojí Tomo II. Jen.[58])

Jako i celé říše zpuštěním žalostným.

Jakož pak Bůh začátek milosrdenství svého v navrácení evangelium učinil na národu Českém, tak vyhledával po (74) řádek saudů jeho, aby spravedlivau zuřivost a pomsty na nás nevděčné Čechy napřed vylévati počal, odkudž se i dále rozešly a rozcházejí rány jeho. A my ještě slepoty své neodložíme? ještě bujnosti své nepřestaneme? ještě jedni druhé sehlcovati se přičiníme? ještě zevnitřní a povrchní v ceremoniičkách záležející jednomyslností bez vnitřní pravdy Boha i sebe šáliti chtíti budeme? Smiluj **NB.**

Na národu Českém B. saudů svých v říši začátek činí.

[57]) O Václavu Stefanidesovi viz svrchu str. 64. Jungmann V, 1545 uvádí od něho sbírku modliteb z r. 1628.

[58]) Před II. svazek sebraných spisů Lutherových, vyd. v Jeně r. 1558, vydavatel Amsdorf položil za předmluvou »Napomenutí, výstrahu a připomenutí Lutherovo«. (»Ermahnung, Warnung und Erinnerung Luthers«), počínající touto větou: »Es ist die Undankbarkeit der Welt so überschwänglich gross und wird von Tag zu Tag grösser, dass, wo nicht der Jüngste Tag drein kommen wird, wir sorgen, ja nicht sorgen, sondern gewisslich weissagen und warten müssen der gräulichen, schrecklichen Plage und Zorn Gottes, damit er sein Licht wieder zu sich ziehe und die Finsternis über alles kommen lasse.« Dále podávají se myšlénky od Komenského uvedené.

še nad námi, Hospodine, a dej nám srdce, kteréž by se bálo Tebe v pravdě, abychom ležíc před Tebau v hanbě své, pokání činili v prachu a v popele a hledali tváře Tvé, dokudž se nalézti můž. Amen, Amen.

XX.

Dvadcátá příčina jest, že (prý) po takovém v Čechách sjednocení muži přednější a osvícenější velice pilný pozor na to dávali, aby takové jejich sjednocení v dobrém spůsobu a bezpečnosti stálo: protož, jestliže se kdy oheň rozněcoval, to hned v jiskře tutlali a uhašovali. A připomíná příklad, kterak léta 1615 ten oheň nejvíce hořeti začal, a to skrze vydání od pana p. M. Viktorina Vrbenského (tehdáž děkana Německo-Brodského potom v konsistoři assessora) konfessí České na otázky rozebrané s titulem takovým: „**Konfessí Česká, pravá Augšpurská,**" kdež (prý) v dedikatorii k slavným pánům napsal: »Jest oč péči míti, aby ta konfessí porušení škodného od těch, jichž se ona slavnau protestací v předmluvě J. M. C. patřící odřekla, nevzala. Nebo není neznámé, že takoví dávno toho potvrdili, kterak i pod cizím stínem rádi oddechu hledají, ač se potom zlým odměňují.« I mrzelo tu (prý) něco některé, jako i p. D. Borbonia lékaře, kterýž tu knihu skommentoval, a k. Vrbenský tisknutým traktátem (hned brzo, v týmdni, ačkoli v Němecském Brodě byl) odpově (75) děl a tu quaestí, jestli konfessí Česká pravá Augšpurská, tak jadrně vysvětlil, mocně utvrdil a spevnil, že když někteří plašejší repliku diktovati chtěli, sami mezi sebau oslábli a k maudrým radám utichli, oheň pak sám uhasl, když žádný nepřikládal, a konfessí naše milá Česká předce pravau a nezfalšovanau Augšpurskau až posavad zůstala a zůstávati bude na věky. Přední té věci fedrovníci (dí dále) byli ti maudří a slavní patrioté, p. J. O. hrabě Šlik a p. V. z Budova.

Maudrých povaha oheň hasiti.

Odp. 1. Že maudří roztržkám vstříc vycházeli tutláním jiskry, maudře činili. Nebo tak radí mudřec, Sir. 28, 14. O kdyby ty také, mistře, maudrý byl, a viděl-lis jiskru jakau, naplinul byl na ni a ji uhasil a nebyl rozdmychačem takovým, jakýmž jsi! Nebo ty různic oheň, o němž sám pravíš, že dávno již uhasl, zase křísíš! Ale vzbudíť ještě Bůh nějaké maudré patrioty, kteříž v to nahlédnau.

Ohně nesvornosti naši pů-od od mudráků, místo konfessí České Čechům Augšpurskau cpající-cích.

2. Vyznává pak tuto mistr, že ohně toho, kterýž tam v vlasti plápolati byl začal, podnět udělal M. Vrbenský nevčasným při otázkách mudrováním. Nebo kdo z p. stavů aneb defensorů jemu tu quaestí, jest-li konfessí Česká pravá Augšpurská, vysvětlovati poručil? A k čemu se to směřovalo než k roztržce? Zvlášť ta bauřlivá předmluva, proti spolusjednoceným podezření a nenávist v srdce lidská vtrušující. Nebo že se srovnávají ty dvě konfessí spolu, již to stavové byli léta 1575 vyhlásili, a v majestátu také položeno bylo; proč M. Vrbenský disputací o to začínal? Šetřiti pak, aby se proti učení Božímu, summovně v konfessí České obsaženému, něco nového a scestného neuvodilo, byla pánů defensorů povinnost a ne někoho z krajských kněží, kterýž by sám stranným jsa stranně také konfessí vykládal,

a kdež společnau konfessí obě sjednocené strany za svau mají, on na jednu toliko stranu a smysl její všecko táhl. (76) Všetečnost to byla a druhé spolusjednocené straně křivda zřejmá.

Konfessi Augšpurská a konfessi Česká jsau dvě konfessi a ne jedna.

3. Co se věci samé tkne, Česká konfessí jak slauti může Augšpurskau? Vždyť ne v Augšpurku spisována jest, ale v Praze, ne od M. Filippa Melanchtona, ale od D. Pavla Pressia, a psaná originaliter ne německy, ale česky, ne císaři Karlovi podaná, ale Maximilianovi, ne od kurfiřtů a stavů říše, ale od stavův království Českého, ne 1530, ale 1575 roku, ne v artikulích 21 jako Augšpurská, ale v 25 obsažená: summau v pořádku věcí, slov, frazí jakožto naprosto jiné scriptum rozdílná. A předce bude jedno a též? **NB.** O mudráci! Jestližeť Augšpurk a Praha jsau jedno a též město, Melanton[59]) a Pressius jedna a táž osoba, německý a český jazyk jeden a týž jazyk, Karel a Maximilian jeden a týž císař, kurfiřtové a stavové říš[š]tí s stavy českými jeden a týž stav, jestliže rok 1530 a 1575 jsau jeden a týž rok, a jestliže 21 a 25 jsau jeden a týž počet: tedyť také Česká a Augšpurská konfessí jest jedna a táž konfessí. Naprosto taková jest toto maudrost, jako by někdo říci chtěl: Evangelium Mataušovo jest právě Lukášovo. Proč? protože jednu a tuž historii Kristova života, učení, smrti ze vypisuje? Co se medle takovým mudrlanstvím získá? Jest i není. Jest, proto že jedna a táž pravda. Není, protože rozdílní písaři, rozdílného času, rozdílným pořádkem psali. A má-liť Česká konfessí pravau Augšpurskau slauti, protože se v věcech srovnává, jednostejně snadné bude dovésti, že konfessí Česká jest pravá Bratrská; ale nač bude to pletení, jedině k dělání pletich? Ne tak D. Luter činil, kterýž, ač Bratrskau konfessí jako i Augšpurskau **NB.** (když mu jedna i druhá byla na přečtení a opravení poslána) schválil, však neřekl: »Ty dvě konfessí jsau jedna konfessí«, ale nechal, aby Augšpurská byla Augšpurskau a Bratrská Bratrskau (77); nechme tedy my také, aby Česká byla Českau.

Všichni stavové království Českého pod obojí odčítají se toho, aby konfessi Česká Augšpurská byla.

Druhé, sami všickni stavové království Českého pod obojí odčítali se toho léta 1575, aby konfessí jejich Augšpurská byla. Nebo když císař Maximil[ian] tu v nově sepsanau konfessí od stavů sobě měv oddanau k uvážení ji podal jakož arcibiskupovi a straně pod jednau, tak i dolejší konsistoři a straně staré pod obojí, a tito v odpisu svém J. M. C., aby tomu novému a hostinskému učení průchodu dávati neráčil, žádali, tento čtver důvod (formální slova z jejich supplikací vzatá položíme) kladauce.

»1. Že to vyznání na konfessí Augšpurskau bez výminky se vztahuje. Kterážto (prý) konfessí, poněvadž z větší strany učení katolickému a strany naší pod obojí starobylému a pravému odporná jest, ne bez hodných a slušných příčin od slavné a sv. paměti císaře Karla V. J. M. a kato-

---

[59]) V tisku čteme tu »Melanton«, snad jen chybou tiskovou, neboť jinak Komenský píše obyčejně Melanchton (jako svrchu o několik řádek výše). Jinak jsou oba způsoby psaní stejně oprávněny, neboť od roku 1531, snad pro lepší výslovnost, sám se psával Melanthon. Nyní většinou píšeme opět Melanchton.

NB. Znamenejte toto, mudráci! licských stavů hned tehdáž na počátku, jako i potom, za scestnau a bludnau jest uznána. Z kteréžto také Augšpurské konfessí jaká svornost, láska, pokoj ꝛc v německých zemích pošla, toho skutkové zjevní jsau ꝛc. Pro kteraužto věc V. C. M. té konfessí těm, kteříž sau ji do tohoto království předešle uvésti chtěli a za ni V. C. M. žádali, spravedlivě jest dopustiti neráčila.

2. Že se tím vyznáním schvaluje konfessí a náboženství Bratří sekty pikhartské, kteříž se v něm za dobré přátely a pravé křesťany vyhlašují ꝛc. A netoliko dotčeným vyznáním schvaluje se ta dvoje Augšpurská a pikhartská konfessí, ale téměř z větší strany v jednostejných artikulích a v jednostejném smyslu též vyznání z nich jest sebráno a sepsáno, jakž se může z přečtených týchž konfessí patrně poznati a najíti.

3. Že jmenovaným vyznáním vyměřuje se nový spůsob a řád sektářský podlé obyčeje Augšpurské a pikhartské (78) konfessí, t. aby mládenci k auřadu kněžskému skrze vzkládání rukau od osob do konsistoře zvolených potvrzováni byli ꝛc.

4. Že se tím vyznáním schvaluje a propauští ženění kněžské proti právu duchovnímu a řádu země této ꝛc ꝛc. Datum v Praze v sobotu po sv. Trojici léta 1575.« Podpis při tom takový:

»Vaší C. M. věrní poddaní kaplané, admin. a farářové konsistoře arcibiskupství Pražského pod obojí.«[60])

Tuto supplikací majíc sobě od J. M. C. zase na uvážení propůjčenau, stavové pod obojí sepsali průvod dostatečný, kterak vyznání víry jejich ve všech artikulích pořád ne z Augšpurské aneb nějaké cizí konfessí vzato jest, ale z knih M. Jana z Husince a starých obecných sněmů všech stavů českých pod obojí. A jdauce k J. M. C. osobně, týž průvod s omluvau šetrnau podali oznamujíc, že od těch supplikantů nepravě a omylně bez pravdy, na zošklivení toliko tím nařknuti jsau, jako by učení nové, cizí a hostinské do země uvésti chtěli. Čemuž J. M. že lépeji z průvodu toho, jehož tu podávají, milostivě vyrozuměti a to vynajíti ráčí, že nic nového nevymýšlejí a J. M. nepřednášejí, než toliko co prvé již dávno od předků jich (dříve než kdy konfessí Augšpurská se začala aneb jmenována byla, nýbrž v potomních časích z toho jich vyznání víry vzata jest) při náboženství v Čechách tak se zachovávalo ꝛc.

NB. Tak, hle, maudří předkové horlivě se o to ujímali, aby vyznání víry jejich nezdálo se a jmenováno nebylo cizí, odjinud přinešené! Protož v supplikací k J. M. císaři Maxim[ilianovi] (kteráž před konfessí stojí) zjevně se osvědčují, že podávají vyznání víry své, pravé křesťanské, starodávní pod obojí, kteráž od samého Syna Božího, Pána a Spasitele našeho J. Krista, svůj začatek vzala a skrze apoštoly sv. po světě (79) hlásána byla, až i do

[60]) Viz Gindely, Geschichte der Böhm. Brüder II, 168, dle rukop. Musea král. Č. 2 G 10, fol. 105—110.

království Českého před několika sty léty přišla; a tu potom skrze M. Jana z Husince svaté paměti (rozuměj po podešlém jí od Antikrista zatemnění) kázaním a učením slova Božího obnovena, až také odtud i do okolních zemí se dostala a rozhlásila a potomně v sv. říši při obecném sněmu v městě Augšpurce (léta 1530) v jistých artikulích sepsána ꝛc. Neví-liž pak o všech těchto věcech M. Martinius? Či všechněm pánům stavům pod obojí království Českého o konfessí své, že jejich vlastní jest, vysvědčujícím, předce za klam dávati bude? Jiné zajisté jest schvalovati Augšpurskau konfessí a k témuž učení, kteréž tam obsaženo jest, hlásiti se (což i my činíme, jako i předkové naši) a jin[é] plésti to v jedno a říkati: Česká konfessí jest právě Augšpurská konfessí.

Třetí, mysliti jest i na to, abychom takovým mluvením nevyvedli se netoliko z jednomyslnosti u víře, kterauž obmýšleli milí předkové, ale také z svobod na náboženství přepracně od předkův dobytých. Mají evangelicské německé církve svau vlastní konfessí, mají svau Francké, mají Švejcarské, mají Nydrlandské, mají i Polské (kterauž sobě sepsali po učiněném porovnání 1570 léta),[61]) máme i my Čechové. Nevidíme pak, aby kteří tak lehce s tau věcí zacházeli, aby se víry a vyznání národu svého odčítali a na cizí se potahovali; a nám se bude taková při našich vlastních věcech nestalost líbiti? My sami se na cizí věci, své opustíc, budeme nutkati? A to pro jaký cíl? leč abychom z sebe přede vším světem vrtochy dělali? aneb také mohauc v pokoji a svornosti státi roztržky sobě začínali? Ví se, že Augšpurská konfessí víc než jednau proměněna[62]) jest, a o to jaká hádání, jaké roztržky, tak že mnozí nevědí, která pravá. Naše Česká v tom chvála Pánu Bohu šťastnější jest; k témuž textu hlásíme se všickni. Máme tedy svau věc jistší, leč nás to mrzí, (80) a nedorozumění sobě z úmysla začínati budeme? K tomu, Českau svau konfessí máme od slavných císařů a králů sobě potvrzenau, od Maximiliana královským slovem a assekurací, od Rudolfa majestátem, od Matyáše, Ferdinanda, Fridricha reversem a přísahau. Augšpurská pak nerci-li království Českému potvrzena, ale ani v něm přijata není. Neb ač léta 1571 při sněmu (8. Maii) od některých J. M. C. Maximilianovi podána byla, není však přijata, ovšem stvrzena,[63]) jakž i málo výš z supplikací konsistoře dolejší připomenuto (t. na str. 77, řád. 20. 21. 22.). Protož císař Rudolf p. Fridrichovi Langovi (když v příčině desátků faráře Borecského, k. Daniele Toppelhana, proti císařské výpovědi supplikací podal) v spisu odpověd dávaje těch slov doložil: »Demnach wir aber aus gemelten deinem gegenbericht so viel befinden, dass dieser Contract, weil er wegen eines Cappelans Augsburgischer Confession, *die in unser Kron Böheimb laut des aufgerichteten Religionsvertrag nicht angenommen noch statt hat,* ist aufgerichtet worden ꝛc. Poněvadž (prý) jest

Na České konfessí nepřestávati a v jiné se plésti lehkomyslnost jest jiným národům neobyčejná.

Konfessí Augšpurská změněná jest, Česká není.

Českau svau konfessí Čechové od císařů a králů svých stvrzenau mají, Augšpurské nemají.

[61]) Viz svrchu pozn. 26.

[62]) Viz při Martiniových Důvodech pozn. 108.

[63]) Herrnhutský rukopis A. Br. XII, fol. 87. Gindely, Gesch. der Böhm. Brüder, II, 60.

činiti o kněze Augšpurské konfessí, *kteráž v koruně naší České podlé staleho o náboženství porovnání přijata není a místa nemá* 2c. Dat. v Praze, 31. srpna 1602.«[64])

Proč v majestátu, že konfessí Českau někteří Augšpurskau jmenují, doloženo. I. 2. 3. 4.

4. Že pak v majestátě o konfessí České položeno jest, že ji někteří Augšpurskau jmenují, to nic té pletiše nenapomáhá. Nebo to aby tam položeno bylo, žádali stavové pod obojí politickau opatrností: předně, pro sausedy Němce, aby se nezdáli nové nějaké, od evangelicského, v říši známého učení rozdílné míti; druhé, aby k religionsfridu říše, poněvadž se za přední aud říše pokládají, náleželi, což níže potom v témž majestátu výslovně položeno; třetí, učinili to pro přichránění a k společnosti svobod přivzetí těch, kteříž by Augšpurskau konfessí za svau majíce, k České společní také se hlásili, (81) poněvadž se jim pod titulem nepřijaté Augšpurské konfessí příkoří činiti chtěla, jakž teď připomenuto. Jakož tedy prvé (léta 1575) v předmluvě na obecní konfessí Českau Bratrská konfessí zejména byla položena a přichráněna,[65]) tak se tuto (v majestátu léta 1609) stavům vidělo Augšpurskau přichrániti pro společnau všech svědomí svobodu. A má nyní tato pod ochranau přivzatá onyno dvě utlačiti? O všetečný člověče, kterýž se o to pokaušíš! Naposledy můž se to podlé pravdy říci, že učení konfessí Augšpurské a České v podstatě jedno a též jest, avšak zdaž sama

NB.

ta frazis, že jí **někteří Augšpurskau jmenují,** neukazuje, že toho mluvení stavové sjednocení nepotvrzují, než připomínají toliko, že ho někteří užívají. Co tedy, již se to všechněm bezděk strkati začne? jakým právem a od koho? Dva mistři věci všech společné mistrovati a po všech stavích království Českého opravovati kde moc vzali? Ješto kdyby se Pirenských kněží zeptal M. Samuel, mají-li oni Českau konfessí za svau Augšpurskau? odpovědí mu.

Konfessí Česká na místo Augšpurské (kteréž stavové přijíti nechtěli) sepsána.

5. Aby pak nebylo neznámé, jak se Augšpurskau konfessí (aneb raději pod jejím jménem své glossy) dávno již do Čech uvésti někteří pokaušeli, připomene se z akt sněmu 1575 to, což zapsáno nalezáme. Jmenovitě, že když se již byli na tom srovnali a sjednotili všickni stavové pod obojí, aby při J. M. C. Maximilianovi o svobodu v náboženství a konsistoř společně jednali, chtěli někteří prostě na to vésti, aby Augšpurská konfessí byla přijata, a na ni aby sobě majestátu žádali; ale tomu od většího dílu naprosto odpíráno jednau i podruhé (t. j. 29. března a 4. dubna).[66])

NB.

A bylo voláno: »*Co nám do německé víry? Máme svau starší! Z Čech se náboženství pod obojí do Ně* (82) *mec dostalo, proč nemáme svého starožitného*

[64]) O věci této nic bližšího není známo.

[65]) Viz Úvod.

[66]) Hlavním pramenem jednání sněmu z r. 1575 o konfessí České jest rukopis Musea král. Česk. 2. G. 10. — Dni svrchu uvedené, 29. březen a 4. duben, nikterak nemohou býti správné, neboť 25. března sněm odročen ke dni 2. května. Boje o přijetí vyznání Augsburského skončily se spíše již 16. března, dne 17. března pak zvolena kommisse níže uvedená, jež by konfessí sestavila; srovn. též Gindelyho Geschichte der Böhm. Brüder, II, 116—137.

hájiti?« Byl zajisté veliký díl tu Husitů ještě (zvláště města), avšak obnovy a nápravy žádostivých, druhý díl byl z Jednoty Bratrské, až i nemálo těch, kteříž smyslu církví Falckých při večeři Páně následovali, díl také k Augšpurské konfessí se hlásajících, a mezi těmi pan Bohuslav Felix z Lobkovic a z Hasenštejna, direktor jednání toho. I žádali, aby aspoň táž jejich Augšpurská konfessí přečtena a přeslechnuta byla, což na opětovanau několikrát téhož p. direktora žádost povoleno 4. April.[67]) Ale aby přijata byla, není obdržáno, než svoleno, aby jiní artikulové společné víry sepsáni byli, a ti aby slauli konfessí Česká. Protož aby k spisování toho voleným osobám (z každého stavu šest) odvedeno bylo, cokoli kdo k náboženství přináležejícího má. I odvedeny jsau od mistrů Pražských knihy M. Jana Husa a všelijaká sněmovní usauzení starých Čechů o náboženství, též konfessí Bratrská od pánů z Jednoty; ale že nastávala velikanoc, rozpuštěn byl sněm, však aby se k 2. dni máje zase všickni sjeli. A odjíždějíce páni volenci (tak jmenovali ty zvolené pány k spisování konfessí) poručili D. Pressiovi (tehdáž v nově ku professorství akademie Pražské z Lipska povolanému) spisování těch artikulů, kterýž tak učinil a všecko zhotovil, tak že pánům volencům, když se do Prahy vrátili, nebylo potřebí než přehlédati a censuru konati; jakož konali, a po přečtení každého artikule hned také čtli, jak o tom Augšpurská a jak Bratrská konfessí mluví, aby harmonia byla.

Z čehož patrné, že Česká konfessí není Augšpurská, ale vlastně a právě Česká, vyznání víry milých našich předků vždycky téměř od počátku NB. o pravdu Kristovu s Antikristem bojujících v sobě obsahující, k tomu sepsaná, aby všechněch pod obojí Čechů společné pravidlo byla. Protož také (83) tak veřejnými terminy sepsána, aby prostotě křesťanské a svornosti společné raději slaužila nežli subtilnostem a hádkám, jakž při VII. příčině připomenuto, kterak to i sami Wittemberští theologové schválili.

Bez vší tedy potřeby a naprosto bez rozumu nováčci mudrují, že konfessí Česká Augšpurská jest; ještoby kdyby milovníci národu svého byli a jemu té cti, kteréž jemu Pán Bůh popřál, přáli, na opak by mluviti měli, že Augšpurská konfessí jest pravá Česká konfessí. A měli by toho mluvení základ pravdu samu, k svědectví pak všechny stavy království Českého, kteříž v supplikací své k císaři Maximilianovi (jakž připomenuto) zjevně to vyznávají, že se náboženství naše pod obojí z Čech do okolních zemí rozhlásilo a v Augšpurce v jistých artikulích J. M. C. Karlovi podáno bylo etc.,[68]) jakž sám Martinius alleguje v příčině IX. a ovšem slavně allegoval v spisu svém latinském »De reformatione Hussitica«, v Amstrdamě NB l. 1624 vydaném, o Augšpurské konfessí dokonce mlče.

Mudrácí naproti tomu místo České Augšpurskau stavějí.

Zavírá příčinu tuto M. Martinius naříkáním, že v exilium jisker různic žádný nehasí, alebrž rozkřesuje a rozdmychuje kdo můž, a to (prý) vydáváním písniček, veršíčků, traktátů, knih proti světlému slovu Božímu a obecní

[67]) Toto předčítání konfessí Augsburské konalo se dne 16. března.

[68]) Tvrzení toto asi sotva bylo by lze historicky dokázati.

konfessí, čímž se srdce pobožná kormautí, ostatkové těch v pravé lásce někdy sjednocených proti sobě pozdvihují, jitří, v nové smysly ubíhají, láska stydne a na místo bratrství nepřátelství vstupuje.

Odp. Nevíme tuto, co říci, leč také ponaříkajíc tím jako on zavříti: *O by odřezáni byli ti, kteříž lid Boží nepokojí.* Gal. 2, 12.[69]) Co pak tu o vydávání spisů proti zjevnému Božímu slovu a společné konfessí připomíná, (84) nevíme, co míní, poněvadž nic nejmenuje. Míní-liť naše některé v exilium pro potěšení, poučení, napomenutí pobožných srdcí vydané knížky, o tom promluvíme při XXX. příčině, poněvadž tam některých zejména dotýká.

XXI.

V 21. příčině toto vede M. Samuel, že jsauce my vyhnanci čeští všickni zároveň povodní hněvu Božího pro hříchy své zachváceni a do školy kázně Nejvyššího uvedeni, měli bychom jedním srdcem, jednau duší a myslí i v té vichřici oslavovati jméno kralujícího na věky a dávati jedni druhým posilu k trpělivosti a naději k očekávání zjevení slávy velikého Boha a příští k vysvobození Krista jeho.

M. Martinius jinak mluví a jinak činí.

Odp. Tak jest, tak v pravdě mělo by to býti. Ale odpusťte nám, M. Samueli, ať k vám promluvíme slovy apoštolskými: »*Ty znáš vůli Boží a nerozeznáváš, co sluší neb nesluší, naučen jsa z zákona?* 2c. *I kterakž tedy jiného uče sám sebe neučíš? vyhlašuje, že nemá trhána býti církev Boží, trháš ji?*« Řím. 2, 18.[70]) Nebo kdo těmito roztržkami vinen? Sv. Pavel chlubným těm svým a tvárně nábožným židům řekl: »*Pro vás jméno Boží v porauhání jest mezi pohany!*« Řím. 2, 24. A o vás, k. Sam., množství lidí, urozených i neurozených, podobně mluví, že pro vás pohanění snáší jméno české mezi národy. Nebo cokoli v exilium různic stropeno jest, všudy vy díl máte, a to přední, jako vůdce jiných. Přiznala se k tomu vlastní vaše ruka, do Wittemberka M. Bobrovinusovi tak píšící: »Quicquid turbarum Pirnae, Dresdae, Freibergae, hoc totum a nobis. Sed oportet nos esse animosiores. Valeant, abeant in malam crucem omnes Piccarditae, Calviniani, Sa (85) cramentarii 2c. Tu ingemina«. To jest: »*Cokoli bauřek jest v Pirně, v Drážďanech, v Frejberce, to všecko ode mne jest. Ale musíme býti udatní. Co nám po nich? Nech jdau na šibenici všickni pikharté, Kalvinisté, sakramentáři* 2c. *Ty se se mnau srovnej.*«

K svornosti napomíná a nesvornosti trpí.

Ale to-liž jest, k. Samueli, v škole kázně Nejvyššího svorně státi, to-li vespolek se potěšovati, to-li jméno kralujícího na věky oslavovati? Ó ústa s srdcem a činy se nesrovnávající, vždycky o svornosti mluvící a vždycky ji předce všelijakými obmysly podrývající! Nebo kdo to medle, na porovnání české třikrát v konsistoři závazek učiniv, však je ruší, jedné toliko (své) strany vzdělání, druhé potlačení úsilně obmýšleje, konfessí Českau

[69]) Nesprávně uvedeno; má býti: Epišt. sv. Pavla ke Gal. 5, 12.
[70]) Určitěji: Epišt. sv. Pavla k Řím. 2, 18. 21.

zastíniti a místo ní jinau uvésti vždycky se pokaušeje? kdo knih konsistoriánských titul l. 1631 přejinačoval a věci neobyčejné, nikdy od stavů pod obojí nepřijaté, všraubovati a tím netoliko sjednocenau stranu, ale i všecko sjednocení podvrátiti, nýbrž i sám majestát z jeho mínění vyvésti a tak všecko všudy v spletení a nebezpečenství uvésti se pokaušel? Kdo posavad brausiti a proti spolubratřím, kde co můž, k zkáze jich vyhledávati nepřestává? Myť v tom čisté svědomí máme, a dají nám toho svědectví všickni nás povědomí lidé i sama pravda, že sme ani o k. Samuelovi, ani o kom jiném z milých spolukrajanů a bratří posavad nic potupného nepsali, ovšem k zlehčení jejich buď učení neb řádu nic před sebe nebrali ani na to nepomyslili a tak k nepřátelství a různicím příčiny žádné nepodali. Ale kdo ten jest, ješto ani osobám ani učení ani řádu spolu sjednocených neodpauští a v exilium baufky a různice začíná? Po vrchu jest i sám se mezi svými tím pochlaubá — ale nech dělá, čeho nechati nemůž; ne (86) vinných potěšení toto bude, že pán zná přemyšlování maudrých, že jsau marná, a způsobiti umí, aby chytráci v svých vlastních chytrostech jako v sítkách zvázli. A mezitím také v biblí napsáno zůstan[e], což napsáno jest, aby pobožní sauditi mohli, kde se to plní neb neplní: »*Vztáhl (prý) ruce své na ty, kteříž s ním pokoj měli, a zrušil smlauvu svau; libější než máslo byla ústa jeho, ale v srdci boj, měkčejší nad olej řeči jeho, avšak byly jako mečové*«. My pak těšiti se budeme tím, což za tím stojí: »*Uvrz na Hospodina břímě své, a onť opatrovati tě bude, aniž dopustí, aby na věky pohnut byl spravedlivý. Žal. 55, 22.*[71])

Od Bratří žádné příčiny dané neměl.

XXII.

Obzvláštním (prý) Božím řízením v největším počtu čeští exulanti do Pirna se dostavše, ústy i pérem se přihlásili k Augšpurské konfessí, a když pán země povolení dal, místo vykázal, způsob (podlé chvalitebných obyčejů církví svých) předepsal ku pokojnému v exilium Pánu Bohu slaužení, přijali to všickni rádi a s mnohými slzami a obcovali těm spasitedlným věcem rádi, již na osmý rok společně se před obličej Boží stavějíce, rukau i očí i srdcí k němu pozdvihujíce, zápaly modliteb skraušených nebeskému svému Otci obětujíce, jedněmi rty na čest jemu prozpěvujíce, všickni pokojně slova jeho s. poslauchajíce, je přijímajíce a zachovávajíce, svátosti křtu sv. sobě vážíce a jinak všech řádů dobrých ostříhajíce. Ale (prý) když k svátosti velebné stolu večeře poslední Pána našeho J. K. přistupovati a podlé vlastního, světlého a neměnitedlného jeho ustanovení **pod způsobem chleba a vína** pravého těla a pravé krve vedlé slov smyslu té **obecné jedinké konfessí naší** (87) požívati máme, tu se (prý) zastavujeme, děsíme, trháme, zpauzíme, vymlauváme a jako na různo běžíme; ješto prý jestli v nás srdce k předkům šetrné, měli bychom pozor dáti, co v společné konfessí naší doloženo jest, že ta svátost k zachování jednoty těla

[71]) Určitěji: Žalm 55, 21—23.

Kristova, jenž jest církev, skrze srdečné milování jedněch druhých ꝛc ustanovena jest.

Odp. 1. Bránili-li sme my kdy posluchačům svým či nebránili v Pirně k stolu Páně choditi, v odpovědi k následující XXIII. příčině poví se.

K. Sam. posluchačům z Jednoty dobré svědectví dává.

2. To však rádi slyšíme, že k. Samuel na tomto místě posluchačům našim (proti nimž se potom tak rozhorlil, že jich trpěti nemohl) takové svědectví dává, že obcovali službám Božím tam konaným zároveň s jinými rádi, společně se před Boží obličej stavějíce, modlitbami a zpěvy svatými Pána Boha chválíce, pokojně slova Božího poslauchajíce, je přijímajíce a zachovávajíce, sammau řádů nařízených ostříhajíce ꝛc. Dobré toto jest svědectví; máme zač jakož Pána Boha chváliti, kterýž nás i s posluchači našimi duchem svým řídí a k životu pokojnému a pobožnému vede, tak i knězi Sam. děkovati, že pravdě svědectví dává. Ale jaké oni naproti tomu k. Sam. a jeho pastýřské prozřetedlnosti a tichosti svědectví dávati budau, na to se také počkati musí.

O nechození toliko u něho k stolu Páně horlí.

3. Ale stěžuje sobě do nich, že nechtěli k stolu večeře Páně u něho choditi.

Odp. A kdož tím vinen? Ut ameris, amabilis esto; a zdaž sami naši? však i z vašeho řádu mnozí volili k německým kněžím choditi, a snad posavad, než-li k němu. Čím sobě nedověru vzdělal a vzdělává, nech se tam na to ptá, nám inquisicí aneb kommissí o tu věc není svěřena; toliko tohoto k saudu všechněm podáváme, dobře-li k. S[amuel] dělá, že křesťany ty, kteréž sám ve všem jiném chválí, toliko pro (88) to samo, že u něho nekommunikují, haní, tupí, v ošklivost sám béře i jiným uvodí? nebo mají-liť oni toho své příčiny a jinak se pokojně a pobožně chovají, bez dělání baufky a rozbroje, proč se on na svědomí lidská nutkati má? Ne tak činil mistr náš Kristus, ale říkal: »*Chce-li kdo jíti za mnau*«. Mat. 16. Mar. 8. Luk. 9. ꝛc.[72])

Bratří v Lešně také posluchače druhého řádu majíc, při svobodě svědomí nechávají.

An my zde v Lešně mezi sebau v exilium také některé krajany máme druhého řádu, kteříž s námi k stolu Páně nechodí, než jinam, a někteří ani na kázaní; dají však nám to svědectví přede vším světem, že žádný z nich posavad žádným slovem pro to od společnosti se různění zkormaucen není, proto že s nimi o to žádný sváru nezačíná, jsau milí spolukrajané a bratří a účastníci utrpení Kristových. Nebo smýšlíme-liť o sobě vespolek my podlé jedné a též konfessí sjednocení, že jedna víra jest, jeden křest, jeden Bůh, buď že nás kteří užívají, neb tam věříme, že Kristovi jsau, kterýž se tím netrhá, že my se ceremoniemi dělíme; trpíme-liť my to pro sjednocení u víře stalé, proč i vy nemáte trpěti? A poněvadž naši posluchači, jako i vaši, proto z vlasti vyšli, aby sobě nad svědomím panovati nedali, vy kdo jste, že sobě zase dominium nad svědomím cizích posluchačů osobovati chcete?

M. Martinius prostě za hlavu Čechům vystavěti se hledá.

[72]) »Chce-li kdo za mnou přijíti, zapřiž sebe sám, a vezmi kříž svůj a následujž mne.« Evang. sv. Mat. 16, 24; Marka 8, 34; Luk. 9, 23.

Zdá se pak naprosto, že ten dobrý muž M. Sam[uel] na tom krajanů jednomyslnost zakládá, aby všickni společně jeho za hlavu poznávali, k němu samému a za ním se vinuli; nebo to všemi obyčeji pronáší. Nejprvé zajisté, uslyšev léta 1627 o vypovídání z vlasti panstva a lidu městského, byv tehdáž v Nydrlandu, začal se starati, aby pod pány Štády místo vykázáno bylo, kamž by se všickni Čechové retovati a shromažďovati mohli; protož sepsav motivy rozsílal je, i sám ku pomezím vlasti se přiblížil, namlauvaje všechny, že nikdež v světě byt sobě zvoliti bezpečněji není Čechům jako tam, nýbrž že ani jinde býti nemůžeme než v Nydrlandu (89), haněje všecky krajiny říše (ani kurfiřsta Sasského zemí nevymínil) i Polsko i Uhry i Anglii ꝛc. Ale když mu to jíti nechtělo, aby Mojžíšem byl, nýbrž osazovali se z Čech vyšlí na větším díle v Pirně, kdež J. M. K. pro náboženství ustupujícím místo vykázal, on aby nezmeškal, nechaje Nydrlandu jednal sobě hned spěšně tu farářství, až i zjednal, a vlastního svého otce za kaplana sobě vzav jiným všechněm všechno (an množství jiných služebníků Božích před rukama bylo, hodných mužů) předchvátil, a tak se jediným tím řádně zřízeným českého lidu v exilium pastýřem udělal a za něho se vydává. Tu když mu všickni do saku nechtěli a nechtí (a kdoť nevědí, co se dělá?), křičí na roztržky, roty, sekty, jichž sám první původ jest. Nebo jakáť jest jednomyslnost jeho? jaký řád? Má tam nemálo služebníků Božích svého řádu i starců počestných, avšak žádného ani na kazatedlnici, ani k oltáři nepauští, aniž komu v domě kde kázati, napomínati, povinnost jakau konati dopauští. Tak všichni v mlčení býti musejí, aby jeho samého zněla. Ale jest-liž to po apoštolsku? Apoštol dí: »*Můžete všichni jedni po druhých prorokovati, aby se všickni učili a všickni potěšovali*«. *1. Kor. 14, 31. 32.*

A takť se z milosti Boží u nás, kdekoli v exilium svém rozptýleni sme, děje, až i to, že kněží řádu administratorova mezi námi exulující k našim kazatedlnicím právo mají, a poslaucháme jich, jako i oni nás, abychom spolu se, jedni po druhých, jak řád apoštolský káže, učili a potěšovali. Pamatujeme zajisté na sjednocení jakož v vlasti stalé, tak i tuto, když nás Pán Bůh jedním a týmž křížem spojil a jako v nějaké společné jho k slávě své a poctivosti naší v den Kristů spřáhl.

M. Martinius konfessí českau falšuje, neevangelické mluvení do ní a z ní vyvodě.

5. Naposledy mlčeti nám nesluší k těm slovům, kdež k. (90) Samuel o večeři Páně mluvě dí, že **pod spůsobem chleba a vína** pravého těla a pravé krve **vedlé slov smyslu (NB) té obecné jedinké konfessí naší** požívati máme. Nebo tu opět se nestydí toho, čeho není, mluviti. Praví, že podlé slov smyslu té **obecné** jedinké konfessí naší ꝛc. Ale ptáme se, kde ta jedinká obecní konfessí naše tak mluví? Že pod spůsobem chleba jest tělo Páně a pod spůsobem vína krev Páně? Nikdež! Augšpurská první to má v německém exempláři, v latinském nemá ani ta první. (Viz theologů saských **Reichsaugapfel.**) [78]) Jest zajisté ten spůsob mluvení z papežstva

[78]) Spis uvedený, vydaný od theologů Lipských r. 1628 s názvem: Nothwendige Verteidigung des H. Röm. Reichs, Kurfürsten und Stände Augapfels, nämlich der wahren,

pozůstávající, kterýmž se o té svátosti smysl vyslovuje, totiž že by po posvěcení živlové (chléb a víno) mizeli, a toliko podoba neb tvárnost neb spůsob chleba a vína v očích zůstávala. Ale poněvadž tak žádná obnovená církev nesmýšlí, nýbrž všechny s apoštolem i po posvěcení chléb chlebem a víno vínem (v přirozeném svém bytu) vyznávají, I. Kor. 10, v. 16. a 11., 25. 26. 37.: tau příčinau Filipp Melanchton v druhé německé edicí (konfessí Augšpurské) to slovo **„unter der gestalt" pod spůsobem,** opustil, jako i otcové naši, když konfessí Českau, tu jedinkau společní, spisovali, společným také svolením to vypustili, ačkoli při tom netoliko theologové a páni z strany konfessí Augšpurské, ale i mistři Pražští z strany husitské byli. Tento pak zase to proti vědomí a svědomí křísí. Nebo zdali neví, že to papismus jest?

A to proti vědomí.

Však to sám vyznává při XXVIII. příčině, odrhaje těm, kteříž v Nydrlandu Habrmanovy modlitby vytiskli, že tam papismu zanechali. Jaký to zmotaný smysl, sám s sebau se nesrovnávající! Naše jedinká společní konfessí nic nám jiného nekáže o tom drahém tajemství večeře Páně vyznávati, než to, že *chléb v též ve (91) čeři jest pravé tělo K. P. a víno v kalichu pravá krev Pána našeho J. K., též že přijímáme duchovně a podstatně věrau i také ústy v svátosti [t. posvátně]' tělo a krev Páně.* [74]) Při tom my stojíme nepohnutě, kdo nestojí, ale sobě jiné smysly a jiná mluvení začíná, toho za vrtocha a nestálé motovidlo majíce.

XXIII.

V příčině 23. mnoho věcí vede mistr, jichž summa hned napřed stojí v těch slovích: **»A že sami představení lidu v té Jednotě brání posluchačům svým choditi ku posluhování** neb požívání svátosti té velebné do církví evangelicských, velice a znamenitě zle činí. Nebo (prý) tím svědomí jejich k otrocké službě víží, svobody křesťanské je zbavují, zlé domnění v srdce jejich o přisluhování církví evangelicských vtrušují a k tomu je, jako by mimo jejich Jednotu nikdež jinde řádných služebností sv. nebylo, navozují«.

Kněží Jednoty Br. brání-li posluchačům svým služebnosti u evangeliků užívati?

Odp. Všecko to povětrná slova. Neboť prvé slušelo thesin (že bráníme do církví evangelicských k užívání služebností choditi) provésti a teprva ta corollaria vyvoditi. Jiná zajisté věc jest něčeho brániti a jiná k něčemu bezpečnějšímu raditi. [75]) Dokudť obzvláštní řád držíme a jej za řád máme, dotud nám nesluší posluchačů jako stáda rozpauštěti, aby každá ovečka běžela, kam chce, než držeti je v řádu. Řádu pak jedna částka jest, aby se ovce držely pastýřů těch, kterýmž svědomí a duše své svěřili, a zase

reinen, ungeänderten Augsb. Confession und des auf dieselbe gerichteten Religionsfrieds« atd., pochází z prudké polemiky písemné, vedené r. 1628—30 mezi jihoněmeckými jesuity a luterskými theology.

[74]) Viz čl. 15. České konfessí z r. 1575 Komenský přidává slovo »posvátně« jako svůj vlastní výklad, což vzato z výkladu nauky o večeři Páně v konfessí Bratrské (= sacramentaliter).

[75]) Viz Bratrský kněz jednomu údu Jednoty (Korrespondence J. A. Kom. nová sbírka, 1897, str. 6—12.)

pastýři aby pásli stádo Boží, *kteréž při nich jest, opatrujíce je [NB] ne bezděky, ale dobrovolně, ne pro mrzký zisk, ale ochotně, ani jako panujíce nad dědictvím (92) Páně, ale jako příkladem jsauce stádu. 1. Petr. 5, 2. 3.*

Či máme s oním bláznivým pastýřem poblaudilých nenavštěvovati? jehňátek nehledati? polámaného neléčiti? co se zastavuje, nenositi? než toliko maso tučnějších jísti? Za. 11, 16. Odstup to, nebo přísná jest Boží pohrůžka, kteráž tam za tím stojí. Pásli sme tedy stádce sobě svěřené a paseme posavad (kromě těch, kteří hlasu našeho více neslyšíc zvolili sobě raději pohodlí časné v Egyptě, nežli pohanění s lidem Božím) i ještě strojíme pásti dle vůle Boží. Abychom však brániti jim měli služeb evangelicských, toho není. Nebo: **Důvodové, že nebránl prostě:**

1. Sami jim obcujeme na těch místech, kdež evangelíci jsau, nás také za evangelíky a bratří poznávající. Ale kdoť nás kaceřuje, odsuzuje, nenávidí, jaké tu obecenství býti může? **1.**

2. Předkové naši za Prvního Ferdinanda z Čech vypovědění nejprvé v Prusích syncretismum s církvemi k Augšpurské konfessí se hlásajícími učinili léta 1549, potom v Polště léta 1570 porovnali se také s církvemi Augšpurské a Helvetské konfessí.[76]) Kteréhož porovnání posavad pěkný příklad v městě Toruni viděti jest, kdež ve všech čtyřech evangelicských kostelích společně slauží kněží obojí. Němečští zajisté jsau konfessí Augšpurské svěcení akademicského, polští našeho svěcení, protože se z Jednoty berau. A káží z jedněch kazatedlnic jedněm a týmž posluchačům obojí, slauží také jedněmi a týmiž svátostmi u jednoho a téhož oltáře, jedněm a týmž kommunikantům. A není při tom roztržek, když maudrý magistrát maudře regiment drží, a aby kněží společně Krista a ne sami sebe, evangelium Boží a ne hádky kázali, k tomu přidrží. **2.**

3. A můžeme to ukázati, že sme v času exilium svého jinam také posluchačům svým, v obcech Luteránských exulujícím, rady udělili nedělati pohoršení a roztržek, alebrž chtě (93) jí-li jim kněží Augšpurské konfessí na jejich vyznání slaužiti, užívati služeb jejich, když to bez násilí svědomí býti může. **3.**

Z čehož patrné, že M. Martinius křivý jest proti nám svědek, jako bychom vůbec všecka evangelicských církví přisluhování potupovali aneb jimi zhrzeli.

Ale on vede proti nám důvody: **První z listu našeho, k rozptýleným posluchačům léta 1630 poslaného, druhý z udělené rady, proč dobrého smyslu se přidržející k nynějším Luteránům choditi nemají ku posluhování.** **Důvodové proti tomu M. Martiniovi:**

[76]) Když Bratří, vyhnaní z Čech, po válce šmalkaldské v Prusích hledali útočiště a ochrany, byla jim povolena, ale s podmínkami tak krutými, že tím samostatné jich trvání učiněno takřka nemožným. Mělit znenáhla úplně splynouti s církví Lutheránskou; viz Fontes rer. Austr. 2, XIX, p. 72 sl., zvl. na str. 97—109. Sjednocení Bratří s reformovanými a Lutherány v Polsce na synodě Sandoměřské r. 1570 bylo pouze církevně-politické, rozdíly v učení nebyly nikterak vyrovnány, když byl učiněn slabý a marný pokus jednati o sjednocení také v této příčině.

I, 2. Co se tkne listu, v tom zdá se jemu paragraf jeden velmi podezřelý a na šraubích postavený, aby (prý) ne každý zvláště z prostějších mínění jeho pochopiti mohl, jmenovitě tento: »Kteříkoli z vás v rozptýlení svém na ta místa přivedeni jste, kdež služby Boží čisté a přesné, **řádem, k nömuž dávní vaše dověrnost jest, máte,** napomínáme vás, abyšte sobě toho Božího dobrodiní vážili, služeb takových vděčně a pilně užívali a tak v horlivém Pánu Bohu slaužení čas vyhnanství svého trávili. Kteří pak v místech jiných jste, mezi obnovenými sic církvemi, však ne podlé řádu, k němuž obrácena jest dověrnost vaše, napomínáme, abyšte se v těch místech pokojně, tiše, pobožně, bez dělání (NB) roztržitostí a k různicím, hádkám, nepokojům příčin dávání chovali a za vrchnost míst těch Pánu Bohu se modliti hleděli, aby srdce jejich náklonné k vám činil a k činění vám příkoří a nátisku při svědomí přijíti nedopauštěl. Bude-li to, celau máme naději, že Bůh jiného na vás břemene, než které nesete, nevzloží. Pakli by i tu ještě Pánu Bohu odporným něčím vás cvičiti se vidělo, máte Kristovu radu: Když se vám protiviti budau v městě jednom, utecte do druhého zc«. (94)

Tuto M. Samuel čtenáře prosí, aby hádal, co jsau to za obnovené církve, k nimž Bratří dověrnost mají neb nemají A po dlauhém hádání, šraubování, kraucení přichází na to, že nynější Bratří k Kalvinistům (proti prý příkladu předků svých i samého seniora Cyrilla) větší dověrnost mají nežli k Luteránům, a vedlé toho k Luterovi na onen čas a potom k Wittembergským theologům že neupřímní byli.

Šraubů v psaní starš. J. daremně Mistr hledá.

Odp. 1. Co se šraubů tkne, za to máme, že posluchači naši v tom listu žádných neviděli, ale viděli pastýřů svých věrnau o sebe péči a skrze to svau křesťanskau, k níž napomínáni byli, povinnost. Než člověku blikavému, přehlídavému neb podhlídavému z ledačehos se může šraub neb poklička udělati.

Dověrnost posluchači k svým vlastním správcům slušně přední míti ma;i; k jiným pak tak, jak pravda káže.

2. Dověrnost posluchači naši že napřed mají a míti povinni jsau k řádu svému, co zlého? Nebo ten sme napřed mínili, ne do říše toliko (kdež sami Luteráni a reformáti jsau) píšíc, ale všechněm rozptýleným. Již pak největší díl rozptýlených posluchačů našich jest v Polště a v Uhřích, tamto na sedmi místech, tuto na třech neb čtyřech svobodné provozování náboženství řádem Jednoty majíce.[77]) Třeba-li tu mnoho hádati, co se míní? V říši pak že by dověrnost naše větší měla býti k Luteránům nežli k reformátům, důvody shledává K. Samuel. Ale dalť by to milosrdný Bůh, aby nedověra, kteráž podešla napřed mezi nimi, potom skrze to i mezi námi vyzdvižena byla! My od své strany oboje máme za přátely a bratří a účastníky evangelium

[77]) Regenvolscius (Wengierski), Systema histor.-chron., p. 111 a 112 uvádí 60 míst ve Veliké Polsce, kde polská větev Jednoty Bratrské, vzniklá okolo polovice XVI. stol., měla své osady. Ve kterých těchto místech po bitvě na Bílé hoře pusobením českých exulantů vznikly také české osady bratrské, není známo. Lukaszewicz jmenuje pouze Lešno a Skok sídly českých osad. V Uhřích založili hlavně moravští exulanti osady v Púchově, Skalici, Trenčíně a Lednici.

sv., bolestíce nad tím, kteréž mezi sebau mají, nedorozuměním, jakž z připomenutých napřed věcí patrné. Jestliže pak k jedněm se blížeji a domácněji vineme než k druhým, to bližší spojení řádů dobrých a ducha křesťanského působí. Aniž možné jest (již pak nech to svět saudí) tomu, kdož nás za bratří v Kristu poznává, odměnné bratrské lásky neoddávati, a zase (95) k tomu, kdo námi zhrdá, potupuje, vyvrátiti hledá, jak nedověrného srdce nemíti! Nepravíme nepřátelského (nebo to Kristus Pán náš nám zamezil a i ty nenávistníky naše milovati poručil), ale ne tak, jakž by náleželo, dověrného. A nastojte! že sme proti své vůli proroci učiněni, posluchačům svým předpovídajíce, že je u vás to potká, což potkalo, aby z města do města, nýbrž z krajiny do krajiny ustupovati museli, a to za vaším mistrovským, mistře, rejdováním! Ale umíť Pán milujícím jej všecky věci obrátiti k dobrému.

M. Martinius všetečný saudce a utrhač.

3. Hrozné pak jest, což tu M. Sam[uel] píše, že bychom **od učení spasitedlného k zatratitedlnému se odvracujíce, posluchače za sebau také tam obraceli.** O měl by pamatovati, jak žalm křivdářům hrozí: »*Zatratíš mluvící lež, Hospodine!*« (5, 7.) Nech se strojí počet činiti tomu, kterýž z každého marného, nerci-li lživého slova počtu požádá. Neboť my k žádnému jinému učení ani sebe ani jiných neobracíme, než k tomu, kteréž předkové naši z písem Bohem nadchnutých jemu se naučivše před církví Boží i králi a císaři vyznávali a kteréž od D. Lutera a jiných pravdy Boží učitelů za spasitedlné uznáno i ode všech tří stavův království Českého pod obojí, *že se ve všem podstatném s učením jiných evangelicských církví srovnává*, svědectví jemu dáno.[78]) Všecky-liž tento všetečný člověk přesvědčiti chce? ale přesvědčíť ho a lhářem učiní sama pravda, jak pravdivě Bůh pravdy obhájcem jest.

Převrací slova a činy mrtvých.

4. Co připomíná o k. Cyrillovi v Pánu odpočívajícím, že za poběhlce vyhlašoval ty, kteří z posluchačů jeho k D. Skultétovi se obraceli ku posluhování na hrad Pražský, o tom my nevíme. To víme, že horlil proti některým, proti řádu a jednomyslnosti dělajícím a bez potřeby i bez opovědi své shromáždění opauštějícím. An by toho K. Sam[uel] (96) netrpěl, kdyby kdo z jeho kommunikantů jej opustě jinam se obracel, byť i k též konfessí a k témuž řádu bylo, jakož víme, jak to nesl, že Čechové někteří jeho míjejíc do městského kostela v Pirně k službám chodili.

Rada jakási v šesti příčinách obsažená není od starších Jednoty.

Co se tkne těch šesti příčin neb rady dobrého smyslu se přidržejících (proč by k nynějším Luteránům choditi neměli) dané, o těch není nám potřebí mluviti, protože naše nejsau, aniž víme, od koho a komu dané, aniž sme je před tím viděli. Čí jsau, snad bude věděti, co k tomu říkati. M. Sam[uel] je nazývá lehkými a dětinskými, o nichž (prý) nehodno mluviti, a předce mluví i klade je i smítá dosti také lehce a dětinsky. Zná se však, že to nyní tak běžně, leda se nemlčelo, obšírnau, gruntovní a dostatečnau odpověď že potom dá autorům.

M. Martinius svátosti ne-

Co pak tu z knížky Praxis pietatis připomínaje vysmívá, že svátost těla a krve Páně věřícím Kristovým za heslo také jest, kterýmž se jakož

[78]) Viz Předmluvu ku konfessí České z r 1575.

chce míti za heslo křesťanů pravých. ode všech nevěřících v Krista neznabohů, tak též ode všech nepovolných Kristu a duchu jeho, jalových a bezbožných, rozpustilých křesťanů oddělují a k živému, opravdovému v milosti Boží se ostříhání sobě slauží: to divné jest, že tak pobožné pobožným křesťanům napomenutí u něho místa nemá. Praví on, že to jest scrupulosa locutio, zádrhlité a podezřelé mluvení. I proč medle? Proto snad, že podlé jeho smyslu zlí i dobří, hodní i nehodní zároveň jedí tělo Páně a pijí krev Páně, zároveň tedy přistupovati mají i kající a věřící právě, i nekající, rozpustilí, bezbožní, aby svátost tato mezi pobožnými a bezbožnými rozdílu žádného nedělala?[79]) Ach Bože, jak se u tohoto člověka nebe s zemí mísí! Tak-liž pak již Kristus služebníkem hřícha učiněn býti má? Apoštol praví: Nikoli. Gal. 2, 17. Než mistru našemu zdá se to zádrhlem: ale pamatuj, mistře, aby tě nezadrhlo mudrování tvé.

Zavírá pohrůžkau: »Ale (prý) čas růži nese, consilium (97) malum consultori pessimum.« Tímž co míní, komu a čím hrozí, on snad ví, a Pán Bůh také ví, jak a pokud pohrůžkám lidí vášnivých dívati se má.

XXIV.

V příčině 24. vede mistr Sam. obšírně, jaká pohoršení pocházejí z takového od společnosti církve se odtrhování a obzvláštnosti nějaké užívání. Že se (prý) skrze to příčiny poskytují k různicím, záštím, svárům, nenávistem, hádkám jak mezi učiteli, tak mezi posluchači. A na průvod toho připomíná Habrovanské, Kyrmezera, Hederika, kteřížs Jednotau Bratrskau o to v Moravě boj vedli, zavíraje tím, že by chvalitebněji bylo s církví evangelicskau se srovnati a postrannost podezřelau vyzdvihna jednomyslně Bohu slaužiti.

M. Martinius věci nejisté sobě slibuje. Odp. 1. Smí-li to M. Sam. slibovati, že pustí-li Bratří od obzvláštnosti své, hned bude různicím, záštím, svárům &c konec? Aj, v říši Bratrská obzvláštnost nic nepřekáží, a předce bez různic není! Nunquam bella piis, nunquam certamina desunt.

A svornost novau bez gruntu zakládá. 2. Zdá se pak, že jest M. Samuel Erazmova smyslu, kterýž aby roztržky v církvi nedělal a udělané od Lutera neposiloval, nechtěl od papeže odstaupiti, ačkoli bludy jeho znal, říkaje: »Malo pacem ecclesiae cum veritatis jactura quam veritatem cum pacis jactura: Více libuji pokoj s újmou pravdy, nežli pravdu s újmau pokoje«.[80]) Item: »Schisma est majus malum haeresi: Roztržka jest větší zlé nežli kacířství.«[81])

Tak zajisté M. Samuel, aby veliké stádo jej za hlavu poznávajících měl, i ty by přijal, jakož je pak i mocí k sobě obrací, o kterýchž sic jinak nesmýšlí, než že bludy drží. Ale hlas (98) pastýře našeho Krista v té pří-

---

[79]) To jest ovšem mínění Lutheránů, arci nikoli v této formě, jako by svátost nečinila rozdílu mezi zbožnými a bezbožnými, nýbrž dle mínění Lutherova zbožní požívají ku požehnání, bezbožní k zatracení. Ale ovšem udílí se cosi objektivního, co každý přijímá, ať jest uvnitř smýšlení jakéhokoli, teprve účinek tohoto objektivního řídí se osobní povahou každého jednotlivce; viz svrchu pozn. 30.

[80]) Erasmi Epistolae, č. 643 (ze dne 25. prosince 1522).

[81]) Erasmi Epistolae, č. 572 (Justu Jonášovi).

čině jinak zní: »*Nedomnívejte se, že bych přišel pokoj dáti na zemi, nepřišel sem, abych pokoj uvedl, ale meč. Přišel sem zajisté, abych rozdělil člověka proti otci jeho*« ꝛc. *Mat. 10, 34*. Ne že by Kristovo mínění bylo roztržky dělati (nebo on knížetem pokoje jest, Iz. 9, 6., nýbrž pokoj náš. Efez. 2, 14.), ale že lidé pravého jeho učení a ovšem jha kázně neradi přijímají, vinau se, krautí, příčí, odboj činí, a on jich nedbaje a rotiti se nechaje s dílem svým jde předce. Neměl tedy M. Samuel prostě tak mluviti, jako by každé trhání a dělení se samo z sebe zlé bylo (poněvadž by se tak netoliko Husovi a Luterovi, kteříž se od papeže odtrhli, ale i samému Spasiteli a apoštolům jeho, Skut. 2, 40. a 19, 9. útržka dála), ale ukázati měl, že obzvláštnost naše nepotřebná jest. Nebo kdyby nám to ukázal jistě, jistě bychom rádi dali Bohu čest a milým spolubratřím evangelíkům žádných obzvláštností nedělali. **Obzvláštnosti své Bratří proč se posavad drží?**

Ale jakž jest jedinau činiti? Předně jisti sme tím z milosti Boží, že se ani bludů, ani neřádů nějakých v té obzvláštnosti své nedržíme, ale pravdy Boží čisté a řádu a kázně od Krista nařízené, kterauž nám i sám D. Luter i jiní velicí muži Boží schválili a k stálosti v ní napomínali.[82]) A měli bychom od toho tak prostě (an se nám žádná příčina krom pohoršení od některých vzatého neukazuje) upustiti? **1.**

K tomu nemáme za to (a věříme, že každý pobožný, osvíceně na to pomysle, téhož s námi smyslu bude), aby to bylo roztržku dělati, když my ne od evangelicských, již vzdělaných církví se trháme, ale shromáždění svých, dříve než jiné evangelicské církve byly, vzdělaných a řádem obzvláštním ohražených se držíme, nic za zlé nemajíce, že jiní jiný sobě řád vyzdvihli a v něm stojí. Nebo zdaž pak jednota církve na jednom prostě řádu stojí? I však římská církev množství řehol majíc předce jedna zůstává pro jednu hlavu, papeže, a (99) nebudeme my evangelíci moci sebe v nějakém také rozdíle trpěti, majíce jedinau také svau hlavu, Krista? Zdali proto Praha jedno město není, že se na tři obzvláštní města dělí? a každé z nich obzvláštní svau radu, radní dům, saudy, privilegia ꝛc má? Naposledy, máme-li od obzvláštnosti pustiti a k evangelíkům přistaupiti, i k kterým pak? poněvadž rozdvojeni jsau. Usilovalit nás od dávních časů k sobě přitáhnauti jedna i druhá strana (i ti, kteréž tu připomíná k. Sam[uel], lidé hadrovní, proti spoluevangelíkům neuměle horliví, t. Habrovanští, Cvingliáni, Kyrmezer Kalvinian, Hedericus Luterian ꝛc, každý k sobě proti druhým nás táhna). Ale přetěžko jest lidem pokoje žádostivým do různic se dávati. **2.** **NB. Jednota církve na jednotě řádu prostě nezaleží.** **3.**

Takového my sjednocení, kteréž by s ublížením a s utlačením svědomí našeho neb cizího bylo, nežádáme, jako i otcové naši, ale sjednocení pravého a celého, to jest vyrozumění sobě a porovnání v učení i řádu; po tom sme taužívali, dychtívali, Bohu se modlívali a ještě nepřestáváme, aby se Bůh pro milosrdenství své slitoval, potření Jozefovo uléčil, nenávist Efraimovu odjal ꝛc.[83]) Toho dokud sme dočekati nemohli, co div, že sme volili býti **Od obzvláštnosti své Jednota na jaký způsob pustiti žádostiva jest.**

[82]) Viz níže pozn. 90—93.

[83]) Amos 6, 6. Isaiáš 11, 13.

jako třetí, dívající se s žalostí na různící se bratří a smířiti se nechtějící? Ach, oplakání hodná věc, že kteří by jedno býti měli, nejsau, aneb že jsauc téměř, znáti se v tom a ostatku rozdílu na sobě snášeti nechtějí. To jest, což jak mnohé pobožné, tak i nás kormautí, zvláště v nynějším opět jakéms

NB. novém zjitření. Chce-li tedy nám kdo býti nepřítelem proto, že my jemu k vůli nepřátelství neprovodíme proti spolubratřím, ten z toho Bohu odpovídati bude, a ne my.

Oč Bratří s Habrovanskými a Ky[r]mezerem.

Co se tkne Habrovanských, ti se o smysl Cvingliův s předky našimi vadili, vnutkati jej do Jednoty naší chtěvše.[84]) K. Kyrmezer, děkan Uherského Brodu, rodem Slovák, byl (100) člověk učený, ale nepříkladného života a přenepokojná hlava, tak že naposledy i od svých vlastních opuštěn a s fary ssazen, na jehož místo k. Pavel Pressius, Theol. D., za děkana se dostal, Kyrmezer pak privátní život veda od Bratří k smrti dochován, odprosiv Bratří, že tak neumělc proti nim horlil. Nezpomínali bychom jakožto o mrtvém nic k neuctě jeho, kdyby se jinak to, což pravda jest, pověditi

NB. aneb odmlčením důtky Martiniovy zbýti mohlo. Summa toho jest: Nebylo jednání, kteréhož Kyrmezer podával, jednoty s jednotau, ale jedna osoba v to se dávala (jako i nyní Martinius), což vyvésti v moci její nebylo.

a Hederikem činiti měli?

Co se tkne žvanic Hederikových, jichž výtah udělav k. Samuel tu položil, nehodné jest meškati se při tom, poněvadž nejsau než pauhé a zjevné calumniae; jmenovitě, že by Bratří Krista Pána, t. dvoje v něm přirození trhali, že by se Jednota Bratrská sama toliko církví dělala, kázeň církevní po osobách konala (ješto se ani nejpřednějším starším, když se výstupek znamená, neodpauští; a zvěděl by i k. Samuel, co kázeň jest, kdyby

NB. v této Jednotě byl, byť on ještě jednau mistrem byl). Item, že služebníky neb kněží lehce řídí, že svátosti lehčí a stenčují, že dítky bez víry křtí, že o večeři Páně smyslu Cvingliova následují (což že pauhá nepravda jest, všecky knihy naše a předků našich svědčí), že ozdob chrámových a obrazů historicských netrpí, manželství kněžím svým jako Římané přísně zapovídají (ješto od počátku Jednoty vždycky ženatí kněží bývali někteří, ačkoli větší jich díl z příčiny častých pokušení zdrželivosti užívali). Takové tyto calumniae nač bylo M. S. připomínati? jediné aby srdce své i jiných nelibostí k spolubratřím (má-li však nás za ty, jakž o tom často mluví) naplňoval? (101).

XXV.

Smysl dvadcáté páté příčiny jest, že se Bratří řádem chlubí a pro něj obzvláštnosti své se drží, ješto (prý) evangelíci tak dobrý řád, nýbrž platnější, užitečnější a na opravdové křesťany případnější mají.

---

[84]) Habrovanským snad učení Zwingliovo aspoň v některých odstavcích na počátku bylo směrodatné, ale v jejich polemikách proti Bratřím shledáváme u nich již smýšlení mnohem více spiritualistické. Avšak při tom přidržovali se nauky Karlstadtovy o večeři Páně, vyžadovali na místě vnějšího křtu vodou křtu duchovního atd.

Odp. Tak jest, máme a držíme řád dobrý za zvláštní a drahý klénot církve, předně proto, že jej schvaluje a hned naprosto míti chce duch Kristů, 1. Kor. 2, 14. 40.[85]) Kol. 2, 5.

Proč Bratří o řádu mnoho smýšlejí?

Druhé, že sme zkušením poznali, jak mnoho může opravdový svazek řádu a kázně k zdržení jednomyslnosti a čistoty jakož učení, tak i života křesťanského. Protož jestli tu jaká naše chlauba, v věci dobré jest. Avšak víceji opravdu jiní pobožní při našich předcích řád chválívali, nýbrž se jemu divívali, nežli oni sami aneb my, jakž připojená k knížce řádu našeho svědectví některá ukazují, a více jich máme, kdybychom chlauby tím hledati chtěli. Ale chlauba jest daremní, není-li z pravdy: praestat esse quam videri.

A v církvech evangelicských všudy ho žádají.

Co praví, že evangelíci také řád mají, neodpíráme. Nebo naprosto bez řádu býti není možné. A dalť by to milý Bůh, abychom v obnovených církvech vůbec přijatý řád viděli, zvláště užitečnější, než sme svůj býti zkušením poznali: jistěť bychom se neméně radovali, jako když tam z počátku učení čisté Bůh jasněji skrze jiné, nežli skrze předky naše na svícen světu vystavovati začal. Ale kde pak ten řád s kázní náležitau v evangelicských církvech jest, M. Samueli? Míníte-li, že v říši, na odpor vám budau nejpřednější Augšpurské konfessí theologové, kteříž svědectví svá k knížce Jana Sauberta, kazatele Nyrnberského, v létu 1633 vydané **Zuchtbüchlein der evangelischen Kirchen** připojivše, jednomyslně se k tomu znají, že nevedení kázně (jenž jest přední částka řádu) v církvích evangelicských přední jest příčinau toho, že Bůh nyní sám zuřivau (102) kázeň svau nad zemí německau vede. Ten pak autor v kap. XI. první knihy příčiny ukazuje, proč kázeň církevní do církví evangelicských hned z počátku uvedena není, jmenovitě že reformatorové s vyčišťováním bludů papežských a tak napravováním učení činiti majíce, dospěchu k této druhé věci míti nemohli, jiní pak to potom zanedbali.[86])

Řádu přední díl jest kázeň; kteréž v evangelicských německých církvích téměř nebylo.

NB.

Řád v církvech českých pod obojí.

Míníte-li pak řád církví evangelicských v Čechách, jakýž byl po obnovení konsistoře, tu hlaupě děláte, že subordinata opponujete. Nebo ten řád nebyl naproti našemu, ale vedlé něho postaven a jeden druhým ztemperován, protože Jich M. páni direktorové k jednání o náboženství nařízení náš řád sobě odvedený měvše jakž odjinud, tak i z něho vybírali, co by se hodilo, aby svornost a podoba byla. Což sám M. Samuel znamená, hned tu srovnání jednoho řádu s druhým čině.

2. Praví, že se (prý) Bratří prvé ukrývali s svým řádem, až teď léta 1632 vytisknauti jej dali.

Bratří s řádem svým ukrývali-li se?

Odp. I jakž se ukrývali? Když i Luterovi s Melanchtonem léta 1523, i Bucerovi a Štraspurským 1540, i Heidelberským theologům léta 1574[87])

---

[85]) Má býti: Epišt. 1. sv. Pavla ku Kor. 14, 40.

[86]) Ke konci předmluvy otiskuje spisovatel další přípisy 12 vynikajících lutheránských theologů, mezi nimiž zvláště uvésti sluší Jana Gerharda (v Jeně), J. M. Mayfarta (v Koburku), Jana Val. Andreae (v Kalvu); viz též svrchu pozn. 9.

[87]) Viz Čihula, Poměr Jednoty Bratří Českých k Martinovi Lutherovi. — Fontes rer. Austr. 2, XIX, p. 58. 397.

i jinde kdy a kde potřebí bylo, své řády k uvážení dávali? když doma také každému vždycky do domů a zborů neb kostelů jejich choditi a na řád, jaký mezi sebau neb posluchači mají, podívati se volno bylo? Když také léta 1609 sepsané řády své Jich M. pánům direktorům, v jednání o náboženství pracujícím, na poručení Jich M[ilostí] vydali? Že pak vůbec věcí svých nedávali (jakž některých obyčej se vším všudy na harc), to důvodem bylo a jest středmosti a pokory, že svými věcmi chlauby a prachtu dělati nežádali, nýbrž i když jiní to někdy s nějakým vyvyšováním činiti chtěli, nedopauštěli. Okolo léta 1570 a potom vydal se na to pan Jan Lasický, (šlechtic polský Helvetské konfessí), aby všecky řády (103) a obyčeje Bratří Českých vyšetře, v spis uvedl. A vypraviv se naschvál proto do Velikého Polska (z Malého) a všecky zbory a domy naše projev, všecko shléd, na všecko se vyptav sepsal De moribus et institutis Fratrum Bohemorum IX libros, chtěje to vůbec vydati, s doložením při zavírce: »Nimis longum foret cuncta, quae illis usu recepta sunt imitatione dignissima, stylo persequi, praecipua attigisse sufficit. Ad hoc eo ingenio sunt Fratres, ut nihil de se, quod gloriam redoleat, dici scribive patiantur, laudem in solidum relinquentes DEO. Si quis a me bona fide scriptis non credit, is illud ex evangelio responsum habeat: Veni et vide. Fratres autem oratos velim, ut omnia in meliorem partem accipiant, et quae desunt, suppleant ꝛc.« To jest: »Dlauho by bylo všecky věci, kteréž mezi nimi v užívání jsau, hodné jistě následování, vyčítati, dosti buď, že přednějších dotknuto. K tomu té povahy jsau Bratří, že nic o sobě, co by chlaubau páchlo, mluviti a psáti nedají, chvály celé nechávajíce Bohu. Nevěří-li kdo tomu, co sem já tu věrně a pravě o nich psal, ten za odpověd měj ono z evang.: Poď a viz. Bratří pak prosím, aby všecko na dobrau stránku vyložili, a čeho se tuto nedostávati bude, doplnili«. Potud on.[88])

O řádích a obyčejích Bratří Českých kniha pana Jana Lasického.

Ale když tu knihu pod censuru starším Jednoty poslal, oni vidauce věci své nádherněji, nežli Jednoty zvyk nese, vypsané, na rozmyslu měli dovoliti vydání a zadržovali to za sebau posavad.

3. Kdež praví, že kteří ten vydaný Jednoty řád čtau, jeden na druhého hledě praví: Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

---

[88]) O díle Lasitského viz Fontes rer. Austr. 2, XIX, p. 379—382. R. 1649 Komenský vydal knihu VIII. (»qui est de moribus et institutis fratrum«) s krátkým obsahem knih ostatních latinsky a česky. V tomto vydání čteme místo svrchu uvedené (cap. XXXIII, p. 149): »Nimis longum foret cuncta, imitatione dignissima, stylo persequi, praecipua attigisse sufficiat, ac plura scribant alii, quique possunt Fratres adeant, quo singula cognoscant. Ad hoc ejus sunt ingenii Fratres, ut nihil de se, quod ipsis laudi sit et gloriam adferat, scribere et publicare soleant; imo vix aliquid scribi dicive a quoquam patiantur, quia omnem laudem a se removentes soli Deo integram tribuunt.« P. 150. Quod si quis hosce bona fide a me scriptis non credit, is illud ex evangelio responsum habeat: Veni et vide (Joh. 1, 39), sensu enim oculorum nullus alius est fidelior. Fratres autem ipsos, mihi admodum caros, oratos velim, ut omnia in meliorem partem accipiant, et quae his desunt (nihil enim in rebus humanis perfecti est) ipsimet suppleant« etc.

Odp. 1. To snad M. Martinius s někým. Ale my sme řádu svého nevydali jemu a jemu podobným, nazbyt maudrým. Ale vydali sme jej předně těm, kteřiž se jím spravovati mají, aby každý předce v nynějších roztrž (104) kách na povinnost svau pamatovati mohl, a potom latině a německy na radu a žádost některých pobožných krom národu našeho. Protož nám nic na tom nezáleží, také-li kdo z těch, kteříž toho nepotřebují, to čísti a k čemu to užiti, poučiti-li se čemu či zasmáti, pochváliti-li či povalchovati chce? jak se komu líbí! **Mistru M. řád Jednoty Bratrské smíchem jest.**

2. Pronáší však tu M. Sam. svau a pochlebníků svých mysli marnost, smíchu sobě děláním tu, kde není z čeho. Větší lidé, než jest mistr tento, a maudřejší jinak saudívaIi o té věci i dávno prvé, i ještě. *D. Luter* řekl: »Máte vy řády způsobně nařízené, neopauštějtež jich«.[89]) Item: »My posavad u nás nemůžeme k tomu přivésti, aby takové cvičení v lásce a šlechetném životu mezi námi vzděláno bylo, jakž o vás slyšíme. U nás ještě surově a poznenáhlu to jde, ale modlte se za nás«.[90]) *Mistr Filip[p]:* »Přísnější cvičení a kázeň v církvích vašich ne zle mi se líbí, ó by i v našich přísnější mohla býti«.[91]) *Bucerus:* »Vy máte veliký Boží dar, jmenovitě svazek lásky a jednoty těla církve, řád zborů a pospolnost; čehož kde není, tu nemůž kázán a učen býti Kristus, nýbrž vyhání se ven. U nás mnozí odvrhše jho Antikristovo Kristova však na se vzíti nechtí. Nebo změnili svobodu křesťanskau v svobodu těla: a udělavše sobě z Krista Mojžíše z strany řádu a kázně, svobodně hřeší. Pane Bože, táhni nás po sobě 2c«.[92]) Item: »Pochválen buď Hospodin z toho, že ste vy skrze pomoc a vnuknutí jeho tak v řád uvedli zbory vaše. My z daru Božího učení čisté máme, ale co se řádu a kázně dotýče, tu vy před námi předčíte 2c«. Tentýž vyptávaje se vyslaných i na nejmenší věci, a to u přítomnosti jiných Štrasburských theologů, jak se co zachovává, schvaloval i divil se i Boha chválil, až nejednau slzel. A když o kázni, jak se po stupních vede, mluveno bylo, řekl k spolubratřím, přísedícím theolo (105) gům: »Hic est vere hierarchia caelestis«.[93]) Nemaudrost vaše k. Samueli, a nevčasný v věci opravdové smích přivodí nás také k nemaudrosti, abychom se chlubili; avšak chlauba naše v Pánu jest, jemuž **Ale jiných velikých mužů Božích jinakši saud.** **NB.**

[89]) Fontes rerum Austr. 2, XIX, p. 47.

[90]) Spis Lutherův »Vom Anbeten des Sacraments des heiligen Leichnams Christi«, 1523 (Vyd. Erlangenské, sv. 28, p. 415): »wiewohl wir's noch nicht in den Schwang bringen mügen, dass wir ... solch Übung der Lehre und Liebe und sittigen Lebens unter uns ausrichten, als wir von euch hören. Es ist noch grüne mit uns und gehet langsam von statten; bittet aber für uns.«

[91]) »Severius exercitium sive disciplina in ecclesiis vestris profecto non male mihi placet. Utinam in ecclesiis nostris quoque possit paulo severior retineri.« Epist. Melanchtonis ad Bened. Bavorinský. Witebergae 1535. Fontes. r. A. 2, XIX, p. 19.

[92]) Fontes r. A. 2, XIX, p. 63 s malými úchylkami ve slovech.

[93]) Tamtéž na str. 65 jest toto zakončení: ... »učení čisté máme. Nad to a mimo to, což nám zjeveno, dále se jinam vrci nemůžeme, kromě kázně a řádu, v čemž vy předčíte«, atd. Na str. 66: »Protož tu při tom nejvíce to chválil, že jest tu Jerarchia caelestis, totiž říše nebeská.«

slaužíme, jako i otcové naši. Ó bychom jen řádu a kázně v té přesnosti, jakž nám od nich zanechána, užívali, a co osláblo v zlých světa časích, toho zase v klaub vpravení viděli! Po smíchu lidském málo nám jest, nebo máme potěšení jakož od svědomí svého, tak i od svědomí vážných lidí, a k Bohu také s Davidem říci můž duše, posmíšky lidí bujných utrápená: Za posměch bláznů nevystavuj mne, Bože. Žalm 39, 9. Mistr tento nech sobě mezitím slyší, co Bucerus (libro adversus Latom.) píše: *„Abychom Bratřím těmto chvalu dávali a Pána, kterýž sám to v nich působí, slavili, sama věc nás nutí, ačkoli Bratří tito u některých naopak učených v pohrdání jsau«* [94]) A Hier. Zanchius: *Mně se vidí, že tito prostáci v tom svém neumění maudřejší jsau, nežli mnozí mudráci s mnohým svým uměním«.* [95])

Přidáme i toto (směšný ten mistr obšírnosti naší v tomto místě příčina jest): Genevenská církev pro zvláštní a ušlechtilý řád všudy v křesťanstvu slovautná jest, až i ten papežský historicus Bodinus napsal: »Illud apud Genevates laudabile, si quid usquam gentium, quodque rem publicam efficit si non opibus et imperii magnitudine, certe virtutibus ac pietate florentem: illa scilicet pontificum censura, qua nihil majus ac divinius cogitari potuit ad coercendas hominum cupiditates et ea vitia, quae legibus humanis ac judiciis emendari nullo modo possunt. Haec tamen coertio ad Christi normam dirigitur ꝛc. Igitur nulla meretricia, nullae ebrietates, nullae saltationes, nulli mendici, nulli otiosi in ea civitate reperiuntur«. To jest: »U Genevenských toto chvalite (106) bné jest, jako co kde mezi národy býti můž, a což obec tu činí ne bohatstvím-li a rozšířením panství, jistě ctnostmi a pobožností právě zkvetlau: jmenovitě církevní kázeň, nad niž nic většího a světějšího mysliti se nemůž k zkrocování lidských žádostí a hříchů těch, kterýchž jinde práva a saudové lidští napraviti nijakž nemohau, an se to tam podlé pravidla Kristova děje. (t. Mat. 18, 15. 16. 17.) Protož v tom městě žádných smilství, žádných ožralství, žádných tanců, žádných žebráků, žádných zahalečů se nenachází.« Joh. Bodinus Methodo Hist. cap. 6. pag. 245. [96]) To hle člověka odporné religie mocí pravdy bezpochyby vynucené o slavné té církvi svědectví. Avšak ani té církve theologům řád náš (od p. Lasického pod censuru poslaný) nebyl ridiculus mus, alebrž Theod. Beza napsal: »Spis o církvích Bratří Waldenských odsílám. *Mnohé jsau věci v něm, jimž se velmi divím. O kdyby Bůh dal, aby to i do jiných církví*

---

[94]) »Quam laudem ut illis (fratribus) tribuamus, et Dominum, qui sic in illis operatur, celebremus, res ipsa nos cogit, etiamsi fratres illi a praepostero doctis quibusdam contemnuntur«. Bucer adversus Latomum, fol. 159.

[95]) »Plus vero mihi isti νήπιοι sapere videntur hac sua ignorantia, quam multi σοφοὶ multiplici sua scientia.« Epist. Hieron. Zankii ad doctorem Cratonem. Heidelbergae 26. Januarii 1574. Fontes rerum Austr. 2. XIX, p. 389.

[96]) Jean Bodin, svobodomyslný právník francouzský, žil v l. 1530 - 1597. Dílo jeho tuto uvedené má nápis: »Methodus ad facilem historiarum cognitionem.« Paris. 1566. Sr. Jirečkovu Rukov. I, 458 (Kocín).

uvedeno býti mohlo!« [97]) A nedávno [98]) Altingius, v Groningské akademii theologiae professor, napsal: »Ordinationis vestrae ecclesiasticae, quae rebus integris apud vos obtinuit, synopsin legi cum voluptate aliisque legendam dedi, etiam politicis. In qua etsi non pauca diversa sunt a ritibus ecclesiarum nostrarum, prout esse oportet pro diversa indole genioque hominum: tamen illud prae caeteris placuit, quod omnia ad pietatem et ordinis sacri debitam venerationem video esse singulari cura accommodata 2c. Řádu (prý) vašeho církevního, jakýž byl, dokud vaše věci stály, vypsání četl sem s libostí i jiným čísti dal, také politikům. V němž ačkoli nejedny věci jsau rozdílné od obyčejů našich církví, jakož i býti musí pro rozdílnost povah lidských: to však nejpředněji se líbilo, že vidím, an všecko ku pobožnosti a přisluhování svatého náležité vážnosti obzvláštní jakaus pilností na (107) strojeno jest 2c.« A níže při důvodu XXXIV. připomíná kněz Samuel saud Abrahama Happarcia, správce církve Guzanské v Zeelandu, že sobě řád Jednoty od poslů našich odvedený maje velice obliboval. Nýbrž jsau živi lidé, kteříž z úst maudrého pána, p. Joachima Ondřeje hraběte Šlika [99]) (když mezi pány direktory podaný od pánů z Jednoty řád náš přečten byl) slyšeli ta slova: »Právě apoštolský řád, nevidím, co by bližšího býti mohlo. Ale ostříhání jeho nesnadné jest 2c.« Což všecko jinakší jest saud nežli posměvače tohoto. A my to připomínáme ne pro zalibování se sobě aneb o sobě víc, než při sobě vidíme, smýšlení (znajíce v mnohém nedostatky své jako lidé, až i v tom, že dobře spořádaných věcí ne vždycky jest pilné aneb šetrné ostříhání), ale aby se vidělo, z jakého ducha tento mistr mluví, když o věci jedné a též tak rozdílný od oněch velikých nástrojů Božích saud vynáší.

Řád Jednoty kdy vyzdvižen?

4. Přetřásá mistr, že Bratří o řádu svém na tituli praví, že hned v původu Jednoty jest vyzdvižený, a potom (prý) že teprva léta 1616 přehlédnutý a doplněný a opět že léta 1632, dokládaje žertíkem: *»Ale jižtě darmo, jižt musíme věřiti, že to starý Bratrský řád jest, snad tehdáž počátek berauce, když se kněži mezi nimi ženiti počali«.*

Odp. Opět žertuješ? Smích v věci opravdové bláznu se trefí, maudrého jistě neozdobuje. A jakýchť sobě tu kontradikcí napletl ne nás, než sám sebe tím zaplétaje. Nebo co? nemůže jedna a táž věc jindy býti vyzdvižena, jindy doplněna, jindy opravena, jindy teprv na světlo dána?

An D. Luter ne všecko učinil a napsal hned 1517 léta, a předce snad pravdivě mluvíme, že reformací jeho začátek tu vzala. An i strom, kterého roku se vštípí, od toho léta svá (108) počítá, ačkoli mu co rok

---

[97]) »Tandem ad te remitto, mi frater, scriptum de Waldensium fratrum ecclesiis, quod mihi legendum ac etiam dijudicandum miseras. In eo multa sunt, quae plane admiror, et utinam spes esset aliqua in ecclesiis introduci posse«. Epist. Bezae ad Joh. Lasicium, Genevae, Calendis Martiis 1570. Fontes rer. Austr. 2, XIX, p. 382.

[98]) 1633, sr. Comenius, Joh. Lasitii de ecclesiastica Disciplina etc. Fratrum Bohemorum. Amsteld. 1660, p. 170.

[99]) O hraběti Šlikovi viz Martinius, XXXV. dův. pozn. 34.

zrostu a ratolestí přibývá. A když se připomíná o přehlédnutí a doplnění řádu, zdaž se míní nějaké nových věcí vymýšlení, aby se nebývalého něco začínalo? Nikoli, ale věcí, kteréž v skutečném užívání již byly, plnější poznamenání, aby se něco nevypustilo a tak z paměti potomkům nevyšlo. Aneboť se mistru tomuto rozumu nedostává, aneboť se zúmysla nerozuměje dělá a převrácenost pronáší. Co o začátku ženění kněžského drbe, při konci odpovědi na XXIV. příčinu oznámeno jest.

Řád Jednoty s řádem pod obojích při vyzdvižení konsistoře v Čechách nařízeným jak nepřípadně M. Mar. srovnává. Mistr plete rohož, řád církevní s politickým míchaje.

5. Dále již dělá mistr srovnání řádu Bratrského s evangelicským, t. jaký po obnovení konsistoře v Čechách byl, patrnau opět buď chytrost neb hlaupost pronášeje, že to, což srovnáno a vedlé sebe postaveno bylo, (t. řád církví pod správu administratorovu přináležejících a řád církví, náležejících pod správu seniorovu) on naproti sobě staví. Avšak i to v několika kusích mala fide. Jako hned v prvním punktu, kdež praví, že Bratří mají **saudce zborů,** vedlé správce církevního na jiný lid pozor dávající, napomínající, trescící, mířící, radící ꝛc. Ale (prý) **evangelici mají vrchnost od Boha zřízenau a od ní primasy, purgmistry, rádní, rychtáře, konšely** ꝛc.

Odp. To se na vzbuzení proti nám nenávisti mluví, jako bychom vrchnosti od Boha zřízené míjejíce, jiné sobě saudy a saudce zaráželi. Ale věz, mistře, že lepší v této věci osvícení mají pacholata naše. Učí se zajisté v spisku svém akolutském[100]) znáti rozdíl mezi řádem a správau světskau a církevní. Tamto že jsau císařové, králové, knížata, hrabata, panstvo, rytířstvo, regenti, úředníci, primasové, purgmistři, rychtáři ꝛc., tuto pak biskupové (neb inspektorové, superintendenti), kněží, kaplani, saudcové zborů, almužníci

NB ꝛc. A ty to, mistře, do hro (109) mady pleteš? Máme i my vrchnost za vrchnost, ale v řádu a v povolání tom, v kterém je postavil Bůh, jich nechávajíce, na zámcích a hradích, v radních a saudných domích, a to s mocí meče; církevní pak řád jakožto duchovní osazujeme v církvi osobami od církve zvolenými s mocí ducha. Nebo co? kdybyšte byli, kněže Sam[ueli], s církví svau v Turcích někde a mezi pohany, nemajíc po své straně vrchností, primasů, purgmistrů ꝛc, co, nebude tam církev? necháte tak řádu? nezřídíte sobě starších? an v Pirně také nemáte svých primasů, purgmistrů, rychtářů, jak pak děláte? Sám farář bude i hlavau i rukau i nohau, vše v hromadu?

A co, když apoštolé v Jeruzalémě k radám obzvláštním svolávali starší církve (jako Skutk. 15, 6), když Pavel z Efezu do Milétu povolal starších církve, Sk. 20, 17: když Jakub dí: *Stůně-li kdo z vás, zavolej starších sboru,* a ti ať se zaň modlí, Jak. 5, 14; co všudy se tu primasové, purgmistři, konšelé a rychtáři rozumějí?

NB. Konsistorian proti řádu konsistoře bojuje.

A co, k. Samueli, nedočetli ste vy se v řádu konsistoře naší společné artikule jedenáctého? Tam zajisté zřejmě stojí, že po všech osadách, počna od měst Pražských, konsistoř přidávati má k duchovnímu správci čtyry neb

[100]) Snad míní se spis: »Naučení mládencům k službě Kristu a církvi jeho se oddávajícím v Jednotě Bratrské«, 1585. Jungmann. IV, 1739.

více osob, jenž curatores ecclesiae slovau, může pobožné, příkladné, rozšafné a rozumné, kteříž by faráři svému k radě a pomoci byli pro zachování řádu dobrého a kázně 2c. A jakž se tam víc povinnosti jejich vypisují, naprosto ku podobě toho, co Bratří svým saudcům zborů poraučejí. A tohle jest od pánů stavů za řád církevní nařízeno, a ne co mistr o purgmistřích a rychtářích bájí. Hanba, že konsistorian o řádu konsistoře tak málo ví; pak-li ví a dělá se nevěda, tím hůř, že nesprostně chodí, před Bohem i lidmi proti svědomí svému křivolakosti užívaje, aneb i vy (110) vrátiti řád porovnání našeho jak v jiných věcech, tak i tu usiluje. Hic Rhodus, hic salta.

6. Proti našim hospodářům zboru staví **auředníky důchodů církevních.**

Odp. Kde slavných důchodů nebylo, nemohlo se také slavných titulů užívati, věc jedna a táž jest.

7. Místo starších sester, na ženy a děvečky pozor dávající[ch], mají (prý) evangelíci **matrony počestné,** příkladné, pobožné 2c.

Odp. Věříme, že mají, ale kdo jim co poraučí, kdo nad jinými povinnost svěřuje?

8. Místo akolutů neb učedlníků, k duchovnímu povolání se strojících, že mají mládež v školách se cvičící.

Odp. Dobře, kromě že do školy choditi není stupeň církevního povolání, o čemž se tuto mluví. Přidal pak tu k. Sam[uel] na smích mezi povinnosti akolutů našich řemeslům se učiti a v pracech hmotných cvičiti, ješto to ani povinností nebylo nikdy, ani se neužívalo, leč tehdy a tam, když **NB.** a kdež jinak živu býti nedopauštěla nauze. Tím však vysmíváním mladých **O zavozování mladých vždy v nějakau práci.** pracujících komu útržku činí? I proročtí synové práce hmotné konávali. (Viz 4. Král. 6).[101]) I Kristus Pán od prací tělesných k kazatelství povolával učedlníků, i sám svá mladá léta v práci hmotné ztrávil; odkudž útržku měl, že ho tesařem nazývali. Mat. 6, 3.[102]) Ó coť by neškodilo i ty žáky vždy nějakau zevnitřní práci (zvláště kde tak hlučného studium není) zavoditi, aby se učili jakož zahálce se vyhýbati, tak i zvykati pracovitému životu a vyrozumívati bídám lidským a nebývati rozmařilí a lhostejní po všecken život. Samo pak to mládeže, jakož vůbec k křesťanství svému rostaucích, tak ovšem k kněžství se nesaucích v školách cvičení ó coť by z obojí strany při nás (111) větší bedlivosti vyhledávalo? Pán Bůh nám pomáhej, abychom se cvičením, jakéž posavad bývalo, nechlubili, ale raději na lepší při tom opravdovost myslili.

9. Proti diakonům aneb jahnům našim staví kaplany, pomocníky farářů, což nic k věci; nebo kaplanem býti není žádný církevní stupeň, ale **NB.** jest stupně kněžského počáteční užívání pod správau jiného ještě. Na to pak, co tu k. Sam[uel] dokládá, že bezpochyby jahnové také řemesla

[101]) Nebo 2. kn. král. 6. Vulgata a překlady bible na ní závislé místo dvou knih Samuelových a dvou knih královských uvádějí čtyři knihy královské.

[102]) Má býti: Evang. sv. Marka 6, 3.

dělati, do cechu choditi, s řemeslnickau chasau za jedno býti musejí, odpovídáme: Škoda, že takový rhetorikant nezachovává aequabilitatem styli Někdy čisté a vážné mluví jako theolog, a z toho zase frantovstvím zatrhá, to jest úštipkami lehkými, na muže vážného nepřipadajícími; neboť se vyptati mohl, že dělali-li sau kde řemesla, tu dělali, kde vrchnostmi od cechů osvobozeni byli; nebylo-li takové svobody, neužívali řemesla, roličkau neb jinak vždy chleba hledajíce.[103] Mezitím komu tím opět utrhá, zdali ne apoštolům také, kteříž nestyděli se o sobě psáti, že je ruce jejich i v čas již auřadu jejich živívaly, aby k obtížení nebyli církvím, a to i ten slavný student, Pavel. 1. Kor. 4, 12. Skut. 20, 34., kterýž když půl druhého léta v Korintu řemeslo dělal, Skut. 18, 3, coť se zdá, mistře, také-li do cechu chodil a s řemeslnickau chasau za jedno byl? Ó mudráku! Ne tak sobě z pracovitého života předků našich D. Luter žertíky strojil, nýbrž napsal: »*Slyším, že z milosti Boží mezi vámi čisté a ctnostné zevnitřní obcování jest, aniž jest taková rozpustilost jako u nás, ale každý z práce rukau svých, jak může, živiti se musí, a nemáte tolik zahálivých, obžerných břichopasku jako my, aniž však dopauštíte komu nauzi škodlivau trpěti* &c.« Tomo 2. Ien. fol. 229, 6.[104]) Ne že by 112 chom zastávali, jako by takovým kvaltováním života zanášeti se měli služebníci Boží, nebo víme, co týž apoštol učí 1. Kor. 9. a Sir. 39), ale, že nemůže-li jinak býti (jakož předkům našim nemohlo), lépe jest vlastníma rukama pracovati, nežli opauštěti dílo Boží, poněvadž že to býti může, slovem i příkladem ukázali apoštolé.

Může-li kněz jinak než z desátků neb nařízených platů živ býti?

Mezi tím ó by dal Bůh nám všechněm i tobě, k. Sam[ueli], toho ducha maudrosti spasitedlné, kterýž byl v těch pracovitých předcích našich; porozuměl by, že království Boží nezáleží v řeči, ale v moci, 1. Kor. 4, 20. Item, *že theologem pravým jest* (jakž Erasmus v předmluvě na Nový zákon píše) *ne ten, kdo dialektickými syllogismy a retorickými figurami okolo sebe šermuje, ale kdo srdcem vraucím, řečí živau a životem skutečným učí, kterak křesťané s světem se nepojiti, ale v nebi obecenství své míti, ne odplacovati zlého za zlé, ale modliti se za nepřátely a jim dobře činiti, ne kvíliti v pokušeních, ale plésati i samu smrt za nic jiného než za bránu k životu pokládati mají. Takovým věcem kdokoli (prý) z nadšení ducha Kristova učí, k nim vede, napomíná, posiluje, ten že veliký theolog jest, byť pak nebyl než kopáč aneb tkadlec nějaký.* Až potud Erasmus.[105])

Theologia pravá co jest? NB.

---

[103]) Avšak z díla od Martinia uvedeného. »Spis mladých kněží bratrských« atd. vychází na jevo, že mnohým kněžím bratrským jakási závislost na cechích a společenstvech nebyla právě milá. Martinius, XXXV. dův. fol. Jiij (b) § 4. (Vyd. str. ř.)

[104]) Má býti fol. 231a (v II. svazku Jenského vydání sebraných spisu Lutherových). Jest to zakončení spisu Lutherova »Vom Anbeten des Sacraments«. 1523. Vydání Erlangenské, sv. 28, p. 388 n.

[105]) »Is mihi vere Theologus est, qui non syllogismis arte contortis, sed affectu, sed ipso vultu atque oculis, sed ipsa vita doceat: aspernandas esse opes Christiano; non esse fidendum hujus mundi praesidiis, sed totum oportere pendere de coelo; non esse retaliandam injuriam; bene precandum male precantibus, bene merendum de male merentibus; bonos omnes velut ejusdem corporis membra diligendos ac fo-

10. Místo seniorů a conseniorů v Jednotě staví administratory s jeho assessory a krajskými děkany, k čemuž alleguje artikule některé z řádu konsistoře a připomíná jiné také věci, při nichž (prý) jednostejný řád byl obojích, jako z strany kázání slova Božího, křtu, večeře Páně, oddavků, pohřbů, svátků, postů ꝛc.

Odp. Ani nezapíráme ani nezávidíme jednomyslného při (113) mnohých těch věcech řádu: protože jakož sme v předcích svých toho upřímně žádávali, tak upřímně napomáhávali modlitbami i radau. Známé zajisté jest, že panstvo naše věrně při těch věcech pracovalo a že také nemálo k tomu administratorskému řádu řádu našeho příklad napomohl zřejmě. A poněvadž obůj ten řád od stavů schválen a majestátem císařským stvrzen byl, proč se on jeden druhým vyvrátiti pokauší? poněvadž dobré dobrého nekazí. Výtržnosti jeho v té věci jako i v jiných vidí se. **Řád konsistoře řádu Jednoty nevyvrací, ale s ním spojen jest.**

11. Praví dále, že ještě o dvojí věci zmínku učiniti musí povinně: jedno z strany přijímání ku péči pastýřské,[106]) druhé z strany řádu při večeři Páně.[107])

Při prvním zdá se jemu, že by to, co Bratří v řádu svém vypisují, státi mohlo, kdyby (prý) jen pod tím závazkové a zápisové, o kteréž předkové mnoho mezi sebau činiti měli, neleželi; sic (prý) odříkati se církve všeobecné křesťanské a pod ztracením milosti Boží a zatracením poddanost a do smrti věrnost postranním některých důmyslům a sektám slibovati, věc i znamenitě nebezpečná i velice škodlivá jest.

Správcové (prý) církví evangelicských chvalitebnau prozřetedlnost v tom zachovávají: jináč mluvíce ku pohanům neb židům (když je přijímají), jináč k Novokřtěncům a Arianům, jináč z římské strany pod jednau, jináč k Kalvinistům neb Bratřím; ti (prý) všickni po vyznání víry své, zkušení a svědomí zpravení rukau dáním, bez všelijakých zápisů, přísah neb závazků správci církevnímu před obličejem Božím připovídají poslušnost ꝛc. Též dítky povyrostlé že od kněží Páně bývají obzvláštně examinovány a zkušovány, aby při nejmenším modlitbu Páně, víru, desatero přikázání a summu katechismu uměly, a teprv po napomenutí k stálosti a smlauvy při křtu s Bohem učiněné opáčení a vysvětlení s jinými křesťany k svatému to (114) mu hodování že se připauštějí.

---

vendos ex aequo; malos tolerandos, si corrigi nequeant; qui suis exuuntur bonis, qui depelluntur possessionibus, qui lugent, hos esse beatos, non deplorandos, mortem etiam optandam piis, ut quae nihil sit aliud quam trajectus ad immortalitatem. Haec inquam et hujusmodi si quis afflatus spiritu Christi praedicet, inculcet, ad haec hortetur, invitet, animet, is demum vere Theologus est, etiamsi fossor fuerit aut textor.« Předmluva k vydání řeckého Nového zákona od Erasma: »Novum Instrumentum omne diligenter ab Erasmo Roterodamo cognitum et emendatum« etc. V Basileji, 1516 fol.

[106]) Viz »Řád církevní Jednoty Bratří Českých«, vyd. A. Vávra (Comenium XII), v Praze 1897, str. 43—45.

[107]) Tamtéž na str. 45—48.

Odp. Kdež agenda na to? a všickni-liž evangelické strany správcové o tom řádu vědí a jeho ostříhají? [108])

Jestliže tak, chvála Pánu Bohu: o to méně bude rozdílu; nebo my totéž také tak činíme, jakž naše agenda ukazuje, kdež žádných jiných závazků není, aniž jich kdo u nás viděl jak živ. Má posluchačů našich na sta i na tisíce ještě, nech se všech pořád vyptává, zapsal-li se kdo kdy Jednotě, slíboval-li poddanost, přísahal-li na to; nebo že v řádu našem položeno jest, že dospělí tázáni bývají, dávají-li pastýřům svým k sobě právo a chtějí-li celému řádu i správě býti poddáni: [109]) zdaž to jest taková poddanost, na jakauž on naráží? bezděčná, otrocská, svědomí lidské v manství podrobující? Nikoli! nebo jest to pauhá dobrovolnost k stání v tom, což kdo vzdělavatedlné býti duši své poznal, jmenovitě aby pro zachování se v pobožnosti svaté pozor jiných nad sebau trpěl i sám také zase na jiné pozor měl.

Při večeři Páně kdež Bratří v řádu svém kladau, že ne před svátostí klekají, ale před Pánem Ježíšem na pravici Boží sedícím 2c, to se k. Samuelovi dobře líbí: jen (prý) kdyby pána Ježíše na pravici Boží sedícího nějakau aequivokací od té večeře neodlučovali 2c. A vede argument, že pravice Boží jest všudy, a vedlé toho i Kristus tělem svým 2c. [110])

Odp. My o tajemstvích Božích neumíme jinak mysliti a mluviti, než nás v slovu svém učí Bůh; tam pak nalezáme, že při svém na nebesa vstaupení

[108]) Skutečně stala se tato konfirmace evangelická, na niž poukazuje Martinius, zvykem nejprve v církvích reformovaných (ve Štrasburce 1534—39), v církvích přísně Lutherských však teprve mnohem později; na př. v kurfirstství Saském, kde Martinius žil, teprve mezi l. 1770 1773. Na Štrassburské, jakož se zdá, kromě jiných věcí působil též příklad Bratří; viz Caspari, »Die evangelische Confirmation vornehmlich in der lutherischen Kirche.« Erlangen, 1890.

[109]) »Dávají-li pastýřům a služebníkům Jednoty a každému, kterýž by o ně pečoval, správci celé k sobě právo, aby je učiti, napomínati, vystříhati i z výstupků (zvláště pohoršitelných) trestati mohl, a summau celému řádu i správě chtějí-li poddáni býti?« Řád církevní, str. 44. K tomu poznámka Komenského: »Podobá se tuto, jako by tím lidé byli spautáni a svázáni. Odpovídám: Plným právem. Nebo jakmile se někdo Kristu oddá, povinen jest i věrné služebníky na místě Kristově následovati. II. Kor. 5, 19. 20.« Tamtéž str. 111.

[110]) Martinius míní tuto uznání Lutherovy nauky o večeři Páně (viz svrchu pozn. 30), kterou však Komenský v následujících slovích přímo odmítá. Příslušné místo »Řádu církevního« (str. 47) zní takto: »Ne před svátostí pak klekáme, ale před Pánem Ježíšem, na pravici Boží sedícím, dobrodiní spasitedlná smrtí drahau dobytá skrze tu svátost podávajícím a spečeťujícím, jemuž tu hned při užívání té svátosti za ta dobrodiní s tou poklonau zevnitřní děkování horlivé i modlitby pokorné dějí se«. V latinském vydání Komenského z r. 1632 (Ratio disciplinae ordinisque ecclesiastici in Unitate fratrum Bohemorum) čteme toto místo zcela jinak, jakož vůbec latinské vydání dosti značně se liší od českého: »Procumbimus autem in genua sacram sumendo Coenam, non superstitione idololatrica, sed quod per temporum conditionem aliter hactenus non licuit. Majores quippe nostri anno 1494 stando communionem introduxerant, sed excitata ob id atrociore persecutione desistere fuerunt coacti. Quum et ipse hic in genua procumbendi ritus, pie a piis usurpatus, devotionem ipsam et in conspectu Dei humilitatem adeoque gaudium cum tremore augeat.«

Pán náš *vzhůru vzat jest do nebe a sedí na pravici Boží.* Mar. 16, 19. Item, že ho Bůh Otec *posadil na pravici své na nebesích. Efes.* 1, 20. Též že očištění hříchů našich skrze sebe samého učiniv, posadil se na pravici Boží *na výsostech.* Žid. 1, 3. a Žid. 8, 1., a že *všed v nebe*, jest na pravici Boží. (115) 1. Petr. 3, 22, a že povstali-li sme s Kristem, *vrchních* věcí hledati máme, *kdež Kristus na pravici Boží sedí*; *o svrchní věci pečovati, ne o zemské. Kol. 3, 12.*[111]) Tomu my tak podlé písem v sprostnosti věříce, srovnáváme se s apoštoly, za Pánem svým *v nebe patřícími.* Skut. 1, 10. a s starau církví, (Sursum corda) *vzhůru srdce* obracející,[112]) a s sv. Štěpánem *zhůru v nebe hledícím* a tam skrze odevřená nebesa Pána Ježíše v slávě spatřujícím a jemu se klanějícím. Skut. 7, 55. 56. Má-li kdo jiné zjevení, nech ho užívá; my o něm nevíme a za vyznání předků svých se nestydíme, kteréhož nám v spisích svých zanechali i D. Luterovi k uvážení podali, a on na tom přestal,[113]) jmenovitě že jinak věříme Krista býti v nebi na pravici Boží, jinak v církvi, jinak v věřící duši, jinak v svátosti: jakž sme se z písem sv. naučili. Protož mudrování jiným nechnáváme.

Vedlé toho pak i v tom se osvědčujeme, že při užívání svátosti klekáme ne z pověry, jako by jinak užívána býti nemohla, ale z svobody křesťanské, pro roznécování v sobě tím před Bohem Vykupitelem svým se rozprostíráním horlivosti, jako také i pro jednosvornost s církvemi vlasti naší, jiným církvem skrze to, buď že které stojíc neb sedíc užívají, také svobody jejich nechávajíce a jim toho k nějakému svátostí zlehčování tak málo přičítajíce, jako Pánu samému, že s učedlníky svými sedě večeři svau svatau držel, jako i prvotní církev za dlauhé časy. Bůh naplň nás duchem svým, abychom vydaných nám tajemství raději pravdy vnitřní šetřili, nežli pro nesrovnávání se plně v smyslu neb ceremoniích zevnitřních jedni druhé posuzovali.

12. Naposledy káže čtenářům sauditi M. Mar[tinius], zdali co lepšího mají v svém řádu Bratří než evangelíci, vymínic (prý) otrocké hmotné práce a poslušenství slepé, kteréž se i (116) v poctivých pořádcích mezi řemeslníky nalézá, ale **k myslím šlechetným (NB) a srdcím pobožným nepatří.**

---

[111]) Má býti Epišt. sv. Pavla ku Kol. 3, 1. 2.

[112]) Ve mši katolické předchází před praefací povzbuzení: »S. Sursum corda! M. Habemus ad Dominum. S. Gratias agamus Domino Deo nostro. M. Dignum et justum est.« — Poněvadž lze toto »Sursum corda!« dokázati z Commodiana (žil okolo r. 250), a v apoštolských zřízeních (ze IV. a V. stol.) určitý způsob užívání jest, může se Komenský v té příčině právem dovolávati staré církve. Rozumí se samo sebou, že stará církev touto formulí liturgickou nechtěla vyjádřiti nižádné nauky o večeři Páně.

[113]) »Das ist wohl wahr, dass ein Unterschied ist unter dem, dass Christus droben im Himmel sitzt und im Sacrament und in den Herzen der Gläubigen ist.« Luther, Vom Anbeten des Sacraments. 1523. Erlanger Ausg. B. 28, p. 409.

Odp. 1. Zůstává-liť tak málo mezi námi rozdílu, tím snáze o ostatek porovnání býti můž. Požehnejž tomu Pán Bůh; ale k tomu jiných cest potřebí, než toto jsau.

Řád přináleží-li ku prácem také? M. Martinius poslušenství z církve vymustrovati chce.

2. Práce hmotné k řádu Jednoty nepřináležejí, ale řád přináleží také ku prácem, totiž nemůž-li bez nich býti, aby se i při nich také raději nějakého řádu užívalo, nežli hak mak.

3. Podivení pak a užasnutí hodné jest, což tu o poslušenství a poddanosti jedněch druhým praví, že to na řemeslníky sluší, aby mistrům a cechmistrům svým tovaryši a synkové neb učedlníci poslušnost pilně zachovávali (jeho slova jsau), ale (prý) **k myslím šlechetným a srdcím pobožným to nepatří.** Bopomozi, pane administrátoře! Takť nám církevní řád vzděláte, když všecky z poslušenství a poddanosti propustíte. Ach, milý

NB.

k. Samueli, že k šlechetným a pobožným myslem poslušenství nepatří? A .což pak to jest, že písmo tak často a převelmi vysoce poslušenství zvláště lidem mladým schvaluje? Nedočtli-li ste se pak toho třeba v Šalomaunových knihách, jak se všudy poslušenství za cestu a počátek a základ maudrosti klade? Nebo jakáž pak může býti šlechetná mysl, jestliže sobě na všecko pozoru, k vyšším šetrnosti, k nižším vlídnosti, k rovným svornosti, až i lomení vlastní vůle své nezvykne? Však pak i křesťanství našeho dokonalost v zapírání sebe samých nám vyhlásil Kristus Pán náš, abychom totiž vůli svau v sobě křižovali a pod vůli Boží celc ve všem vždycky poddávali a nebývali ani Bohu ani sobě vespolek plaší, divocí, odporní a neústupní. K čemuž poněvadž služebníci církve jiným býti mají vůdcové, a lépe se to učí živým příkladem nežli slovy povětrnými, jak (117) medle mohau lépeji cvičeni býti mladí služebníci k tomu, jako přivykáním opravdovému poslušenství, Bohu vnitř a předloženým svým zevnitř? Opustíme-liť takové tirocinium, vinni budeme Bohu i církvi i těm samým, kteříž by po nás v církvi řád držeti měli. Nebo jak jej držeti budau, nepřivyknau-li jemu sami? Nescit aliis praeesse, qui non didicit subesse. (Neumí jiných spravovati, kdo nepřivykl od jiných spravován býti.) Protož ne zle jeden z starých otců napsal: Synu, by všecky ctnosti měl, a jediného poslušenství by neměl, všecky si zmařil.

Poslušenství v Jednotě není slepé.

Že pak M. Sam[uel] poslušenství, jakéž mezi sebau máme, poslušenstvím slepým nazývá, to buď z vášně jest, buď z nepovědomosti. Nevyhledáváme zajisté od žádného, aby zavra oči za námi šel, než aby vida a věda, co řád káže, činil. Mezitím však nevidí-li kdo sám, co by lepšího bylo, zdali není lépe poslechnauti jiných nežli mudrovati? zvláště mladým lidem. Vždyť i Aristoteles řekl, že discentem oportet credere. A sv. Pavel ne toliko dítkám, ale i čeledínům i posluchačům poraučí, aby poslušni byli *ve všem.* Kol. 3, 20. 22. 2. Kor. 2, 9. A Kristus sobě ku poslušenství cvičil učedlníky své. Jan. 15, 14., a oni zase své. Fil. v. 21, nýbrž i od posluchačů vyhledávali poslušenství. Žid. 13, 17. 2. Tes. 3, 14. 2c. a je za tau příčinau *syny poslušenství* (filios obedientiae) nazývali. 1. Petr. 1, 14. Do církve tedy napřed náleží poslušenství, kněže Samueli, a ne do cechů, má-li býti řád.

XXVI.

Důvod dvadcátý šestý (proč Bratří k evangelíkům přistaupiti mají) jest, že evangelíci čeští mají pořádné (118) kněžství i administratorství, Bratrské pak kněžství i biskupství ne tak jisté jest. Kněžství že jest řádné, dovodí tím, že se dává podlé apoštolského kanonu. 1. Tim. 3. Druhé tím, že se passiruje v říši, čehož (prý) důvodem jest, že dvorský knížat Wejmarských kazatel (M. David Lippach) jest svěcení Pražského. Administratorství že posavad zůstává pořádné, tím ukazuje, že již čtyři jeden po druhém od kněžstva jednomyslně voleni a od pánů stavů potvrzeni jsau: první k. Eliáš Šud z Semanína, ordinování biskupského, druhý kněz Zikmund Crinitus, Wittemberského, třetí kněz Jiří Dicastus, Lipského, čtvrtý (prý) já nehodný ꝛc Pražského.

Odp. Oč není rozepře, o to netřeba sporu. Kněžství a administratorství konsistoře Pražské my za tak pořádné máme jako své, sami také od nich za pořádné kněží a seniory poznáni jsauce a tím titulem k společnosti konfessí a konsistoře České přináležejíce. Ale co tu k. Sam[uel] o svém administratorství vyhlašuje, o té věci saud jiným více náleží nežli nám. My od své strany proč jemu té cti záviděti nemáme, jestliže jí řádně došel. Jak se pak úřadů tak vysokých řádně dochází, známé jest z Canonů apoštolských i církevních i z příkladu volení a dosazení předešlých tří administrátorů, jmenovitě že má býti pobožným, jednomyslným, dobře uváženým snešením všech těch, jichž se dotýče, bez postranních obmyslů a praktik volen. **O kněžství konsistoře Pražské obnovené co smýšlejí Bratří? O administratorství k. Samuele Martinia co?**

Nebo když se tak děje, vox populi bývá vox Dei, jakž písmo dí: *Všeliký biskup z lidu vzatý za lidi bývá postaven ꝛc. Aniž sobě kdo sám té cti osobuje, ale ten, kterýž by byl povolán od Boha jako Aron. Žid. 5, 1. 4.* A consilium Aurelianenské druhé, Canone 7., takto nařizuje: »Metropolitanus episcopus a comprovincialibus clericis vel populis electus congregatis in unum omnibus comprovincialibus episcopis (119) ordinetur, ut talis Deo propitio ad gradum hujus dignitatis accedat, per quem regula ecclesiae in melius aucta plus floreat, to jest: *Arcbiskup* (u nás arciděkan neb administrator, jenž jest inspektor všech krajských děkanů) *ode všeho duchovenstva i lidu [NB] volený má ode všech v jedno shromážděných krajských biskupů* (u nás děkanů a kněžstva) *potvrzen býti, aby k stupni vyvýšenosti této takový za pomoci Boží přicházel, skrze něhož by správa církve v lepší způsob rozhojňována býti a kvésti mohla*«. Concilium pak Arvernenské v Canonu 2: »Placuit etiam, ut sacrum quis pontificii honorem non votis quaerat, sed meritis, nec divinum videatur munus comparare rebus, sed moribus, atque emin[en]tissimae dignitatis apicem omnium conscendat electione, non paucorum favore. Sit in eligendis sacerdotibus cura praecipua, quia irreprehensibiles esse convenit, quos necesse est praeesse corrigendis.« A hned: »Episcopatum igitur desiderans non patrocinia potentum adhibeat, non calliditate subdola ad conscribendum decretum alios hortetur praemiis, alios timore

compellat. Quod si quis fecerit, ecclesiae, cui indignus praeesse cupit, communione privetur«, aneb jak jiné concilium má: »Authoritate publica rejiciatur atque ab ipsa principali cathedra removeatur.« To jest: »*Líbilo se* (shromážděnému sněmu), *aby žádný svatého biskupského úřadu nehledal přímluvami, ale hodností, a k vyvýšenosti důstojné vzácnosti přicházel všech společným volením a ne některých, jen přízní. V tom pak volení na to nejpřednější má býti pozor, aby bez úhony byli, kteříž se k napravování jiných vystavují. Item: Biskupství tedy žádající ať sobě neshledává přízně mocnějších ani k (120) dávání sobě hlasů lstivými obmysly jedny vábí odměnami, jiné dohání strachem. Což učiní-li kdo, má obecenství církve, jíž se nehodný představuje, zbaven býti.*« Aneb (jakž Carthaginenské concilium třetí Can. 43 usuzuje) »*moci obecnau svržen a s přední stolice ssazen býti*«.

I při volení tedy také a dosazování administratora nevyhnutedlně to býti musí, aby všichni přítomni byli, jichž se dotýče, i stavové, vrchnosti, města, od administratora kněžstvo bráti mající, i kněžstvo všecko, administratorem se říditi mající. Nam quod omnes tangit, ab omnibus debet peragi. A tím způsobem jestliže jest k. Samuel Martinius za administratora konsistoře Pražské pod obojí vyzdvižen, slušně za toho poznáván býti má. A tak i kněžství i administratorství konsistoře Pražské řádné jest, když ho kdo řádně dochází.

2. Co se tkne povinnosti kněžské mezi Bratřími, byla-li by řádná, praví k. Samuel, že on toho na svém místě nyní [NB] zůstavuje

Bratrské svěcení k. Sam. všetečně v pochybnost táhne.

Odp. A to-liž bude k svým porovnaným víra? to-li k spolusjednoceným láska? při jejich opustiti? Nejste-liť vy jist naším pořádným kněžstvím, tedyť ste s nepořádnými v konsistoři sedali. A tím komu než celé konsistoři a celé straně pod obojí lehkost činíte? A co to slovo **„nyní“** tu dělá? Co někdy strojíte nenechávati toho na svém místě? A tu co pak, zastávati-li kněžství našeho či haněti je? Můžte, co se vám líbí: ani ono chválením vaším stvrzenější nebude než jest, aniž zemdlenější haněním. Důvodů zajisté pořádného kněžství svého neméně máme než vy, jmenovitě apoštolský Canon a svědectví jiných církví. Nebo netoliko všichni páni stavové námi spolu s vámi konsistoř (bez přesvěcování) osadivše a k řízení kněží jednostej (121) nau svobodu odevzdavše, svědectví pořádnému v Jednotě kněžství dali; ale i cizí církve a učitelé jejich, v Wittemberku D. Luter, v Prusích biskup Sperat a jiní jinde.

A v listu akademie Wittemberské léta 1573 k Jednotě psaném tato slova stojí: »*Řízení služebníků, kteréž se v sbořích vašich děje, proč by nemělo za tak pořádné držáno býti jako to, kteréž se u nás působí, příčin toho nevidíme* ꝛc.« (Viz list ten při konfessí naší.) [114]) A kdybychom všecko ku pochvale své chtěli shledávati, mohli bychom i to přivésti, že Jednota

[114]) *Χειροϑεσία* et ordinatio ministrorum, facta in vestris ecclesiis, cur minus legitima habenda sit, quam quae in nostra confertur, causas non videmus«. Fontes rer. Austr. 2, XIX, p. 358.

kněžství svého i moci biskupské poslaupnost vzala od Waldenských, kteříž to svědectví mají, že ji papežstvím nenaprzněnau hned od Konstantinových časů na sobě měli. Item, že místo čtyr administratorů Jednota svých 52 seniorů (kteříž po těch 180 let [115]) v Čechách, v Moravě a Polště zřízeni byli a všickni řádně za B. a církve náležitým zvolením, žádný skrze vetření) ukázati můž. Ale odstup takové chlauby marnost: nám dosti jest, že úřad kněžský spolu s vámi, zároveň z milosti Boží máme, a žádný toho nám vzíti nemůž, ačkoli se i o to všetečnost Martiniova pokauší. Praví zajisté:

3. **Není nám neznámé, co jsau s mistry Pražskými** na onen čas původové té Jednoty o služebnosti ty církevní činiti měli. A tu přivodí dvau kališných kněží, Bohuslava Bílejovského a Petra z Zásadí, svědectví, že před mistry Pražskými Bratří (když v létu 1479 slyšáni byli) řádného svého kněžství provésti nemohli.

Hlaupost mistrova, nepřátel společných v společné při svědsctví proti Jednotě vedaucího, kterýmž i sebe poráží.

Odp. Hlaupě příliš k. Samuel na ten saud nás pohání, kdež jeho kněžství konečně tak málo ostojí jako naše, nýbrž mnohem méně. Nebo zdaž neví, že tehdejší strana pod obojí od římských biskupů kněží svých svěcení brala? A když jim římští světiti nechtěli, že i Waldenského svěcení uží (122) vali? [116]) Kdybychom tedy provésti mohli, že od Waldenských biskupů moc biskupská do Jednoty uvedena jest, zdaž by spíše nás než jiné od biskupů nesvěcené za kněží neměli? Jakož i k takovému průvodu tehdáž přišlo. K. Petr z Zásadí píše (a k. Sam[uel] to připomíná), že mistři Pražští posílali k Waldenskému biskupu na vyzvědění, bylo-li by tak, že by on na biskupství k. Michaela Žamberského světil? Ale on že se vysoce zavazoval, že toliko k veliké žádosti jeho ruku na něj vzložil úmyslem oblíbení pokání, ale k žádnému kněžstva neb roty potvrzení. Ale nemá-liť k. Samuel kým jiným kněžství a biskupství našeho od Waldenských přijetí svrci než knězem Petrem z Zásadí, nebude nic: protože, poněvadž se ty věci v létu 1479 dály, a kněz Petr léta 1542 teprva psal (jakž sám M. Samuel obůj ten počet klade), šedesáte tři léta potom, ptáme se, kde to vzal? Vymyslil konečně jakožto lítý nepřítel Jednoty, aneb na letu někde ničemnau klevetu uchytil. My zajisté z historií našich víme, že se léta 1467 to potvrzení k. Michala a jemu moci biskupské, aby jiné kněží říditi mohl, dání stalo, a že hned následujícího roku 1468 Waldenští z Rakaus roz-

---

[115]) Číslo let 180 zajisté není určité, neboť Bratří zvolili a posvětili si vlastní kněze teprve r. 1467, což by obnášelo teprve 168 let. Rovněž nebylo by snadno dokázati počet právě 52 seniorů. Br. Jaffet, jenž r. 1606 a 1607 napsal »Meč Goliášův« a předpokládal, že zřízení a řád Bratří v jeho době platnost mající a zcela nepřípadný trvá již od počátku, uvádí rozličné seznamy starších: 1. »Tito biskupi prvního místa držitelé byli v Jednotě«, i jmenuje jich 18. 2. »Smrti osob starších z rady,« kde jich uvádí 55 (pokaždé do r. 1606).

[116]) Známoť, v jakých rozpacích vždy bývali utrakvisté, kdykoli se jim jednalo o získání posvěcení kněžstva, protože papež nikdy se nemohl rozhodnouti, aby potvrdil jejich administratory nebo zvolené biskupy. Že však by se byli ucházeli o posvěcení u Waldenských, není jinak známo.

ptýleni jsau, a biskup Štefan, kterýž naše světil, u Vídně upálen. I jakž se ho tedy v jedenácti létech potom (léta 1479) mistři Pražští, světil-li k. Michala, doptávati mohli? Žvanice to jsau [117])

Protož tak maudře k. Sam[uel] proti nám kněží kališných svědectví vede, jako by někdo proti jeho kněžství svědectví jezuitské vésti chtěl, že oni ho ne za kněze, než za predikanta mají. Jakož pak v spisu jezuitském v Praze léta 1610 vydaném zjevně stojí, že luteránští predikanti žádní kněží ani toho jména hodni nejsau, což allegují stavové v druhé apologii své 1618 na listu P. 2. [118]) Což tedy jedni na druhých získáme, povedeme-li nepřátel svých svědectví proti sobě vespolek? Nechme takových daremnic.

Na jiné od k. Sam. z Bílejovského připomenuté vě (123) ci neodpovídáme, protože starými, utuchlými klevetami sebe a čtenáře meškati za nehodné saudíme.

XXVII.

Takové (prý) od církví křesťanských evangelicských odstupování a obzvláštnosti postranní vyzdvihování čelí proti artikuli víry: *Věřím církev svatau obecnau, svatých obcování.*

Od evangelíků Bratří neodstaupili a neodstupují.

Odp. I co pak za odstupování? Neukázals posavad nic a tak o tom jako o věci provedené mluvíš. Tím zajisté, že Bratří od strany papežské a staré české na onen čas odstaupili, tak málo od církve všeobecné křesťanské a svatých obcování odstaupili, jako Luter, když se potom také od papežovy církve oddělil. Co pak o odstupování od církví evangelicských a obzvláštností postranní sobě vyzdvihování dotýká, tu ptáme se: Od kterých evangelíků Bratří odstaupili a kdy? Jednoty zajisté naší začátek jest 1457 léta, evangelicských pak církví při začátku reformací Luterovy roku 1517, šedesáte let potom.

Mohli-liž sme tedy od těch církví odstaupiti, jichž ještě nebylo? Zdali bychom lepším právem říci nemohli, že ti raději v Čechách roztržku učinili, kteříž vědauc, že Bratří učení čisté, řádem a kázní ozdobené, a obé to již od samého Lutera schválené mají, však se k nim nepřipojili, ale sobě jiné řády a společnost tu i tam zaráželi, nejedni prostě na vzdoru Bratřím, jen aby se s nimi nesrovnali. Nesuďte podlé osoby, dí Kristus, ale spravedlivý saud suďte. Jan 7, 24. Avšak my neříkáme, že od nás odstaupili, kteří po nás od papeženců odstaupili, proč se tedy nám to díti a jak rozumně o nás

---

[117]) Ovšem že si Petr z Zásady těchto zpráv nevymyslil, nýbrž vybral je ze současné zprávy mistrů pražských o tom výslechu Michalově (z r. 1478, 1479) nadepsané: »Obrana víry proti Pikhartům«. Viz Martinius, XXXV. dův., pozn. 62. Arci tu Petr neuvedl pramene svého dosti určitě. Neboť dle tohoto pramene mistři nevyptávali se teprve po tomto výslechu a na jeho základě u Valdenského biskupa Štěpána o posvěcení, udělenéin prvnímu knězi Bratrskému. To by r. 1478 již nebylo možno bývalo, jakož Komenský právem dovozuje. Spíše mistři, sdělivše výpovědi Michalovy, dovolávají se spolehlivých lidí, kteří hned tehdá učinili u biskupa Štěpána ony poptávky, když se roznesla první zpráva o tom posvěcení prvních kněží Bratrských skrze Valdenské

[118]) Příloha č. 42. k uvedené Apologii.

mluviti má? Míní-li pak M. Mar[tinius] tím odstupováním to posluchačů našich svátosti z rukau jeho nepřijímání, hlau (124) post pronáší, že to, což se podlé řádu porovnání společného činí, neřádem, roztržkau a od obcování svatých odstupováním jmenuje.

Útržka opět, že by se Bratří sami toliko církví dělali.

2. Dále dí k. Samuel *a lehčí řeč apoštolskau, kdež dí: »V pravdě sem shledal, že Bůh není přijímač osob, ale v každém národu, kdož se ho bojí a činí spravedlnost, příjemný jest jemu«.*

Odp. Tím-liž apoštolskau řeč lehčíme, že jsauc z národu českého a hledíce Boha se báti a spravedlnost činiti, věříme se také býti příjemnými Bohu, daufajíc v milosrdenství jeho, že poněvadž u něho není přijímání osob, nejen jiné, ale i nás za svůj lid a dědictví má a míti bude? Nebo čeho se tu tajně opět namítá, jako bychom sebe toliko za církev měli, jest stará calumnia, od níž se dosti očistili předkové naši i my. Bůh pak zná srdce naše a ví, že taková pýcha, nýbrž rauhání neposkvrnilo duší našich. *Naši předkové vždycky všetečným saudům jako jinému satanu se vyhýbali a s bázní Boží omlauvali, aby za ty nebyli držáni, jako by jiné potupovali svým oddělením, píšíc, že ne pro odsauzení jiných, ale pro milost spasení svého to učinili* 2c, dí postilla naše stará v kázání na neděli družebnau.[119])

Proč se Bratří Bratřími Českými a orthodoxy a Jednotau Bratrskau jmenují?

3. Ovšem veřejný a **obecný litul, jméno od Krista všem věřícím dané** (dí) **na kolikos osob vztahovati jest veliká opovážlivost a hrozná všetečnost, t. jmenovati se Bratřími Českými, Bratřími orthodoxy** (**dobrého smyslu), Bratrskau Jednotau** I mají-liž slavné stavy evangelické tak mnoho pobožných, vážných starců, kněží Páně v církvi dobře zachovalých, ov (125) šem na tisíce jiných opravdových, Bohu věrných a ve všech protivenstvích stálých křesťanů dobrého smyslu zbavovati, od bratrství Kristova odstrkovati a z Jednoty, kteráž jest všeobecné apoštolské církve, tau svau obzvláštní Jednotau laupiti?

Odp. Prosíme tuto všech pobožných, aby se focharu tomuto nedali proti nám rozněcovati dříve, než vyslyší nás také. Dáme zprávu i na místě otců svých, proč a v jakém smyslu těch jmén užíváme. Známé jest rozumným, že jména k tomu jsau, aby rozdíl mezi věcí a věcí činila. Rozdílná tedy věc (až i ta každá rozdílná společnost mezi lidmi) rozdílné musí míti jméno. Dávají se pak jména společnostem lidským, aneb jednotám a sektám rozličně: někdy od osoby původní neb zakladatele, jako mezi filosofy Pythagoraei, Platonici, Aristotelici 2c, mezi židy Saduceové (od Sadoka, vůdce sekty té), mezi křesťany Františkáni, Dominikáni, Waldenští (od Petra Walda), Wiklefité, Husité, Luteráni, Cvingliáni 2c. Item to společné všech nás od Krista hlavy jméno, Christiani neb křesťané; někdy od místa, kde se začala společnost aneb kde jí hlava jest, jako mezi filosofy Academici, Stoici 2c. a za starodávna křesťany nazývali Galilejských neb Nazarejských sectam

---

[119]) Která Postilla se tu míní, nesnadno určiti. V Postille Jana Kapity (z r. 1583 a 1615, 2 díly) citát není obsažen.

od vlasti Páně, nyní pak nazýváme náboženství římské, řecké, mauřenínské, saské, helvetské 2c, a v vlasti naší před těmito časy strana Táborská, Habrovanská, Boleslavská 2c.[120]) Někdy od cíle, pro nějž se nová společnost začíná, jako v říši Evangelíci, ve Frankreichu Reformati, v Anglii Puritáni, v Nydrlandu Remonstrantes 2c. Někdy od nějaké případnosti neb příhody, jako Protestantes (od protestování na sněmu Špýrském 1523). A tak dále.

Naši tedy předkové, oddělivše se od modlářů k obzvláštnímu v duchu tichosti Pánu Bohu slaužení, musiliť jsau (126) nějakého také užívati jména, kterýmž by jakož mezi sebau, tak i od jiných nazýváni býti mohli. Nechtěli pak od lidí jmenováni býti pro zápověd Boží. 1. Kor. 1, 11. 2c, zvláště poněvadž jméno mistra Husa již byli uchvátili ti, kteříž od šlépějí jeho zase byli odstaupili a ku poslušenství Antikristovi stojíce (čtyry artikule toliko sobě vymínivše)[121]) se navrátili. Od místa pak v ustavičných za mnohá léta pokušeních a pokrýváních jak se jmenovati měli? Aniž sprostnost a upřímnost jejich jmen nějakých a titulů naschválních vymýšleti dopauštěla. I zůstali při veřejném, od Krista křesťanům začatém, v apoštolských církvech užívaném, všechněm pobožným milém jménu, aby se mezi sebau *Bratřími*[122]) jmenujíce, tím více k ostříhání skutku a pravdy toho, co to jméno s sebau nese, příčiny měli. A když museli supplikací, apologie a konfessí králům českým, mistrům Pražským i vůbec psáti a museli se vždy výslovněji jmenovati, dokládali »*Bratří zákona Kristova*«,[123]) a to proto, že kdež se v papežstvu jmenují bratří zákona Benediktova, Františkova, Augustinova 2c, oni jedinkého mistra Krista následovati sobě v úmysl vzavše, Bratřími zákona jeho se jmenovali, též proto, aby v paměti měli základ pře svého praeceptora Husa, že *zákon Kristů dokonalý jest k spravování církve rytěřující.* Trvalo to až do časů Luterových, kdež s církvemi v říši korrespondencí majíce od nich a k nim prostě *Bratřími Českými* jmenováni byli, a potom pro rozdíl od jiných sekt, zvláště Novokřtěnců (také toho jména *bratří* mezi sebau užívajících)[124]) Fratres evangelici neb orthodoxi, totiž *Bratří evangeličští, Bratří pravého u víře smyslu;* též *Jednota Bratrská*[125]) proto, že

---

[120]) Jméno Bratří dle hlavního jich sídla v Boleslavi Ml. v době Br. Lukáše.

[121]) Kompaktáta ze čtyř článků záležející, o nichž shodl se koncil Basilejský s kališníky r. 1433, jimž základem byly články Pražské z r. 1420. Viz Palacký, Dějiny nár. českého, III, 13 (1877) str. 399.

[122]) Jména toho užívalo se již v rozličných menších obcích náboženských, jež okolo r. 1450 v Čechách byly založeny a z nichž některé ku Bratřím přistoupily. Viz J. Goll, Jednota bratrská v XV. stol., ČČM. 1884, str. 157 sl.

[123]) Jméno to nevyskytuje se před polovicí XVI. stol. a nikdy nenabylo přílišného rozšíření.

[124]) Komenský sám nazývá moravské Novokřtěnce »Fratres Moravici« (De iterato Sociniano Irenico iterata ad Christianos admonitio, 1661, pag. 10, 36, 47 sl.), sr. d'Elvert, Beiträge, X, 465—480.

[125]) Ve slovech »Jednota Bratrská« slovo »Jednota« Bratřím neznamená »unio«, nýbrž »societas«. Označují tím církev zvláštní na rozdíl od obecné církve křesťanské. Proto psávají někdy též »o jednotě pod obojí, jednotě římské« atd.

jednomyslnosti v učení, řádu, kázni, ceremoniích užívají a v pravdě užívati hledí. (127)

Těmi pak jmény komu jest medle ublíženo? Nebo zdaž tím, že sobě ta jména oblíbili, jiným je zapověděli? An se k. Samuel mistrem píše, proto-liž by se jiní baufili, že je z titule laupí?

Ale chvála Bohu, že již počínají také sobě ta jména *Bratr, Bratrství, Jednota Bratrská* libovati, an z toho prvé smích mívali! Tak, dá-li Pán Bůh, snáze roztržky zmizejí, budeme-li sobě vespolek jakož Krista samého, tak i evangelium jeho i bratrství jeho i jednomyslnosti v řádu jeho přáti a za to se nestyděti. Avšak opět pravíme, ne o samo jméno činiti mějme, ale aby skutek a pravda při nás byla (podlé návěští Páně, Mat. 12, 50.), o to se starejme a budeme, všickni vespolek praví evangelíci, praví bratří, pravá jednota. I vás, mistře Samueli, rádi za bratra míti, poznávati, jmenovati budeme, a bude to podlé Kristovy řeči: »*Nebývejte nazýváni mistři, nebo jeden jest mistr váš, Kristus, vy pak všickni bratři jste*«. Mat. 23, 8.

Ne jmen sobě závidě-ti, ale o sku-tek jmen pracovati máme.

4. Připomíná zatím, **že se obzvláštnost naše nelíbila mnohým osvíceným v obnovených církvích učitelům, jako Kalvínovi a Škultétovi.**

Odp. A proč nepřipojil, že se Luterovi líbila? Co se Jana Kalvína tkne, slyšel mistr Martin zvoniti, ale neslyšel sezváněti. Víme my dobře o tom, že léta 1560 (1. Julii) předkům našim psal (vedlé něhož se všickni Genevenské církve služebníci podepsali, 14 jich) horle o to, že se blížeji s Malopolskými sbory nespolčili proti Ariánům. Bylo se zajisté již s nimi spojení stalo v létu 1555, ale že z nich brzy hned povstali muži, mluvící převrácené věci a nové to subtilného jedu kacířství, kteréž potom Socinus Vlach dovršil, začínali, naši majíc s svými Velikopolskými zbory, aby v (128) učení a řádu Božím utvrzení brali, činiti, toho tam ohně hasiti pomáhati nevšelijak stačovali. Malopolští tedy do Genevy se o radu a pomoc proti rozmáhajícímu se kacířství utekše o našich, že jim málo pomáhají, zmínku učinili. A na to Kalvínovo napomenutí jedno i druhé prošlo, a věc ta za pomoci Boží napravena: Ariáni na společných synodech odsauzeni a vyobcováni, my pak podnes s Malopolskými orthodoxy v lásce a jednomyslnosti plně stojíme. Pán Bůh pomáhej dáleji. [126])

Obzvláštnost B. kterým z učitelů se nelíbila a v jakém smyslu?

Co se tkne D. Škultéta, víme o tom, že žádostiv byl plnější mezi námi v Čechách a Moravě sjednocení viděti. A kdo by pobožný nežádal? Ale aby nám obzvláštnost opustiti na takový způsob, jak M. Martinius rejduje, D. Škultetus raditi měl, toho neukáže. Věci samé, t. Jednoty pravé

---

[126]) Chtěje vážnosti Bratří v Polsce uškoditi, požádal Lismanin Calvina o kritiku Apologie bratrské, již Calvin též podal, netuše ovšem, že se při tom jedná o účel strannický. Že pak Calvin v Polsce těšil se obecně veliké vážnosti, Lismanin ovšem snadno dosáhl svého přání, vydal ihned tuto kritiku Calvinovu s poznámkami, jež stranickým jeho úmyslům sloužily. Následkem toho bylo poselství Bratří ku Calvinovi, jež pro ně mělo výsledek příznivý. Fontes rer. 2, XIX, p. 201—207; sr. Červenka, Geschichte der evangel. Kirche in Böhmen Leipzig, 1870, II, p. 353—359.

s celau Kristovau církví i my sami žádáme, ale o způsob činiti jest posavad: což k. Sam. chytře zamlčuje.

D. Aurbek obzvláštnosti Bratřím nechválil.

5. Vede i to, „**že staří Bratří sami mezi sebau o to se nesnadnívali, a osvícenější k spomožení tomu cesty všelijaké obírali.**“ A za příklad připomíná, kterak v létu 1590 D. Averbekcius, Horaždějovský lékař, mnohými spisy to Bratrské od jiných církví se trhání zastaviti usiloval.

Odp. Staří naši že rádi obmýšlívali pokoj a svornost církve i k sjednocení cesty obírali, není nám k hanbě. Ale proč pobožná jejich žádost cíle nedocházela a nedošla posavad, z připomenutých kolikrát již věcí dosti se viděti můž.

Summa toho jest: Každý užívá pokoje potud, pokud mu ho saused jeho přeje. Protož i apoštol neřekl prostě: »Mějte se všechněmi pokoj,« ale doložil: »pokudž na vás jest.« Řím. 12, 18., namítaje, že ku pokoji a svornosti není dosti, aby jedna strana chtěla, ale musí z obojí strany jednostejná snažnost býti. Kterauž, ó Bože, v srdcích našich vzbuzuj, zmocňuj, utvr (129) zuj, abychom v pravdě synové pokoje byli. D. Aurbek že psal, víme, ale proč spisu toho M. Martinius také nepoložil, jako ty jiné ledajakés matlaniny? Nehodilo se to k jeho rejdům. Nebo kdyby se bylo tak stalo, jak ten doktor radil, nebylo by se to mistru Martiniovi líbilo.

6. Připojil však tu jiný diskurs toho D. Aurbeka, psaný léta 1593, v kterémž (podlé návěští Jakuba Hartmana) **Bratří České evangelicskými mnichy jmenuje a je s mnichy papežskými v dvanácti kusích srovnává.**

Srovnání Bratří evangelických s mnichy papežskými.

Odp. Podlé mínění D. Aurbeka nemají se ani mniši ani my proč za tu komparací styděti vymíníc, co se tu z postranního affektu a vášně přidává a zaostřuje v punktu 4. a některých jiných. Nebo prý:

1. Jakož mniši s jinými Římany jednu víru majíce společně papeže zastávají: tak Bratří s jinými evangelíky jedno učení majíce, spolu s jinými proti papežencům bojují.

Odp. I proti jiným pekelným branám za pomoci B[oží].

2. Jakož mniši jistými toliko řády od jiných katolíků se dělí, tak Bratří od jiných evangelíků ꝛc.

(Odp. Nechť jest tak.)

3. Jakož regule mnišské obzvláštně se vztahují na mravy a kázeň jejich: tak Bratří ustanovení svá na příkřejší kázni založili.

Odp. Nebo Kristus řekl: »Mějte sůl mezi sebau.« Mar. 9, 50.

4. Jakož mniši jen zevnitřních mravů šetříce, bludy některé v církev uvedli a jich zastávali: tak (prý) Bratří některé bludy právě mnišské drží, jako lživé panicství, limbum sv. otců ꝛc.

Odp Tu komparací kulhá. Nebo uvedli-li mniši bludy a jich proti jiným zastávali, Bratří neuvedli žád (130) né, nýbrž pro bludy od oněch odstaupivše pravdy následovali, toliko že podešlých bludů všech ne pojednau poznati a pozbýti mohli, jako i sám D. Luter do času v některých vězel; aniž jich zastávají, ale napravují, nýbrž napravili.

Zdrželivost pak pobožných předků našich lživým panictvím nazývati, jaký zisk má k. Samuel? Zdaž panicský stav kdy v církvi zapovědín byl? Však Kristus Pán i sv. Pavel jej schvalovali vysoce těm, kdož dar zdrželivosti mají. A takť učili a činili předkové naši, radíce s sebau pracovati. Kdo pak s dobrým svědomím v tom stavu trvati netraufal, dovolovali se ženiti hned od počátku Jednoty.

5. Jakož mniši zevnitřní svatostí mnoho lidu po sobě potáhli, nejobzvláštněji pak ženské pohlaví: tak Bratří mnoho urozených matron.

Odp. Totéž by Kristu Vykupiteli na zlau stránku vyložiti mohl utrhač. Luk. 8, 3.

6. Mniši chlubí se, že sau živi z almužen a chudý život vedau, ačkoli hojnost mají: tak Bratří bez desátků a jistých platů jsauce pokojný, tichý, pohodlný život vedau.

(Odp. Přáli bychom, aby tak bylo; nebo se za takový život apoštol modliti poraučí. 1. Tim. 2, 2. Ale pohodlný a pokojný život náš (jestliže jest) více záleží v trpělivém, co Bůh dává, obvykání, nežli v nějakých dostatcích. A takť i apoštolé říkávali: »Jsme jako nic nemajíce, avšak všemi věcmi vládnauce.« 2. Kor. 6, 10. A sv. Pavel: »Umím nasycen býti i lačněti, hojnost míti i nauzi trpěti.« Filip. 4, 12. Kristovo zajisté zaslíbení stojí: Hoden jest dělník mzdy své. Mat. 10. [127]) Najde-liť se, kdo by Kristu věřil a beze mzdy církvi slaužil, najde se vždy někdo také, kdo by místo mzdy kus chleba udělil.)

7. Mniši se poslušenstvím k předloženým svým chlubí, (131) tak Bratří.

(Odp. I apoštolé s posluchači svými. 2. Kor. 7, 14. 15. 16.)

8. Mniši se praví býti oddělenými od světa a nemíti tak mnoho příčin k hřešení: Bratří také.

(Odp. Dejž to, Pane Bože, skutkem).

9. Mniši potupují jazyky i jiná literní umění, protož o věcech tvrdě a nekrásně mluví: Bratří také.

(Odp. Snad se na jednom i druhém místě ne z potupy děje, ale z nedostatku příčin, a snad ne vždycky, ne všudy, ne ode všech. A snad potřeba, aby vždy byli, kteříž by lidem ukazovali, na čem více církvi a spasení lidskému záleží, nežli na zevnitřním hlaholu a ozdobách. Viz 1. Kor. 13, 1 ꝛc.

10. Mniši trpěti nemohau, aby kdo učení a ustanovení jejich z písem svatých pruboval, ale aby jim každý prostě věřil: Bratří také.

(Odp. Toto na průvodu stojí. Vědí z milosti Boží Bratří, že základ učení i života i všeho řádu církve ne na ustanovení starších stojí, ale na vyjevené Boží vůli, jíž z písem více a více vyrozumívati hledí. Než aby někdo více mudrovati a disputovati chtěl nežli činiti, toho netrpí, jako i Kristus a apoštolé. »*Bude-li kdo chtíti vůli Boží činiti, ten pozná, jestli učení toto z Boha,*« dí Kristus. Jan 7, 17. A o farizeích mudrácích dí:

[127]) Má býti Evang. sv. Mat. 10, 10.

»Praví a nečiní.« Mat. 23.[128]) A evangelista o samém Pánu, *že počal nejprvé činiti a potom učiti.* Skut. 1, 1.)

11. Pro svau kázeň, poslušnost a panicskau čistotu mniši sami sobě velmi se líbí a nad jiné se vynášejí: tak Bratří nad jiné kněží.

(Odp. Nechť jest tak, totiž nad ty, kteří bez kázně, bez řádu, bez poslušenství, bez čistoty živi jsau. Ale aby se nad řádné, vážné, pobožné služebníky Boží v jiných Jednotách (132) vypínali a za lepší se měli, mluviti nemůž, leč utrhač).

12. Naposledy jakož (prý) jiní kněží římští (od mnichů irregulares, t. bezřádní nazvaní) hanění sebe trpělivě snášejí a mnichů z pelešî jejich nevyhánějí: tak evangeličští kněží, ač se jim od Bratří mnohokrát veliká (NB) křivda děje, však předce Bratří milují, trpělivě snášejí, nemstí se, volí raději s nimi sbírati než rozptylovati, v čem se z obojí strany snášejí, toho společně zastávati raději než pro některá chatrná učení neb života poblauzení od nich se odděliti.

(Odp. Děje-liť se to tak, máme zač děkovati i čemu se od vás učiti, nebo se to podlé rady Ducha sv. děje. Řím. 12, 17. Gal. 6, 2. Ef. 4, 2. ꝛc. Ale o těch křivdách bylo by potřebí oznámiti, v čem se od nás kněžím evangelicským dály, abychom v čem napraviti věděli. Sic zdáti se bude, že leda se mluvilo.)

A jakož (prý) to slovo mnich samo v sobě počestné a svaté jest (znamená zajisté oddělení od světa a samotnost), kdyby skrze to jiných nepotupovali: tak kázeň Bratrská, čistota a svatost ꝛc jest nám velmi milá, pokudž by oni příčinau těch věcí nepotupovali jiných kněží a vší církve.

A jakož sobě církev mnoho váží a s užitkem čte spisy pobožných mnichů, tak my knih Bratrských, poznávajíce je býti církvi velmi užitečné, zvláště práce, kterauž při biblí svaté vedli. Pán Bůh rač to dáti, aby, jakož onino mniši a kněží papežští, ač se ne ve všem srovnávají, však jednosvorně, vždycky a stále království papežovo vzdělávají, tak naši Bratří a kněží evangeličští s nejvyšší snažností království Kristovo a učení evangelicské pravdy vzdělávali. Amen.[129]) Odp. Amen.

Dotázka na M. M. Ptáme se pak: Oblibuje-li k. Samuel toto nás mnichů evangelicských s mnichy papežskými srovnání? Bezpochyby že oblibuje, nebo k čemu by je sic přivodil, kdyby jeho pro (133) ti nám při nenapomáhalo? Pomáhá-liť pak D. Aurbek něco jemu proti nám, takéť nám něco pomůže proti němu, jakožto třetí strana. Ptáme se tedy:

1. Proč nás k. Samuel v řádu našem trpěti nemůž, jako papeženci své mnichy trpí?

2. Proč nám titule evangelíků nepřeje, poněvadž papeženci mnichům svým titule katolicství nezávidí?

[128]) Má býti Evang. sv. Mat. 23, 3.

[129]) O přirovnání Bratří ke mnichům viz Úvod.

3. Proč, poněvadž my jemu a evangelicské straně proti papežovi věrně bojovati pomáháme, on proti nám bojuje?

4. Proč, poněvadž se mezi papeženci žádnému za zlé nemá, jestliže místo obecných kněží mnichy sobě zvolí a jim svědomí své svěří, on nám a posluchačům našim tak náramně za zlé má a o to bauří, inkvisicí a persekucí zdvihá?

5. Proč, poněvadž Římané mnichům svým knih psáti nebrání, on nám knih vydávání zastavovati se pokauší?

6. Proč, poněvadž se mnichům papežským almužen nezávidí a nebrání, on proti nám, že sme v exilium almužen žádali, tak všecky bauří?

XXVIII.

V 28. důvodu takto rozumy své vede: **„V podezření** (dí) **dávají všickni ti od církví evangelicských se odtrhující náboženství, učení, víru i křesťanství své a v domnění slušně zůstávají, jako by v náboženství svém nesvobodni, v artikulích víry spleteni a v svém křesťanství neopravdoví byli. Ovšem Bratří, jako by se změnili, od předků svých učení odstaupili, a snad buď od Kalvinistů (čemuž znamenitě předkové jejich bránili) svedeni, buď od Sociniánů neb (134) Fotiniánů, jakž se již i v tom přede vším světem naříkají, zapleteni byli.“**

Odp. 1. Kdo v svém náboženství, učení, víře, křesťanství stojí a proto nenávist i vyhnání třeba snáší: jak rozumně tomu chaulostivost, spletenost, neopravdovost u víře připisuje? **Mistr bez gruntu mluví.**

2. Že se Bratří Čeští v Sociniánském a Fotiniánském bludu přede vším světem naříkají, co to za jizlivá hyperbole? Nějaký zlý člověk jed svůj proti nevinným vyprskl, a druhý dobrý člověk (za tohoť ho máme, jestliže snadné uvěření dobrých lidí povahau jest, jakž se vůbec za to drží) jemu uvěřiv, na papír to vykydl, odkudž se (jakž z toho spisu teprvá porozumíváme) sem a tam to rozneslo. Ale věříme Bohu, že musíte sbírati výVratky své, neodnesauc odtud cti, ale hanbu před lidmi a před Bohem hřích, nepokajete-li se.

II. **„To jistě v paměti čerstvé** (dí) **mnohým nám zůstává, že senior Cyrillus s assessory svými světle mluvil, že by raději z Prahy šel, nežli by k církvím kalvínským přistaupil. A když jeden z kněží jeho (Jan Jorám) dvěma kommunikantům po kalvínsku chlebem kvašeným poslaužil, tuze od seniora o to obviněn a trestán byl** ꝛc.**“** **Senior Cyrillus jak se kalvinství odčítal!**

Odp. Co se první věci tkne, z těch assessorů jeden mezi námi živý jest, kterémuž ta věc v čerstvé paměti jinak zůstává, jmenovitě, že když někteří chtěli, aby se lámání chleba drželo v kostele jezuitském, a předkládali to v veliký pátek po večerním kázání chtějíc, aby se to na velikunoc začalo: tu senior Cyrillus rozhorliv se řekl, že by raději z Prahy šel. Nebo neslušelo jemu snešení stavů pod obojí tak lehce (135) protrhovati ani řádu Jednoty, kterých (!) v takových věcech žádné jedné osobě bez uvážení

společného nic nedopauští, rušiti, z čehož by nebyl tak snadně odpovídati mohl. A nesluší-liť u nás seniorovi, ovšem nesluší knězi o své újmě nového něco začínati a do Jednoty uvoditi. Protož se i k. Jorám ne neslušně s kapitolau potkal.

III. „**Ale když** (prý) **starší na větším díle vymřeli, ostatky pak mladí osedlali a ze škol přespolních do Jednoty nové a scestné smysly vtrausili, ukazuje se cosi neobyčejného, ano i valí se na církve evangelické nemálo nebezpečného.«**

Jednota Br. mění-li se v učení?

Odp. Zemřeli nejedni, pravda jest, kteréž Pán Bůh před vichřicí tauto vychvátil: aleť ještě z milosti Boží starce i šedivého mezi sebau máme (jakž v knize Jobově stojí, 15, 10.). Že pak ostatky (té Jednoty) mladí osedlali, jak to ví ten, kterýž ani starých ani mladých povědom není, ovšem mezi nimi nebývá? Nepřišlo ještě k tomu v Jednotě této a nepřijde bohdá, aby se duch pýchy tak vznesl, a někdo jeden jiným za hlavu a diktatora vystavil, jakž on že dělati chce, rozumní vidí. Protož daremní jest řeč, aby se od Jednoty této církvím evangelicským jakého nebezpečenství obávati bylo. V učení a řádu předků svých stojíme.

Co pak o vtraušení do Jednoty naší z přespolních škol nových a scestných smyslů dotýká, míní bezpochyby to, což níženi vyslovuje, že sme se zkalviništěli zvláště v artikuli o večeři Páně, prvnějšího smyslu (v kterémž od Lutera přijati jsme) odstaupivše a kalvínský přijavše. Ale se nám

Smysl o svátosti Bratří odkud mají?

křivda děje. Ne od Kalvína, ale od M. Husa (po písmích s.) Jednota naše smysl svůj o svátosti této vzala a posavad drží. Nech se čte Husova postilla (kázání na Boží Tělo), najde se tentýž smysl: t. že *chléb jest tělem Pá (136) ně a víno krví Páně posvátně a že se věrau požívá Kristovo tělo a krev od samých těch, kteříž Krista v sobě skrze víru přebývajícího mají: jiní nehodní a bezbožní posvátnost toliko tak velikého tajemství že přijímají, a protož sobě odsauzení toliko že jedí a pijí.* To všecko týmiž slovy tam se najde. NB. Užívá sic Mistr Hus mluvení tehdáž zvyklého »*pod spůsobem chleba*«, však na jediném toliko místě, a i tu dokládá »*posvátně, pod spůsobem chleba.*« [130])

[130]) Odvolává-li se tuto Komenský v příčině nauky o večeři Páně na Husa a tím tvrdí, že Hus neučil transsubstanciaci, není to historicky správné. Za důvod tohoto tvrzení dovolává se Komenský několika míst z »Kázaní na den památky Těla Božího« (viz Erben, M. Jana Husi Sebrané spisy české, III, str. 170—177). Jest samo o sobě nesnadné, chtíti učení tak přísně theologické, jež zcela jasně lze vyložiti toliko vědeckými výrazy odbornými, dokázati z kázaní, jež právě neužívá jazyka vědeckého. Místa od Komenského uvedená (l. c. str. 172) sama o sobě mohla by potvrzovati jeho mínění, předpokládáme-li, že mnohovýznamné slovo »posvátně« (= sacramentaliter) Hus pokládá zde v témž smysle jako Komenský. Ale hned výklady následující (na str. 173 sl.) o trojím přijímání svátosti poukazují k tomu, že Hus myslil na transsubstanciaci. Zcela nepochybně přidržuje se Hus tohoto učení ve spise »Tractatus de corpore Christi« (Husi Historia et Monumenta, Noribergae 1558, p. 163 sq.) V obžalobě Michala de Causis 1412 jest prvním článkem, že Hus ve svých kázaních učil, »quod post consecrationem hostiae in altari manet panis materialis.« Hus odpovídá k tomu: »Mentitur.«

IV. Ale M. Mart[inius] na důvod našeho zkalvínění přivodí dvě knížky v exilium vydané, „**Modlitby Habrmanovy**" a »*Praxis pietatis*«. Onuno (již klénotem evangelicských církví jmenuje) že zfalšovali dva Bratrští kněží, Jan Litomil a Daniel Strejc, v artikuli o večeři Páně, tuto nazývá pošmaurnau, mnohými postranními a scestnými smysly a důmysly naplněnau knihu.

Odp. Co se proměny v Modlitbách Habrmanových dotýče, neschvalujeme jí. Nebo se stala bez vědomí našeho v Nyderlandu. Avšak zdali téhož nečiní Luteráni knihám reformátů? že je také dle své libosti předělávají a opravují? Ku příkladu Praxis Pietatis vydána jest v englicském, francském, německém jazyku slovy a frazemi reformátům zvyklými: Luteráni pak předělajíc ji, jak se vidělo, tisknau ji mnohokrát již pod titulem téhož autora jejího, Ludvíka Baili, biskupa Bangotského v Anglii, ačkoli i kapitol počet a pořádek změněn, tak že 53 kapitoly uvedeny pod 46.[131]) A kdo z reformátů tak seršlavě o to horlí a na zfalšování té knihy naříká, jako tuto Martinius o Habrmana? A slyšeti, že sám Martinius českau Praxin také opravuje a jinačí, ještoto není jeho ani žádného Luterána (137) práce, jako i písně naše proměněné prvé vydal. Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum. **Proměna v Habrmanových modlitbách se neschvaluje.**

To pak jest směšné, že v mluvení tom nepřípadném (poznáváme je býti nepřípadné) že **Kristus památku těla svého a krve své pod spůsobem chleba a vína ustanovil,** i calvinismum i papismum poznává. Calvinismum (aneb raději Zwinglianismum) v slovu „**památka**", papismum v slovu „**pod spůsobem chleba** 2c."[132]) I pročež tedy nám to mluvení „**pod spůsobem**", jako právě evangelicské, jako smysl slov jedinké naší konfessí vyjadřující podstrkuje? (jakž v příčině XXII. ukázáno). O zmotaná hlavo, kteráž se buď na čem ustanoviti nevíš, aneb vědúc, chtěc, zúmysla lidí mateš! **Ovšem Martiniova při tom dvojnásobní pletícha.**

(Documenta M. Joh. Hus, ed. Fr. Palacký, p. 170). Toho přidržuje se Hus proti svědectví Protivovu (l. c. p. 175), rovněž jako proti neurčitějšímu tvrzení Benešovu a Pavlovu (l. c. p. 179). Jakož známe povahu Husovu, jevící se nám zvláště v posledních jeho listech, pokud přihlížíme k svědomitosti, s jakou hledí sám sobě i jiným vydati počet ze svého života a učení, bylo by nám z dřívějších jeho spisů třeba co nejpřesnějších důkazů proti tomu, abychom nevěřili tomuto určitému jeho tvrzení, jež učinil hledě již smrti vstříc. Takových důkazů opáčných však nemáme, spíše dokazují též dřívější jeho spisy více méně jasně, že se přidržoval učení o transsubstanciaci. Bratrské učení o večeři Páně zakládá se spíše na učení Táboritů než na Husově.

[131]) Lewis Bayly, kazatel puritánský, stal se r. 1604 dvorním kaplanem prince Jindřicha Walesského, r. 1606 biskupem v Bangore (ve Walesu). Obžalován byv od Lauda pro svou opposici proti církvi státní, zemřel dne 26. října 1631. Jeho dílo mělo titul: »The praxis of piety, directing a christian, how to walk, that he may please God«. — Tvrzení Komenského, že rozličné knihy vzdělavací mnohonásobně se měnívají dle požadavků rozličných kruhů, jest, jak známo, zcela případné. Vždyť se děje totéž i s písněmi církevními. Vydání Luneburské z r. 1634 na př. má 46 kapitol, Basilejské z r. 1717 má 55 kapitol, vydání Komenského 44 kapitoly atd.

[132]) Viz svrchu pozn. 30.

Může se však tuto navrci čtenářům, že toho slova **„pod spůsobem"** ani latinské, ani německé Habrmanovy Modlitby nemají (latinský exemplář toliko má: »Constituisti nos vere corpore tuo vesci et sacrosancto tuo sanguine potari«; německý pak: »Da du uns verordnet und verschaffet hast, deinen wahrhaftigen leib im brot zu essen und dein heiliges blut im wein zu trincken«). Český tedy vykladač, kdoť jest byl koli, vlepil to slovo tu (a naši po něm ho užili v té Nyderlandské edicí), Martinius pak o ně jako o Habrmannovo a právě evangelické horlí, nicméně papismum v něm poznávaje. Pletichu tedy ještě větší dělá, než sama v sobě jest. Ale tak bývá, když kdo za příliš subtilného vidín býti chce, že leckdes uplete rohož, jíž ani sám nerozumí.

Nepobožný jeho o pobožné knižce saud.

Co se tkne knihy Praxis Pietatis (ač ta není naše práce, ale od jednoho z nás[133]) přeložena toliko), kterauž pošmaurnau, scestnými smysly naplněnau jmenuje: nevíme k tomu co říci, jediné že to jest divoký saud o tak svaté a pobožné práci, kteráž ode všech věrných ctitelů Božích v rozličných národech a (138) jazycích i rozdílných náboženstvích veliké svědectví má a bezpočtukrát v anglicském, francském, německém, nydrlandském, polském, českém a snad i jiných jazycích od reformátů i Luteránů tištěna jsuc, potěšeně se užívá. A směl se z českého národu najíti, kterýž by tak znamenitau pobožnosti svaté pomoc valchovati a skrze to pobožnosti nepřítelem prokazovati se měl?

Ale aby vychvalování naše též knihy jemu nebylo podezřelé, připomene se paragraf neb dva z předmluvy bibliopolů Luneburských, Jana a Henricha Sternů, kterauž k druhé Luteránské edicí též knížky přiložili Takto pak z němčiny slovo od slova zní:

O knížce Praxis pietatis Lutheránských lidí svědsctví.

»*První edicí* (knížky této) *hned se rozebrala, tak že nyní znovu, a to s druhým dílem, kterýž při prvním tlačení nebyl, vytištěna jest, jako i ještě větším i menším písmem tištěna bude pro svau velikau užitečnost, poněvadž jest plná plamene a ohně, kterýmž pobožné duše jako Eliáš do nebe vznášíny a mysli věřící v tomto ustydlého světa pohostinství zahřety a občerstveny bývají. Že pak vždycky se nacházejí lidé [NB], kterýmž nic, kromě co sami oni uvařili, nešmakuje, a totéž se této knížce, ačkoli ona prostičce bez pokrytství svau cestau jde, přihází, jakkoli mnohým dobrým křesťanům milá jest: nech tedy takoví závistiví vědí, že se naproti tomu lidé nacházejí, jimž prázdnými lžicemi* (to jest subtilnými, bez užitku a hadrovnými knihami) *úst naplniti nelze. Nech takoví lepší v pobožnosti cvičení udělají, a bude bezpochyby ještě příjemnější pobož (139) ným než toto. Ale jaký má pobožnost a res literaria fedruňk, o tom naříkání neslyšeti nikdež, jen všudy.*«[134]) Až

---

[133]) Jak známo, od Komenského samého.

[134]) Citát jest z dedikace Augsburskému radnímu a Norimberskému kupci, jež jmenuje Sterne svými ochránci. Na počátku dedikace otevřeně se praví, že kniha změněna jest ve smyslu lutheránském »und oft von vielen gewünschet, dass durch einen modernum, neuen theologum nach Form der augsburgischen Confession, wo noch etwas Rauhes daran hinge, es möchte beschnitten und bei uns gedruckt werden«.

potud oni. Slyšíte-liž, M. Samueli? Tohle Luteránských lidí jinakší než váš o té knížce saud.

V. Přistupuje již k důvodům, kterýmiž by nás v podezření Ariánství neb Sociniánství rád uvedl. První bere z knížky Praxis pietatis, druhý z spisu k. Jana Regia proti nám. V Praxis (na stránce třetí), že se kladau tři osoby v Bohu: **„ne že by tři rozdílné podstaty neb bytnosti byly, ale toliko trojí způsob v jedné podstatě Božské, a toliko se jmény, řádem a působením dělí“.** **Důvody svými strany Sociniánství M. M.**

Odp. To tě již zhruba, kněže Samueli, a nestydatě příliš. Nepotěšíť tě Bůh, ani kterého jiného soka Bratří svých v této věci, věříme cele. Pravíme pak, že chce-li kdo víru naši o Trojici sv. věděti, nech to vyzvídá v konfessí naší, i staré té dávní a vlastní naší, i společné českých stavů. Knížky té Praxin pietatis za konfessí svau sme sobě nevzali. Mezi tím, co i odtud proti nám vede, tu vizte, pobožní čtenáři, prosíme, mistra toho jedno křivolakost, druhé nerozum. Křivolakost, že nevěrně text knížky té přivodí, nerozum, že in antiquissima et orthodoxissima phrasi, v starožitném nebo právě čistém mluvení podezření kacířství hledá. **Zlost a jedovatost svau pronáší a při tom buď neumělost aneb převrhlost. Nebo**

Citování textu z Praxi nevěrné proto, jest že kusé. Vypustil zajisté to, čímž se všecko jeho ničemné podhlídání dokonce vyvrací, totiž slova tato: *»tak že každá osoba celé, nerozdílné Božství (poněvadž se ono trhati ani děliti nemůž) v sobě má«*. To-li jest Ariánství neb Sociniánství neb Fotiniánství, mistře? Tak-liž oni všecku plnost podstaty Božské v jedné každé osobě vyznávají? Nevidíš-liž, že jak nebe od země vzdáleno jest, tak smysl tento od smy (140) slu Antitrinitářů? Viděl-lis pak to, pročes tedy slova ta chytře vypustil, aby smysl dobrý křesťanský zastínil a v pochybnost uvedl? Sluší-liť to na dobrého člověka, zvláště v tak veliké věci? **1. Falešně cituje knihy.**

Co se tkne slov samých, v nichž se mu cosi podezřelého krýti zdá, ta jsau, že se v Bohu klade *ne trojí bytnost* (jakž on novau maudrostí svau mluviti začíná a nebezpečného bludu símě rozsívá), *ale trojí způsob jedné a též bytnosti aneb podstaty Božské*. **2 Falešně vykládá mluvení od církve přijatá.**

Ale totéž mají edicí německé, Basilejská i Bremenská, takto: »Diese drei Personen sind nicht drei absonderliche *wesen*, sondern nur drei unterschiedene, selbständige dinge oder *dreierlei weisen* eines eintzigen Götlichen wesens«. A níže potom: »welche durch ihre *Namen, Ordnung und Würckung* unterscheiden sind«. Totéž všecko jest v Luneburské Luteránské edicí, kromě že to slovo (*oder dreierlei weisen*) vypuštěno jest. Ale zdali proto kacířské bude to mluvení? Však jest řecským i latinským, starým i novým theologům známé. Justinus Martyr a Johannes Damascenus a Zanchius a Keckermannus[135]) a jiní proti Ariánům disputující jeho uží-

[135]) Mučedlník Justinus žil již v stol. II. a nemůže se tedy vlastně jmenovati protivníkem Ariánů, protože spory o Trojici nastaly teprve později. Bojoval vlastně proti Marcionovi a jeho přívržencům. Ani Johannes Damascenus († r. 754), jenž poprvé vystoupil s úplnou soustavou dogmatickou v církvi východní, nehorlil přímo

vají, že jediná jest podstata Božská, ale *τρεῖς τρόποι ὑπάρξεως*, tres modi existendi seu subsistendi (nebo obojího mluvení užívají theologové). Trůj spůsob bytnosti (aneb trůj způsob v jedné bytnosti neb podstatě Božské), *dreierlei Weisen des eintzigen wesens.*[136]) Ó mudráku tedy, kdokoli v obvyklém mluvení podezření hledáš a skrze to církev nepokojíš, nepamatuje na Sirachovo napomenutí, že *kdo v řeči mudruje, nemilý jest.* Sir. 37, 24., též na apoštolovo: *Ať se o slova nevadí, nebo to k ničemu není užitečné, jediné ku podvrá (141) cení posluchačů«. 2. Tim. 2, 14.* A opět ostřejšími ještě slovy (kteráž by opravdu mudrlantům uzdau býti měla): »*Jestliže kdo nepovoluje zdravým řečem Pána našeho J. K. a tomu učení, kteréž jest podlé pobožnosti, takový jest nadutý nic neuměje, ale nemaudrost provodí při otázkách a hádkách o slova, z kterýchžto pochází závist, svár, rauhání, zlá domnění, marné hádky lidí na mysli porušených a pravdy zbavených, domnívajících se, že by pobožnost byla zisk tělesný, takových se varuj«. 1. Tim. 6, 3. 4. 5.* Aj, jak se to literně tuto plní! Knížka jest, kteráž *přináší učení podlé pobožnosti*, t. za cíl má lidí ku pobožnosti roznícení. A hle, lidé na mysli porušení a zisku, chvály, rekovství i z té pobožnosti hledající, nechajíce v straně cíle a věci samé, slovíčka lapají, táhají, trhají, místo jádra vybírání a požívání s šupinami a skořepinami laškujíce.

Druhý Martiniův důvod z Regia. VI. Druhý důvod Ariánství našeho klade M. Mar. to **těžké obvinění Jednoty Bratrské v slavné konsistoři Belgitské, jenž jest v hlavním Englicského království městě Londýnu ode dvau vysoce učených a vzácných mužů Čechů, k. Jana Regia a M. Mikuláše Hanzlinia, v obšírném spisu**

---

o vyvrácení vlastních bludů arianských, nýbrž polemické jeho spisy směřují proti Manicheům, Monofysikům, Nestoriánům a j. — Girolamo Zanchi (1516—1590), reform. theolog, professor v Heidelberce. Následkem hnutí protitrinitářského, které vniklo do Falce, napsal r. 1572 spis »De tribus Elohim sive de uno vero Deo aeterno Patre, Filio et Spiritu sancto«. — Bartholomaeus Keckermann (1561—1609), rektor gymnasia v Gdansku. Hojné jeho spisy filosofické a theologické, sebrané a vydané jako »Opera omnia« v Genevě r. 1614, obsahují skoro všecky obory filosofické a nejpřednější obory theologické. V některých svých dílech filosofických snaží se na základě výroků sv. Augustina z přirozenosti Boží spekulativně pochopiti ponětí Trojice.

[136]) Martinius obviňuje překladatele spisu »Praxis pietatis«, t. j. Komenského a v něm zároveň Bratří z kacířství arianského nebo socinianského, t. j. oné nauky v dějinách církevních opět a opět vystupující, že Bůh se dějinně sice v Kristovi zjevil, který tedy proto za jeho syna ve zvláštním jediném způsobu se může jmenovati, a že se dále zjevil jakožto Duch sv. v moci církev oživující a vedoucí, že však s těmito dějinnými formami zjevení neshodují se v božstvu nižádné metafysické stavy bytostní, jakož církev tvrdí ve vyznání víry sv. Athanasia (Symbolum Athanasii contra Arianos scriptum). Ariani tedy učí dle přesného výrazu theologického Trojici oekonomické proti Trojici metafysické. Příslušné místo v Komenského »Praxis pietatis« pak zní: »Tyto tři osoby nejsau tři rozdílné podstaty aneb bytnosti, ale toliko trojí způsob v jedné podstatě Božské, tak že každá osoba celé, nerozdílné Božství (poněvadž se ono trhati ani děliti nemůž) v sobě má, toliko se jmény, řádem a působením dělí«. Tvrdí se tu tedy docela správně podlé církve ve smyslu Symbolu sv. Athanasia, že v božstvu jsou sice tři osoby, ale odmítá se myšlenka, že by se tím rušila jednota božstva a učilo se existenci tří bohů.

složené, v Nydrlandských provinciích oznámené, v Němcích rozhlášené, do Uherského království odeslané, kteréž prý jak daleko patří a pilného, brzkého opatření potřebuje, při všech maudrých a pokoj církví evangelicských milujících, nech jest saud a zdání.

Jest pak v tom obvinění paragraf tento (jakž jej k. (142) Samuel z latiny přeložil): »*Jak se pěkně starají Bratří ti o čisté smyslu dobrého náboženství, aspoň i z toho sauditi můžeme, když potupivše české školy, v nichž s uměním chvalitebným svobodným i katechismus Heidlberský od věrných a pilných preceptorů učedlníkům předkládán byl, oni mládež svau do školy Betanienské, kdež katechismu Rakovienskému rozhlášeni Sociniáni Wechnerové vyučovali, posílali a poraučeli, kdež i někteří z nich svedeni a pokaženi jsau. Nyní také v Lešně dobré orthodoxy za nic položivše, ty Wechnery mezi sebau chovají, a zde v Engellandu jim sto liber Artilibius na žádost Komenského shromažďovati počal. Nad to výše jednoho z nich do království Englického poslati a k slavnému králi psáti se neostýchali, že muže chvalitebné, domácí, známé víry posílají, ješto nebylo-li jim známé jeho rauhavé kacířství, neměli psáti domácí známé víry, pakli bylo, neměli dokládati: chvalitebné a šlechetné.*«

Odp. Písmo praví, že člověk zlý (zlé bližním obmýšlející), by sobě i jiné na pomoc přivzal, neujde pomsty. Přísl. 11, 21. Protož nech ze všeho třeba světa utrhač tento shledává svědky v věci tak falešné, sobě, ne nám shromáždí zlé, protože Bůh neviny obhájcem jest, bude a zůstane na věky.

Neradi však sme, že nás tuto s k. Regiem a Hanzliniem v hromadu svésti chce, abychom již i proti nim neviny své bráníce psáti to museli, což jim snad nebude milé. Ale což je činiti? Kdeť jest obžalování a svědků zavedení, musí býti také odpovídání. Ač kdyby všecky tyto věci mlčením byly mohly spraveny býti, zná Bůh, že bychom to rádi učinili (143), nýbrž sme na to i pomýšleli příkladem Davida, kterýž dí: »*Odmlčel sem se i spravedlivého odporu.*« Žalm 39, 3. Ale nedá se to činiti v věcech tak velikých, kdež více o Boží pravdu a mnohých lidí spasení činiti jest, nežli o naši čest. Ludum non patitur fama, fides, oculus. K. Regius, s nímž my jako i se všechněmi upřímnými v lásce a jednomyslnosti státi žádáme, nebude nám za zlé míti, že ho z omylů a poblauzení některých vyvedeme, o věcech těch, v nichž on od kohosi mylně zpraven jest a jiné zpravil, pravdivé zprávy učiněním: aby ten mezi bratřími různic rozsévač neměl odtud té cti a kratochvíle jíž hledá. Kterýž svau zlého chtivost, aj, jak patrně tu hned v počátku slov těch pronesl. Kdež zajisté k. Regius (z nejisté zprávy o některých z nás podezření na mysl sobě pustiv) napsal: quidam istorum Fratrum, t. *někteří z těch Bratří,* to Martinius vyložil: *Bratří ti,* aby se o všechněch rozumělo, hanebnau tím křivdu čině i Regiovým slovům i našemu svědomí i vlastní pověsti své. Nebo neuměl-li tě toho lépe vyložiti, hanba, že mistr neví, co adjectiva partitiva jsau a jak se vykládati mají. Pakli z úmysla to učinil

K věci falešné, daremné M. Martinius svědky shledává.

(v čemž nech se potáže svědomí svého), sluší-li taková zúmyslná převrácenost na služebníka Božího, toho všechněm pobožným k uvážení podáváme.

Co se oněch dvau dotýče, kteříž to o některých z nás napsali, patrné jest, že se dobří muži neopatrnosti dopustili, a to trojí:

Neopatrnost k. Regia. Jedno, že kalumniatoru a utrhači nějakému o nás takové věci uvěřili; druhé, že čemu uvěřili, to bez počekání na lepší grunt a jistotu napsati směli; třetí že s tím tak neopatrně zacházeli, až se to do rukau těm dostalo, kterýmž každau jiskru v oheň rozdmychovati rozkoš jest, jak se již stalo. Ale k věci.

Praví M. Martinius, že se stalo Jednoty Bratrské obvině (144) ní těžképřed Belgitskau konsistoří v Londýnu.

Odpověd na ni. Odp. Tomu odpíráme, nebylo obvinění, ale obnešení. Viní se zajisté přítomný vědomě a zjevně, aby vida a slyše a odpovídati moha, pravdau však přesvědčen byl. Ale nepřítomného a vzdáleného krom očí a uší tajně obnésti osočiti jest. A takť se tuto nám stalo. Ani k. Regius, ani žádný živý nikdy nám neřekl, že nějaká zlá pověst o nás se rozchází, aby zvěděl, jest-li při nás co toho. Aniž přišel obviňovati nás tu, kdež bychom slyšeti mohli, ani toho tam obvinění v známost nám neuvedl, než tak sobě tam cosi v kautě spletli a tím se podělovali a podělují, jako by velmi dobře spravili, že proti Boží zápovědi hluchému zlořečí a před slepého úraz kladau. Lev. 19, 14. Zle udělal k. Regius, že nás nepořádně obvinil, ale hůře Martinius, že z nepořádného processu pořádný dělá, a to tak velebně před vším světem, jako by za herolta k tomu zřízen byl, vyhlašuje.

Nepořádné pak nazýváme k. Regiovo postupování, proto že nás po odjití teprva poslů našich a tak nepřítomné a o tom nevědauci obnesl. Aniž to učinil z milosti k čisté Boží pravdě pro napomenutí nás od těch třeba, jimž nás donášel; ale z netrpělivosti jakési, ač bez dané od nás příčiny, jakž se to níženi ukáže. Nad to nevykonal toho (jakž psaní z Anglie oznamuje) postavením se před tauž konsistoří a rozšafným, co za potřebu saudil, přednešením, ale při odjezdu teprv sepsání toho do konsistoře odesláním: aby ani co k tomu říkati, ani jak se na grunt které věci vyptávati budau, doslýchati a zprávy dávati nemohl. A má to předce slauti pořádným obviněním? Ani sama konsistoř Belgická toho za to nepřijala. Nebo tím spisem jen zkormauceni a uraženi jsau, a za dodání jeho jakého poděkování došel jejich faktor, snad jim oznámil. Nýbrž když sme my, návěští sobě odjinud dané měvše, o to tam psali a výpisu (145) (jsme-li obžalováni, abychom odpovídati mohli) žádali, oni vydati nechtěli, za lepší saudíc (za to máme), aby tam vykydnutá žluč tam zůstala, nežli by se k různicím příčiny poskýtati mělo. Ale my, mizerní Čechové, i když nám hanbu naši jiní zakrývají, nechceme než předce na odivu světu se odkrývati a nemaudrost svau sami rozvolávati. Myť sme sic byli se spokojili a to z mysli zpustivše Bohu poručili, až pak teď s tištěným Martiniovým spisem i ta Regiova buď apologia, buď informací k rukám se nám dostala.

Kterážto původ svůj odtud vzala, že dobří ti dva muži u anglicských theologů tak mnoho přízně a vlídnosti, jak mnoho se nadáli, nenalezli; i udělali sobě podezření, že asi od našich poslů zle udáni byli; protož sepsavše k omluvě své některé věci, na nás to i jiné sčítají. Což jakožto věc z pauhého domnění jdaucí jistě na tak rozumné a vážné muže velmi nepřipadá. Nebo naši vyslaní na svědomí své to berau, že mluvili-li s kým o nich, nemluvili jinak než počestně jako o spolubratřích orthodoxích, toliko že vysvědčovali, kde potřebí bylo, že oni k Jednotě naší a do počtu těch sta kněží (na něž se pomoci hledalo) nepřináležejí, tak jakž na tom s nimi hned v Hamburku tam jdauc byli zůstali; aniž oni domnění svého (jako i jiných některých, s křivdau naší hořce proti nám vylitých řečí) jaký důvod mají. Ale poněvadž celý ten spis tištěn není, než toliko některými z něho paragrafy Martinius tuto svau na světlo danau knihu ozdobil, nevidí se na všecko odpovídati, než při tom, co tu zjevně před světem proti nám M. M[artinius] vede, zůstati; o jiné věci bude se moci při shledání s samým k. Regiem promluviti, a to k vzdělání neslaužící nedorozumění vyzdvihnauti. Nyní o nářek učení Božího, kteréž se všechněmi věrnými evangelium svatého vyznavači posavad z milosti Boží v čistotě zachováváme, činiti jest. (146)

Kdež hyperbolista přidává, že co tak proti nám v Anglii o spis bylo uvedené, to již také jest v Nydrlandských provinciích oznámené, v Němcích rozhlášené, do Uherského království odeslané. Item, kdež všech maudrých a pokoj evangelicských církví obmýšlejících, aby na pilné a brzké této věci opatření myslili, nabízí, k tomu toto pravíme: Více-li ste to rozhlásili, více se zač styděti míti budete. A více-li svoláte k této věci saudců, více budeme míti bohdá neviny své svědků. Ve jménu tedy Božím. **Chřest pohrůžek Martiniových.**

Co se tkne samého toho Regiova v tom paragrafu obsaženého o nás svědectví, tu se sbíhají, nedíme calumniae, ale klamové nejedni, kteréž sama pravda do úst vecpá těm, kdož je k. Regiovi do uší vnesli. Totiž: **Nerozvážlivě psané věci, jichž není.**

Že bychom potupovali školy české pro katechism Heidlberský; že bychom do Bitonské školy své mladé posílali pro katechism Rakovský; že by v té škole katechism Rakovský kdy předkládán byl; že by nejedni z našich Sociniánstvím tam nakaženi byli; že by Hartlibius v Anglii na Wechnery sto liber peněz sbíral, a že by se Comenius o to za ně přimlauval a kdy na to myslil.

Nebo sme my ne pro katechism Heidlberský aneb jiný škol českých neužívali, ale proto, že sme doma své školky měli. Do Bitonské pak že sme některý rok pořád své posílali, u příčině byla schválená preceptorů pilnost, jakáž obyčejně bývá po založení nových škol, že principia fervent. Aniž sme o tom kdy slyšeli, aby se Rakovský (t. Ariánský) katechism v té škole proponoval, a víme, že nebyl, protože proponován byl katechism Luterů a vyrostlejším (v klassí první) Examen Philippi. Aniž se při kom ze všech našich (jsau již téměř všichni kněžími, kteří tam studovali, a někteří zemřeli) nejmenší znamení nákazy posavad ukázalo, a jisti sme, že na světě

člověka není, kterýž by co toho uká (147) zati mohl.[137]) Že se pro Wechnery v Anglii nic nesbírá, v jistotě víme, nerci-li aby se to přímluvau někoho z nás díti mělo; ačkoli, byť se i dálo, žádný pobožný pobožným spoluexulantům toho by záviděti neměl. Avšak pauhá fraška jest, jako i všecko to jiné.

Co se samých těch učených mužů Wechnerů tkne (z nichž jeden theologiae, druhý philosophiae professorem pilným byl v škole Bitonské), ti k zastání sebe a dobré pověsti své sami dostatečni jsau a našeho zastávání nepotřebují. Zdejší německá církev, když se do exilium mezi nás dostali, ne na Sociniánské, ale na orthodoxské vyznání (i v tom artikuli o Trojici svaté zejména) přijala je k společnosti, a my s nimi rovně jako i jiní pobožní zde i jinde nejinak než jako s orthodoxy a spoluúčastníky čistého učení Kristova obcujeme. Slyšel-li je o nich co jiného k. Regius, měl pamatovati na tu reguli, kterauž sám v apologii své (hned na druhé stránce) položil: »Magna discretione hic opus est, non illico tales erunt, quos calumniator aliquis per invidiam hujus insimulaverit aut praepostera suspicio genuerit, sed quos legitime deprehenderit et convicerit.« To jest: »*Veliké tu opatrnosti potřebí. Nebo ne hned někdo takovým bude, za jakéhož ho utrhač nějaký z nenávisti vyhlásí, aneb o komž se nevčasné podezření zplodí, ale kdož by pořádně v něčem shledán a přesvědčen byl*«. Kněz Samuel také mysliti mohl (kdyby při něm láska byla, *kteráž není k podhlédání snadná a zlému se neraduje 1. Kor. 13)*,[138]) kdo ví, kdo ti dobří lidé jsau, a nečiní-li se jim křivda jako mně, kterýž že sem tři v Bohu bytnosti položil, za kacířství tritheitské (že bych tři Bohy dělal) mně se to přičítá.

M. Martinius neodměňuje se láskau.

---

[137]) Zřízení a osnova školy Bitomské vysvítá z díla: »Legum et annuarum operarum illustris scholae Schönaichianae, quae est Bethaniae ad Viadrum, nova recensio, suscepta et instituta ab Adamo Liebigio, ejusdem illustris scholae Rectore. Lignici, typis Nicolai Sartorii. A. D. MDCXIV.« Dle toho dělila se škola v patero tříd. Náboženství učilo se ve třech třídách nejnižších kromě bible z katechismu Lutherova, ve dvou třídách vyšších dle Melanchtonova »Examen theologicum« (vl. »Examen eorum, qui audiuntur ante ritum publicae ordinationis, qua commendatur eis ministerium Evangelii. Traditum Vitebergae anno 1554. Ph. Melanchthon«.) Knihu tu sepsal Melanchthon r. 1552 německy a r. 1554 přeložena do latiny. Otištěna opět ve sbírce »Corpus reformatorum« vol. XXIII, p. 1—102. O původu tak zv. Katechismu Rakovského dí Sandius, Bibliotheca Anti-Trinitariorum, Freistadii 1684, p. 100: »Catechesi vulgo Racoviensi dictae, complectenti confessionem Fratrum Polonorum Unitariorum, Valentinus cum Hieronymo Moscorovio post Faustum Socinum et Petrum Statorium juniorem insudavit«. Spojení barona ze Schönaich-Karolatu (nyní »knížat«) s Bratřími Lešenskými bylo dosti úzké. Po smrti Jeremiáše Colera, zámeckého kazatele († 1631), bar. Jan ze Schönaichu povolati chtěl kněze Bratrského Davida Ursina a obrátil se tedy k seniorům Bratrským, prose o jejich svolení: »siquidem leges fraternitatis ita velle audio.« (Originál tohoto listu ze dne 28. března 1633 uložen ve státním archivě Poznaňském. Arch. Unit. VI. Q. 24). Ještě dne 28. června 1747 prosí Hanuš Karel, kníže Karolat-Bitomský, »pány starší v Lešně« (»die Herrn Seniores in Lissa«), aby ordinovali kandidáta, jejž povolal za svého kazatale. Členové Jednoty požívali nadání při škole Bitomské, jež se zadávalo jestě r. 1781 a 1783. (l. c. ve státním archivě Poznaňském).

[138]) Určitěji Epišt. I. sv. Pavla ku Kor. 13, 5. 6.

Nebo vězte, k. Samueli, že to vaše neumělé trojí bytnosti uvozování a nepotřebné i (148) příliš urputné toho buď vymlauvání neb zastávání netoliko vašemu jménu přineslo hanbu, kteráž se tak snadně smazati nedá, ale i celému národu útržku. Kdyby zajisté rozumní lidé toho byli nepředešli, již se v Prusích (od lidí vaší Augšpurské konfessí) spisovala ohavného bludu, kterýž se mezi Čechy opět zalíhl, »De tribus in uno DEO essentiis« refutací. Ale překaženo tomu od lidí našich, národu českému dobré jméno zachovati žádostivých.[139]) A takť sluší, abychom se vespolek zastupovali, vymlauvali, přikrývali. Ale od vás, aj, jak naopak se děje!

Na dobrých pak těch mužích Wechneřích patrný jest příklad onoho: Calumniare audacter, semper aliquid haeret, to jest, že nářek nikdy se tak nesmaže, aby něco neuvázlo. Byli narčeni před některým rokem, v Bitoni ještě, není to tajné; ale není také tajné, že nařízena byla od vrchnosti inkvisicí, kteráž ukázala, že calumnia byla: a hle, macula ta zmizeti nechce[140]) Avšak věříme Pánu Bohu, že ty dobré muže před tím zlým zachová, a nadějeme se, že brzy církev Boží jinau věc uhlédá, práci znamenitau jednoho z nich k refutování ruhavé Ariánské sekty tak mocně, jako ještě vidíno býti mohlo, slaužící. **Nářek jak nesnadně se smaže?**

Že bychom pak v Lešně dobré orthodoxe za nic položivše, ty Wechnery mezi sebau chovati měli, i tu dvoje křivda. Předně, neklademe za nic žádného z orthodoxů, ale užíváme spolu i služeb Božích i pomůcek, jakéž kdy míti můžeme; nýbrž i Luteránům v Lešně volno, Němcům i Čechům, bydliti svobodně, mají od nás svau čest jako spoluevangelíci a bratří, žádný není, kdož by je za nic pokládal. Potom, že bychom my Wechnery chovali a mezi sebau chovali, žádný s pravdau říci nemůž. Jsau živi na své, v svých za své peníze zjednaných lozumentích, kromě že, když sme se jednoho k službě dožádali, také sme se jemu vděčnů (149) stkau nějakau povinnými býti saudili.

Že sme ho kommendovali do Anglie, činili sme to podlé povědomosti té, kterauž sme měli a máme, že jest muž dobrý, ctně zachovalý (probae notaeque fidei), aniž se bohdá jináč najde. Mezi tím buď neumělost jest, buď zúmyslnost, že se ta slova (probae notaeque fidei) o víře a náboženství vykládají, ana mají o věrnosti a pilnosti v svěřeném předsevzetí rozumína býti, tak že se každému, křesťanu i nekřesťanu, jemuž se co poraučí, a že to dobře a věrně vyřídí, naděje jest, taková chvála dáti může. Ale takť bývá, že když se komu chce šermovati, cokoli uchytí, zdá se mu býti kordem.

VII. Zavírá tento důvod svůj M. Samuel vykřikováním: „**A tak vidíme, jak nebezpečné jest s cesty obecní přímé scházeti, shromáždění veřejná** **Daremné mistrove výskání.**

[139]) Bližších zpráv o tom není.

[140]) V dějinách školy té často jsou poznámky, že od sousedních farářů bývala podezřívána jako kacířská, poněvadž ochránce v tom se shodoval s professory, že v církevních sporech mezi Lutherány a reformovanými nepřidávali se rozhodně k žádné straně, nýbrž hleděli zaujímati jakési postavení střední.

církví evangelicských opauštěti, na postranní mylné, bludné stezky se rozcházeti a jako v skrýších a jeskyních po stínu a skály oddechnutí mimo horu Sion hledati“

Odp. Jižť nás porazil tento udatný rek, protož jiných, aby se námi káli, napomíná. Nepamatuješ, mistře, že se porismata vyvozovati mají teprv, když se thesis provede? Ty pak cos provedl? smích lidem rozumným. A nač opět ta pýcha, samé své jednotě horu Sion připisovati? Již toto nový Řím bude, sám v sobě všecka pomezí církve obsahující. Tak opět k. Sam[uel] z čeho jiné tresce, sám v to leze; několikrát až posavad nás uštípl, že sami k sobě církev a spasení přivazujeme, ješto toho žádný člověk nikdy v knihách našich nečetl proto, že toho ani v srdci našem není. *Víme, že v každém národu kdo se Boha bojí a činí spravedlnost, příjemný jest jemu. Skut. 10, 35*, ale (150) aj, sám M. Martinius to činí, z čeho jiné viní.

XXIX.

Tohoto důvodu tato jest moc: že **nesrovnají-li se Bratří v exilium s evangelíky, tedy se srovnají nevděčností s kněžími biskupského svěcení (kališnými) a potvrdí zpronevěřilosti jejich; kteříž přijati byvše od stavův pod obojí k společnosti konfessí a konsistoře, zpronevěřili se, zase v čas pokušení odpadli, dobrodince své z Prahy a z země vytiskli a do jejich kostelů a far se vtlačili.**

Nesmyslné Bratří s kališnými srovnávání.

Odp. Jaké toto nemotorné přirovnání, suďte medle, čtenáři!

1. Onino kněží přijati byli od stavů k společnosti bez nich sepsané konfessí a proti vůli jich dosažené svobody, ale Bratří nebyli přijati, než byli od počátku hned částka stavů, o dosažení svobod zároveň s jinými snažně pracující a při spisování konfessí a pořádání konsistoře jakožto jedna z sjednocených stran věrně pomáhající.

2. Onino nejsau zanecháni při žádném řádu svém, ale prostě pod řád administratorův obráceni, Bratří pak při řádu svém zcela zůstaveni, a pro tu příčinu senior s assessory svými v konsistoři posazen.

3. Onino odpadli zase od řádu i učení evangelicského, Bratří neodpadli, ale trvají netoliko u víře Kristově (pro niž exilium jako i jiní věrní evangelíci snášejí) podlé konfessí České, ale i v řádu svém podlé porovnání.

4. Onino vytiskli evangelicské kněží z kostelů a far, Bratří nevytiskli žádného, nýbrž vytištěni sau sami, jako i ji (151) ní evangelíci.

5. Onino se více neznají a nehlásají k podobojím, Bratří k sjednocení a porovnání svému s jinými pod obojí věrnými Čechy znají se, hlásají se, v něm stojí a za pomoci Boží státi budau. Jakéž to tedy jest nerozumné mluvení, že by Bratří zpronevěřilosti oněch potvrzovali?

A Bratřím příčiny odjetí kostelů v Praze připisování.

Co dotýká, že kazatelé Betlémští při vzetí Prahy (v létu 1620) povinnost a práci opustivše a jich v štichu nechavše nepřátelům příčinu dali, že je také z kostelů vytlačili: té řeči marnost sama z sebe patrná jest.

Nebo ač onino podlé rady některých předních valícímu se vichru (když se všecka nenávist na ně samy shrnauti chtěla) poustaupili byli, to však příčinau odjetí pod obojím kostelů nebylo, ale že to dávno tak od nepřátel bylo nasnováno. Protož ač jiní troštů dosti měli, za Betlemskými však museli. Betlemští pak opustili-li Betlém, neopustili práce a povinnosti při posluchačích svých, o čemž oni vědí. Summau Boží dopuštění na všecky nás přišlo, daremně a nerozumně příčinu jedni na druhé cpáme.

XXX.

Třidcátá příčina, proč by Bratří k evangelíkům (rozuměj k straně Martiniově) přistaupiti měli, jest tato: že **nepřistaupí-li, vztáhnau na sebe všecky mezi národem našim vzniklé věci, dosti všetečně roztraušené, t. hanlivé a potupné spisy, a příčiny poskytnau Bratřím svým nevinu českých evangelíků obecnými spisy obhajovati.**

Odp. Podivení hodná věc, všecky hanlivé proti evangelíkům roztraušené spisy Bratřím chtíti přičísti, neod (152) staupí-li řádu svého. Což to jedinau za konsequencí? Mezitím pak co za hanlivé spisy, k. Samueli? Myť sme žádného neviděli až do tohoto vašeho, první to jest s naším vědomím. Máte-liť vy tam co toho mezi sebau více, my o tom nevíme a po tom se neptáme, hledíce času svého v exilium k něčemu lepšímu užiti, což bohdá čas ukáže. **Br. o hanlivých spisích nevědí.**

Co pak tu o obhajování obecnými spisy českých evangelíků neviny (opět tím veřejným jménem svau fakcí zastírajíce) mluvíte a hrozíte, nevíme k tomu co říci leč to, co tam prorok Judským řekl, defensí sobě na cizích zakládajícím: »*Ohlašuji to, že by síla jejich byla doma seděti.*« Is. 30, 7. O kéž vy také chcete tiše seděti a nechati toho (pro zastání ne národu svého neb evangelíků, ale jakési své reputací) jakož Čechů vespolek, tak i cizích proti národu svému rocení. Neboť jistě z toho nic jiného nepůjde než další oheň. Budete-li vy chtíti své neviny proti urážkám, kteréž sobě fintujete, zastávati, bude také jiný chtíti, nad vás nevinnější: a kde bude konec? Protož může-li to býti, napomínáme, zanechte toho a poslechněte spolu s námi napotom rady Boží, tam v témž místě skrze proroka vynešené: »*V utišení se a v daufání bude síla vaše,*« v. 15. Pakli potřeba ještě sobě něco povědíti, čiňme to aspoň mezi sebau jako bratří sprostně a odevřeně bez dělání z sebe světu divadla, a bude s lepším vzděláním, když vytlačíc zahnojený talov, dalšímu jitření podcházeti nedáme, ale v lásce a svornosti bratrské trvati budeme. Nebo co vy sobě berete za příčinu k dalšímu obecnými spisy válčení, nic není, jakž ten od vás tu položený katalog těch dvanácti ne od vás vydaných spisů ukazuje. Nebo zdaž vy zbrániti můžete, aby žádný kromě vás nic nepsal? kde privilegium na to máte? A komu ste vy se opovídal, písničky, modlitby, symbola proměněná a jiné snad věci vydávaje? Co jednomu bude (153) všecko volno, jiným nic? **Aniž k nim radí.**

Pravíte (níže potom), že se píší traktátové proti zákonu Božímu a konfessí České. Toť by zle bylo, ale nesmýšlíme, aby to kdo z věrných **Bratří k svým spi-**

sám se znají.

exulantů činil, aniž toho titulové knih tu položených ukazují. Mezi nimiž dvě jsau od nás vydané: *Psání k rozptýleným posluchačům,* léta 1632 učiněné, a *Řád Jednoty.* Summa katechismu našeho také s žalmy a písničkami duchovními z kancionálu vzatými (však míníte-li ty) bez našeho vědomí v Nydrlandu jsau vytištěné,[141]) a Praxis pietatis od jednoho z nás do češtiny přeložena. Listové k církvím do Anglie, Nydrlandu, Helvecie[142]) učiněni jsau jménem Jednoty, a ne jménem všech Čechů (jakž se to převrací) učiněni. Ale ve všech těchto spisích jisti jsme, že se nenajde ani slova hanlivého, k znepokojení aneb auråžce koho z evangelíků směřujícího, ovšem blud nějaký proti zákonu Božímu a České konfessí uvodícího. (O Habrmannových Modlitbách již sme odpověděli při XXVIII. příčině.) Ale co pak tu zlého, kněže Sam[ueli], že my knihy aneb posluchačům listy píšeme? Nikdy nám toho stavů porovnání nezastavilo. Protož veliká jest vaše pýcha, že nám i ústa zamknauti i ruce svázati chcete, abychom nekonali povinností svých při lidu svém. Myť vám, co vy píšete neb učíte, nic nevyměřujeme a vám sobě také vyměřovati nedáme. Nebo sme se vám za učedlníky nedali, protož nám regulí nepředpisujte; my víme, jak povinnost svau při sobě a posluchačích svých konati, a překážeti sobě v tom vám nedáme, na konec vězte.

O čem nevědí, z toho odpovídati povinni nejsau.

Co se jiných těch traktátů tkne, nevíme o nich, aniž sme jich viděli. Jakž pak tedy dotáhnauti chce M. Sam[uel] své proposicí, že všickni ti spisové na nás vztaženi budau, poněvadž o nich nevíme? Než poněvadž je s našimi zároveň klade, naději máme, že v nich tak málo jako v našich (154) pravdivé auhony bude. Pakli jinak, nech odpovídá každý za sebe sám; nám se o věci neznámé mluviti netřefí.

Potvorná Martiniova stížnost.

To se divné zdá, že M. Sam[uel] písničky o smrti dvau králův, Gustava Švédského a Fridricha Českého, mezi bauřlivé spisy počítá a *církvím evangelicským velmi obtížné* býti praví. Nebo co je to, živým slaupům vlasti se klaněti, padlým ani slz nepřáti? Saul byl nepobožný král a Jonata syn jeho, také vedlé něho od království zavržený, avšak David netoliko nebránil jich plakati, ale i sám hořce plakal a písničku složil, kterauž do knih Božích k věčné památce zapsati poručil Duch S. 2. Sam. 1, 19. Tak-liž se pak tuto něčí pobožná horlivost zle bráti má? A když v létu 1619 Fridrichovi konfessí stavů latinským jazykem M. Martin. s jinými konsistoriany odevzdal a v předmluvě modlitby za krále sliboval, též když se za Gustava pro osvobození evangelicského náboženství šťastně bojujícího modlíval, pokrytcem-liž tehdáž byl či nyní převrácencem? Budeť Bůh ty věci sauditi, a snad i církev ještě. Tyran jest, kdo zarmauceným ani slz nepřeje.

[141]) Hollandské vydání Summy katechismu není známo. Známá vydání spisu toho zaznamenána jsou v díle: »Die deutschen Katechismen der Böhm. Brüder.« Berlin 1887, p. 294 u 295.

[142]) Poučné listy Švýcarům, vydané od seniorů Bratrských a jejich ochránců, podány jsou textem latinským u Łukaszewicze, O kościołach Braci czeskich w dawnéj Wielkiej-Polsce, 1835. VIII. oddíl.

Mezi trojí bludnau kalvínskau proposicí pokládá k. Sam[uel] jednu, kteráž u všech evangelíků extra controversiam jest, totiž, *že kdo právě věří, z víry jist jest odpuštění hříchů svých.* I což to bude, pro milý Bůh Tak-liž evangelicskau při opustíte, kněže Samueli? Tak-liž se vám papežské pochybování o milosti Boží a jistotě odpuštění hříchů věřícím líbí? Jakýž vás to blud pojímá? Pamatujtež se! Hle, co nečiní contendendi libido! Jak se hanebně potknauti může, kdo se příliš chtivě s bližním potýká! Bůh dej vám upamatování, abyšte na jiných bludy vyhledávajíce sám do horších nevlezl. **M. Martinius jádro evangelium sv. kalvínským bludem nazývá.**

II. Za položením katalogu hanlivých těch (bez pochy (155) by) spisů klade M. Sam[uel] tužebné naříkání nad zkamenilostí srdcí lidských, zvláště spoluexulantů českých, že v témž potření jsauce ran svých neléčí, ale více tlačí a jitří, a zvláště (prý) ti, kteréž někdy k znamenitým jejich, ba i plačtivým žádostem k sobě připustili, mezi sebau pokojného obydlí přáli, **jejich správce do konsistoře své posadili**, vždycky stínem svým zastupovali, i v cizí zemi v lásce a přátelství s nimi zůstávati sobě vinšovali, od těch že se nenadáli, aby s tak těžkými důtkami, hanami, lehkostmi, útržkami, křivdami, pohrůžkami, nářky bez všelijaké poskytnuté příčiny potkati se měli. **Krokodilovy slzy.**

Odp. Naříkání nad nesmyslností lidskau a nenáležitým sobě v exilium počínání spravedlivé jest, ale kdo nesvornosti jest příčinau, toho nech Bůh a svědomí jeho saudí. My sobě v té částce ničeho zlého svědomi nejsme, Bůh zná: bere-li sobě k. Sam[uel] urážku z nějakého od nás promluvení neb napsání, o tom nevíme, když mlčí a neoznamuje. Měl by postupovati podlé rady mudrce: *»Promluv s bližním, snad toho neučinil, pakli učinil aby více nečinil.« Sir. 19, 13.* A nenapravili-li bychom v nenáležitém něčem pamatováni jsauce, teprv by tak horliti čas bylo. Zdá se však, že tuto ne na nás, než na naše pány patrony, někdejší kollatory a posluchače, žehře, poněvadž dí, že od těch, **„jichž správce na onen čas do konsistoře své posadili“**, tak těžké důtky, hany, lehkosti, útržky, křivdy, pohrůžky, nářky beze vší dané příčiny snášeti musí. Milí páni posluchači a bratří naši milí, kteříkoli tam v té zemi jste, nevíme, abyšte kteří co takového před sebe bráti měli, z čehož vás tu k. Sam[uel] viní. Jestliže co toho jest, my se před světem očišťujeme, že sme vás tomu neučili, ani k tomu nevedli, než abyšte spolu s námi životu Kristovu tichému, pokornému, trpělivému vyučeni jsauce křivdy a nátisky raději sami snášeli, (156) nežli jiným činili. Protož děje-li se neb dálo něco toho, napomínáme k napravení; pakli nic, k vyrozumění aspoň, co to knéz S. míní a koho z V. Mstí a vás viní? Neboť není malý nářek. Potřebuje také k. Sam[uel] od V. Mstí napomenutí, aby šetrněji mluvil, ne tak vždycky k roztržce, jako tu, že správce V. M. **do své konsistoře** posadili, ješto ta konsistoř nebyla jeho neb jeho strany, ale společní sjednocených stavů. Zdali tu nových různic semene nerozsívá?

III. Vrací se zase k. Sam. na těch 12 spisů, bez jeho opovědi vydaných, **že „se prý mohlo na každý hned odpověditi, ale že myslil trpěli-**

vostí přemoci. Až prý dvanácterní počet se doplnil, tu již uchovej Pán Bůh déle mlčeti a rozžírajícímu se zlému folkovati.

Jak všetečně se M. Samuel všechněm za saudce vystavuje.

Odp. Medle M. Sam[ueli], kdo pak vás učinil Aristarchem[143]) a generálním kněh censorem? Tak-li pak nemáte co dělati doma, že k sausedům vybíháte a všech všudy správcem a saudcem býti chcete? Co pak nepamatujete na apoštolské napomenutí: »*Nebuďte mnozí mistři, abyšte těžšího odsauzení nevzali*«. *Jak. 3, 1.* Vydejte ale nám Indicem expurgatorium, aby Čechové a Moravané pod klatbau věděli, které knihy čísti neb nečísti mají. Ó pýcho! Mezitím co pak z našich knih vybírati strojíte? Neboť sme jisti, že sme nic k sváru a disputací nepodali posavad, než toliko což ku potěšení a posile v kříži slauží. Různic jak jindy vždycky rádi sme ucházeli, tak ovšem v tyto smutné časy, kdež se dosti máme kde jinde potiti: i když ste vy nepotřebné sváry o trojí bytnost začínali a na nás se odvoláváním v tutauž nevoli potáhnauti chtěli, my oznámivše smysl svůj, kde potřebí bylo, v tahanice s urputností vaší sme se nevydávali. A neuživeme sami od vás předce pokoje. Předce (157) vy i proti naší palmě (pokojným, jen ku potěšení a vzdělání slaužícím spisům) meč dobývati budete? Nu, nemůže-liť býti jinak, nechť jest tak. Nemůžete-liž nechati, dělejtež, milý mistře, až někdy vždy doděláte; pleťte jednu rohož za druhau, až vždy někdy dopletete; bojujte na vše strany, doma i vně, s svými i cizími, až vždy někdy konec bude. Nebo vězte, že lidé vědí, čeho se vám chce, a vědí také, že vás s to není: děláte se papežem a nemáte Římu, děláte se Luterem a nemáte Luterovy pře, ani úst, ani péra. Duch váš od ducha Luterova tak vzdálený jest, jako olovo od zlata »*Co je plevě té do pšenice mé?*« *di Hospodin. Jer. 23, 28.* Protož i naříkání vaše (při konci příčiny této a prošení lidí, aby vás litovali, není než pauhá larva, jíž rozumí Bůh a rozumní lidé také. Kdo lhostejnost, pýchu a bujnost provodě jiné nenávidí, trápí, haní, vyhání, kaceřuje, odsuzuje, ještě ho všickni jako křivdu trpícího litujte a plačte. Ó šalbo! ó pokrytství!

XXXI.

Smysl důvodu tohoto (má-li však důvodem slauti výmluva a pohrůžka) jest, **že posluchači z Jednoty Bratrské sami budau vinni svým z Míšně[144]) vyhnáním a jinými z toho jdaucími těžkostmi skrze svévolné od církví evangelicských se odtrhování a k sektám obracení.**

M. Martinius porovnání ruší.

Odp. A předce sám vy s svau stranau evangelíci jste, předce, co se od vás jakýmkoli způsobem dělí, sekta jest, proč pak medle, z čeho jiné rádi viníte, sami to děláte? A proto-li, že někdo ne ve všem řádu vašemu obcuje, jinak se k též kon (158) fessí hlásaje evangelíkem nebude a vyhánín býti má? Nebo víte, že toho v porovnání nebylo nařízeno, aby se

[143]) Jména Aristarchova, známého grammatika Alexandrijského, jíž Cicero užívá ve významu přísného kritika (Ad Att. I, 14. 3: Totum hunc locum, quem ego varie meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere etc.)

[144]) Míšní se tu rozumí celý kraj, zejména Pirna čili Perno v kraji Míšenském.

jedněmi kněžími spravovati povinni byli všickni. Proč tedy vyhledáváte, čehož nikdy nařízeno nebylo? ani žádný administrátor nevyhledával? Neměli-liť ste nás v vlasti za sektu a pro porovnání a sjednocení míti nemohli, proč nyní máte? Co pak minulo to naše porovnání již? Díte-li, to bylo v Čechách, nyní sme v zemi cizí, kdež svobody království Českého neplatí, dobře, tedyť ani vaše administrátorství neplatí. Pročež tedy censuru všech knih českých na se berete, proč i přes administrátorství sáhajíc posluchači, kteříž administrátorova řádu nejsau, vládnauti se pokaušíte?

Dosti pak jasně na místě tomto M. Sam. se přiznává, že ohně toho proti spolukrajanům zaněcovati a lázně té topiti pomáhal, nech tedy čeká odplaty Boží, jakáž se trapitelům svědomí lidských chová. Ale nechce on býti vinen, než sama (prý) jejich zarputilost a neústupnost vinna jest.

Odp. Nezastáváme, jestliže snad někteří příčinu k[nězi] S[amueli] k horlení nerozšafností nějakau dali, ale když se s nimi také plaše zacházelo; kdybychom byli mohli docházeti a dohlédati, byli bychom konečně k roztržkám a nevolem přijíti nedali, měli ste to uhlédati. Jakož i tak sme činili, co sme mohli, čehož důvodem jest sám ten paragraf z listu našeho, při XXIII. příčině od k. Sam[uele] allegovaný. Mezitím co pak to tak nesnesitedlného vám jest, že se ne všickni vámi spravují? My zde také některé z krajanů máme, kteříž k nám na kázaní chodíc a někteří ani nechodíc k svátostem jinam se obracejí; proto-liž jich mezi sebau trpěti nemáme? Uchovej nás toho Bůh.

II. Stěžuje zatím M. Sam[uel] mnohými naschvál vybraušenými slovy hřích zatvrdilosti všechněm emigrantům z Míšně a hrozí, **že žádného v dalších bídách aneb na ce (159) stě přihodách potěšení míti nebudau, když dobrovolně v zlé takové věci lezau, poněvadž (prý) Bůh ochrany andělské neslibil než těm, kteří chodí po cestách jeho.**

Odp. Jezuité také tak těšívali posluchače naše a vaše, z Čech stěhovati se mající, aby totiž zděsili a k chaulostivosti přivedli. Ale jest-liť pře dobrá a srdce v daufání Božím ustavené, chřestů takových netřeba dbáti, nýbrž v naději proti naději s Abrahamem, nevěda třeba kam, jíti předce na jeho heslo »*Hospodin opatří*« vzpolehna. Nebo maudřejší jest řízení Boží i tehdáž, když nepatrně aneb odpornými cestami přichází, nežli všecka opatrnost lidská. On ví, proč své takovými cestami vodí i z krajiny do krajiny přeháněti dopauští. Nejlépe jest za ním jíti, a byť i dopustil jaké smutné příhody, ve všem se trpělivě Bohu poraučeti. Kdo pak toho příčina jsau, ti ku počtu před trůnem Božím ať se strojí.

M. Martinius od Jezuitů se učí smutných těšiti.

III. Dále jda v omluvě své přičítá to vypovědění našich krajanů vrchnosti vyšší i nižší t. presidentům a superattendentům $\imath\imath$. dokládaje, že **to povinně činí, což Bůh nařídil, poručil a pokutami velikými a jistými obmezil.**

Odp. Kdyby nadýmačů nebylo, vrchnost má co jiného činiti, zvláště v tyto zlé časy, a měli bychom všickni my pokáním raději společným krotiti hněv Boží, nežli trápiti sebe vespolek a přičíněti hřích k hříchu.

A vrchnosti proti rozdílného náboženství lidem podpalovati.

Praví on, že to Bůh vrchnosti poručil a pokutami velikými a jistými obmezil. I kde? Dosti toho v písmě hledali Jezuité, čím by násilné mocí a mečem náboženství vzdělávání prokázali, ale posavad nenalezli nic, leč ty něco vyhledáš! Ale co? Snad compelle intrare?[145]) Tak jen vyučujte vrchnost, kněže Sam[ueli], a k tomu veďte, aby muselo zřejmé býti (160), že všecken svět v papežstvu i krom papežstva plný jest inkvisicí svědomí lidská tříbících a plný Babylona, směsice a násilí a nátisku! Ach Bože, kde konec hněvu tvého, aby od nás ducha závratu odjal? Pochlubiti se můžeme v Bohu, že na místě tomto ne tak se od nás děje. Máme také zde vrchnost svého řádu a církev od předků našich před 80 lety reformovanau, kdež se služby Boží zvyklým v Jednotě řádem (v němecském i polském a již i českém jazyku) hlučně konají. Avšak když exulantů konfessí Augšpurské ze Slízska také v nemalém počtu přibývalo a žádali k provozování náboženství svobody, a vrchnost i našeho saudu vyhledávala: saudili sme (v čemž samu tu milau vrchnost na svědectví máme) podlé zákona Božího, abychom, co sobě chceme, blížnímu toho nezáviděli. Radili sme zajisté a přimlauvali se, toliko s výminkau, aby roztržek, různic, hádek nebylo, než tiše a svorně. Na to dovoleno jest nejprv v domích kázati, potom i kostel vystavěti.[146]) O kéž i u vás ten duch bratrský byl, abyšte svým sjednoceným téhož národu, též konfessí, řádem toliko se dělícím aspoň v domích přáli aneb naposledy aspoň svědomí na svobodě nechali! Ale budeť ty věci sauditi Bůh.

IV. Očišťuje se i tím kněz Sam., že hned v létu 1628, když Čechům v Pirně (za velikým jejich vyhledáváním) exercitium náboženství puštěno býti mělo, skrze přední duchovní kurfiřstské raddy v konsistoři Drážďanské mluveno bylo, že by J. M. kurf. ráčil to učiniti, ale že porozumívá, že se **v náboženství nesrovnávají, nýbrž že se mezi nimi Kalvíni, Pikharti a Švermerové kryjí, abych já (prý) jakožto již volený církevní správce ty takové osoby jmenoval** K čemuž jsem já hned v přítomnosti pánů Čechů odpověděl, že sem já od sedmi let v své (161) milé vlasti nebyl, s mými pány

[145]) Slovo toto pochází z podobenství Kristova v evang. sv. Luk. 14, 23. Poněvadž církev hleděla ode dávna ospravedlniti slovem tímto znásilňování svědomí prostředky vnějšími, užívá se toho slova obecně a tak i tuto u Komenského v tom významu k charakteristice toho jednání.

[146]) Stalo se to r. 1633: »Merito autem hic celebranda venit pietas concordiaeque studium Ill. Dn. Raphaelis, Comitis de Lessno, Palatini Belsensis, qui cum confessioni Bohemicae addictus esset, exules tamen tristi illo bello tricennali Silesia et aliunde pulsos, confessionem Augustanam profitentes benigne suscepit et in urbe sua Lessna fovit« etc. (Jablonski, Historia Consensus Sandomiriensis, Berolini 1731, p. 124). »Privilegium Raphaelis, Com. de Lessno, Augustanae Conf. civibus datum« (Jablonski, l. c. p. 252—256) pochází ze dne 4. listopadu 1633 a sepsáno bylo bezpochyby od Komenského. V tom utvrzuje nás nápadný zjev, že i v té listině uvádí se »Zuchtbüchlein der Evangelischen Kirchen Joh. Sauberti Theologi Noribergensis«, jež Komenský dvakráte cituje i v tomto svém spise (viz svrchu pozn. 9 a 85). Viz též Kvačala, J. A. Comenius, p. 180 sq.

krajany nekonversiroval, a tak kdo mezi tím jakého náboženství následoval, povědom nejsem, než když exercitium puštěno bude, že se sami vyjeví 2c.

Odp. Kdyby kdo smýšlel, že i ta počáteční inkvisicí z nastrojení k. Samuele byla, (jakožto kterýž sobě již byl farářství to zjednal a k zisku svému loviště strojil), učinil-liž by mu křivdu? Ale nechť jest otázka byla odkudkoli, odpovědi té své jistě k. Sam[uel] ani upřímnosti a sprostnosti, ani věrnosti krajanské a bratrské nedokázal: nebo kdyby byl pamatoval na sjednocení stavů a vyzdvižení i zapovědění těch potupných jmen, měl říci, že tu žádných pikhartů a Kalvínů není, ale všickni zároveň křesťané pod obojí aneb evangelíci jedné a též konfessí, ačkoli řádu dvojího; ale v tom že my se podlé porovnání snášíme. To kdyby byl odevřeně oznámil, byl by věrnosti dokázal, a nechtěla-li by na tom vrchnost místa toho byla přestati, on by vymluven byl. Nyní pak co to za výmluvu, když na spolubratří své hned tu osidlo napal? Ještě Šalomaun dí: »*Nadarmo roztažena bývá sít před očima jakéhokoli ptactva*«. *Přísl. 1, 17.* **Na spolubratří osidlo poléki.**

V. Naposledy vypravuje, že hned zatím přísné nařízení od konsistoře drážďanské jemu vydáno bylo, aby všecky, kteří k zpovědi a kommunii choditi budau, každé soboty poznamenával a každého měsíce rejstřík ten superattendentovi svému odevzdal. On tedy že pro svědomí a přísné Boží nevěrným pastýřům pohrůžky nemohl než říkati a psáti: Jest a byl, není a nebyl. Chce-li mu kdo jeho pravdomluvnost za podvod pokládati, že má pro sebe potěšení: Blahoslaveni jste, když o vás mluviti budau zle, lhauce 2c.

Odp. Bezpochyby; jižť se to motati a svíjeti muselo tak, jak se nasnovalo. Toto však patrné jest, že M. M. (162) příliš tu pilným byl. Nebo kdež nařízeno bylo (jakž sám připomíná), aby poznamenával ty, kteříž k zpovědi a kommunii choditi budau, on poznamenával i ty, kteří nechodili, služebnosti jiných správců užívati přivykše. Kterýchž kdyby on byl kněžstvu německému v Pirně neb Drážďanech zejména poznamenaných nedonášel, byli by mohli pokojně se chovajíce v pokoji zůstávati a tolikrát odtud potiskováni naposledy i vypuzeni nebýti. Ale o celé té věci nech jest Boží a církve jeho saud. [147])

XXXII.

K takovému (prý) jednomyslnému Pánu Bohu slaužení a beze všech výminek opravdovému s evangelíky sjednocení mohli by je nakloniti jejich vlastních slavných a vzácných mužů a otců duchovních prozřetedlné rady, maudrá zdání a horlivá napomenutí.

---

[147]) U Cranze, Alte und neue Brüderhistorie, Barby 1771, na str. 100 čteme: »Da Martinius mit Streitschriften nichts gegen sie ausrichten konnte, ging er nach Dresden und brachte durch den Hofprediger Dr. Hoë von Hohenek einen kurfürstlichen Befehl heraus, dass sie sich entweder zur lutherischen Liturgie halten oder das Land räumen sollten«. Na svědectví toho Cranz dovolává se rukopisu s názvem: »Historie o církvi české«, I, 3. Rukopisu toho v Berlíně sepsaného Museum král. Českého bohužel má pouze díl II.; proto nelze Cranzovu zprávu pověřiti. V »Obraně«, str. 4, Martinius brání se též proti výčitce, že by Bratří byl vyhnal z Perna.

Rohož opět. Odp. V málu slov mnoho pletek. Nebo opět k sjednocení slauží. Komu? Nám, o kterýchž všichni stavové království Českého v supplikacích svým k dvěma císařům po několikrát a v porovnání svém (při konfessí a řádu konsistoře na světlo daném) vůbec všechněm vysvědčili, že sjednoceni jsme; sám-liž pak Ma tinius o tom neví?

Ale (prý) beze všech výminek.

Bratří s evangeliky sjednocení. Odp. I však v příčině XII. dovozoval, ačkoli nedovedl, že se již stalo beze všech výminek, jakž se to zapomněl? Ale ste (prý) zase na výminky nastaupili. I kdy? My nevíme o žádném od stalého jednau sjednocení a porovnání odstaupení, v tom naprosto stojíme, žádných nových výjimek nezamýšlejíce ani nežádajíce. Než toho můžeme přede vším světem dokázati, že M. M. sjednocení ruší: cokoli stavové sjednocení o sobě společně mluví a píší, to on vše (163) cko na jednu toliko stranu vykládá a tím druhé sjednocené straně jakož jméno evangelictví, tak i řád jejich a osvobození jeho vydříti a všecko na svau stranu převésti, to jest sobě (že se na špic dostal) podkasati usiluje. Aby (prý) bylo opravdové sjednocení. A co pak léta 1575 a 1609 stalé žertovné bylo? Opravdové jistě, a s prací velikau a s vzýváním Boha vraucím a s vyhledáváním a užíváním všech lidem možných maudrých prostředků a cest že se to všecko dálo, vědí pobožní a maudří lidé, buď kteříž tomu přítomni byli aneb ta akta čtau. A hle! Martiniovi ještě to neopravdové jest! Míní-li pak, že by vždy něco plnějšího býti mělo a dokonalejší všechněch v jeden smysl a řád uvedení: nech ví, že ne sám jest, kterýž by to rád viděl. Ale k tomu jiných časů a jiných

K sjednocení plnějšímu čeho potřebí? lidí a jiných obyčejů potřeba. Jemu by se mohlo říci na ten čas: Intra, frater, cellam et ora, vejdi, bratře, do pokojíka a modl se, více by tím spravil, nežli takovým hrdým a nevčasným na spolubratří šturmováním.

Chce pak nás k sjednocení nakloniti prozřetedlnými vlastních našich slavných a vzácných mužů a otců duchovních radami. I kdož jsau ti? Přivodí D. Aurbeka a mladých kněží moravských v létu 1620 vydaný spis. Směšná. Aurbek, Horažďovský někdy lékař, a mladší kněží mají starších svých býti duchovní otcové, muži slavní a vzácní. Ale ne div. Všecko, co vede M. S[amuel], musí býti slavné a s zvláštními tituly, jako on sám, jinak by moci nemělo. Směšnější pak ještě jest věc sama, že ty proti starším J[ednoty] B. vede, kteréž hned za tím sám refutuje, kněží jejich s tím jejich spisem; tak že by se zdálo, že on všecko toto jen z žertu dělá, leda měl s čím pohrávati.

2. Co se tkne D. Aurbeka, toho daremně k své při táhne. On zajisté nemínil toho, co tento míní, totiž aby se Bratří s Lu(164)terány proti Kalvinistům sjednotili, ale na odpor tomu, aby v těch městech, kde již reformáti byli, posluchače své k církvi připojili: protože horlivý byl reformatus. Naši pak otcové nepovolovali tehdáž tomu, protože nebyl čas bez podané k sjednocení příčiny od svých věcí pauštěti. Když se potom (v létu 1609) dala, upustili, čeho a jak tehdejší čas vyhledával.

3. O spisu kněží našich moravských potřebí čtenářům i samému knězi S. zprávy, že nebyl psán od všeho kněžstva (jichž na Moravě výše sta bylo), ale od šesti toliko osob, mladých správců, o jakýchž v politické i církevní správě D. Luter fabuli Faetontovu vykládaje praví, že vždycky traufají dvanácte sraziti, i kde jich nesedí než devět.[148]) Ti vidauc, že stavové moravští k stavům království Českého (léta 1619) přistaupili a k nějaké obnově se chýlí, i báli se, aby něco nebylo zmeškáno, a sepsavše své rozumy podali starším; až se pak i jinam dostalo, ne bez proměn a přídavků. Ačkoli pak to učinili uctivě, jako synové otcům zdání své oznamujíce, však kdo nevidí, že byla výtržnost, a nápodobná kněze Samuelově horlivost, směřující na praejudicium druhé straně, jakž sám k. Sam[uel] vidí? Nebyla tedy oblíbena od starších, protože lepší bylo sjednocení v království Českém stalé, zanechávající netoliko každé straně, ale i každé osobě svědomí bezpečnosti a svobody. Protož spis ten oblíben nebyl, jakož jej i sám k. Sam[uel] naposledy refutuje a tak sobě sám argument svůj sráží. Musíme však k něčemu tu se ozvati: Spis některých moravských kněží o sjednocení.

Předně praví, že Bratří víceji Kalvinistů než Luteránů přízně hledají.

Odpovídáme k tomuto, co otcové naši v odpovědi Hederikovi dané, *že přihlašujíce se k M. Janovi Husovi, neodčítáme se Lutera, jako i k Luterovi se znajíc, (165) neodčítáme se jiných všech pobožných a evangelium sv. majících mužů a církví jejich,* protože s celau Kristovau církví v pravdě Boží jedno býti žádáme. Ad Examen Heder. Resp. p. 34.[149]) Bratří se ke všechněm evangelikům hlásají.

Druhé, vysmívá to, že radili z dvojí (v hlavním prý artikuli sobě odporné) konfessí jednu udělati.

Odp. D. Luter by toho neřekl, že sobě odporné jsau; nebo jakož Augšpurskau, tak i naši approboval, a to ve všem, i v tom o večeři Páně artikuli. Ale viděti, jakau má k. Sam. chut v sjednocení státi, když mezi sebau a námi takovau k srovnání nemožnau odpornost fintuje. Konfessí Jednoty a stavů jsau-li sobě odporné.

Třetí, mnoho mluví o umění a předělávání knih, a že evangelíci tomu nepřivykli, aby každý rok svau konfessí opravovali.

Odp. Co, každá proměna je zlá? Co tedy Augustinovy Retractationum libri? Když se nestyděl svatý stařec před smrtí svau knihy své přehlédaje nejedny věci lépe vysvětlovati, nejedny naprosto vymazovati a odvolávati?[150]) A Luter (kteréhož snad za evangelíka máte) zdali i samého O měnění a předělávání knih daremná útržka.

---

[148]) Enarratio Psalmi XLV: »Est enim homo imperitus vanus rusticus, qui nihil neque novit neque vidit, qui si admitteretur ad ea gubernanda, quae in aliis reprehendit, nihilo facilius gubernaret, quam Phaeton solem, dem kunnt die Sonne auch nirgend recht gehen. Reprehendebat gubernationem patris, ipse admissus ad gubernationem omnia paene evertisset... wie die jungen Regenten, die meinen, sie wollen alle elf Kegel treffen, so ihrer nur neune auf dem Platz stehen«, Luthers Werke, vydání Erlangenské (Opera latina, vol. 18, p. 185—186).

[149]) Tato »Responsio« vydána r. 1581; viz Regenvolscius (Wengierski), Systema histor. chronol., p. 203. Sr. též Martinius, XXXV. důvodů, pozn 51.

[150]) Ve spise »Retractationum libri duo« sv. Augustin podává zevrubnou kritiku všech svých děl. V předmluvě k dílu tomu píše: »Jam diu est, ut facere cogito

přeložení biblí své víc než jednau neopravoval? Zdali proto na domnínkách se zakládal, že mu světla Božího po stupních přibývalo? Nebo buď jak buď, na zemi jsme ještě, kdež nedokonalost panuje. Naši předkové nejprv k Luterovi píšíce (léta 1523), znají se k tomu, že knihy své, v čemkoli jim kdy Bůh více světla poskytne, opravovati se nestydí, čehož jim on za lehkost nepočetl, nýbrž ještě k změnění něčeho radil. A zdaž neví, jak Cochlaeus v knize »Septiceps Lutherus«[151]) a jak Jezuité v knize »*Lutterischer Wetteran*« (Luter povětrná koruhvička) Luterovi také nestálost v učení odrhali, na mnohé tam položené otázky vlastními, z knih jeho vybranými slovy: jest i není, odpovídajíce? Protože i jemu (jakž se v Předmluvě na knihy své zná) v (166) míru uděloval Bůh ducha svého a jej po stupních vedl, tak že opravovati po sobě nestyděl se.[152]) Totéž činil Filipp Mel[anchton] jakož s jinými knihami svými, tak i s Augšpurskau konfessí, že ji v některých artikulích povysvětlil: to-liž tak jízlivým slovem, že ji zfalšoval, nazýváno býti má? A co, když na koncilium Tridentské opět jiná rozšířenější (léta 1551) jménem sasských církví poslána?[153]) Co, když ani tu nepřestáno, alebrž v létu 1580 sepsána jiná konfessí, nazvaná kniha Concordiae, v níž po Augšpurské nemálo doplňováno a opravováno?[154]) Jak, hle, snadno jest říci: Hic Rhodus, hic salta! Protož povětrná jest řeč, že evangelíci nezvykli svých konfessí měniti, poněvadž zřejmé jest, že několikrát Augšpurská konfessí změněna, opravena, vysvětlena jest.

Mezitím ptáme se, může-li M. Mart[inius] slíbiti, že již s jinými svými (vedlé nichž sobě jakausi neproměnitedlnost osobí) na vrch světla přišli a kam výš postaupiti nemají? My sme se v apoštolovi dočtli, že zde z částky poznáváme, z částky prorokujeme. 1. Kor. 13, 9. Dokud pak jest částka, dotud není celá věc: a dokud není celá věc, dotud vždycky přibývati můž. Protož se nestydíme s učedlníky Páně volati: »Pane, přispoř nám víry,«[155]) totiž i světla víry i udatnosti víry, samému písmu s[vatému] zanechávajíce té cti (v originálu jeho), že se měniti a opravovati nemá a nemůže.

Čtvrté, zveličuje M. Martinius mladých našich položené slovo »**pletichy**« a vykřikuje: Takhle evangelíci svým spřízněným a přikrytým budau pleti-

---

atque dispono, quod nunc adjuvante Domino aggredior, quia differendum esse non arbitror, ut opuscula mea, sive in libris, sive in epistolis, sive in tractatibus cum quadam judiciaria severitate recenseam, et quod me offendit, velut censorio stilo denotem. Neque enim quisquam, nisi imprudens, ideo quia mea errata reprehendo, me reprehendere audebit«. Augustinus, Opera omn., ed. Migne, I, 583.

[151]) Jeden z četných polemických spisů Cochlaeových proti Lutherovi; viz seznam jejich u Urb. de Weldige-Cremer, »De Johannis Cochlaei vita et scriptis«. Monasterii 1865.

[152]) Předmluva k I. dílu jeho latinských spisů, 1545, u Walch. XIV, 429.

[153]) Confessio Saxonica (čili Repetitio Confessionis Augustanae), Corpus Reformat. XXVIII, 339 sl.

[154]) »Concordienbuch«, vydaná r. 1580, obsahuje úhrn lutheránských spisů o vyznání víry, z nichž poslední (Formula Concordiae) vzdělán r. 1577.

[155]) Evang. sv. Luk. 17, 5.

chá̌ři, kteříž se k nim lísají a laudí, aby »**s druhými pošmaurnými pokrytci**« je o ten přeušlechtilý artikul o večeři Páně a o samého Krista, všeho světa Vykupitele, Pána slávy a všudy přítomného opatrovníka, hlavu církve křesťanské, připravili a oblaupili. Ale nedopustíť tomu sám Pán J. Kristus na věky. O čemž brzy šířeji a gruntovněji. (167)

Odp. Není-li tato mistrova řeč pleticha, nech to svět saudí. Z počátku nazval tento spis některých kněží našich prozřetedlnau radau, maudrým zdáním a horlivým napomenutím, za zlé pokládaje starším Jednoty, že ho neoblíbili. A teď pak jak jej haní! jak proti němu bez paměti horlí! a jakoby jej byli starší kanonizovali, tak proti nim konsequencí vyvodí a evangelíky proti nám (a druhým pošmaurným pokrytcům) k vojně strubuje, že je prý o Krista i o večeři Páně připraviti chceme! Ó nemaudrá horlivosti a mnohem nemaudřejší než těch našich mladých, ješto by na tom místě jsa měl se uměti hamovati. Milý k. Samueli, jen vy nás a svátostí našich neodsuzujte Krista, my vás jeho neodsaudíme, přejíce vám jako i sobě, abyšte v tom potěšeném artikuli, jak nejsladší můžete a umíte, potěšení sobě zakládali, a my také. **M. Martinius bez paměti horle všecky v hromadu roti.**

Že pak tu opět a tak často již své spojení s námi přijetím a přikrytím nás a reformatů nazýváte a odrháte, věřte, že vás to nic nectí; nebo mudřec praví, že to není povaha maudrých *nepříjemné dobrodiní omlauvati.* Sir. 18, 19. Nebo nechť jest tak, že ste nás (větší snad jsauce počet) k sobě přijali, což pak ste tu učinili než vůli B[oží]? »*Přijímejte se vespolek*«, dí písmo, »*jako i Kristus přijal nás v slávu Boží*«. *Řím. 15, 7.* A koho ste přijali? Své spolukrajany, spoluděddice vlasti, spolusyny svatých předků a mučedlníků českých 2c. Medle k. Sam[ueli], nelitujte své vlídnosti, byla-li jaká! A mezitím také nechlubte se tím, čehož nebylo, o čemž výš. **Nepříjemný omluvač.**

Naposledy, valchuje ten paragraf, kterýž položili kněží naši, k mírnosti křesťanské a snášelivosti společné radíce, takto: »*Na ceremoniích Pánu Bohu a církvi málo záleží, a smyslové od sebe rozdílní, buď ti pravější* (168) *neb mylnější, samy z sebe ani nezatracují ani spasení nedávají. Nejvíce před Pánem Bohem platí pobožnost, kterauž vzdělává kázeň svatá*; *nejvíce tedy hleděti se musí na řád a kázeň, kteráž jest nejpřednější klénot Jednoty*«.

Z těchto slov tak mizernau konsequencí trojí dělá mistr, že hanba. První z těch slov »**smyslové pravější neb mylnější** nezatratí ani nespasí«, nu tedy (praví), věř kdo evangelium neb nevěř, smýšlej o Bohu zle neb dobře, neškodí.

Odp. Totě právě sofistská dialektika, když jeden dí víc neb méň, aby druhý zavírku udělal, tedy všecko aneb nic. Kněží naši mluví o rozdílném smyslu při víře, tento pak o víře a nevěře rozumí. Ale nač jsau ty lapačky? Tak ani písmo s[vaté] neostojí. Ku příkladu píše Mojžíš, že dávaje Bůh lidu svému mannu z nebe poručil, aby sobě každý ku pokrmu nasbíral gomer na jednoho člověka, i dokládá, že nasbírali jiní více, jiní méně. Exod. 16, 16. 17. Také-liž tu mistr řekne, že jedni sbírali, druzí nesbírali? A nač ta bez umění horlivost, bratřím u víře a smyslu mdlým spasení odjímati? **Horlivost mistrova bez umění, na smyslech spasení zakládajícího.**

Má-liž toho mistr na apoštolích příklad, v jejichž církvích při několika artikulích nejednostejní smyslové byli? Jako někteří smýšleli, že se rozdílu pokrmů šetřiti má pro svědomí, jiní u víře silnější, že netřeba. Kdež nemožné, než že jeděnch smysl byl pravější, jiných mylnější. A což apoštolé, křičeli-liž jako tento, že jedni z nich nevěří evangelium, aneb že jedni konečně zatraceni budau? Nikoli. Nýbrž odvodili od takového jedněch proti druhým horlení učíce, aby se snášeli, že ne všech jednostejné jest umění. Viz Řím. 14. a 1. Korint. 8. A medle kdyby kdo z utrhačů tak argumentoval: Luter pochyboval, aby epištola k židům a Jakubo (169) va apoštolská psání byla, jiní pak Luteráni tomu věří. Ergo u Luteránů volno jest apoštolským psáním věřiti neb nevěřiti, jak by se to líbilo? Neřekne-li sám, že to sofistství jest? jakož jest. Podobně tedy nech sobě tuto odpoví. Nemluví zajisté kněží naši o víře neb nevěře evangelium, ale o smyslech rozdílných při některých v rozepři zůstávajících otázkách, na nichž spasení nezáleží, protože víc k theologicskému osvícení přináležejí, nežli k víře prostých pobožných křesťanů. Ti mají před sebau prostičkau cestu pravdy evangelium, po níž kdokoli jde, i ten nejhlaupější, nezblaudí. Iz. 35, 8. A Mojžíš zapsal, že ač manny oné jeden více nasbíral a jiný méně, však když na gomer měřili, nezbývalo tomu, jenž více nasbíral, ani nenedostávalo tomu, kterýž méně, ale každý měl tak mnoho, jak mnoho snísti mohl, kromě když někteří hltaví nad potřebu brali a k ránu schovávali, zčervivělo jim to a zsmradilo se. Exod. 16, 18. Tak se nám duchovním Izraelitům v sbírání duchovní manny (slova Božího a známosti tajemství jeho) děje, že ač nasbírá jeden víc, druhý méně, žádný však sbírající hladem neumírá, protože evangelium sv. (buď v hojnější neb skrovnější míře přijaté) Boží mocí jest k spasení každému věřícímu, Řím. 1, 16. (NB.) každému, bez rozdílu větší neb menší míry. My tak smýšlíme a vedlé toho žádnému věřícímu v Krista pro mdlejší víru a nedostatečnější smysl spasení neodjímáme jisti jsauce, že v tom zákon lásky plníme. Kdo jinak činí, nech se v tom opatří, na jaký základ smysl svůj staví. Patrné však jest, že toho nečiní žádný kromě těch, kteříž sobě hojnější nad jiné smysl přivlastňují; ale nech hledí, aby jim ta zbytečná manna (ti vysocí, jimiž pýchají, smyslové) nezčervivěla a nezsmradila se.

Na víře bez skutků záleží-li spasení? Druhé nelíbí se knězi Sam[uelovi], že tu naši kněží praví, »nejvíce před Bohem platí *pobožnost*«, proti tomu veda řeč (170) učedlníků: »Pane, k komu půjdeme, a ty slova věčného života máš? A my sme **uvěřili a poznali,** že jsi ty Kristus, Syn Boha živého«. Jan 6, 68. Kdež tajná je proti nám konsequencí, jako bychom více pobožnosti, to jest skutkům dobrým, nežli víře připisovali. Ale odp. Nemluví kněží naši o obracení lidí k Kristu a ukazování jim prvního gruntu spasení, ale o těch, kteří již uvěřili, jak a čím víry své dokazovati, aneb jakž apoštol mluví, povolání a vyvolení své pevné činiti mají. 2. Petr. 1, 10. A v pravdě žeť nyní podobné příčiny máme, jakéž měl sv. Petr a Jakub lidi od marné ústní víry k skutečné víře, jenž se pobožností opravdovau pronáší, vésti (viz 2. Petr. 1, 5.) Nebo tu ó jak mnoho svodu jest! »*I ďáblové zajisté věří*«, dí apoštol, »*avšak třesau se*

Nechceš tedy věděti, člověče marný, že víra bez skutků mrtvá jest?« Jak. 2, 19. 20. »*Nebo co jest po stromu bez ovoce? Vytat bude*«, dí sv. Jan. *Mat. 3, 10.* »*Co po ratolesti v kmen Krista vštipené, nenese-li ovoce? Odřezána bude, uschne, v ohni shoří*«, dí sám Pán. Jan 15, 2. 6. Též: »*Ne každý, kdož mi říká: Pane Pane, vejde do království nebeského, ale ten, kdož činí vůli otce mého. Mat. 7, 21.* A ohlásil, že na posledním saudu těm království věčné přisauzeno bude, kteříž víru svau skutky pronášeli, Mat. 25, 34., ješto aby tam na jaké smyslů subtilnosti vytazování a podlé toho saudu činění býti mělo, v celém písmě sv. nečteme. Summau tedy víry sprostnost a lásky vraucnost jest pravé křesťanství. Protož sv. Pavel řekl, že, »*by znal všecka tajemství a měl by víru tak velikau, že by hory přenášel, však nebude-li lásky míti, všecko to mu nic ne (171) prospěje*«. *1. Kor. 13.*[156]) A Spasitel sám: »*Amen, amen, pravím vám, nenarodí-li se kdo znovu, nemůž viděti království Božího*«. *Jan 3.*[157]) Summau všecka písma svatá, zákon i evangelium a všickni skutkové Boží, (stvoření, vykaupení, posvěcení), jako i svědomí živé všech lidí osvědčují to, že *kdo příjemný býti má Bohu, musí se jeho báti a činiti spravedlnost, Sk. 10, 34.*,[158]) protože Bůh náš svatý jest a v ohavnosti má činitele nepravosti, aniž jinak můž pro neproměnitedlnost svatosti své na věky věkův. *Čistéť jsau oči jeho, nemohau hleděti na zlé věci.* Abak. 1, 13.

Svod tělesných evangeliků. Tělesné tedy jest vaše evangelium, kněže Sam[ueli], jestliže jen o víře bez skutků vždycky lidem mluviti a tím neopatrně lest a převrácenost lidského srdce, jenž se rádo odvrací od Boha svého, a tvárností místo pravdy sebe svodíc shromažďuje sobě hněv ke dni hněvu ꝛc. štemflovati a skrze to *pobožnost (ješto zaslíbení má nynějšího i budaucího života)*[159]) pošlapávati chcete. Ne tak Kristus evangelium kázal, ne tak apoštolům kázati poručil, samu totiž víru, ale *pokání a víru.* Mar. 1, 15. Luk. 24, 47. Mysliti tedy nám jest na to, jak nám milý jest Kristus, život náš, a spasení v něm složené, abychom evangelium měli, ne kteréž by nám na jazyku sedělo, ale kteréž by nás znovu rodilo. V jakémž živém živého evangelium předkládání nemáme-li se mnoho čím před vámi chlubiti (pro podešlau skrze svobodné vaše evangelium osláblost), to aspoň máme napřed, že hledíme a uvažujeme, kterak nám nápravy potřebí: a že *ta jest pravda v Ježíšovi složiti první obcování podlé starého člověka, rušícího se podlé žádosti oklamávajících, a obléci nového člověka. Efes. 4, 22.* (172) O čemž vy a vám podobní ani téměř slyšeti nechcete, jen na tom *evangelium, evangelium, evangelium, víra, víra, víra* se založivše: ješto Bůh dávno, že to svod jest a oklamání, osvědčil. Jer. 7, 4.[160])

---

[156]) Epišt. I. sv. Pavla ku Kor. 13, 2.

[157]) Evang. sv. Jana, 3, 3.

[158]) Skutkové apošt. 10, 34. 35.

[159]) Epišt. I. sv. Pavla k Timoth. 4, 8.

[160]) »Neskládejte naděje své v slovích lživých říkajíce: Chrám Hospodinův, chrám Hospodinův, chrám Hospodinův jest. Ale jestliže všelijak polepšíte cest svých a předsevzetí svých« atd.

Bez jha Kristova na se braní není v Kristu odpočinutí.

Protož pamatujte, kněže Sam[ueli], že to písmo o nalezení v Kristu odpočinutí duší věrných jinak vykládáno býti má, nežli o povrchní víře neb pokloně. Nebo se celá slova Kristova vzíti mají takto: »*Vezměte jho mé na se a učte se ode mne, nebo jsem já tichý a pokorný srdcem, a naleznete odpočinutí dušem vašim. Jho mé zajisté jest rozkošné a břímě mé lehké. Mat. 11, 29. 30.* Hle, odpočinutí duše cesta! Jho a břímě Kristovo na se bráti, t. v práci skutečného života Kristova následování se vydávati, aby snad hříchy našimi (kdybychom jich v svém těle panovati nechali) nebyl znovu křižován Syn Boží, ale raději mocí smrti jeho aby v nás křižováno bylo tělo hřícha s žádostmi a vášněmi. K čemuž aby kázeň svatá užitečně napomáhala, proto ji zřídil Kristus, a užívali v církvech svých apoštolé.

Ale třetí sobě tu usmíšek z našich kněží strojí M. S., že **řád a kázeň nejpřednějším klénotem Jednoty nazvali.** Evangelící (prý) mají za svůj nejpřednější **klénot Krista Ježíše:** nebo mimo ten grunt jiného základu žádný položiti nemůž.

Řád a kázeň veliký klénot církví těch, kteréž jej mají.

Odp. Jaký to opět skok od klénotu k základu? Vždycky-liž pak z cesty? Jiná věc jest základ domu a jiná klénot v domu. Mezitím sám v příčině XXVIII. Habermannovy Modlitby nazval drahým klénotem evangelicských a v zavírce spisu tohoto Českau naši konfessí nejpřednějším klénotem, a my toho nevalchujeme, protože mluvení to do (173) bré jest, aby, čehokoli sobě vysoce vážíme a vážiti máme, klénotem jmenováno bylo. Již pak může člověk jiné a jiné klénoty míti, jedny nad druhé dražší. Že pak svatá kázeň toho jest hodna, aby nejpřednějším klénotem (mezi služebnými pomocmi) slaula, potvrdí nám J. Saubertus v své napřed připomenuté knížce o církvích evangelicských (opuštěné) kázni.[161]) Též vysoce osvícený theolog, M. Bucerus, kterýž pověděl, že *řád a kázeň církve jest trůn a majestát Kristovy v církvi residencí.*[162]) Protož že nejpřednějším Jednoty Bratrské klénotem nazvali kázeň, míní se to mezi těmi věcmi, kteréž nás dělí. Ježíš Kristus zajisté, společný klénot náš, základ náš, hlava naše, sláva naše, Bůh a Pán náš, nedělí nás, protože společný jest. Ale aby z něho také všecko tělo evangelicských církví společně spojeno a svázáno bylo po všech klaubích přisluhování, k vzdělání svému v lásce, po tom taužíce toho namítali ti naši, a ne zle podlé apoštola. Ef. 4, 16. Odkudž i ducha lásky v nich a nás poznati mohl, že i s tím, což za nejdražší klénot a poklad máme, se všechněmi evangelicskými církvemi sděliti se a s nimi to společné míti žádáme.

XXXIII.

Pěkný jest sám v sobě důvod, kterýž tuto vede k. Sam[uel], kdyby ho hned zase sám nepodvracel. Praví zajisté, že **„z těchto přežalostných**

---

[161]) Viz svrchu pozn. 9 a 85.

[162]) Slanský, Listové a jednání Bratří s Luteriány, fol. 33*a* (ruk. v Herrnhutě), otišt. ve Fontes rerum Austr. 2, XIX, 63. Tu zajisté text je pokažen, neboť čteme tu zcela bez smyslu: »řád a kázeň církve jest trůn majestát aneb bytu assistentie Kristova v ní«. Komenský zajisté podává svrchu správný text toho výroku.

věcí lépeji a užitečněji sobě do vlasti pomáhati nemůžeme jako jednomyslným a pokorným předně u milosrdného Boha (pokáním, skraušeností, modlitbami a v šlechetném obcování pravého křesťanství osvědčováním) smilování; (174) **potom u vrchností křesťanských (žádostmi a prosbami společnými a svornými) lítosti, rady, přímluv a pomocí vyhledáváním. Bůh pak že od modlitebníků nesjednocených uši odvrací, a lidé rozumní od nesvorných lásku** ꝛc. **Též když by se Bůh do vlasti milé navrátiti dal, že potřebí bude lásky a jednomyslnosti“** ꝛc.

V ústech med a v srdci jed.

Odp. Ó přemilá slova, kéž jest při vás také srdce! Nastrojž nás, Hospodine, k tomu z obojí strany, abychom vykořenic podešlau nelibost, hořkost, záští a cokoli není z ducha tvého, srdečnau láskau se spojili a tím způsobem kříže sobě vespolek polehčujíce a na pokání a modlitbách jednomyslně trvajíce od tebe milosti a milosrdenství očekávati mohli!

Ale máme-liž pak věřiti, k. Sam., že srdce vaše v věci této upřímé jest? Rádi bychom, než co k tomu hned připojujete, bázlivé nás činí. Nebo, ach, jak vzdálené jest od slov těch postupování vaše, i ta sama hned následující slova. Jednau rukau ukazujete nám chléb a druhau kámen, aneb raději jako Joab [163]) jednau rukau nás objímáte a druhau meč k boku sázíte. Nebo kdež byšte měli nás sjednocené k zůstávání v tom sjednocení aneb k opravdovějšímu v něm se obnovení napomínati, vy opět nenávist jedněch proti druhým jitříte a tak roztržku činíte, připomínajíce k zošklivení nás lidem dobrým věci na díle zahrabané, na díle z vašeho zlostí proti nám nakvašeného srdce kypící.

M. Martinius kališných a Jezuitů při proti J. B. na se bera pronáší svau

Nebo nač jest to knížky Prostějovské, před 80 léty od kališných kněží proti Jednotě vydané a falešnými, lživými nářky naplněné připomínání a nářků těch opět rozprostírání? Jako i D. Šturma Jezuity šesti důvodů, že Jednota Bratr (175) ská z Boha není, allegování? Co pak to jest k lásce nám podávati, příčin nepřátel našich přijímati a štemflovati proti nám při? Co muži Boží, Luter, Filipp, Bucerus, jiní dobrého při Jednotě naší viděli a o tom vůbec psali, to vy všecko míjíte, naproti tomu nepřátely naše proti nám vedete, tím spůsobem na sobě pronášejíce:

1. Zlobivost.

1. Srdce zlobivé, chtivé k shledávání, kde se jen co najíti dá proti nám.

2. Neupřímnost.

2. Srdce neupřímé, zdvihající nářky proti nám učiněné a nářků těch odvedení, kteréž se hned tehdáž stalo, ani nevzpomínající; v čemž i bláznovství své vůbec osvědčujete. Nebo udělejte to před právem světským, a když obžalovaný řádnau odpovědí nevinu svau ukáže, vy zase žalobu týmiž slovy jako prv opětujte: neokřikne-li vás saudce? Nebo nečiní-liť odpověd dosti, repliky potřeba, ne aby zase první slova, na něž již odpovídáno, týmiž syllabami co straka štěbetal. Vy pak tuto jen opět nepřátel našich slova, na něž již odpovídáno, vedete. Et hoc quid est nisi actum agere?

---

[163]) O zabití Amasově skrze Joaba viz 2. kn. Samuel. 20, 9—13.

3. Neukojitedlnost.

3. Pronášíte také k nám srdce neukojitedlné. Nebo onino byvše odpovědí poděleni umlkli, vy pak, jízlivější jich, reassumujete při jejich proti nám; a to čí? Společných nepřátel, na jejichž saudu tak dobře vy zůstanete sektářem jako my.

4. Křivolakost a faleš.

4. Pronášíte také srdce lstivé netoliko již k nám, ale i k čtenářům, chtějíc jim mlhu před oči udělati, aby se jim jiné zdálo, než jest. Pravíte zajisté, že naši předkové vydali šest příčin, proč nemohau **k evangelíkům** přistaupiti, a proti nim že vydal p. p. Vojtěch z Perštejna (jehož veliké titule a sídel jeho páteř vedlé zvyku svého vyčítáte, jen aby všecko, co proti nám vedcte, veliké bylo) deset příčin, pro kteréž on **s jinými evangelíky** nemůže k nim přistaupiti (176). Ó křivolakosti, o falši! Předně zajisté není v té knížce ani jedné ani druhé žádnické zmínky o evangelících, aniž kdy jak živi předkové naši psali, že k evangelíkům přistaupiti nemohau, ale o tom psáno bylo, proč k straně pod jednau neb pod obojí (t. kališným, od nichž nucením svědomí svého byli se oddělili) navrátiti se nemohau. Bylo to zajisté psáno l. 1554, když ještě kališná strana panovala. Neupřímně tedy předky naše udává M. Samuel a čtenáře podvodí!

stějovská od kališných sepsaná.

Co se samé té knížky proti Jednotě léta 1557 v Prostějově vydané dotýče, pravda jest, že byla pod jménem p. p. Vojtěcha z Perštejna vydána, avšak sepsána od kněží kališných, jen že vyžebrali (víceji uškoditi traufajíc) páně dovolení, aby pod jeho jménem vyšla, jakž se z tohoto dvého vidí: Jedno, že pán ten proti Bratřím tak jízlivý nebyl, jako ta knížka, nýbrž na svých gruntech několiko zborů maje, nad nimi ochrannau ruku držel. Druhé, že když Bratří na tauž knížku odpověd dávali, ostře dosti (s omluvau J. M. pánu) to činili, svobodně autory v klamích stíhajíce; a což by jim to pán trpěl, kdyby autorem byl? Co neměl moci pomstiti se vypověděním jich neb jinak? An kněz Sam., nejsa panu z Perštejna roveň, kdo mu protimyslnost učiní, hned se vymstiti hledí. Není tedy hodno s těmi starými matlaninami, kteréž M. Mart[inius] dávno zahrabané zase odhrabává, meškati se. Líbí-li se jemu v nich se kochati, nech se kochá, nám skutek dal svědectví, že sme se s evangelíky, když Bůh příčiny ukázal, rádi sjednotili, jakž prvé v Prusích a v Polště,[164]) tak v Čechách l. 1609.

Učení Jednoty B. není nové a neznámé.

Protož i to jest baufrlivé a nestydaté mluvení (při konci důvodu tohoto), že evangelíkové nemohau k Bratřím přistaupiti, protože (prý) od učení a víry, kteráž také od samých Bratří schválena a za spasitedlnau vyhlášena jest, k (177) **nějakému neznámému, novému a postrannímu náboženství odstupovati,** uchovej blahoslavená s. Trojice! Ješto ví svět, že učení Jednoty naší známé jest církvím evangelicským hned od Luterových časů, a že není nové, ale před Luterem ještě rozhlášené, proto že to samo jest, kteréž od Krista v evangelium vydáno, od apoštolů po světě rozhlášeno, od Antikrista zatemněno a posledních těchto časů zase, napřed v Čechách skrze Husa a předky naše, potom v říši a okolních královstvích

[164]) V Prusku r. 1549, v Polsce r. 1570.

skrze Lutera a jiné Boží nástroje obnoveno. Protož netřeba ani vám k nám, ani nám k vám přistupovati, ale toliko jedno jsauc v duchu pravdy sstaupiti se, abychom také jedno byli v duchu lásky, a tím spůsobem obojí co nejblíže přistupovali k Kristu a pravdě ducha jeho

Že pak k. Sam. Šturma Jezuitu také tu přivodí, kterak šesti důvody prokazoval, že Jednota Bratrská z Boha není, tu právě jedovatau mysl svau a ducha rotničího proti spolusjednoceným svým pronáší; nebo zdaž neví, že se týž Šturm šturmováním svým ani konfessí České obecní nechybil, aby ji přes vochli svých úštipků protáhnauti neměl? též že titíž společní nepřátelé naši totéž, i horší ještě věci o jednotě Luteránské mluví a píší, jakž třeba z toho, co stavové v apologii své druhé, léta 1618 vydané (v kvaternu P. a Q.) z Vitolida Poskoka, Šturmova kontinuatora, poznamenali, viděti: že sbíraje proti Bratřím auhony ten skribent, mnohem špinavěji a hanebněji o D. Luterovi a náboženství Luteránském píše, nežli kdy o nás psáno bylo. Ale poněvadž to nechutné Satanovy pomyje jsau, nechutný sám, kdo s nimi hýbá a smradí.[165] Nerozvážlivé pomyjemi hýbání.

XXXIV. (178)

Budeme-li v exilium déle zůstávati, budeme pomoci ještě potřebovati cizích národů, což bez svornosti býti nemůž, poněvadž by nás odevšad (nesvorností nám vytýkajíce) hnali a pomocí nám nečinili, jakž se Bratřím v Anglii kollekty na všecky veřejně exulanty české vyhledávajícím již stalo.

Odp. Na dobrau opět cestu nastupuje M. Sam., že v exilium svornosti a lásky bratrské (kterauž my v Jednotě z milosti Boží mezi sebau máme i s jinými míti žádáme) všechněm potřebí; ale což? hned zase s té cesty schází a k různicím a nelásce příčinu dává, netoliko křivých věcí proti spolubratřím vyhledáváním, ale také duchem lakomým na věci jejich se potahováním. A v tom zdá se, že již k hlavnímu intentu svému přichází, aby žebrákům vyžebraný chléb vydřel, aneb je zbil a z nich lidem divadlo udělal. Svornosti v exilium potřebí, ale upřímné.

Začíná to pak od svornosti, však tak, že hned v přístupu sám s sebau nesvorný jest, sám sebe v řeči a rozumu utýkaje. Praví zajisté, že svorní býti máme proto, abychom u cizích národů pomocí užívati mohli, a hned vede příklad, kterak ani to neplatí. Nebo ač (prý) Bratří jménem všech exulantů v Anglii pomoci hledali, však nenalezli. Než dokládá: Ale (prý) O kollektách a pomocech cizích.

---

[165]) V příloze č. 42. k uvedené druhé apologii stavův (z r. 1618) podán obšírný výtah ze spisu Vitolida Poskoka proti vyznání Augsburskému a jeho vyznavačům. Týž výtah jest u Skály I, 339—346. Těchto 21 odstavců, jimiž dorážel na vyznání Augsburské, bylo přídavkem z r. 1613 ku polemickému spisu tohoto spisovatele, vydanému r. 1589, obrácenému proti Bratřím, jenž slul: »Kaule Danielova, kterauž podává draku pikhartskému, jinak waldenskému«. Na tyto útoky Bratří odpověděli obšírně v »Pravdě vítězící« r. 1614, přídavek IV: »Kaule Danielovy neb raději Poskokovy« str. 193 a 197; sr. též Jirečkovu Rukovět II, 134.

nalezli v jiných provincích a městech, a to jde ovšem z toho, že jménem generálním všech českých exulantů žádosti své jim přednášeli.

Odp. Ani tak nevykrautí argumentu svého, nebo jestližeť pro svornost a společní titul někde jsau obdržány a někde neobdržány kollekty, tedyť ten důvod někde platí, někde neplatí, a tak platí i neplatí. Ale podvod jest a nepravda v věci samé, totiž že bychom jménem generálním všech českých exulantů almužnu vybírali aneb ji žádali. Nikdy se to nestalo, nýbrž to nám v Anglí věc zkazilo, že sme ne na samy osoby duchovní, ale i politické pomoci žádali, a oni obojích (179) podpisy viděli. Nebo poněvadž tam pře národu našeho (pro kterauž toto trpíme) se neschvaluje, báli se zlých konsequencí, že by snad ty kollekty k něčemu jinému od politiků obráceny býti chtěly, nežli ku potřebě chudým; i odepřeli. A tak, hle, více nám překazila na tom místě nežli pomohla svornost naše, duchovních s politicskými.[166]) Abychom pak v Nydrlandu neb jinde veřejným všech exulantů českých jménem sbírek hledati, ovšem dojíti měli, to žádná pravda není, a na věky toho neprokáže, by pak ještě více svědků a svědectví proti nám shledával. Jakož pak jimi celých deset listů naplnil — vše nadarmo, protože nevina a pravda na skále nepohnutedlnosti založeny jsauce, žádným klevet a sofismat větrem a chřestem podvrátiti se nedají.

Proč a jak Bratři u cizích církví pomoci hledati začali, pravdivá historia.

Nežli pak na ta jeho allegáta odpovídati budeme, za potřebné saudíme oznámiti čtenářům samu věc, **co se to, proč a jak s tím u cizích církví almužen hledáním stalo.**

Když po sjednocení našem v Čechách léta 1609 při svém řádu zanecháni jsme, hleděli sme v něm státi a s titulem bratrství pravdy také (beze škody kohokoli) ostříhati až do těchto časů; řád pak Jednoty s sebau i toto nese, abychom o sobě všickni řádem tím spojení věděli a vespolek o sebe k dobrému pečovali. Když tedy exilium nastávalo, kněžím v létu 1625 a 1626, patronům a posluchačům léta 1627: vidělo se za dobré obmysliti místo jisté, kam bychom společně ustupovali k společnému v exilium Pánu Bohu a sobě vespolek slaužení. I vyslali jsme, jednau i podruhé, k spolubratřím svým do koruny Polské a obdrželi to radau a pomocí jejich, že se nám vrchnosti jejich zamlauvali, zvláště vysoce urozený p. pan Rafael hrabě z Lešna, vývoda Belský ꝛc., kterýž svá dvě města, Lešno a Vlodavu, za útočiště (180) nám vykázal. Ale že Bratřím moravským i daleko i pro nebezpečenství vojenská nepřípadno to bylo, vyslali sme také do Uher k některým vrchnostem schránky hledati, a zvláště k J. M. panu p. Jiřímu Rákoczimu, nyní Sedmihradskému knížeti, od

---

[166]) S tím se ovšem zcela shodují slova vyjádření vlády anglické: »propter quasdam difficultates et consequentias non posse illis concedi collectas in Regno Angliae«. Skutečně měli s sebou sběratelé dva listy poručné, jeden podepsaný od starších Jednoty, druhý od polských pánů: Rafaela Leszczynského, vojvody Belského, Ondřeje Reje z Naglovic, Vojtěcha Bojanovského a Jana Schlichtinga z Bukovce (viz Lukaszewicz l. c.)

něhož také milostivá resolucí obdržána, a nám na panství Pauchovském a Lednickém ukázáno místo, a puštěna k služeb Božích konání svoboda. Tu tedy v těch místech na osmý již rok pod ochranau Boží a milých vrchností zůstáváme, žádného však jiného z krajanů, kdokoli se na táž místa vedlé nás schránil, od sebe nepudíce, jako ani našim, kteří se jinam obrátili (jako někteří do Míšně), za zlé nemajíce. Nedopauštěli sme pak po všecken ten čas kněžím našim na žebrotu se rozbíhati, opatrujíce sami, jak možnost stačovala, aby žádný předce nesnesitelné nauze netrpěl (což dávní řád Jednoty jest, a D. Luterovi velmi se líbil, jakž připomenuto na str. 111.), a to netoliko z kněží, ale i z lidu potřebného, dobrodiními, jakáž kdy od dobrodinců míst těchto přicházela, s nimi se sdělujíce. Až pak když se ku prodlaužení exilium našeho neomylně schylovalo, a sama nevyhnutedlná potřeba (když v těchto místech pomoci a dobrodiní míjela) nutila na cesty nějaké pomýšleti. A poněvadž sme od některých theologů z Nydrlandu návěští měli a (s nimiž korrespondencí naše i prvé již, hned v vlasti, bývala) proč my pomoci také nehledáme, jako jiní kněží, netoliko z Falcu, ale i z Čech, tytýž po jednom, po dvau, po třech přicházejíce a almužen užívajíce. Trefil se k tomu v týž čas z Anglie (kdež se paní manželkau a dítkami v exilium zůstává) urozený p. Jan Krystov Pergar, k témuž radě v Anglii a jistau naději čině, zvláště byli-li by politici přivzati, mezi nimiž že tu v Lešně velikau nauzi vidí, že mu dívati se líto. My nekvapili, ale užívali sme rozmyslu a dobré rady, netoliko mezi sebau do Slízska a do Uher (kde kteří z starších Jednoty byli), ale i (181) panstvo své v exilium k radě berauce i vrchnosti místa tohoto a jiných zdání vyhledávajíce. Rada byla všech jednostejná: Poněvadž sme posavad od cizích církví pomocí hledání se zdrželi, a nyní nauze tlačí, abychom ve jménu Božím také užiti ohledali, a aby se poslalo do Anglie, do Nydrlandu, do Švejcar po dvau osobách, kněz a politik, tím úmyslem, požehná-li Bůh, aby k tomu celá Jednota právo měla, ne k vysypání toho, což by přišlo, pojednau mezi všecky, ale ku podělování odtud nuzných, dokud by trvalo, napřed kněží (kteří řemesel a živností provoditi buď neumějí, neb pro věk nemohau, neb pro povolání a pohoršení nelze) potom i jiných, žádného nuzného k Jednotě přináležejícího nevyměňujíc. Nebo abychom jiné kněží, ovšem pak všecken rozptýlených krajanů obor pod svau péči bráti měli, to nám na mysl nepřišlo, protože nám toho žádný nikdy nesvěřil; nám dosti bylo učiniti podlé apoštolského vyměření: »*Paste stádo Boží, kteréž při vás jest*«. *1. Petr. 5, 2.* Protož se i listové naši žádající i přímluvy dobrodinců (jakož stavů evangelicských v Polště, když při šťastném korunování J. M. krále Vladislavově v Krakově [167]) shromážděni byli, tak i J. K. M. Jana Kristiana knížete Břežského a k králi Englicskému J. M. kurfirsta Brandeburského) jen toliko na Jednotu Bratrskau z Čech a z Moravy v Polště a v Uhřích exulující vztahují. A podpisové listů našich všudy jsau takoví:

---

[167]) Vladislav IV. korunován byl v Krakově r. 1633.

»Seniores Unitatis Fratrum e Boh. & Mor. dispersorum.

N. N. N. N., Ecclesiastici et politici.«

Nebo poněvadž společná žádost byla a pro společnau obojích potřebu, vidělo se také přítomným pánům politikům podepsati svá jména a přitisknauti pečeti své. Jakož pak to učinili zejména tito:

P. Jiří z Valdštejna. (182).
P. Jiří Sádovský z Slaupna.
P. Vilím Dobříkovský z Malejova.
P. Jan starší Vlk z Kvítkova.
P. Mikuláš Lukavecský z Lukavce.
P. Simeon Daniel z Semanína etc.

Ti všichni, kdekoli bude potřeba, přiznají se: 1. že se nemínilo jinak než Jednotě; 2. že tím ne tak sobě pomoc obmýšleli, ale více jiným potřebnějším; protož také někteří z nich odtud posavad nic nedostali a nežádali, inspektorství toliko, aby se řádně rozdělovalo, k sobě přijavše. K tomu dali sme vyslaným katalog kněží našich a těch, kteří spolu s námi zde exulujíce losu našemu obcují; též Řád Jednoty naší, málo před tím latině vytištěný,[168]) aby se vědělo, kterým církvím se pomoci hledá. Naposledy dána jim instrukcí, jak to mají církvím vysvětlovati, na koho se tuto vlastně pomoci žádá neb nežádá, aby něco na omyle nebylo; jakož pak to činili, a kdekoli potřebí bylo, rozdíl mezi Jednotau Bratří Českých a jinými evangeliky Čechy ukazovali i napřed jmenovaný rejstřík kněží Jednoty, aby to na praejudicium jiných přicházejících kněží nebylo, vypisovati dali, kteříž výpisové za nejedněmi církvemi se najdau.

Aniž se říci může, že by dobrodincové nevěděli, komu dobrodiní udílejí, protože přední theologové prvé již o Jednotě věděli, a jiným se to vysvětlovalo. A Johannes Jacobus Breitingerus, přední církevní správce v Tiguru, posly naše laskavě přijav řekl: »*Již sme čtrnácte publičných kollekt měli na exulanty, ale rád sem, že příležitost mám v svých šedinách vám také,* antiquorum sanctorum reliquiis *(ostatkům starých svatých), posloužiti*«, jakož pak i tím titulem žádost naši církvi své přednesl.[169]) Odpisové také týchž církví nám, jako i vpisové jejich do knih příjmů ukazují, že věděli a rozuměli, komu dávají. (183) Když se pak navrátili vyslaní, svoláno jest zase panstvo a starší zboru, přijati listové a od církví pozdravení; a poněvadž

---

[168]) Lesnae 1632.

[169]) J. J. Breitinger, sedmý správce církve Curyšské po Zwingliovi, a to z nejpřednějších, dal církvi reformované tu podobu, již podržela až do novějších dob. Vyniká méně nadáním theologickým než duchem organisatorským a správním Vzhledem na jeho laskavé jednání s Bratrskými sběrateli poukazujeme jen na výrok Mörikofruv (Geschichte der evang. Flüchtlinge in der Schweiz, 1876): »Kein anderer Schweizer hat sich lebenslang mit gleicher Kraft, gleicher Ausdauer und gleichen Erfolgen einem so unermüdlichen und wirksamen Liebesdienst gewidmet«. Za jeho úřadování vykonáno pro evangeliky v rozličných zemích pronásledované mezi l. 1624—42 celkem 27 kollekt a sebráno celkem asi 35.000 zl.

se vidělo, že ne všudy daremná byla práce, zřídily se osoby ku přijímání těch věcí a šafování jimi z politiků i duchovních. Kteříž na žádost naši společnau k sobě to přijavše, šafovali tím i šafují tak, že traufají netoliko Bohu a svědomím svým a inspektorům k tomu řádně zřízeným, ale i dobrodincům, a kdekoli jinde bude potřeba, z šafování svého počet vydati, protože registra jsau, do nichž se všecky ty věci (listové, odpovědi, kvitancí, příjmové a vydání) zapisují a tak se všecko, odkud se co přijalo a kam vydalo, ukáže. Jakož pak již po dvakrát do konsistoře Amstrdamské (skrze jejíž ruce všecko z Nydrlandu šlo) rejstřík vydání poslán jest na žádost jejich.

Z čehož patrné, že blaudí a jiné v blud uvodí k. Regius pravě, že sme jménem všech orthodoxů z Čech kollekt žádali i je vyzdvihli, ovšem pak k. Martinius, kterýž jméno »Fratres orthodoxi« ještě šířeji bera, na všecky pod obojí obrací a všecky proti nám, aby dílu svého upomínali, svolává. Tak se na nás plní, což Šalomaun řekl: »*Statek přidává přátel množství*«. *Přísl 19, 4.*, tamto pak, co Sirach: »*Bývá přítel, kterýž se přitovaryšuje k stolu*«. Eccl. 6, 10.[170]) Dokud nebylo slyšeti o nějakém důchodu v Lešně, nikdy knězi Samuelovi na mysl nepřišlo vzeptati se: Jak se naši Bratří v Polště mají, mají-li co jísti, netrpí-li nauze? Než jak uslyšel o kollektách, hned se ozývá: Já sem také bratr, krajan, smyslu dobrého ꝛc. Ó kéž máme nyní zlaté nějaké hory, což by se Jednota rozšířila! Bratří a přátel bylo by dosti! Ješto ví k. Sam[uel], že když on kollekty u králů, knížat a obcí evangelicských sbíral (jakž patent jeho zní), my sme se na něj nenutkali, ale aby své chudé opatroval, (184) toho přáli. On tedy v naše věci proč nám sáhá? Ale přijde snad čas počtu jemu i nám, aby se ukázalo, jak se kdo o kněží své staral a mnoholi a kterým chudým rozděloval. Registra to, naše i jeho, ukáží. **Omylná o též věci zpráva.**

Dovozuje pak k. Sam[uel] (po k. Regiovi), že kollekty nám od některých církví poslané ke všechněm Čechům exulantům přináležejí, těmito důvody: **Důvodové naprosto sofistští, že by ty kollekty všechněm náležely.**

1. Že sme v supplikací k králi Englickému položili, **že se stavíme jménem všechněch těch, kteříž aby Kristu Pánu víru zachovali, zemskau vlast opustili a s námi (pastýři svými) do tohoto bíd moře se pustili; mezi nimiž jest kněží více nežli sto a jiných do čtyr tisíc.**

Odp. A proč též supplikací začátku nepřipojil: »Quae nos exilii calamitas Poloniae Hungariaeque incolis jam ante annos aliquot ante oculos constituit« ꝛc. Též nižších slov: »Britannia namque divinae ubertatis dotibus tam abundat, ut exundare illi ope aliqua in Sarmatiam usque et Pannoniam in proclivi sit« ꝛc. Nebo jestližeť sme my z Polska a Uher toliko supplikovali, do Polska a Uher toliko pomoci prosili, tedyť sme ne jménem všech všudy exulantů českých prosili. Podpis pak textovně ukazuje, kdo jsau to ti v Polště a Uhřích, kteří prosí: »*Církví Bratří Českých, kteréž* **I.**

[170]) Komenský cituje jindy pravidelně knihu »Sirachovu«, nikoli »Ecclesiasticus«, jak nazývá tuto apokryfní knihu Vulgata. Zajisté se tu nemíní »Kazatel« (Ecclesiastes).

někteří Waldenskými jmenují, starší a spolustarší, političtí i duchovní«. Což pak tu zatemnělého jest?

Ale ste (prý) položili, že jménem všech, kteříž vlast opustili?

Odp. Tak a nejinak. Protože ne všichni naši posluchači vlast opustili a za námi pastýři svými do tohoto bíd moře se pustili, ale kteříž to učinili, ty všecky jakož Bohu modlitbami svými poraučíme, tak i pomáhati a slaužiti jim, aby (185) poslušenství svého nelitovali, žádostivi jsme[171])

II. II. Druhý důvod, že sme v psání k stavům a církvem Nydrlandským položili, **když před sebe pustí vyslané naše, aby věřili, že předpauštěji okolo čtyr tisíc exulantů a mezi nimi stavu panského a rytířského nemálo, kněží víc nežli sto, mnoho vdov a nemálo sirotkův,** ti všickni vaší dobročinnosti účastni budau ne podlé vůle své, ale podlé našeho, jak by kdo hoden byl a potřeboval, rozvržení a rozdělení, **a to s tau výminkau, aby na budaucí čas obzvláštním nabíháním žádný vás neobtěžoval.**

Odp. A nestydíte se tak zřetedlně převraceti slov i mínění našeho? Předně zajisté fortelně citujete paragraf našeho listu, vypauštějíce slova, kteráž naši nevinu a vaši lest ukazují. Tak zajisté stojí: »Credite admitti a nobis (NB) e coetu Fratrum Bohemicorum per Poloniam et Hungariam dispersorum circiter quatuor mille exules, to jest: věřte, že před sebe paustíte NB *z shromáždění Bratří Českých v Polské a Uherské zemi rozptýlených okolo čtyr tisíc exulantů«.* A což dokládáme, že to nepůjde na rvačku, ale řádně rozdělováno bude s tau výminkau, aby žádný (t. z těch, mezi něž rozdělováno bude) privátním jménem dobrodincům zaměstknání nečinil, na tomto společném dosti maje: to nám převracíte, jako bychom jiným kromě Jednoty naší dobře činiti zapovídali. Protož M. M., aby v očích čtenářů zádrhel udělal, hyperbolice (obyčejem svým) to slovíčko ea item lege vyložil: »ještě i s tau znamenitau výminkau«.

A proč (jestliže M. M. upřímě s krajany zachází, že sme všechněch jménem almužny brali ukázati jim chtěje) z listu k generálštádům paragrafu toho, kterýž sem patří, nepoložil? »Vos autem praepotentes ordines compellare supplices au (186) demus, nosmet, qui exulibus illis per regnum utrumque, Poloniae et Hungariae, dispersis etiam nunc antistamus ut seniores, et audemus id non dignitate quadam nostra fisi, sed sola indigentia adacti. Nec nomine id agimus nostro solum NB, *sed potius eorum omnium, qui hactenus a nobis subsidium consiliumque flagitare consueverunt.* To jest: k vám, přemocní stavové, utíkati se smíme my, kteříž exulantům těm po království tomto obojím, Polském a Uherském, rozptýleným i nyní ještě představeni jsme jako starší. A smíme o to se pokusiti, ne na nějakau hodnost svau vzpoléhajíce, ale z přinucení samé nauze a potřeby. Aniž přicházíme sami svým jménem toliko NB, ale *jménem raději těch všech, kteříž až posavad u nás pomoci a rady vyhledávati zvykli.* »Slyšíte-liž, mistře, kdo jsau ti všickni,

---

[171]) Celá otázka o kollektách obšírněji se vykládá v Martiniově »Obraně« (str. 407 sl.), při čemž podávají se další doklady.

jichž sme jménem pomoci hledali? Vy-li ste ten či jiní kněží a posluchači vaši, kteří u nás rady a pomoci hledati zvykli? Dalť-li by sic nám prostředky takové Pán Bůh, abychom i vám raditi a pomáhati uměli, učinili bychom to jako bratří rádi. Ale žádný nikdy břemene toho na nás nevzložil, aniž ste toho kdy od nás požádali. A měli bychom se v to, což by i vaším vlastním saudem nic nebylo než pauhá všetečnost, dávati?

III. Třetí důvod bere z podpisu, kterýž v jednom listu uchytil, dvau z nás »Seniores Bohemiae«; což on mistrovsky vykládá *starší království Českého.* Nebo kde to slovo vzal »*království?*« V našich podpisích ho není. Proč toho genitivu Bohemiae adjective nevyložil *česky*, tak jako když se Říká: Regnum Bohemiae, *království České*, rex Bohemiae, *král Český*, terra Bohemiae, *země Česká*, populus Bohemiae, *lid český* ꝛc? Proč ne také Senior Bohemiae, *starší český?* A viděl-li pak, že jest tu (187) ellipsis (vypuštění slovíčka pro krátkost, kteréž se dorozumívati musí), o jak snadné bylo viděti, co se tu dorozumívá, kdyby nebyla mysl žádostiva lapaček. Nebo v listu jednom, kde málo ku podpisu místa bylo, tak ukráceně bylo položeno Senior Bohemiae, jinde šířeji Senior Fratrum Bohemiae, *starší Bratří českých*, jinde opět senior fraternitatis a Bohemia dispersae *starší Bratří z Čech rozptýlených.* Nepamatoval tedy mistr na reguli: Verba intelligenda sunt secundum subjectam materiam, že se slova rozuměti mají o těch věcech, o nichž se mluví. Poněvadž pak supplikací nebyla za království České, ale za Bratří české, chtěl-li ellipsin doplniti upřímně, měl tak doplniti »Senior Fratrum Bohemiae neb Moraviae« t. *Starší* (*Bratrstva*) *českého*, a ne tak zpotvořile: Senior regni Bohemiae, *starší království Českého.* Nebo kdo nás za starší sobě zvolili, těm sme (jako i on administrátorem těm, jenž ho míti chtěli) a ne jiným. Nevolilo pak nás království České, ale Bratrstvo České. K tomu ví dobře, že Bratří čeští mezi sebau starší mají: starší pak království Českého říci že jest fraška, poněvadž v království Českém žádné povinnosti není, kteráž by seniorstvím slaula. Avšak hle, v té frašce předce se sobě líbí a provýskuje. Summau, kdyby kdo úmyslem sprostným, že to mluvení nepřípadné jest a pochybný smysl dává, napomenul, přijali bychom to, ale když se odtud vykrautiti chce věc, kteráž nám ani na mysl nevstaupila, neviny a sprostnosti své proti převrhlcům hájiti musíme III.

IV. Za čtvrtý důvod, že ty kollekty všechněm Čechům náležejí, vede IV. k. Sam[uel] svědectví k. Regia a Hanzlinia z Apologie v Anglii sepsané a z listů z Zerbstu do Míšně poslaných. Ale v těch poněvadž není žádného nového fundamentu, kromě těch tří, na něž již odpovídáno, netřeba zno (188) vu odpovídati, leč na důtky nepravé v nově přidané, jako že bychom i v církvích Luteránských v Brandeburské zemi, v Luneburce, Hamburce, Oldenburce a jinde pěkné almužny pod tím obecným jménem, pod tau jako formau a pláštěm všech exulantů přijali.

Odp. V místech Luteránských hledati almužny kdo nám zapověditi mohl? jako i Luteránům u reformatů. Nýbrž by kdo i u papeženců, židů, Turků pomoci užiti mohl, kdo mu za zlé míti má? Kdo zajisté bídnému

pomoci můž a chce, není Samaritán ani žid, ale bližní a bratr. Avšak známe se k tomu, že sme vyslaných svých k žádné Luteránské církvi neposlali saudíce, že oni vyhnanců z říše a od nich nabíhání více mají, než jim odolati mohau. Ale vyslaní naši učinili to o své újmě podlé příčiny v cestě poskytnuté a rady tam udělené, že se na třech Luteránských místech, v Luneburce (kdež však nic, kromě viaticum dvau tolarů, nedostali), v Hamburce a v Oldenburce opověděli a lásky užili, začež sme my Bohu a dobrodincům těm poděkovali. Co dí **„a jinde“** (t. v místech Luteránských), to nic není, protože nikdež jinde. Aby pak v těch třech místech podvodně vyslaní naši jíti a jménem obecním všech evangelíků něco jednati a za jiné. než byli, se vydávati měli, tomu nevěříme. Nebo aniž mohli pro listy, kteréž ukazovati museli, a tam nebyla žádost než od rozptýlených v Polště a Uhřích Bratří českých, protož calumnia jest.

Nářek těžký. Jako i ovšem to, což se příliš nekřesťansky dokládá, že bychom skrze to jiným v větším počtu po zemích německých rozptýleným dobrodiní předchvátiti, u dobrodinců dvéře zavříti a tak dopustíc se **veliké nešlechetnosti, kteráž se svatokrádeži přirovnati můž,** velikau křivdu a bezpráví všechněm učiniti měli. Nebo zdaž sme předchvátili, (189) po jiných teprva chodíc? zdaž jiní po kolikrát prvé nechodili, a my sme, že nám předchvacují, nenaříkali? Proč tedy nám se to děje? Aniž sme jiným u dobrodinců dvéře zavříti buď chtěli neb mohli; nebo kdo jednomu dá, má na vůli druhému, třetímu, desátému také dáti.

To zajisté, což se z listu našeho táhne, **(s tau výminkau, aby žádný napotom privátním jménem neobtěžoval)** ukázali sme již, že sme na sebe a své, mezi něž se dobrodiní ta společná rozdělovati budau, mínili, a ne na **NB.** jiné, mezi něž sme rozdělovati nestrojili, ani za ně, že přicházeti nebudau, slibovati nemohli. A dalť by Bůh, aby k. Sam[uel] s svými také tak raději společným jménem pro kněží a jiné chudé své pomoci obmýšlel a rozšafně rozděloval, nežli tak porůznu sem tam choditi a privátním jménem almužen hledati dopauštěl; mohlo by jistě bez nejedněch pohoršení býti a národu našemu i církvi české lepší se jméno u cizích zachovati. Ale vidí se, jak se to dělá: k. Sam. opatřiv sebe farau, jiných nechává jako ovcí bez pastýře.

Praví se věděti v jistotě, že nás méně jest, než sme položili (t. kněží přes sto a ostatních exulantů čtyry tisíce), a že ne všickni s námi exulující z té Jednoty jsau. Item, že ne všickni almužny potřebují, a mnozí že nic nedostanau, máloněkterým že všecko zůstane. A za důvod svých konjektur kladau, (sic) že sme v létu 1630 do Anglie psali, že nás kněží jest třidceti osm (duodequadraginta, což M. M[artinius] nemistrovsky vyložil dvaačtyřidceti), a jiných exulantů okolo sedmnácti set. Co (prý) jich přibývá v exilium? ꝛc.

Odp. Když kdo chce o něčem v jistotě mluviti, dobré jest, aby se nejprv hleděl v jistotě na věc vyptati, aby jist byl, že jest jest, není není. Bez toho snadně se udělá spletek jako teď. Nás kněží Jednoty, jakž sme

o sobě po (190) dvakrát do Anglie psali, pravda jest, že bylo léta 1630 třidceti osm, léta pak 1633 sto a čtyři proto, že sme prvé sami v Polště exulující (za odeslání mimo naději a bez žádosti naší pomůcky děkujíce) psali, potom pak společně s Uherskými a Slezskými (nebo jich i ve Slézsku tehdáž šest bylo), jakáž tu tedy kontradikcí, k čemu to nás v podvodu stíhání? Však sme katalog týchž kněží, zejména každého poznamenavše, vyslaným dali, a od mnohých církví v Nydrlandu a Helvecii přepsán jest. Týž rozum jest o jiných exulantích, že jich menší počet kladen byl, když se o samých v Polště mluvilo, větší, když se jiní také jinde míní.

To pak opět mala fide, co se praví: **jiných pak exulantů okolo 4000.** Nebo v listu přímluvčím patronů polských toliko stojí, že exulujících Bratří v Uhřích a v Polště jest »ad quatuor mille,« *do čtyr tisíc, mezi nimiž* služebníků Božích sto ꝛc. A tak tedy ne mimo kněží, než s kněžími a domy jejich počet ten okolo čtyr tisíc položen jest; a máme naději k Bohu, že ne mnoho méně, není-li zúplna, jest nás a našich, kteříž v pokušeních těchto Bohu věrnost chováme.

Praví, že nás nepřibývá v exiliu, ale spíš ubývá.

Odp. Odcházejí-li kteří skrze smrt, jiní se zase rodí, a vždyť i dítky jsau osoby. Mezitím nepřibývá-li osob tak na mnoze, přibývá chudých, avšak i tak předce odtud i odonud přibývá těch, kteříž sobě pohanění Kristovo zvolují a za lidem Božím na paušť jdau.

Praví, že nejsau všichni z té Jednoty, kteříž s námi v Polště exulují. **Žádného od sebe nestrkají.**

Odp. My se za jedno máme, kteréž P. Bůh netoliko jednau a tauž věrau, láskau a nadějí, ale také jedním a týmž místem exilium a svorností společnau v kříži sjednotil. (191)

Praví, že ne všickni mezi námi almužny potřebují.

Odp. Ale všickni potřebovati mohau, když dochází jeděm nad druhé spěšněji. A když sme církvím slibovali, že více obtěžovati nebudeme, musiliť sme vždy i na budaucí příhody mysliti.

Praví, že mnozí nic nedostanau, mezi některými jen všecko to zůstane.

Odp. Kdo by řádu Jednoty povědom byl, toho by nemluvil. Nenajde se bohdá toho, aby kdo z potřebných opuštěn byl.

Praví ještě k. Regius: Kteréžto nešlechetnosti (ač on dí: facinora, t. činové, kteréž slovo dobře i zle se béře; ale mistru M. tak se líbilo vyložiti „**Nešlechetnosti**") ne všechněm, kteříž jsau z té Jednoty Bratrské, připisovati se mají, ale raději máloněkterým a snad jednoho člověka mozku vášnivému a nepokojnému, kterýž v ustavičných kolotáních a v takových kunstích na větším díle rozkoš má, přivlastňovati že se musejí, dosti snadně sauditi můžeme. **Ztenčování nářku neplatné.**

Odp. Všecky v nešlechetnosti a svatokrádeži nařknauti a potom tím, že se jeden míní, vyjíti chtíti, jaká to řeč? Nebo byť tak bylo, že by jeden někdo mezi námi ty věci spáchal, vina však byla by všech nás, že bychom takovým věcem povolovali, a žádný z duchovních ani politických opříti se neuměl neb nesměl neb nemohl. Ó ještěť se z milosti Boží do Jednoty

naší papežství nevlaudilo, aby jeden někdo dělal, co by chtěl, a jiné za sebau na provázku vodil. Byť kdo sebe maudřejší byl, rady však a zdání jeho pod společné uvážení všech jíti musejí, a ne aby podlé vášní a kolotání jednoho mozku dělati se mělo všecko.

Omylná opět zpráva jedna, druhá, třetí.

Ještě dokládá, že páni defensores v exilium zůstávající toho tak nenechají, jako (prý) i p. Pergar již listy jejich (k vybírání těch almužen do Anglie dané) potrhal.

Odp. Ujmau-liť se kteří z pánů stavů těchto věcí, na (192) dějeme se, že nevina ochranu, všetečnost pak a buřičství zahanbení své najde. Co se p. Pergera tkne, není pravda, aby Instrumenta naše veřejná potrhal (nebo zpátkem přinešena jsau), ale jeden toliko list, v kterémž jeho jméno stálo, pravě, že by mu k hanbě bylo list ten navraceti Tak, hle, i tu zlá zpráva čtenářům se dává.

Připomíná zatím k. Sam[uel] listy, kteréž poně k. Regius s M. Hanzliniem pánům a kněžím do Míšně učinili, napomínajíc, aby se kollekt Lešenských ujali.[172]) Nebo že ač jim v Anglii kollekt není povoleno, však že jakýsi Prušák Hartlibius předce pokautně sbírky shledával, ačkoli zapíral.[173])

Odp. Dotud to nepravda bude, dokud se neprokáže. My o žádném Hartlibiovu na exulanty naše sbírání nic nevíme po tu chvíli.

Item, že professorové akademie Leydenské na ně dva to vzložili, aby Lešenských napomínali, poněvadž na nich jménem všech vyhnaných z Čech kollekty vyprosili, aby všechny potřebné spravedlivě podělili.

Odp. A napomenuli-liž? Či to napomenutí knihau tištěnau státi se mělo? a tak nekřesťanskými nářky? Avšak nevěříme, nech nám odpustí, aby to professoři Leydenští mluvili, protože oni věděli, komu a na koho se dává neb nedává, leč by postranními zprávami něco spleteno bylo.

Naposledy praví, že když k. Regius s k. Hanzliniem v své chudobě v Hollandu almužen žádali, odpověd jim dána, že již pro všecky učinili, aby v Lešně hledali.

Odp. Nevěříme opět, jestliže v sprostnosti a upřímnosti kráčeli. Nebo vědí oba dva, na čem s vyslanými našimi hned v Hamburce zůstali, t. aby sobě nepřekáželi raději vyznávajíce, že jedni k druhým nepřináležejí, svědectví dobré sobě vespolek dávali. Což naši že činili v Hollandu i v Anglii, u církve Belgicské je kommendovali, Boha za (193) svědka

---

[172]) Bližší zprávy o těchto listech a jejich obsahu podává Martinius v »Obraně« (str. 409 a 410). Datovány byly dne 24. listop. 1634 a 20. května 1635.

[173]) O Hartlibovi viz článek H. Althausův v ročence »Historisches Taschenbuch«, 1884. Přímé jeho spojení s Komenským asi nepočalo mnohem dříve než z jara r. 1633; do té doby klade Kvačala (Korresp. J. A. K., str. 16) list, otištěný u Patery jako č. XXII., o němž ovšem nelze dokázati, že by to byl první list Komenského Hartlibovi poslaný. Ku podpoře 100 liber na literární práce Komenského, o níž se děje zmínka v tom listě, vztahuje se zajisté nesprávné tvrzení Martiniovo, že Hartlib v Anglii pro vyhnance Lešenské sebral 100 liber (viz »Ohlášení«, str. 140).

berau. Ale z druhé strany dálo-li se, a dávala-li se taková či jinaká zpráva o těch věcech, to Bohu a těm dobrým lidem známé jest. My se v upřímnosti svého postupování na všecky ty církve, u nichž pomoci hledáno, odvolati smíme.

V. Pátý důvod bere k. Sam[uel] z listů jiných dvau (Bartoloměje Mitisky a Kašpara Hlavacia) v létu 1634 z Hollandu psaných, v nichž se podobné věci opálají, kromě těchto tří nových kusů: 1. že (prý) Bratří jménem všech orthodoxů kollekty žádali, **odlučujíc však (NB) ty, kteříž jsau krom Jednoty jejich.** Svědectví samo sebe porážející.

Odp. Tedyť jménem všech svých toliko žádali, poněvadž jiné v to nepojímali. Tito, hle, svědkové sami sebe porážejí.

2. Že jim v Hollandu mluveno, že brzy již páni Štádové zapovědí všecky almužny.

Odp. A co to pro nás? Máme naději, že sme k takovým myšlením příčin nepodali. Ale nech se opatří, kteříž pod jménem exulantů a kněží českých almužen dostávajíce, zle potom užívají a pohoršení dávají. Jakož v Groningu našim o tom mluveno, a že málo před tím některé tam měli, kteréž pro rozpustilé sobě a nekřesťanské v domu šeňkovním počínání do vězení vzíti chtěli, kdyby byli neumlkli. V Anglii také o některých mluveno: »Istine bibones exules sunt? Istine sunt ecclesiae ministri?« Jsau-liť (prý) takoví Čechové všickni, nehodno jim co učiniti ꝛc. Pohoršlivé některých sobě počínání.

3. Že theologové Falčští pomocmi z Nydrlandu a z Anglie na ně vycházejícími i Luterány činili účastny.

Odp. Snad na tom snešení jejich společné hned z místa bylo; jakéž kdyby se mezi námi bylo stalo, také bychom k němu stáli. Již pak opatroval se každý po ta léta, jak uměl a věděl, kněží na větším díle takových almužen bez nás hle (194) dání i užívání neobmeškavše; což tedy, že sme my také jednau, však dle řádu svého, společně hledati začali, taková o to hora býti má? O společné almužny nikdy společné námluvy nebylo.

Zavírá věc tuto k. Sam[uel], že ze všech těch allegát tak jako slunce o polednách světlé a zřejmé jest, že ty kollekty od církví do Lešna odeslané společné jsau všech exulujících Čechů. Protož aby vysoce urození hrabata a páni, urození a stateční páni z rytířstva, slovautné poctivosti páni Pražané a z jiných měst, též kněžstvo Páně evangelické ꝛc toho se ujímali způsobem tím, jakéhož jim při jejich dobré diskrecí zanechává. M. Martinius proti Lešenským lermo traubí.

Odp. Naději máme, že Jich M. páni patronové, přátelé, bratří, kteréž tento člověk zhůru svolává, lepší užívati budau než on diskrecí a zapalovati se pochodni této k rozněcování ohně různic nedají: nýbrž nahlédnauce v to porozumění, že jak slunce o polednách světlé jest, tak zřejmá M. Martiniova proti spolukrajanům neupřímnost a k bauřkám a roztržitostem chtivost.

A poněvadž (prý) mne ten předivný v saudech a nevystižitedlný v radách svých Bůh v Pirenské české církvi za správce a kazatele sv. evangelium lidu českému vystavil, a já pilný pozor dávaje na ubohý chudý lid,

jehož veliký počet mezi námi jest, aby chléb duchovní i vezdejší míti mohl, desíti důvody to mocně prokazuji, že z těch Lešenských kollekt jistá quota na naši církev přísluší.

Odp. 1. Třeba-li jest, kněže Samueli, k věci tak běžné, jako jest vaše Pirenské farářství, tak velebně jméno Boží a předivné nevystižitedlné saudy jeho vzývati? Zvláště když víte, že k vám nepřišlo zázračným nějakým neb extraordinárním spůsobem, ale vlastním vaším objednáním. Měli byšte předce na zápověd Boží pamatovati a tak lehce důstojného Božího jména neužívati. (195)

2. Saudili-li ste za spravedlivé, aby z dobrodiní nám učiněných vám také díl došel, ptáme se vás, neměli-li ste k tomu jiné cesty, než spisem hanlivým a vůbec vydaným na nás se obořiti? A jestli že se vám tak vidělo, proč ste upřímo k tomu nepřistaupili, než skrze taková zápolí a zhanění nás nejprv před obličejem církve na nejvýš? Jest-li toto postupování vaše křesťanské, nech to svět saudí.

Důvodů, že ty kollekty jemu také náležejí, rozvážení.

Těch pak deset mocných průvodů tito jsau:

1. Kdo (prý) jménem všech Bohu věrných exulantů co přijímá, i na místě církve naší přijímá.

Odp. Již sme ukázali, že nám to ani na mysl nepřišlo.

2. Kdyžť všichni pro evangelium sv. do moře bíd a slot uvržení pomoc svatau od vrchností křesťanských berau, i my bráti máme.

Odp. Již ste brali; a napotom také volno bráti, když Bůh nastrojí ty, kteříž by dali. Ale k tomu práce potřeba a ne aby, co někdo objedná a vyprosí, jiný to jemu vydřel.

3. Do katalogu čtyr tisíc exulantů, má-li víra, upřímnost a svědomí dobré ostříháno býti, mimo mnoho set ze všech tří stavů českých v německých zemích se zdržujících nevyhnutedlně musí přes dvě stě čeledi, přes 70 vdov, veliký počet sirotků, kteříž se v Pirně zdržují, také potaženo býti.

Odp. Tak-liž nyní počet exulantů českých zmenšuje, aby jich přes čtyry tisíce více ve všech zemích nebylo? An prvé v samém Pirně na tisíce jich kladl, v patentu svém k králům, knížatům a obcím evangelicským rozeslaném léta 1629. Jakž tedy to půjde, abychom my čtyry tisíce jmenujíce, nevyhnutedlně všecky v to zahrnauti museli? Mezitím zdaž sme toliko své z Čech vyšlé církvím kommendovali? Však se všudy dokládá: z Čech a z Moravy. On pak na české exulanty vždycky všecko táhne.

4. Kdež se více než sto kněží českých evangelicských (196) jmenuje, mohau-liž odtud administrátor a assessores konsistoře s děkany, seniory a jinými mnohými služebníky Božími vylaučeni býti?

Odp. Mohau, poněvadž se nemínili. My zajisté sta a čtyr kněží katalog církvím sme odeslali, kdež nebylo administrátora a jeho kněží jmenováno, proto že nám péče o sebe a své kněží nikdy nesvěřil. Že pak jména kněží našich (ne samých českých, jakž on klade, ale i moravských) odeslaná nebyla jména toliko, ale osoby živé, vědí o tom posluchači naši, kteříž je znají. Také jsme, na kterém kteří místě v exilium jsau, zřetedlně položili.

a potřeba-li komu, můž je i živé viděti, kromě které Pán Bůh v těch třech letech z světa pojal.

5. Bratří čeští, Bratří orthodoxi (t. smyslu pravého) odsaudí-liž tolik set evangelíků, kněží, pánů, rytířů, vzáctných měšťanů 2c. od bratrství Kristova? a konfessí tolikrát schválenau zbaví-liž pravého smyslu?

Odp. Ne o věc nyní, mistře, než o jméno aneb titul činiti jest, užili-li sme my ho k forteli svému? Platil by ten argument, kdybychom sobě ta jména na ten čas byli osobili; ale poněvadž jména stará jsau, netoliko předkům našim, ale i cizím, kteří o Jednotě mluvívali a psali, obvyklá: patrné jest, že se argumentu toho proti nám bez sofiství vésti nemůže. My svým bratrstvím a orthodoxstvím tak málo můžeme jiné spoluevangelíky, k též konfessí s námi se hlásající, bratrství a orthodoxství odsauditi, jako k. Sam. nás evangelicství, titule toho *κατ' ἐξοχὴν* o své toliko straně užívaje.[174])

6. Starší království Českého (od koho pak koli tak slavně nad všecky jiné správce vyzdvižení) dopustí-liž před mnoha sty lidu českého, v podobném losu postaveného, díl jejich ukrýti a jinam přenésti? Tohoť ještě sauditi nemůžeme.

Odp. A neví M. Mart[inius], od koho ti starší tak vyzdvi (197) ženi jsau? I od administrátora Pražského, kněze Samuele Martinia; ten jim takové titule v svých tištěných Třidcíti pěti Důvodích dávati začal, jichž oni jak živi neužívali, ani by na to nepomyslili. Píší se zajisté *Starší bratrstva Českého (a jiní Moravského, Polského)*, než jeho štědrost povýšila jim titulů, aby *starší království Českého* slauli. Ale oni jemu za tu přívětivost děkujíce zůstanau při sprostnosti své, a nad kterými je Pán Bůh za starší postavil, při těch péčí svau věrně za pomoci Boží vésti, a aby žádnému jeho díl ukrýván a jinam přenášín nebyl, na to pozor dávati strojí.

7. Výpověd a nařízení (dosti sic neprozřetedlné a celému národu škodlivé), křesťanské vrchnosti od dalších almužen osvobozující, na místě všech semel pro semper beraucí a tak jiným ssauženým dvéře zamykající, všem potřebným zadosti činiti má.

Odp. Na místě kterých semel pro semper brali, těm dávati povinni jsau, t. svým.

8. Nářek ten neb obvinění, v konsistoři Londýnské složené a po světě rozhlášené (že Lešenští dopustivše se nešlechetnosti, kteráž se svatokrádeži rovná, velikau křivdu a zkrácení všem jiným exulantům učinili), uchovejž milý Pán Bůh, aby pro mrzký zisk na lidech poctivých, ovšem starších a správcích církevních, zůstávati měla.

Odp. Ten nářek že neslušný a ovšem nedůvodný jest, oznámeno již. Protož nezůstane bohdá na nás, ale se na authory své vrátí.

---

[174]) Jakož Komenský uvedl též na str. 126, Bratří dali si již před značnou dobou jméno »Fratres orthodoxi«, aby se rozeznávali od jiných náboženských stran, které se též nazývali »fratres«, zvl. od Novokřtěnců.

9. Jakým právem neb titulem některým pánům exulantům Pirenským z těch kollekt **vzácné pomoci** učiněny jsau, ano i kněžím z sbírek z Hessů po jisté summě vydáno jest, proč od toho jiní **jim rovní** odstrkováni a svého vlastní (198) ho bez viny zbavováni býti mají?

Odp. Prvé ste se báli, že všecko to někteří Lešenšti mezi sebau zadrží: teď pak, aj, svědectví, že vzácné pomoci i do němecských krajin posílány! Tak jest, stalo se, protože k tomu právo měli ti, jimž se stalo, týmž starším, od nichž to objednáno bylo, v péči náležejíce. A chvála Pánu Bohu, že bylo odkud nesnesitedlnau některých nauzi, zvláště k té hned potom nastalé migrací, retovati. Něco též jest některým jiným, když se podlé dané příčiny laskavě a bratrsky ohlásili, učiněno z lásky. Ale aby někdo **jim nerovný** (to jest ani ku péči týchž starších nenáležející, ani nepřicházející s láskau, ale s autokem nepřátelským) totéž právo míti měl, z toho nejde.

10. Poslední M. M. důvod tento vede: že jakž on po těch osm let v Pirně almužny od domácí církve i odjinud přicházející věrně rozděloval **mezi všecky, nebrakujíce (prý) ani těch, kteříž k Lešenským starau svau náklonností** obráceni jsau (jakž prý počtové jeho v konsistoři Drážďanské učinění ukazují), protož že oni také od Lešenských kollekt odcizováni býti nemají.

Odp. Jestliže k. Samuel kollektami svými, na něž z Pirna k králům, knížatům, hrabatům, městům (jakž patent jeho zní) vysílal i je přijímal, sděloval se s Lešenskými, tedy slušné, aby se Lešenští také s ním sdělili. Ale nevzpomenul na to, jakéž tedy sobě právo dělá? Mezitím i o tom tam v Pirně kollekt těch rozdělování jinak tu k. Sam[uel] píše, než mu toho svědectví jiní mnozí vzácní lidé (což se ukázati můž) vydávají. Píše, že toho řádný počet učinil konsistoři Drážďanské, ješto co tě té konsistoři potom bylo? Lépe bylo pánům krajanům toho žádajícím učiniti počet. My sme svůj dobrodincům (konsistoři Amstrdamské) činiti začali, a (199) by, kteří vědí příjem, věděli i vydání, a hotovíme své věci tak, aby i těm, kteříž přijímali, právo k tomu majíc, ukázáno býti mohlo, co kam vydáváno jest. Nepohanbíme se bohdá za to. O tom, aby našim chudým co činěno bylo v Pirně (ačkoli bohatší z našich posluchačů také skládati pomáhali), my nevíme, než to víme, že aby tam opuštěni nebyli chudí naši, obzvláštní sbírku od svých vlastních nařiditi sme museli, protože nám o odlučování a pomíjení jich zpráva činěna byla.[175])

Těchto desíti světlých důvodů a odtud jdaucích konsequencí brzkého rozvážení od těch, jichž se dotýče, naděje se k. Sam. i za ně žádá.

Odp. Jestliže nás míní (jakož násť se dotýče), potřebí bylo, měli-liť sme to co nejdříveji uvážiti, nám to nejdříveji odeslati, a ne jinam do čtyr stran světa k těm, jichž se nedotýče, nás dokonce pomina. My bychom

---

[175]) Odpověd Martiniovu o tom viz v Obraně, str. 412 a 413.

o té naději a žádosti jeho nic byli nevěděli, kdyby to nás odjinud bylo nedošlo. O nesprostnosti!

Zavírá pak opět všecko vinšem svornosti, načež my opět srdcem upřímým odpovídáme, Amen.

XXXV.

Poslední, nás všecky k svornosti a pravému křesťanskému sjednocení (podlé Božího slova a České konfessí) vedaucí příčina jest, v níž summovně užitky vyčítá k. Sam[uel], co dobrého z takové pravé, plné jednomyslnosti pojíti můž. Jmenovitě, že Užitkové z svornosti jdaucí.

1. Boží poručení, rozkaz a svatau vůli naplníme;
2. kůry angelské a svaté Boží obveselíme;
3. k rozšíření církve křesťanské poslaužíme;
4. vrchnosti k lítosti a milosti nakloníme;
5. pochvalu u všech šlechetných srdcí obdržíme; (200)
6. lidem nám ze zlosti utrhajícím ústa zacpáme;
7. k zachování ostatků evangelicských poslaužíme;
8. potomkům příkladu dobrého pozůstavíme;
9. jména chvalitebného po sobě zanecháme;
10. los jakkoli trpký a kyselý láskau bratrskau sobě osladčíme;
11. cestu do vlasti před Bohem i vrchností sobě odevřeme;
12. v libých i odporných věcech dobré svědomí majíce, nepohnutedlni státi a myslí udatnau z církve rytěřující do vítězné přenešení očekávati budeme. A zase, nepustíme-li od zastaralých kyselostí a rozdvojování, všecko tomu že na odpor bude.

Odp. O zastaralých kyselostech my nevíme, ale když je k. Sam[uel] v sobě cítí a je spisem tímto (kterýž jakž jmény nepříjemnými a v porovnání našem společném zapověděnými naplnil, tak i k zkormaucení a na zkázu sjednoceným svým obrátil) nech sobě sám napřed to napomenutí slyší. My autoků nečiníme, než autokům toliko se bráníme, ne bez hořkosti sic a bolesti srdce, avšak duchem ku pokoji a svornosti vždy předce hotovým. K níž vedaucí od k. Samuele tu připomenuté příčiny schvalujeme a oblibujeme, nechť jest tak! Bůh požehnej! Avšak, jakž řekl, podlé slova Božího a České konfessí, t. trvajíce v společné víře, v společné lásce, v společné naději a snášejíce sebe vespolek v tom, v čemž abychom se snášeli, společné porovnání a sjednocení káže, a netupíce se pro rozdílný (jenž na svobodě zanechán jest) řád a žádnými postranními, potupnými, sektářskými jmény sebe nehyzdíce. To jest pravé stavů evangelicských v milé vlasti stalé sjednocení; mimo kteréž (aby bez újmy svobody svědomí vnitř, pokoje pak a svornosti zevnitř býti mohlo) o jiném nevědí upřímí a věrní vlasti synové i v svém vyhnanství. (201)

Protož co tu k. Sam. přidává o nehledání sobě k exilium jiné hospody, kromě té samým prstem Nejvyššího vykázané (rozuměje Pirno), aby sobě (prý) někdo jiného kšaftu a snad jiného evangelium i jiného M. Martinius svornosti jen k sobě směřuje.

Krista hledaje bídné. strastné a nebezpečné po světě pautě zúmysla příčinau nebyl: to nechť jest, jakožto věc z vášně jdaucí, pominuto. Mělť by k. Sam. i o jiných místech, kdekoli Pán Bůh kterým vyhnancům schránku opatřil, že jsau Boží Pellae[176]) a hospody prstem Nejvyššího vykázané, smýšleti, a ne tak jen to místo, kde sám hlavau jest, velebiti, poněvadž ani možné není, tolika tisícům lidí na jedné hromadě se změsknati, ani toho potřeba není tak se tlačiti. Modliti se raději sluší jemu i nám, aby, kdekoli Pán Bůh které své má, jenž mu věrnost chovají a pro evangelium jeho bídné toto vyhnanství snášejí, byl jejich zdí ohnivau a skálau bezpečnosti a hradem přesilným a útočištěm neomylným a nadějí přesladkau, posiluje a zmocňuje jich v sobě samém, aby skrze vodu i oheň, skrze moře i paušť, skrze vojska nepřátel i hadů ohnivých, skrze hlad i žízeň i nauzi všelijakau ubírali se poslušně a pokorně za slaupem návěští jeho a za oblakem ochrany jeho k zaslíbené nebeské vlasti. K níž dopomáhejž nám předchůdce náš, vůdce a dokonavatel víry naší Ježíš Kristus, s Otcem svým i Duchem svatým jediný na věky požehnaný Bůh, Amen, Amen, Amen.

Závěrek.

M. Martinius v Závěrce své

Na závěrek omlauvá M. Mart[inius] své tupé a měkké (avšak (prý) nicméně od Ducha sv. nastrojené) péro, že jím nemínil žádného z bližních urážeti věda, že někteří pro péro ostré (202) a tvrdé do arrestu a nebezpečenství života přicházejí ꝛc.

1. Omlauvá se.

Odp. Jestliže Duch Sv. péro to vedl, třeba-li ho vymlauvati? Apokryf spisovatelů to obyčej, vymlauváním péra svého mozku lidskému chlácholiti (Viz 3. Machab. 15, 39.[177]) Též Erazma v Diatribě o svobodné vůli člověka.)[178]) Duch svatý toho obyčeje nemá, ale mluví tak, aby umlknauti musela před obličejem Hospodinovým všecka země. Abak. 2, 20, protože ústa Hospodinova mluvila. Iz. 25, 8. Tak M. Hus, D. Luther a jiní Kristovu při proti Antikristu vedauce neomlauvají se, ale hřímají, na arresty a nebezpečenství života se neohlédajíce. Jest-liť tedy k. Sam[uel] tím jist, že dobré pře hájí, proč se vymlauvá? »*Až do smrti zasazuj se o pravdu, a Pán Bůh bojovati bude za tebe*«, dí mudřec, Sir. 4, 33. Avšak v takové při nechť má místo ta středmost. Mezitím co potom, že se měkké péro vezme, když se v žluči namočí? Jako tuto: slov sladkých dosti jest, ale přimíšené k nim hořkosti ještě víc, nářků totiž, těžkost bližním obmýšlejících. K tomu aniž tak měkké jest to péro; tvrdosti a draplavosti dosti se cítí. A naposledy,

---

[176]) Pella, město v Palestině (severní pohraničné město Pereje dle Josefa Flavia). Když válka Židovská začala, osada křesťanská z Jerusalema utekla se do Pelly (Eusebius, Hist. eccles. III, 5, 3). Proto slova Pella užívá se zhusta ve významu asylu, útočiště.

[177]) II. kn. Makab. 15, 39.

[178]) Erasmus, De libero arbitrio διατριβή, 1524. Opp. Erasmi IX, 1215 sq.

že jest péro ukřivující se tytýž k falši a podvodu, spatřili sme z allegování víc než desetkrát nepravého našich neb cizích knih.

Praví, že nebyl úmysl jeho koho z blížních v nejmenším urážeti. A co pak my, proti nimž péro své obrátil, nejsme blížní jeho? Co to není ubližovati, vydati se na to, aby blížního dokonce zhaněl a ze všeho dobrého vyzul? Co, z svých spolusjednocených a konfessí České stalých účastníků dělati Kalvinisty, Sakramentáře, Švermery, Ariány, sektáře, svatokrádce, předce to není urážeti? Bůh dej mu upřímnější srdce a pravdivější ústa.

Druhé, v závěrku svém všech obecně i jednoho každého obzvláštně pro důstojnost Boha velebného a pro sla (203) vné příští Krista jeho a pro tu ušlechtilau církve všeobecné křesťanské na pravém evangelium svatého gruntu založenau Jednotu i pro přezarmaucených ostatků věrně sjednocených předků ssaužení a snížení prosí, aby přijali, přečtli, rozvážili, oblíbili přednešení jeho a ku paměti sobě přivedli veliké práce a úsilí horlivých předků a draze sobě vážili (po biblí svaté) nejpřednějšího klénotu, konfessí České, ve vší podstatě a vzácnosti s Augšpurskau pravau a neproměněnau zcela se srovnávající 2c. 2. Zavazuje čtenáře k oblíbení přednešení svého.

Odp. K čemu se to pak těmi tak vysokými závazky směřuje? K tomu-li, aby všickni, dále se na nic nevyptávajíc, k tomu přednešení jako k nějakému oraculum zúplna připadli? Není obyčej, mistře, aby žalobník saudce k oblíbení přednešení svého tak zavazoval, nebo musí nejprv druhá strana také býti slyšána, a potom půjde rozeznání. Jakž věříme, že se všickni pobožní a rozumní lidé také tuto zachovají a netoliko, co vy pravíte, ale také co jiní, od vás narčení, zhanění, za kacíře, sektáře, falšíře, svatokrádce odsauzení říkati budau, poslechnau, aby před vyslyšením celé pře ortele nevynášeli. Jednu zajisté stranu slyšeti jest půl teprva pře slyšeti. A víte, že qui statuit aliquid parte inaudita altera, aequum licet statuat, iniquus est: kdo vypovídá o věci bez vyslyšení druhé strany, byť spravedlivau výpověd učiniti trefil, není však spravedlivý. Protož i my slyšení žádáme a právy Božími i lidskými vyhledáváme.

Třetí, obrací řeč k ostatkům někdejší staré, šlechetné, upřímné a sprostné Jednoty Bratrské, aby se probudili a pilný pozor dali, aby od evangelicských stržků, svých přílepků, lidí všetečných, jen svého a ne Božího hledajících, dokonce zapleteni a v smysly scestné uvedeni, summau na cesty nové, otcům svým neznámé, zavedeni nebyli. 3. Ostatků Jednoty Bratrské napomíná.

Odp. Napomenutí toto dobré jest, přijímáme je, za (204) ně děkujeme. Než nerozumíme, co to za nebezpečenství nám od evangelicských stržků; měl to výslovněji povědíti.

Dále dí: Co patrnějšího nad to, že ste vy

1. z evangelicských předků pošli?

Odp. To foremná. Kališní a papeženci (od nichž se předkové naši oddělili) evangelíci jemu jsau? my pak sami (řádem toliko od něho se dělící) nejsme? Mezitím sám proti sobě mluví mistr, nahoře v příčině II.

za rozdílné položiv církev římskau a českau a evangelicskau: teď pak poslední dvě za jedno bere, jen pak aby naposledy i papeženců nepřivzal.

2. K evangelicským ste se vždycky hlásali.

Odp. I ještě.

3. S Luterem a Wittemberskými bratrství učinili.

Odp. A v něm státi žádáme.

4. S stavy evangelicskými cele se sjednotili.

Odp. Téhož důvodem jest porovnání naše a společná i konfessí i konsistoř.

5. Tím ste tvrdým císařským mandátům ucházeli.

Odp. Kterým mandátům? My o žádných po stalém sjednocení nevíme.

6. Učení evangelicské za spasitedlné ste uznali.

Odp. I posavad.

7. Že se s Augšpurskau konfessí srovnává, vyhlásili

Odp. I posavad; kromě glos a vášní něčích.

8. Do smrti v tom setrvati přiřkli.

Odp. A ještě přiříkáme.

9. K tomu za pomoc Boha žádali.

Odp. A ještě žádáme.

10. Mnozí to i učinili a v tom blahoslaveně zemřeli.

Odp. I my k Bohu tu naději máme.

11. Kalvinistů i jiných všech sektářů a Sakramentářů starých i nových před obličejem Božím, církve i vr (205) chnosti ste se odřekli.

Odp. Nýbrž i pikhartů, a to z srdce pravého i tehdáž i ještě, Bůh zná, totiž i jmen těch na sebe (kteráž páni stavové zapověděli a vyzdvihli) netažením i smyslů bludných, kteříž se pikhartům, Kalvinistům, Sakramentářům (z svátosti sobě buď holá znamení aneb zase naproti tomu Krista samého a modlu dělajícím) připisují, se vystříháním; kterýchž také z srdce pravého nenávidíme, stojíce upřímně a sprostně při pravdě evangelicské, v konfessí i naší i České i Augšpurské obsažené.

Napomenutí k vystříhání se Kalvinistů.

NB. Připomíná tu kněz Sam[uel] psání jakési od Wittemberských theologů, z poručení J. M. kurfiřta Saského v létu 1631 k nám či k stavům evangelicským (nebo o tom zatemněle jaksi klade) učiněné, k stálosti při sv. evangelium napomínající a před nákvasau i papežskau i kalvínskau vystříhající. O kterémž my nic nevíme, protože doma co dělati majíce ne tak, co se u sausedů dělá, pozor dáváme. Mělť jest je nám, když tak s námi věrně míní, kommunikovati.

O kobylkách Svatojanských.

Že D. Philippus Nicolai v 17 artikulích Kalvinisty (reformatos míně, spoluúčastníky evangelium Kristova) s Ariány srovnává a 15 důvody, že oni jsau kobylky sv. Janovi v zjevení ukázané,[179]) dovozuje, dobře-li se stalo, on již vidí, na Božím saudu jsa. Sic ví se, že všichni obnovených církví theologové ty kobylky o řeholách Antikristových vykládají jedno-

[179]) Zjevení sv. Jana, kap. 9.

myslně: proč proti všechněm M. M. tohoto vede? A to-li jest k svornosti cesta, takové hanebné důtky proti spolublížním opálati? Zlý ste hojič ran, mistře, jako i vám podobní, kteříž místo hojení jitříte, čím dál tím víc. Nediv, že Bellarminus Jezuita v jedné předmluvě na knihy své mnohými důvody prokázati usiluje, že ty kobylky Luteráni jsau,[180]) jménem tím všecky evangelíky míně jakožto nepřítel všech jich. Ale že z evangelíků ně (206) kteří na spolubratří to obraceti chtějí (ač jediný Philippus Nicolai o to se pokusil a po něm teď Martinius), to nesnesitedlné jakési bláznovství jest a převrácenost srdce, k saudu samého Boha přináležející; protož nechť jest tam odkázána. Nad tím pak užasnauti by se mohla pobožných českých evangelíků mysl, co tu k. Sam[uel] praví, že taková kniha v českém jazyku léta 1632 a tak v exilium vytištěna jest; avšak ji mezi hanlivými a baufřlivými knihami neklade. Raději se jemu katechismy, písničky, žalmy, cvičení v pobožnosti ꝛc za knihy baufřlivé počísti vidělo, nežli takovau k ničemu jinému než k jitření a rocení evangelíků směřující knihu. Ach, Hospodine, hněv tvůj plápolá nad námi: protož se v svém od cest tvých poblauzení ani upamatovati nemůžeme.

12. Naposledy vede proti nám vlastní naše a zjevné před světem přihlášení se k nim, položené v předmluvě na konfessí naši, paragraf (v poslední edicí na stránce 35): „**Ukazuje pak to skutek, že jeden a týž základ učení pravého máme s Saskými církvemi těmi, kteréž se k Augšpurské konfessí přihlašují ꝛc. A že (čemuž se těšíme) naše učení s jejich se srovnává, a věci naše jejich uměním, kteréhož se nám tak mnoho nedostalo, že se netupí ꝛc**“ (a tak dále až po ta slova:) „**i na potomní časy s pomocí Boží ostříhati budeme.**“

Odp. Známe se k tomu otců našich napsání a ještě vyznávati se nestydíme, že v základu učení evangelicského mezi sebau a vámi rozdílu neznamenáme, jako i D. Luter mezi sebau a námi neznamenal. Než to jest předivná věc, kněže Samueli, že vy na tom nepřestávajíce vždy předce jakýsi pikhartský neb kalvínský neb sakramentářský blud na nás vecpati a abychom opustíc jej, k vašemu učení přistaupili, donutiti chcete, ješto ste nám toho bludu neukáza (207) li. Protož o tom summa řeči tato jest: Chcete-li nás upřímě za bratří a spoluúčastníky sv. evangelium poznávati, jako to D. Luter činil, a líbí-li se, abychom pro dokazování a osvědčování náležitého o sobě smýšlení a opravdové, skutečné svornosti a jednomyslnosti i to mezi sebau nařídili (čehož v porovnání a sjednocení prvním ještě nařízeno nebylo), abychom jedni druhých služeb církevních a svátostí užívali, my vašich a vy našich, jak kde příčiny jsau: aj, neodpíráme i tomu, jen ať obapolní jest a odměnná i láska i smýšlení dobré i dověrnost. My k tomu vědauc, že se církve svornost velice Bohu líbí, i sami sebe i pomocníky a kněží své i pány a patrony milé i posluchače jiné s pomocí

[180]) »Disputationes de controversiis christianae fidei adversus hujus temporis haereticos«, 1586—1593.

Boží nakloniti traufáme, jen vy se z své strany o to též věrně a upřímě přičiňte. Více od nás ani posluchačů našich spravedlivě žádati nemůžete.

K tomu pak, co tu M. M. z edicí staré konfessí naší dokládá, že se nám umění posavad nedostává, toto pravíme, že my se ovšem posavad k nedostatku umění tak hojného, jakž to při jiných církvích a jejich osvícených učitelích vidíme, známe. A známe tím raději, čím více vidíme, že moc evangelium Kristova nezáleží v slibných lidské maudrosti řečech, ale v dotazování ducha a moci. 1. Kor. 1, 17. a 2, 1. 2. 3. 4. Líbí-li se komu sprostnost naši vysmívati, můž, apoštolské slovo zůstane v zákoně napsané předce, že *»umění nadýmá, ale láska vzdělává. A že, zdá-li se komu, že něco umí, ten ještě nic nepoznal tak, jakž by měl znáti. A jestliže kdo miluje Boha, ten jest vyučen od něho«. 1. Kor. 8, 1. 2. 3.* Ach, což se to v pravdě plní, že přemnohé i nyní umění nadýmá, a aby na všecku lásku zapomínali, působí! Nebo odkud pod tím milým evangelium takové hádky, různice, nenávisti ꝛc? Není jiná příčina, než že se umění v lidech (208) změstknati nemůž, dme je, kypí z nich, okolo sebe prská: milá mezitím láska zůstávajíc v zapomenutí a jako v popele zahrabaná tuchne. Vidíme to na všecky strany, a vidauce tím více příčiny máme s Davidem volati: *»Sprostnost a upřímnost ať nás ostříhají, Hospodine, nebo na tě očekáváme«. Žalm 25, 21.*

Žádost odpisovatelů:

1. na všecky vůbec. Zavírajíce již všecko toto, prosíme a žádáme i my také napřed všech pobožných krajanů, kterýmkoli se tento náš odpis čísti dostane, aby sprostné naší a upřímé při všech těch věcech zprávě (nebo žeť lsti neužíváme, zná Bůh, zpytatel srdcí) jakož sami u sebe místo dali, tak i jiným téhož příčinau byli, spisu tohoto a omluvy naší k rozvážení jim podávajíce, tak aby kdekoli slyšána byla žaloba, slyšána také býti mohla odpověd, pro řád spravedlnosti.

2. na posluchače Jednoty Br. Zatím vás, milí posluchači naši, kdekoli kteří v rozptýlení svém kteréhokoli stavu zůstáváte, jménem svým i jiných kněží a starších Jednoty prosíme, abyšte se těmito věcmi kormautiti nedali a nedověry nějaké k řádu Jednoty, jemuž ste obvykli, aneb k nám, věrným služebníkům svým, na srdce nepauštěli, kteříž sme o duše vaše jakož v vlasti, tak i v vyhnanství pečovali i místa hledáním, i u vrchností cizích přízně objednáváním, i bídných a nuzných mezi vámi, odkud kdy lze bylo, retováním, vše dle možnosti, věrně však. Co se Jednoty naší křesťanské, jejíž spolu s námi audové jste, dotýče, té jakož před tím (již téměř do dvau set let) žádná pokušení nezkazila, tak ani tento vicher bohdá nezkazí, ale raději příčinu dá, abychom se v svaté společné lásce a skutečném jí ostříhání opravdově obnovili, napřed my sami mezi sebau, kteříž jednomu řádu obcujeme, potom k jiným všechněm křesťanům, zvláště pak milým spolubratřím a krajanům pod obojí z národu českého, *s ni (209) miž kdokoli nás kormautí, trpěti bude saud. Gal. 5, 10.*

3. na jiné pod obojí. Protož i vás všech, milí evangelíci, všickni věrní pod obojí Čechové, spoluúčastníci víry a utrpení Ježíše Krista, skrze Boha pokorně a důvěrně prosíme, trvejte v dobrém o nás smýšlení a zachovejte k nám lásku, kteráž

—

sluší k své krvi. Jeden jsme spolu s vámi národ, jednoho evangelium se držíme, k jedné konfessí České hlásíme, jednau konsistoří (kteráž u přirovnání naší obzvláštní a jiných krajských konsistoří vrchní konsistoří slauti můž) spojeni zůstáváme, jednau a tauž ctí od Boha, abychom pro jméno jeho něco trpěti hodni byli, spolu s vámi poctěni jsme: summau účastníci vaši v víře i v naději, v pracech i utrpeních, v slávě i v potupě, v pádu i v očekávání povstání, když přejde hněv, trváme. Nemůžete se nás odčísti ani od sebe odlaučiti, aniž od nás, aby to činěno bylo, příčina za Boží pomoci dána bude. V sjednocení s vámi stojíme a státi míníme, trhání skrze nás buď víry a učení, neb lásky a svornosti, neb řádů společných dobrých, jacíkoli kdy nařízeni budau, nebude. A i nyní, že my mimo společný řád také v obzvláštním svém (při kterémž v porovnání zanecháni jsme, jakž nahoře mnohokrát dotčeno a vůbec známé jest) ještě stojíme, zdaž to komu na škodu jest? Přejeme-liť my jiným větší trochu svobody, aby každý (zvláště v rozptýlení) sám o sebe, jak umí, pečoval a staral se, nechť se nám také přeje, že mezi sebau trochu jinak spořádáni a jako jedni druhými posvázáni jsauce o sobě, kde kteří jsme, víme, na sebe pozor dáváme, v řádu svém zvyklém stojíme a tak tiše Pánu Bohu slaužíme. Summau se všechněmi lidmi ostříhajíce pokoje, o sebe pak vespolek péče, nerozumíme, abychom komu co ubližovali. Myslí-li pak kdo, že bychom nejen o sebe, než i o jiné sjednocené spoluexulanty pečovati měli: rádi, jen kdyby příhodný té věci způsob nám ukázán byl, kterýž (210) nám doma v našich věcech již znám jest. Může-liť se to vyhledati, kterak by naším pečováním a službau co platně napomoženo býti mohlo jiným spolukrajanům milým, ve jménu Božím neodpíráme vědauce, že sme povinni netoliko s Pavlem sv. všechněm všechno býti, 1. Kor 9, 22. a pečovati třeba o všecky sbory, 2. Kor. 11, 28, ale i s sv. Janem za bratří duše klásti. 1. Jan 3. 16.

A poněvadž se k. Martinius na Jich M. pány defensory a jiné pány stavy české tytýž odvolává, my také k V. M., páni laskaví, jakožto společným patronům a řádu, spravedlnosti, pokoje obhájcům appellujeme, nebo aniž máme kam po Bohu appellovati, v jiných a jiných krajinách pod jinými a jinými vrchnostmi rozptýleni jsauce, jakož žalobníci, tak i obžalovaní; račte se, prosíme, těchto neřestí ujíti a nešťastné této roztržce v počátcích vstříc vyjíti, i pokudž možné, přítrž vzácnau prozřetedlností svau učiniti, ať neděláme my mizerný národ sobě i jiným, angelům i lidem, z sebe divadla.

4. na p. defensory a ochránce.

Za to máme, že ste již ve vší té trojí věci, v níž sme nařknuti, nevině naší vyrozuměti ráčili, že jmenovitě my roztržky neděláme, od učení čistého evangelium a konfessí České neodstupujeme, falše žádné jménem společným neprovodíme; a můžeme strany té první věci i toto srdcem čistým před obličejem Božím a církve jeho říci, že bolestí-li kdo nad roztržkami v církvech evangelicských vzniklými upřímně, to jistě my. Upřímým také srdcem vyzdvižení všech (nedorozumění ta vzbuzujících) rozdílů vinšujíce,

Vinš bratrský, se všechněmi evangeliky v jednotu vjíti.

jen aby Bůh dal časy a lidi a prostředky, aby se to bezpečně, pobožně, duchem tichým, k slávě milého Vykupitele (kterýž se za to vraucně modlil: »*Otče, dej, ať všickni jedno jsau v nás, jako i my jedno jsme.« Jan 17)*[181]) vykonati a trvánlivé býti mohlo. A té společné veřejné jednoty aby cíl byl ten, kterýž jí vytkl (211) Duch Kristů, *abychom totiž všickni hodně chodili, jakž sluší na povolání naše, se vší pokorau, tichostí i snášelivostí, snášejíce se ve spolek v lásce, usilujíce zachovati jednotu ducha v svazku pokoje, abychom všickni byli jedno tělo a jeden duch, majíce jednoho Pána, jednu víru a jeden křest a jednoho Boha a Otce, kterýž jest nade všecko a skrze všecko i ve všech nás. Ef. 4, 1. 2. 3.*[182]) V jakauž jednotu a jednomyslnost s jinými církvemi hleděli sme my i otcové naši, jak kdy Bůh jako po stupních příčin poskytal, vcházeti, až i těchto pominulých dvau let nápomocni jsauce, aby všecky evangelicské církve v obojím Polsku a Velikém knížectví Litevském v jednostejný řád uvedeny býti mohly; čemuž Pán Bůh milostivě požehnati ráčil, že na dvojím veřejném shledání všech tří zemí (léta 1633 v Orli, 1634 ve Vlodavě)[183]) skrze vybrané k tomu od synodů osoby z kněžstva i panstva rituum conformitas trefena a z trojích rozdílných kancionálů a agend jeden kancionál a jedny agendy k společnému a jednomyslnému všech užívání sepsány, jako i celý řád správy církevní a držení synodů a řízení služebníků církve, a co víc, vše na jednu formu k společnému, jednomyslnému a pobožnému vzdělání s mnohým církví Božích v těch třech zemích potěšením. Tak sme skutkem osvědčili, že jednota s jinými církvemi Kristovými milá nám jest: Kristus pak slova svého pravdivost osvědčil, že *majícímu bude dáno*, t. dobře užívajícímu darů jeho že více jich naspořeno bude. Nebo když sobě církve těchto krajin porovnání léta 1570 (mezi konfessí Augšpurskau, Českau Bratrskau a Helvetskau)[184]) stálého vážili, aj, požehnal Bůh, že i k řádu jednomu přišly! Ó byť i nám v národu (212) našem tu milost učinil Bůh, abychom v takovau jednotu vjíti mohli, jakauž nám vydal Kristus, abychom všickni jedno byli! Nebo ste nám všichni k evangelium sv. se hlásící milí, nedíme co apoštol o židech, pro Otce, ale pro Krista, společného Spasitele, pro společné to evangelium, pro společnau proti Antikristu při, pro společná nyní utrpení, jichž nás zároveň hodné učinil Pán Bůh náš, i pro společnau naději slávy. Takové společné jednoty žádáme, zná Bůh srdce naše, a nadějeme se, že i vy, patronové milí, poznáte, ačkoliv nás M. Martinius jinak udává. A netoliko u V. M. a jiných krajanů milých, ale i u cizích, stroje se poň tento proti nám nyní vydaný nerozvážlivý spis v němecském také jazyku vydati; což stane-li se, co nad to nemaudřejšího, co na zhyždění celého národu a jména českého škodlivěji slaužícího? Nebo bychom i my

Jakž se v Polště a Litvě již stalo.

---

[181]) Evang. sv. Jana 17, 11. a 21. (není podáno slovně).

[182]) Epišt. sv. Pavla k Efes. 4, 1. 2. 3. 5. 6.

[183]) O synodách těchto činí se zmínka v Dekretech Jednoty Br., str. 283, 284 a 290.

[184]) O sjezdě tom, (Consensus Sandomiriensis) viz Lukaszewicz. l. c. VII. oddíl. Jablonski, Historia consensus Sandomiriensis. Berolini, 1731.

(a snad již i celá Jednota naše) přinuceni byli neviny své plněji hájiti, kteráž věc nemohla by než k zahanbení Vašich M. i nás všech poslaužiti. Píše zajisté tam apoštol: »*Tak-liž pak není mezi vámi ani jednoho maudrého, kterýž by rozeznati mohl mezi bratrem a bratrem?*« 1. Kor. 6.[185]) A nebylo-liž by lépe nám samým při sobě a při spolubratřích, otcích, přátelích, přikrýti s Jafetem a Semem hanbu svau (ač by jaká při jedné neb druhé straně neb osobě byla), než ji s nešťastným Chamem i vysmívati i jiným k vysmívání podávati?[186])

Špatněť k. Sam[uel] Mart[inius] k jménu národu svého dokazuje lásky. Za konfessí Českau a za někdejší při službách Božích zvyklé české řády jako by se styděl, vždycky na místo naší České konfessí Augšpurskau a Formuli concordiae[187]) Čechům cpá a pro zalíbení cizím do cizích řádu leze. Porovnání mezi námi k České konfessí se hlásícími stalé a řád porovnání toho netoliko před cizími zamlčuje a ukrývá (jakž na str. 66. a 161. ukázáno), ale také ruší a vyvrací o to, aby to obé jedné toliko (213) straně platilo, výtržně se pokaušeje. Naposledy nesvornost naši (jíž z veliké stránky sám původem jest) netoliko nepravými nářky rozdmychuje, ale i cizím k spatřování podává a tím spůsobem z sebe a národu svého mizerné divadlo dělá. Neračte, prosíme, dopauštěti, aby jedna osoba maudrým saudem svatých předků dobře ustanovené a krví jejich zpečetěné věci bořiti, neb s nimi dle vůle své pohrávati a všechněm nám zaměstknání i celému národu hanbu dělati měla. Protož, milostiví páni, kteří radau maudrau napomoci můžete k zastavení neřádu tohoto, prosíme jménem Božím a jménem někdy slavného, nyní sníženého českého národu a církve i jménem svatých, kteříž nám krví svau dobyli klénotu tohoto svatého sjednocení, předků, i jménem všech spolubratří svých, zde i jinde zůstávajících, a tak celé Jednoty své prosíme, račte uhasiti oheň tento a nedopauštěti, aby se víc přikládati mělo. Nech přestane haněti a odsuzovati, a přestanau jiní hanění a odsuzování snášející ozývati se a neviny své zastávati: rádi i na křivdy zapomenau, jen ať jest pokoj.

Kde svornost ruší?

I k vám naposledy promluvení máme, kněže Samueli Martini, kněže Jane Regi a k. Mikuláši Hanzlini, bratří nám v Kristu upřímě milí, ačkoli ste vy k nám upřímé bratrské lásky na ten čas neprokázali. Nemáme vám zač děkovati, že ste nás před církví B[oží] tak velice zlehčili, ale však máme zač poděkovati, že ste nás pokoře a rozšafnosti a trpělivosti přiučili; čehož aby Bůh při nás potvrdil, žádáme. Vás pak prosíme, zdálo-li by se vám co nepříjemného v odpovědi této, v dobré obraťte; od vás příčina dána. Qui, quae vult, dicit, quae non vult, audiat idem. (Kdo, co chce, mluví, co nechce, slyš). My sic obyčeje nemáme sauditi cizích služebníků, ani sbírati auhon a vytýkati nedostatků; »*Pánu svému každý stojí anebo i padá.*«

5. Řeč k M. M. a k. J. R.

---

185) Epišt. I. sv. Pavla ku Kor. 6, 5.
186) I. kn. Mojž. 9, 21—27.
187) Viz svrchu pozn. 154.

Řím. 14.,[188]) ale když se k nám též střednosti neužívá, (214) ozvati se musíme, aby také sebe samého ohledal ten, kdož jiné saudí. Protož vy, bratří milí, sami se medle v tom ohledejte, nezhřešili-li ste proti *lásce, kteráž trpělivá jest, dobrotivá jest, nezávidí, není všetečná, nenadýmá se, v nic neslušného se nevydává, nehledá svých věcí, nezpauzí se, nemyslí zlého* &c. *1. Kor. 13.*[189]) Nezhřešili-li ste proti opatrnosti, že ste se v bojování proti spolubratřím dali, an není čas bojování škartami hanlivými a invencími důvtipnými proti spolubratřím, ale čas bojování proti branám pekelným pláčem a modlitbami. Gal. 5, 15.[190]) Nezhřešili-li ste proti napomenutí Kristovu, jenž dí: »*Zhřešil-li by bratr tvůj co proti tobě, jdi a napomeň ho mezi sebau samým*«. Mat. 18, 15., též apoštolskému: »*Byl-li by zachvácen člověk v nějakém pádu, vy, duchovní, napravte ho v duchu tichosti*«. *Gal. 6, 1.* Nebo to-liž jest mezi sebau a jím samým? to-li v duchu tichosti? před obličejem vší církve, nic prvé o to neřekše, zahanbovati? Nezhřešili-li ste proti příkladu apoštolskému, jak řeč kněze (mimo jiné) má býti jako samého Krista Ježíše, aby toliko co jest jest, co není není bylo? 2. Kor. 1, 17. 18 19.[191]) Vy pak mluvili ste jako věci jisté věci nepravé a na věky neprůvodné. Nezhřešili-li ste proti přikázaní Božímu, často v písmě i položenému i zaostřenému: »*Nepromluvíš křivého svědectví proti bližnímu svému*«. *Exod. 20, 16. Item:* »*Proti knězi žaloby nepřijímej, leč pode dvěma nebo třmi svědky*«. I. Tim. 5, 19. Kterak pak ste vy proti mnohým kněžím přijíti směli jednoho nějakého utrhače svědectví? Summau: Maudrých rada jest: Nevěř všemu, co slyšíš, a neprav všeho, co víš. Ale to u vás kam se dělo? Co ste uslyšeli, tomu ste uvěřili, a čemu uvěřili, to jako pozaunem roztraubili: ó (215) bratří milí, ne tak býti mělo, není to bratrská láska, není křesťanská vlídnost, není lidská rozšafnost. Ale stalo se, mazali ste nás těžce, Bůh vám toho nepočítej a věci tyto zašlé naprav.

Vy obzvláštně, k[něže] Sam[ueli], tak ste byl pilný sbírání proti nám všelijakých svědectví, jako byšte odpovědný náš nepřítel byl: ješto čím sme toho na vás zaslaužili? Mohloť by se odplatiti rovným za rovné, aby věci o vás psané a rozhlášené také na světlo šly. Ale ušetříme sebe i vás a ovšem církve Boží, jejíhož vředu nechceme více jítřiti. Poslechneme raději Boha a slova jeho, kterýž nám zlého za zlé odplacovati nedá, a řekneme s Davidem: »*Snad popatří Hospodin na ssaužení naše a odplatí nám požehnáním za zlořečení toto.*« *2. Sam. 16, 12.* Prosíme pak vás

[188]) Epišt. sv. Pavla k Řím. 14, 4.

[189]) Epišt. I. sv. Pavla ku Kor. 13, 4. 5.

[190]) »Pakli se vespolek koušete a žerete, hleďtež, abyste jedni od druhých zkaženi nebyli.

[191]) »O tom pak když sem přemyšloval, zdali sem co lehkomyslně činil, aneb což přemyšluji, zdali podlé těla přemyšluji, tak aby bylo při mně: jest, jest; není, není! Anobrž víť věrný Bůh, že řeč naše k vám nebyla: jest a není; nebo Syn Boží, Ježíš Kristus, kterýž mezi vámi kázán jest skrze nás, totiž skrze mne a Silvana a Timotea, nebyl: jest a není, ale bylo v kázání o něm: jest.

a napomínáme v Pánu, dejte na to pozor, abychom neměli příčiny my neb jiní pobožní krajané o vás rozuměti toho, což tam apoštol píše (nebo víte, že se jednostejné věci v světě i v církvi dějí, jména toliko a osoby se mční) že *»Diotrefes o prvotnost stoje nepřijímá nás, mluvě proti nám tvrdé řeči a nemaje dosti na tom i sám bratří nepřijímá i těm, kteříž by chtěli, nedopauští a je ze sboru vylučuje«. 3. Ep. Jana v. 9. a 10.* Budete-li na to pamatovati a k nám se chovati jako k spolusjednoceným a krajanům a bratřím, Jednota naše také od své strany a my spolu s ní slibujeme v povinnostech svých státi a k vám, jak theologům k theologu a dobrým přátelům k dobrému příteli sluší, chovati se uctivě a vážně. A jestliže administrátorský auřad povedete, dokazujte toho skutkem, a nejen svého řádu kněží a lid milujte, ale také kněží a lid řádu seniorova, to jest ty, kteříž se z Jednoty Br[atrské] jmenovali, spravujíce se tu paragrafem tím, kterýž stojí v porovnání na str. 80. o společném administrátora s seniorem v lásce a svornosti (při svých (216) řádích a ceremoniích každý zůstávaje) se snášení a v tom dobrého příkladu posluchačům svým dávání.[192])

Bůh popřej nám té milosti a nás skrze Ducha Sv. svého z obojí strany k tomu nastroj, abychom ne proti sobě sami, kteříž jednau a tauž cestau víry a utrpení Kristových kráčíme, ale proti ďáblu a šupinám jeho, hříchu, tělu, světu, Antikristu statečně bojujíce, z rytěřující církve šťastně ku počtu svítězilých přeneseni byli, kdež bude pokoj, láska, radost, utěšení a sláva na věky věků.

Amen, Amen,

Amen.

Fil. 2, 1. 2. 3. 4.

Protož jest-li jaké potěšení v Kristu, jest-li které utěšení lásky, jest-li která společnost Ducha, jsau-li která střeva a slitování, naplňte radost mau (dí Apoštol), *abyšte jednostejného smyslu byli: jednostejnau lásku majíce, jednodušní jsauce, jednostejně smýšlejíce, nic nečiníce skrze svár aneb marnau chválu, ale v pokoře jedni druhé za důstojnější nežli sebe majíce. Nehledejte jeden každý jen svých věcí, ale každý také toho, což jest jiných.* (217)

Čtenáři laskavý.

Není tak ostrý zrak žádný, aby nemohl něčeho přehlédnauti neb nedohlédnauti, ani tak bedlivá pilnost, aby něčeho nemohla zanedbati. Nediv tedy, jestliže se i v spisování a tištění Ohlášení tohoto něco nedopatřiti přihodilo. Sprostnost však a upřímnost raději se k omylům přiznati, nežli blížního v omylu nechávati káže. Protož se tuto položí napřed věci některé, k vysvětlení a doplnění míst některých v knížce této přináležející a za tím také impressorské chyby.

[192]) Skála ze Zhoře I, 253.

K doplnění v textu.

Na str. 10, řádek 1. 2. 3. takto čti: Jakž pak to bude? předce se všemi těmi zcela a zúplna konfessí naše Česká se srovnává? Jakéž pak sobě naposledy z ní chaos (směsici) uděláme?

Na str. 11, ř. 6. za slovem viděli přidej: A my také, aby to M. M. aneb kdo jiný zde v smrtedlnosti této uhlédati měl, za věc nepodobnau klademe. Protože mdloba lidská etc.

str. 23, ř. 19. k slovům: *smysl Cvingliův* přidej (jakž on pravil: ačkoli víme, že se Cvinglius jinak potom vysvětloval.)

str. 31, ř. 23. *nebyl Cvingliův*, dolož: *onen počáteční.*

str. 63, ř. 9. Protože se nehlásí, raději: Protože by se nehlásili.

str. 65, ř. 30. podanau (t. králi Jiřímu, Vladislavovi, Ludvíkovi v Čechách a kr. Zigmundovi Augustovi v Polště, též císařům Ferdinandovi a Maximiliánovi. Viz Předmluvu na konfessí). (218)

str. 87, 7. Před Odpovědí I. polož toto: Aby se všickni Čechové po svém do Perna se dostání k Augšpurské konfessí ústy i pérem, tak jakž tu M. M. dokládá, přihlásili, tomu na holá jeho slova těžko jest věřiti; protože se ví, jak mnozí v té příčině hned v létu 1629 od superintendenta Perenského na faru a jiní jinam obsíláni byli, konfessí své České pustiti se nechtíce. Ti, a snad i jiní, kdož tam byli, věděti budau, podpisovali-li se předce k Augšpurské konfessí. My pak bránili-li sme kdy posluchačům svým etc.

Tamtéž ř. 30. »*svěřena*« přidej: Nech se však rozpomene M. M., nebylo-li jemu ode všeho shromáždění slibováno, že se jím všickni spravovati budau, jen aby Symbolum napravil a tří bytností v Bohu nedělal, aby bez roztržek býti mohlo. Nepamatuje-liž, jak ho ten, kterémuž to přednášeti poručeno bylo, (jeden z posluchačů našich, p. Zachar[iáš] Světlík) u přítomnosti nemalého počtu předních osob s pláčem prosil, aby sobě říci dal a přehlédnutí to napravil. Ale jemu se více nepotřebná reputací jeho líbila, aby všecky převálčil, nežli aby smyslu svého ustaupě svornost církve zachoval. Udělal tedy sobě sám roztržku, aniž má na koho kromě sebe samého naříkati. Mezitím k saudu všechněm tohoto podáváme etc.

Na str. 140, řád. 20. Keckermannus přidej: I Augšpurské konfessí theologové jako Jacobus Martini lib. 2. de Tribus Elohim, cap. 4, 13, 14, 15, kdež proti Ariánům zastává, že se o Bohu tak dobře mluví. Z čehož, kdyby kdo hádkami čas mařiti chtěl, ne nesnadné by dovésti bylo, že sám M. M. (chtěje-li či jak, na svědomí se jemu nesáhá) mudrováním svým Ariánskau při štemfluje.

Na str. 202, k řádku 22. přidej: Nebo ukázáno jest, že někde z textu vypauští pro svůj fortel, jako na str. 60, ř. 23. 68, 3. 139, 24. 184, 13. 185, 11. etc. Někde zase do textu fortelně při (219) dává, čehož tam není, v čemž postižen a přesvědčen na stránce 46, 1. 2. 51, 7. 90, 4. 186, 23. Naposledy také, že mění a místo slov textu jiná klade buď v témž jazyku, aneb z jednoho do druhého překládaje. Čehož příklad na str. 65, 2. 143, 14. 171, 26. a 176, 1. 185, 26. 190, 10. 191, 11.

Omylové impressorští. *)

Finis.

---

*) Chyby tiskové od Komenského označené jsou korrigovány již při reproduxi textu, netřeba tedy zvláště je zde uváděti.

NB. Mezi chybami tiskovými Komenský uvádí ke str. 10, ř. 17, že se čte: Luk. 6, 17. 18 a má se čísti: Luk 17, 18. Skutečně však čteme v textu Luk. 6, 17. 20 a má býti Luk. 17, 20.

REJSTŘÍK.

210.
Kirche